ROMANUL SECOLULUI

RAMÓN PÉREZ DE AYALA
Traducere si cuvint ínainte de
ANDREI IONESCU
Juan Tigrul
*
Felcerul onoarei sale
Editura
UNIVERS
Bucureşti, 1980

RAMÓN PÉREZ DE AY ALA, *OBRAS SELECTAS* Editado para SAYMA,
Ediciones y Publicaciones.
© Editorial AHR, Barcelona, 1957
Toate drepturile asupra acestei versiuni sunt rezervate Editurii UNIVERS

Pérez de Ayala şi bucuria matură a clasicismului

Ramón Pérez de ayala (ísso-l962) este un scriitor greu de etichetat, şi poate că această dificultate constituie supremul elogiu care se poate aduce unui artist. Rezistenţa la definiţiile clare ne aminteşte,' în spaţiul hispanic, de Unamuno, alt inclasificabil din pricina complexităţii sale, „specie unică" – aşa cum spunea el însuşi, cu deplina conştiinţă a unei personalităţi ireductibEe. Figura la fel de singulară a lui Pérez de Ayala a primit calificativul deloc obişnuit şi extrem de măgulitor, în contextul spaniol al începutului de secol, de „eterodox" din partea lui Antonio Machado: „marele eterodox al literatură noastre", îl numeşte poetul într-o scrisoare particulară[1], trasând imaginea unui caz excepţional, care prin postura sa estetică de tip clasic şi prin elevata sa spiritualitate se situează în

1 Apud Andrés Amoros, La novela intelectual de Pérez de Ayala (Romanul intelectual al lui Pérez de Ayala), Madrid, Ed, Gredos, 1972, p. 347.

marginea romanului spaniol al vremii. Ayala este lăudat pentru concepţia lui „curat renascentistă” şi pentru „idealismul elen”, iar personajele sale, pentru că posedă o încărcătură de idei care, contrar aşteptărilor, le sporeşte caracterul uman: „Dumneata faci să renască romanul de invenţie şi ne ajuţi să uităm romanul de observaţie rece şi de notare minuţioasă a amănuntelor exterioare. In operele dumitale există o bucurie matură şi o mare iubire deopotrivă pentru idei şi pentru natură, fără precedent în literatura noastră.” Cu intuiţie sigură, Machado semnalează astfel câteva trăsături esenţiale ale romanelor lui Ayala: importanţa acordată imaginaţiei, faptul că ideile nu sunt un material îngrămădit în mod artificial, haotic şi parazitar, ci constituie substanţa însăşi a creaţiei, precum şi faptul că elementul ideologic nu diminuează vitalitatea şi autenticitatea personajelor, fiindcă romancierul ştie să scoată poezia din idei.

Elogiul lui Machado nu a fost izolat. Creaţia lui Ayala a trezit de la început un interes extraordinar. Neobişnuitul echilibru dintre modernitate şi tradiţie, care fuzionează în chip fericit, a fost salutat cu satisfacţie în cercurile literare cele mai exigente. După o oarecare rezistenţă din partea unor critici fideli canoanelor naturaliste, Ayala s-a impus cu autoritate în primii ani ai secolului ca un scriitor multiplu şi strălucit, dotat cu o inteligenţă ascuţită şi cutezătoare, ca un artist reflexiv şi magistral, posesor al unui stil cizelat şi în acelaşi timp surprinzător de viu, de palpitant. Este considerat aproape unanim una din personalităţile cele mai valoroase ale generaţiei sale.

Şi totuşi, în pofida acestei afirmări strălucite şi rapide, Ayala ne oferă, în posteritate, un destin literar fluctuant, caracteristic dealtfel pentru tipul de scriitor „eterodox” şi înnoitor pe care-l reprezintă. După ce a fost elogiat de cei mai prestigioşi scriitori şi critici ai timpului său (Galdós, Gómez de Baquero, Azorín, Ortega, Curtius, Madariaga), în perioada postbelică s-a vorbit din ce în ce

mai puţin despre el, până aproximativ acum un deceniu, când şi-a făcut din nou apariţia în conştiinţa literară spaniolă ca o figură de primă mărime. In momentul de faţă i se reeditează masiv opera (îndeosebi romanele) şi i se consacră studii în care este revendicat insistent ca un precursor, alături de Huxley, al orientării intelectuale şi estetice a romanului contemporan.

La acest destin fluctuant a contribuit într-o oarecare măsură el însuşi, prin întreruperea bruscă a carierei de romancier în momentul său culminant: 1926, după încununarea romanului Juan *Tigrul şi felcerul onoarei sale* cu Premiul Naţional pentru literatură. Atât conul de penumbră în care s-a aflat opera lui Ayala timp de câteva decenii, când a fost un clasic pe jumătate uitat, cât şi „tăcerea" păstrată de scriitor în ultimii treizeci şi şase de ani ai vieţii constituie enigme care i-au preocupat în ultimii ani pe criticii spanioli şi străini. Eugenio de Nora vorbeşte de un „sentiment de perplexitate" în faţa acestei întreruperi, aparent fără motiv, a strălucitei cariere de romancier a lui Ayala, în plină maturitate, la o vârstă când un romancier se poate considera încă tânăr (patruzeci şi cinci de ani). La fel de nedumerit se arată şi Andrés Amoros şi deplânge faptul că *Juan Tigrul şi felcerul onoarei sale* a rămas ultimul roman al autorului: „In niciunul din romanele anterioare nu există o asemenea bogăţie de simboluri, de planuri, de contraste ca în ultimul. In acest moment Pérez de Ayala este perfect stăpân pe tehnica sa şi, teoretic, posedă o pregătire excelentă pentru a scrie mari romane."Nedumerirea se accentuează când aflăm (din corespondenţa şi eseurile sale despre roman) că pentru Ayala romanul este un gen specific vârstei mature şi că înainte de această vârstă consideră că este foarte puţin probabil să scrii romane adevărate.

Traiectoria vieţii scriitorului, dimpreună cu natura operei sale ne vor ajuta, dacă nu să rezolvăm, cel puţin să înţelegem cum s-a produs enigmatica „tăcere" de

peste trei decenii.

Scriitorul s-a născut la Oviedo, în Asturias (regiunea „cea mai inteligentă, rezonabilă şi clarvăzătoare din Spania”, după aprecierea lui Madariaga), în anul 1880, într-o familie înstărită, care-i asigură o educaţie aleasă. La opt ani e dat la Colegiul Iezuit din Carmin de los Condes şi termină liceul tot la iezuiţi, la Gijón. Sunt ani decisivi pentru formaţia sa intelectuală: pe de o parte are prilejul să dobândească o solidă cultură umanistă (învaţă temeinic latina şi greaca, studiază literaturile clasice), pe de altă parte disciplina aspră din colegiu îi conturează profilul psihologic: acum se definitivează acel „génie aigu, perfide, mordant et qui approche de la méchanceté”, de care pomeneşte Jean Cassou in a sa *Panorama a literaturii spaniole contemporane* din 1931. Despre aceşti ani va vorbi intr-unui din primele lui romane (de fapt, un pamflet incendiar, *A.M.D.G.* — iniţialele devizei Iezuiţilor: *Ad majorem Del gloriam*), care va stârni un scandal răsunător din pricina rechizitoriului pe care-l face sistemului de educaţie din colegiile iezuite.

Se întoarce la Oviedo, unde urmează dreptul. Printre profesorii săi de la Universitate se numără Clarín, celebrul critic şi romancier, autorul romanului *La Regenta* (tradus în româneşte cu titlul *Pasiunea Anei Ozores*), care-l încurajează în cele dinţii încercări literare. După terminarea facultăţii face o călătorie la Londra, unde rămâne foarte puţin timp, căci momentele dificile prin care trece familia (o grea lovitură financiară, în urma căreia tatăl său se sinucide) îl silesc să se întoarcă în ţară. Timpuriu maturizat, Ayala vine la Madrid, hotărât să se afirme în lumea literară. Din această perioadă a începuturilor literare datează portretul pe care i-l creionează Antonio Machado: „înfăţişare hotărâtă, gest energic, de provincial venit în capitală, de licenţiat la Oxford ori student la Salamanca, ţinută distinsă...” Se remarcă repede prin articolele din

gazetele literare ale vremii, care impresionează prin cultura solidă a autorului şi ascuţimea inteligenţei. Fruntea înaltă şi bărbia proeminentă dintr-o fotografie a acelor ani dezvăluie două calităţi definitorii: inteligenţă şi voinţă. Intr-o evocare recentă[2], Madariaga adaugă o altă calitate esenţială: bunătatea. „A fost – scrie el – unul dintre cei mai inteligenţi oameni ai epocii sale, deopotrivă perspicace şi obiectiv. Dar, pe lângă aceasta, a fost un om bun şi, mai mult decât atât, chiar duios.” Debutul şi-l face în 1904, cu un volum de versuri de factură modernistă pe care Rubén Darío îl salută cu entuziasm, iar trei ani mai târziu îi apare primul roman, pe care Galdós îl califică drept o „capodoperă a literaturii picareşti”. Aceste aprecieri atât de elogioase din partea unor scriitori de talia celor amintiţi, la care se adaugă laudele mai tuturor colegilor de generaţie, îi aduc repede consacrarea. Ayala este unul dintre cei mai preţuiţi şi, până în 1926, dintre cei mai activi scriitori spanioli: într-un interval de douăzeci de ani publică trei volume de versuri, şapte romane masive, trei mici romane-poem, două volume de schiţe şi patru volume de eseuri, în urma acestei activităţi literare, încununată de un mare succes, e ales în 1928 membru al Academiei spaniole. în aceşti ani întreprinde lungi călătorii prin aproape toate ţările din centrul şi sudul Europei, vizitează Anglia, Statele Unite ale Americii şi câteva republici latino-americane, lărgindu-şi orizontul şi consolidându-şi spiritul universalist care constituie înzestrarea cea mai puternică a alcătuirii sale intime. Semnificativ în acest sens este şi faptul că se căsătoreşte cu o americană pe care a cunoscut-o la Florenţa.

Ajuns în culmea gloriei, Ayala abandonează după 1926 creaţia narativă şi timp de peste trei decenii nu va mai publica decât sporadic articole şi eseuri în care reia preocupări mai vechi. în timpul celei de-a doua Republici

2 Españoles de mi tiempo (Spanioli din vremea mea), Barcelona, Ed. Planeta, 1974.

spaniole desfăşoară o bogată activitate politică şi culturală. A fost antimonarhist şi democrat în timpul dictaturii generalului Primo de Rivera, apoi animator, împreună cu Ortega şi Marañón, al „Grupării Intelectualilor în slujba Republicii”, creată în 1931 şi, în sfârşit, ambasador la Londra până în 1936, când a izbucnit rebeliunea franchistă. După războiul civil viaţa lui Ayala se scurge monoton, în exilul argentinian, apoi, după 1954, la Madrid, unde moare în 1962.

Sunt de obicei invocaţi mai mulţi factori care au putut conduce la „tăcerea” lui Ayala. Mai întâi, o predispoziţie contemplativă (unii critici folosesc chiar cuvântul lene), apoi viaţa mult mai agitată decât înainte, pe care începe s-o ducă după 1926, când participă activ la viaţa politică („Gruparea Intelectualilor în slujba Republicii”, ambasada din Londra) şi când, după război, ia calea exilului argentinian, care-l sileşte să-şi câştige existenţa prin gazetărie. Aceste explicaţii au naturi diferite: sociale, politice, biografice în sens strict per sonal. Sfârşitul Republicii, pentru care militase cu atâta încredere şi pasiune, războiul fratricid, despărţirea de familie, exilul, moartea fiului său mai mare contribuie la apariţia şi accentuarea unei profunde dezamăgiri. Toate aceste cauze s-au împletit, desigur: întreruperea momentană s-a putut prelungi ca urmare a vicisitudinilor vieţii şi a pesimismului tot mai puternic.

Dar mai există o cauză, care ţine de natura operei lui Ayala şi de care se cuvine să ţinem seama neapărat, fiindcă din punctul de vedere al criticii literare interpretarea cea mai relevantă trebuie să se bazeze pe structura artistică a scriitorului. Incidentele biografice se cade să fie coroborate cu intimitatea laboratorului de creaţie. Dacă meditaţia asupra „tăcerii” lui Ayala ne poate ajuta să aflăm cheia personalităţii sale, atunci această cheie trebuie căutată în primul rând în operă. Drama individuală, intimă, care motivează tăcerea în planul biografic, nu va putea fi niciodată cunoscută

suficient de bine, şi în această privinţă scriitorul a păstrat o mare discreţie. In pofida lirismului, personalitatea intimă a lui Ayala este mereu ascunsă după o perdea de ironie. Ea transpare în fugare mărturisiri repede repri mate, fără a se dezvălui niciodată într-o confesiune totală. Aflată mereu în spatele unei opere de o simplitate elegantă, personalitatea aceasta intimă rămâne învăluită în mister.

Cel mai preţios document îl constituie, mai ales în aceste împrejurări, însăşi opera scriitorului. Incercând să explice condiţionarea tăcerii din interiorul operei, unii critici au fost tentaţi să creadă (ca bunăoară A. Amoros, cel mai autorizat exeget al lui Ayala) că s-a produs o diminuare progresivă a capacităţii de angajare vitală şi, ca urmare, romanele maturităţii, deşi se află mai aproape de perfecţiune sub aspect formal, sunt mai puţin „autentice" decât cele din tinereţe, pentru că le lipseşte fundamentul: zbuciumul sufletesc al autorului.

Ni se pare însă că există o perspectivă mai fecundă. In locul criteriului avut în vedere de Amords – gradul de angajare („*poner la vida al tablero*", „a-şi risca pielea") – se cuvine să fie luată în consideraţie situarea din ce în ce mai fermă şi deplină într-o viziune estetică nouă, care este o viziune clasică. Nesesizând debarasarea tratată de naturalism în evoluţia lui Ayala, unii critici legaţi de estetica realist-naturalistă îi pot reproşa lipsa de autenticitate în cea de-a doua fază de creaţie, a romanelor cu „teme universale", caracterizate de Ernst Curtius drept „epică obiectivă" b Vibraţia vitală nu lipseşte însă în această fază de maturitate, numai că acum scriitorul a adoptat definitiv o atitudine clasică.

Clasicismul funciar (care se manifestă încă de la primele încercări literare) ar putea constitui astfel explicaţia principală a „tăcerii": epuizarea preocupărilor pentru arhetipuri la care aspiră să ajungă un spirit clasic şi stabilizarea atitudinii în faţa vieţii constituie factorii interni care, în împrejurările războiului civil – deci al

unei lipse de armonie exterioară -, duc la tăcere. Pentru scriitorul clasic, care vrea să obţină echilibrarea contrariilor, nu era deloc uşor să plăsmuiască destine umane în acord cu această aspiraţie în momentul în care se declanşează sângerosul război internaţional pe teritoriul Spaniei. Angajarea nu se pierde în cea de-a doua fază de creaţie, ci ia doar alte forme, mai puţin subiective. Estetica realismului descriptiv şi a naturalismului dispare aproape complet, fiind înlocuită de o estetică a clasicismului. Dealtfel, diferenţele dintre cele două perioade de creaţie narativă nu sunt atât de mari pe cât s-a crezut o vreme. La o analiză mai atentă se poate observa că temele şi motivele de bază apar încă din primele lucrări, ceea ce întăreşte afirmaţia că istoria oricărui romancier (cum spune Barthes) este istoria unei teme cu variaţiuni. Tema operei lui Ayala ni se pare că poate fi definită drept tema luptei şi armonizării contrariilor, şi această temă se manifestă în toate romanele sub diferite variante: naturăconştiinţă, acţiune-contemplaţie, donjuanism-antidonjuanism. Diferenţa dintre aceste perechi de contrarii este numai o diferenţă de accent de la o operă la alta.

Romanele sale – genul care domină activitatea literară a lui

Ayala – sunt împărţite de obicei în două etape, delimitate de primul război mondial. Primei etape îi aparţin patru romane realiste, satirice şi parţial autobiografice, asemănătoare prin această ultimă trăsătură cu romanele autobiografice ale scriitorilor din generaţia de la 1898: *Tinieblas en las cumbres* (*Neguri pe culmi*) – 19C7, *A.M.D.G.* — 1910, *La pata de la raposa* (*Laba vulpii*) – 1912, şi *Troteras y danzăderas* (*Târfe şi dansatoare*) – 1913. în 1916 apare un volum de tranziţie care cuprinde trei „romane-poem": *Prometeo*,[3]

Luz de domingo, *La caida de los Limones*

3 Ernst Curtius, Kritische Essays zur europäischen Literatur, Berna, 195C, p. 289.

(*Prometeu*, *Lumină de duminică*, *Prăbuşirea familiei Limon*), în care realismul iniţial este depurat şi împletit cu elemente mitice. în sfârşit, etapei a doua îi aparţin marile romane intelectuale, simbolice şi mitice: *Belarmino y Apolonio* (*Belarmino şi Apolonio*) – 1921, *Luna de miel, luna de hiel* (*Luna de miere, luna de fiere*), cu urmarea sa *Los trabajos de Urbano y Simona* (*Încercările lui Urbano şi ale Simonei*) -- 1923, şi *Tigre Juati* (*Juan Tigrul*), cu urmarea sa *El curandero de su honra* (*Felcerul onoarei sale*) – 1926. Aceste ultime cinci romane posedă o structură nouă, complexă, renunţând la tradiţionala structură lineară a romanelor din prima etapă, aflate încă sub influenţa lui Galdos, a lui Clarin şi a scriitorilor de la 1898. Toate cinci sunt construite savant, cu o tehnică perfectă a desfăşurării pe mai multe planuri, care răspunde exigenţei multiplicităţii de perspective formulată de Ortega y Gasset. Urmează lunga tăcere narativă care a suscitat atâtea nedumeriri şi a permis lansarea celor mai felurite ipoteze şi comentarii. Problema, oricât de pasionantă ar fi prin aceea că poate oferi, indirect, cheia personalităţii lui Ayala (care, pentru noi, este clasicismul), nu trebuie însă exagerată. în loc să ne lamentăm că, în ultimii treizeci şi şase de ani, deşi avea proiecte vaste şi era departe de a-şi resimţi secătuite forţele creatoare, scriitorul n-a mai scris totuşi romane, ci doar eseuri şi articole de ziar, se cuvine să examinăm cu atenţie romanele existente, la urma urmei relativ numeroase. Dealtfel, cantitatea nu se află în raport direct proporţional cu calitatea unei producţii literare. în cadrul literaturii spaniole, Cervantes şi Clarin au scris mai puţine romane decât Ayala, şi nimeni nu se scandalizează de acest fapt. Patru romane i-au fost de ajuns lui Flaubert pentru a deveni unul din cei mai mari romancieri francezi, şi uneori o singură operă este suficientă pentru ca un scriitor să-şi perpetueze numele în posteritate: Rojas, Rabelais, Montaigne, Lampedusa, Mateiu I. Caragiale.

Cum se vede din clasificarea de mai sus a romanelor lui Ayala, momentul crucial coincide cu primul război mondial. Este un moment de criză când se configurează în Spania o nouă generaţie literară, generaţie prin excelenţă reflexivă şi intelectuală, ale cărei figuri centrale, sub raport filosofic şi ideologic, sunt Ortega şi d'Ors, amândoi militanţi pentru clasicism: cel dintâi propovăduitor al unui clasicism conceput ca o continuă autodepăşire, prin raţionalism şi impregnarea vieţii cu valorile culturii („Aşa cum cultpra trebuie să fie vitală, tot astfel viaţa trebuie să fie cultă"), cel de-al doilea – militant pentru un clasicism conceput ca stil de civilizaţie şi cultură, crescut din barbaria barocă a naturii.

O altă notă caracteristică a grupării literare constituită în anii primului război mondial este intelectualismul, care se manifestă pnntr-o detaşare critică faţă de lumea înfăţişată. Romanele lui Pérez de Ayala nu mai sunt romane sentimentale sau de acţiune, ca acelea ale lui Pío Baroja, ci romane-eseuri. Intr-un context european, Ayala prezintă afinităţi importante cu Huxley, Virginia Woolf, Giraudoux şi Thomas Mann. în cadrul literaturii spaniole, descinde din proza lui Clarín şi se afirmă simultan şi convergent cu Unamuno şi Valle-Inclân.

Trecerea de la primul ciclu (al romanelor autobiografice) la cel de-al doilea (cu teme universale şi situare în mit) reprezintă în fond configurarea mai precisă a trăsăturilor intelectuale şi a esteticii clasice. Romanele maturităţii au fost caracterizate încă de la apariţie drept romane intelectuale, în accepţia de romane de idei, pline de ironie şi umor şi presărate cu pasaje eseistice, adevărate dialoguri socratice în care sunt dezbătute probleme eterne ca limbajul, iubirea, donjuanismul etc.

Dacă în momentul apariţiei romanelor de maturitate unii critici au încercat să stabilească o

dihotomie între facultatea intelectuală şi cea intuitivă a lui Ayala şi, în consecinţă, să definească profilul scriitorului printr-o identificare strictă cu tipul intelectual, astăzi apare limpede că în cazul lui Ayala înzestrarea intelectuală nu anulează intuiţia şi „fondul sentimental”. Dimpotrivă, Ayala oferă exemplul cel mai clar pentru îmbinarea lucidităţii cu capacitatea de a surprinde şi exprima viaţa concretă şi de a crea personaje din carne şi oase. încărcătura ideologică nu intră în contradicţie cu încărcătura umană. „Este inadmisibil – observă pe bună dreptate iritat Guillermo de Torre – reproşul adresat romanelor lui Ayala că nu sunt adevărate romane, ci mai degrabă eseuri. Astăzi ne interesează în primul rând întrepătrunderea vieţii cu gândirea, a acţiunii cu imaginaţia, cu alte cuvinte fuziunea dintre sensibilitate şi intelect.”[4] Protestul lui Guillermo de Torre ne aminteşte de pledoariile la fel de pasionate pentru literatura de idei pe care le-au susţinut la noi, în aceeaşi perioadă, Camil Petrescu şi, mai târziu, Mircea Eliade, revendicând dreptul inteligenţei, ca trăsătură esenţială a omului, de a constitui materia principală a romanului.

Să ne amintim, apoi, că aproape tuturor marilor inovatori în arta romanului le-a fost contestată la început calitatea de adevăraţi romancieri. Ayala inaugurează în Spania ceea ce s-a numit criza europeană a romanului tradiţional, tip secolul XIX. Nu mai crede.naiv” în lumea romanelor sale, nu mai.învie” această lume cu o participare pasională intensă, ci îşi propune pe de o parte s-o *înţeleagă* afectiv, iar pe de altă parte s-o *investigheze* şi s-o comenteze lucid. Interesul pe care îl arată acestei lumi nu ţine exclusiv de o atracţie afectivă, ci în aceeaşi măsură de o curiozitate reflexivă. Afectivitatea şi reflexivitatea se împletesc şi se

4 Guillermo de Torre, „Un arcaizante moderno“ (Un arhaizant modern), în La dificil universalidad española (Dificila universalitate spaniolă), Madrid, Ed. Gredos, 1965, p. 195.

echilibrează.

Romanele intelectuale ale lui Ayala se înscriu în tradiţia dialogurilor renascentiste şi constituie un fenomen de sincronizare a Spaniei cu preocupările literare europene din sfera romanului. In aceeaşi perioadă au apărut romane de tip intelectual, în ambianţa literară engleză culminând cu Aldous Huxley, iar în cea germană, cu marile romane de idei ale lui Thomas Mann şi Robert Muşii. Romanele maturităţii lui Ayala se încadrează perfect în această categorie (fără conotaţiile peiorative care însoţesc de obicei termenul „intelectual": răceală abstractă, lipsă de emoţie), fiind construite în jurul unei discuţii pe o temă intelectuală: problema limbajului şi opoziţia complementară dintre acţiune şi contemplaţie, consecinţele nefaste ale unei educaţii bazate pe ignoranţă, umanizarea concepţiei spaniole tradiţionale despre onoarea matrimonială. Dar nu numai romanele cu teme universale din cel de-al doilea ciclu, ci şi romanele din tinereţe (cu tot realismul lor aspru şi culoarea specifică literaturii de moravuri) pot fi puse sub aceeaşi etichetă, fiindcă pentru ca un roman să fie intelectual nu este neapărată nevoie să discute expres probleme majore şi elevate; faptul esenţial este ca viziunea despre lume care ni se oferă să fie amplă, inteligentă, complexă şi, ca o consecinţă inevitabilă a acestor trăsături, să fie ironică faţă de vicisitudinile mărunte ale existenţei. Or, toate aceste caracteristici sunt întrunite în opera narativă a lui Ayala. Şi (lucru mai important) primejdia uscăciunii şi abstractizării, care pândeşte această categorie de romane, a fost evitată cu o mare eleganţă.

Ar trebui deci corectată aprecierea lui Alberes, din panorama sa (*Histoire du roman moderne*, Paris, Albin Michel, 1962), că în Spania n-a existat o ruptură între naturalismul de la 1880 şi neorealismul din 1950. Alberes ignorează, evident, existenţa unor tendinţe înnoi toare în romanul spaniol al secolului nostru. Tiparele

secolului al XlX-lea au fost sparte în Spania de scriitorii generaţiei de la 1898 (Unamuno şi Valle-Inclăn) cu romanele lor „existenţiale” şi respectiv „esperpentice” (de la sp. *esperpento*: sperietoare), şi această direcţie înnoitoare a fost continuată de generaţia de la 1914, îndeosebi prin romanele intelectuale ale lui Ayala. Aşadar, Spania a participat activ la căutarea general europeană de noi drumuri pentru roman, care atinge punctul culminant în decada 1920-1930. Şi nu trebuie să ne surprindă prea mult că aceste căutări şl realizări sunt ignorate în Franţa, care suferă de galocentrism cultural, când chiar un critic spaniol cum este Amoros mărturiseşte că în 1963, când a citit pentru prima dată un roman de Ayala, a fost extrem de surprins: „Inteligenţă şi sensibilitate, ironie, capacitate critică, pesimism. Se adăuga astfel un nou nume printre idolii adolescenţei mele: Aldous Huxley, Charles Morgan, Virginia Woolf, Giraudoux. Şi toate acestea în Spania secolului nostru. Cum de-am putut să ignorez opera lui Ayala?”[5] Totuşi, din pricina împrejurărilor istorice vitrege, această direcţie intelectuală, inovatoare în proza spaniolă, nu a ajuns la deplina ei dezvoltare, şi linia de evoluţie a romanului spaniol s-a rupt, trebuind să înceapă, după războiul civil, din nou de la zero. Ayala, marele „eterodox” al deceniilor doi şi trei, nu are urmaşi direcţi, şi abia în a doua jumătate a secolului un scriitor ca Luis Martin Santos (autor al celebrului roman *Vremea tăcerii*) ar putea fi considerat, prin intelectualismul său critic, un continuator.

în această perspectivă amplă, europeană, depăşind limitele înguste ale viziunii naturaliste, înţelegem falsitatea opoziţiei dintre facultatea intelectuală şi cea intuitivă care s-a făcut uneori cu privire la opera lui Ayala. Pretinsa lui lipsă de intuiţie poate fi interpretată mai corect ca o sincronizare cu înnoirile romanului din alte colţuri ale lumii şi ca o adeziune totală la o estetică

5 A. Amoros, op. cit., p. 17.

de tip clasic. Chiar intelectualismul este o trăsătură clasică. Se vorbeşte de obicei de romane intelectuale în cazul lui Ayala, dar la fel de bine s-ar putea vorbi de romane clasice, căci clasicismul nu este altceva decât vigilenţa lucidă a inteligenţei, intelectul viu, raţiunea prin care se ajunge la universalitate. Chiar amuţirea bruscă şi tăcerea de peste trei decenii îşi poate găsi, cum am văzut, o explicaţie plauzibilă, în planul artei, în clasicismul funciar al scriitorului. Scriindu-şi marile romane de maturitate, concepute ca o vastă sinteză de cultură în care sunt dezbătute problemele fundamentale ale existenţei în dimensiunea lor maximă, prin conferirea unor sensuri generale personajelor (care devin astfel totodată individuale şi generice), Ayala parcurge până la capăt itinerariul intereselor care se pot ivi într-un spirit clasic. Odată cu aflarea şi savurarea esenţelor, a arhetipurilor, a invariantelor, repertoriul care corespunde destinului său se epuizează şi scriitorul se poate retrage într-o tăcere înţeleaptă.

Ultimele romane ale lui Ayala sunt rezultatul maturizării depline şi al „obiectivării” care s-a produs în cadrul viziunii sale clasice, căci pentru artistul de tip clasic libertatea în folosirea mijloacelor de expresie nu se manifestă – scrie el însuşi în prologul la volumul *Măştile* – în mod „tumultuos şi efemer”, ci în mod „permanent”, şi numai atunci expresia personalităţii lui ajunge să fie, în acelaşi timp, a sa şi a tuturor. Artistul de tip clasic care este Ayala, mai ales în faza maturităţii, fără a renunţa la subiectivitate, are însă conştiinţa clară a limitării eului şi ştie să găsească echilibrul între personal şi impersonal, între datele realităţii externe şi imaginile cu care spiritul individual creator le interpretează şi totodată se manifestă el însuşi prin intermediul lor.

Intelectualismul nu anulează, în opera lui Ayala, intuiţia, şi ceea ce unii au putut considera lipsa de intuiţie nu este în fond altceva decât surdina pe care romancierul o pune subiectivităţii în momentul în care

dobândeşte conştiinţa limitării eului. Când afirmăm că Ayala este un scriitor de tip intelectual, avem în vedere acel generos (cu obârşia la Spinoza) *amor intellectualis* recomandat de Ortega în *Meditaţiile despre Don Quijote*. Pentru Ayala, la fel ca şi pentru Ortega, filosofia este ştiinţa universală a iubirii, şi intelectualismul scriitorului este o atitudine profund afectivă a unui spirit generos şi tolerant. Romanele maturităţii tratează pe un ton de poem marile teme eterne, neliniştile sufletului omenesc care se rezolvă prin virtuţile deopotrivă afective şi intelectuale ale iubirii.

S-ar putea spune, aşa cum remarcă Barthes despre Flaubert, că Ayala, alături de Unamuno, marchează în proza spaniolă trecerea de la romanul „experimental” la romanul unei experienţe, construit pe baza căutărilor şi incertitudinilor rodnice, roman ambiguu, care îl incită pe cititor să descopere jocul dintre iluzie şi adevăr, dintre autenticitate şi neautenticitate. Ayala îl continuă pe Flaubert în încercarea de a aboli opoziţia obiectivitate-subiectivitate, caracteristică pentru romanul tradiţional, şi de a crea un univers fenomenologic ca rezultat al fuziunii obiectivităţii şi subiectivităţii realizată la nivelul conştiinţei. Urmând această cale, a ajuns la romanul gnoseologic, la o concepţie nouă, modernă, care nu acceptă determinismul şi cauzalitatea şi tinde să se confunde cu poezia.

Aşadar, *amor intellectualis*, poezie, clasicism. Idealul clasicist al lui Ayala nu este o achiziţie, ci un dat esenţial, înnăscut, care suferă un proces îndelungat de purificare şi se manifestă plenar în ultimele romane. Este un clasicism explicit, proclamat şi apărat cu tenacitate, aspiraţie şi atitudine fundamentală cu caracter de permanenţă. Predilecţia pentru autorii antichităţii greceşti şi latine şi pentru ideile de moderaţie, ordine, echilibru, pentru simbolurile şi miturile clasice, depăşeşte preocuparea filologului, devenind pasiune şi pedagogie a caracterului. Lectura clasicilor nu face

decât să contribuie la formarea unui spirit care tindea spre ordinea clasică prin însăşi structura sa. Explorarea autorilor clasici este în fond explorarea şi descoperirea propriei personalităţi, care, pentru a căpăta profil exact şi permanent, are nevoie de contactul cu spiritele „superactuale" care au fost şi sunt autorii clasici. Căci clasic, pentru Ayala, este tot ceea ce din trecut rămâne viu în prezent, ca substanţă a spiritului nostru şi normă de comportare, ceea ce persistă dincolo de accidentele istorice. Romanele mitice cu teme universale, din cea de-a doua perioadă de creaţie, sunt rodul acestei seninătăţi clasice, care-l face disponibil pentru ceea ce el numeşte „ideile superactuale de ieri, de azi şi de mâine".

Clasicismul lui Ayala este autentic, vital, însufleţit de simţul actualităţii. Este un clasicism căruia nu-i e străină tentaţia barocă. Lecţia pe care Ayala o desprinde din contactul cu autorii clasici este necesitatea de a simţi vibraţia propriului său timp şi loc, cu alte cuvinte de a capta variaţiile contemporane ale temelor eterne. Nimic nu e nou sub soare, în afară de ceea ce a fost uitat – este una din devizele preferate ale scriitorului. De aici se desprinde convingerea că valorile nu au nevoie atât să fie revăzute, cât mai ales să fie retrăite. La întrebările esenţiale şi eterne ale omului, scriitorul clasic are obligaţia de a găsi răspunsuri originale, de acord cu modul de expresie a personalităţii sale, a epocii şi neamului său, şi întotdeauna a existat, există şi va exista un punct de vedere diferit cu care fiecare epocă, loc şi personalitate cuprind universul. Originalitatea nu va consta în noutatea absolută, care este imposibilă, ci în vibraţia personală, în simţul particular al lumii pe care-l posedă orice personalitate autentică. Expresia acestei personalităţi se manifestă la Ayala (şi în general la scriitorul de tip clasic) în mod generic, fiind în acelaşi timp a tuturor şi a lui însuşi. In cadrul acestei concepţii, ideile, miturile şi simbolurile nu au proprietar, şi artistul poate adopta şi în realitate adoptă numai pe acelea care

corespund fondului său de sensibilitate.

Opoziţia dintre subiectivitatea şi obiectivitatea scriitorului se dovedeşte a fi o opoziţie complementară: suprema manifestare a personalităţii este impersonalitatea, văzută ca maximă reprezentativitate a condiţiei umane în nenumăratele sale ipostaze.

Această impersonalitate absolută şi respectul nelimitat pentru mişcarea interioară firească a personajelor, conştiinţa principiului elementar în virtutea căruia acţionează, capătă, în eseurile despre artă ale lui Ayala, denumirea de „spirit liberal”, formulă încărcată de multiple semnificaţii. Spiritul liberal ar fi impersonalitatea creatorului care nu favorizează unele personaje în detrimentul altora, şi astfel, în pofida deosebirilor de caractere, personajele recompun armonia naturală şi profundă a vieţii. Dacă, pe de o parte, trebuie să asculte de legile dezvoltării interioare a personajelor, pe de altă parte scriitorul are în acelaşi timp datoria de a judeca fiinţa umană prin confruntare cu arhetipul său ideal.

Strâns legat de formula „spirit liberal” este, în viziunea estetică a lui Ayala, conceptul de „seriozitate”, căruia îi conferă o accepţie specială, în fond făcând din el o variantă a „spiritului liberal” şi totodată un criteriu de manifestare a concepţiei sale impersonale, care este în acelaşi timp rezultatul unei profunde intuiţii personale a vieţii. Seriozitatea ar fi supunerea personajelor faţă de o lege superioară lor înşile, faţă de o anumită fatalitate interioară. După cum personajele se încadrează sau nu în această lege, sunt personaje serioase ori neserioase. Faţă de fiinţele lipsite de seriozitate, oamenii cu adevărat serioşi pot adopta trei atitudini: ironia, umorul şi satira, dintre care Ayala le preferă pe primele două. Numai bunul simţ (virtute supremă pentru scriitor) ar fi în stare să corecteze slăbiciunea omului de a se lua prea în serios, învăţându-ne să nu luăm în serios decât ceea ce poate deveni normă de comportare şi lege pentru ceilalţi,

în cadrul unei relaţii general umane.

Distanţarea ironică (toleranţa intelectuală) şi simpatia cordială a atitudinii umoristice ne înlesnesc, în concepţia lui Ayala, o înţelegere elevată a vieţii, care presupune pătrunderea în motivaţiile intime ale acelor persoane sau acte care la prima vedere ni se par comice sau ridicole, dar, în urma acestui proces de înţelegere, ne îndeamnă la toleranţă şi iubire. Cele mai caracteristice trăsături ale romanelor lui Ayala decurg din acest spirit liberal: multiplicitatea de perspective, viziunea tragicomică, sentimentul entuziast al vieţii, umorul.

Concepţia despre „spirit liberal" ca facultate creatoare (care este imparţială fiind reconciliantă) răspunde în fond aspiraţiei clasice de echilibrare a contrariilor, de evitare a extremelor şi de împăcare a eului subiectiv cu norma obiectivă. Ajungem astfel la armonia contrariilor, care constituie germenul personalităţii lui Ayala, tema sa fundamentală, capabilă să-şi subordoneze toate celelalte teme şi motive ale operei. Faptul că trăsăturile esenţiale ale romanelor lui pot fi atribuite în acelaşi timp pe de o parte tradiţiei (de exemplu, vâna de umor asturian, tragicomedia ca viziune tipic hispanică, de la Rojas la Valle-Inclăn) şi pe de altă parte influenţei ambianţei strict contemporane (de exemplu, multiplicitatea de perspective teoretizată de Ortega, precum şi concepţia sa despre raţiune ca funcţie a vieţii) nu anulează nicidecum caracterul original al acestor variaţiuni pe tema *conjunctio oppositorum*, care exprimă esenţa personalităţii scriitorului. Armonia contrariilor ar putea fi considerată un fel de „mit personal" în viziune psihocritică, care precede influenţele şi îşi dezvăluie succesiv ipostazele sub efectul acestor influenţe.

Aspiraţia clasică a lui Ayala, care este armonizarea contrariilor, nu anulează tensiunea interioară pe care am putea-o numi barocă şi care constă într-o permanentă înfruntare, într-o coexistenţă greu obţinută, în care

fiecare din extremele în opoziţie constituie o prezenţă ameninţătoare pentru cealaltă, prin expansiunea exclusivismului său. Ayala îşi asumă clasicismul sever pentru a îmblânzi impulsul vital şi liber al „sublimei barbarii” pe care o depăşeşte menţinând-o într-o funcţie subordonată, cu conştiinţa că fără neliniştea barocă nu există liniştea clasică. Asemeni lui Cervantes, Ayala reuşeşte să contopească în romanele sale tendinţe care în acelaşi timp se opun şi se completează, absorbind şi armonizând opoziţiile. Dacă autenticitatea unui scriitor este dovedită de permanenta sa ambivalenţăj atunci această experienţă există din plin la Ayala, a cărui operă se compune dintr-o serie nesfârşită de tensiuni şi oscilaţii între opoziţiile sale fundamentale: natură şi conştiinţă, viaţă şi raţiune, acţiune şi contemplaţie etc.

In *Juan Tigrul* şi *felcerul onoarei sale*, ultima şi una dintre cele mai desăvârşite opere ale lui Ayala, lupta şi armonia contrariilor este pusă în lumină mai accentuat decât în romanele anterioare. Personajul central este, în accepţii noi, un donjuan şi un anti-donjuan, un medic-al-onoarei-sale şi un anti-medic-al-onoarei-sale, un Othello şi un anti-Othello.

Continuând preocupările din romanul anterior, *Încercările lui Urbano şi ale Simonei*, care constituie un tratat al iubirii pentru folosinţa spaniolilor din secolul nostru (incluzând o aspră critică a atitudinilor erotice eronate din mediul hispanic) şi totodată expresia poetică a mitului bărbatului şi femeii care caută plenitudinea umană parcurgând drumul de la inocenţă la dureroasa descoperire a tainei iubirii, *juan Tigrul şi felcerul onoarei sale* este o critică a luxurei ca putreziciune a spiritului, realizată prin dezbaterea mitului lui Don Juan şi a mitului onoarei calderoniene. Cele două mituri sunt corelate, reinterpretate, şi până la urmă se îmbină armonios într-o iubire integrală a spiritului şi trupului, desăvârşită prin căsătorie.

Intr-un eseu despre donjuanism, publicat în

volumul *Măştile* înainte ca doctorul Marañón să-şi fi lansat teoria despre virilitatea discutabilă a lui Don Juan (teorie cu care concepţia lui Ayala prezintă mari asemănări), întâlnim câteva idei care îşi vor găsi ecoul în roman: opoziţia faţă de Werther, influenţele mentalităţii semitice, insistenţa asupra sterilităţii etc.

Legătura cu romanul anterior este foarte strânsă. Câmpul de investigaţie rămâne acelaşi: experienţa erotică în variantă spaniolă, cu semnificaţiile ei morale. Desigur că donjuanismul şi onoarea matrimonială sunt teme universale, dar Ayala le tratează într-o ambianţă concretă care este cea spaniolă. Iubirea şi onoarea constituie, la fel ca în teatrul Secolului de Aur, cele două coloane care susţin întreaga structură a operei. Cristalizate în Secolul de Aur, cele două teme persistă în subconştientul comunităţii hispanice şi determină şi astăzi comportarea erotică a spaniolilor. Departe deci de a se refugia în trecut, Ayala abordează cele două teme specifice istoriei culturale a Spaniei (dar care, prin rezonanţa lor amplă, aparţin întregiii umanităţi) cu intenţii în acelaşi timp artistice şi educative. Ca şi celelalte opere de maturitate, romanul despre Juan Tigrul reprezintă un punct din vastul program de pedagogie superioară prin care Ayala aspira să umanizeze ambianţa spaniolă, înlăturând o serie de prejudecăţi rigide şi nefaste în ceea ce priveşte comportamentul erotic.

Să amintim pe scurt subiectul, sau ceea ce Ayala numeşte „istoria externă”. Juan Tigrul e apăsat de amintirea unei căsătorii nefericite. Nepotul său (în realitate, fiu adoptiv) pleacă voluntar în Cuba, ca urmare a dispreţului cu care e tratat de fata pe care o iubeşte. O vecină a lui Juan Tigrul, doña Iluminada, care nutreşte pentru el o afecţiune dezinteresată, îl apropie de Herminia, fata care l-a respins pe Colas, nepotul lui Juan Tigrul. Acesta se îndrăgosteşte de Herminia şi hotărăşte să se însoare. Herminia consimte să fie dusă în faţa

altarului, cedând in faţa presiunilor sociale, dar fără a-şi da şi consimţământul intim. Colas se întoarce din război cu un picior de lemn, se îndrăgosteşte de o altă fată, Carmina, şi fug amândoi în lumea largă. Herminia doreşte şi ea să fugă (pentru că are impresia că a fost dusă aproape cu forţa în faţa altarului) şi se agaţă de prima ocazie care i se iveşte: trecerea prin târg a voiajorului comercial Vespasiano Cebón, tip de donjuan de provincie. Dar chiar în momentul fugii îşi dă seama că de fapt îl iubeşte pe Juan Tigrul şi îl dispreţuieşte pe Vespasiano, care e incapabil să-şi asume răspunderi şi se conduce în viaţă după capriciile momentului. Adulterul nu se produce, în pofida aparenţelor, şi Herminia este adusă acasă de Colas şi Carmina. Juan Tigrul, care a fost toată viaţa obsedat de onoarea matrimonială, are acum ocazia să-şi aplice crezul, dar până la urmă reuşeşte să depăşească mentalitatea calderoniană. Covârşit de durere, înţelege că o răzbunare sângeroasă n-ar rezolva nimic şi o iartă pe Herminia. Ajunge la convingerea că adevărata onoare nu se bazează pe gura lumii, ci pe virtutea personală, şi fericirea îi este încununată de naşterea unui copil. Personajele parcurg drumul de la neînţelegere la înţelegere. Cu alte cuvinte, suferă din cauza erorilor şi prejudecăţilor pe care le-a sădit în sufletul lor o anumită tradiţie rigidă a societăţii spaniole. Când reuşesc să se ridice deasupra acestor erori şi prejudecăţi, în faţa lor se deschide perspectiva fericirii.

Raţiunea pentru care cele două teme nu pot fi despărţite a fost formulată de însuşi Ayala în prologul amintit la volumul *Măştile*: „Ideile mele despre donjuanism, schiţate într-un lung eseu din volumul al doilea al acestei culegeri, au fost apoi completate şi dezvoltate sub forma unei acţiuni dramatice, în romanul meu în două părţi *Juan Tigrul şi felcerul onoarei sale*. Am considerat că *Seducătorul din Sevilla* de Tirso nu poate fi explicat în mod satisfăcător fără antiteza sa, pe care o presupune cu necesitate şi care este *Medicul onoarei*

sale de Calderón (amândouă personajele fiind tipuri spaniole de mare autenticitate). Când nu există spirit calderonian (religie şi onoare), donjuanismul degenerează în libertinaj nepedepsit.”

Toate personajele romanului sunt implicate în dezbaterea asupra donjuanismului şi spiritului calderonian. Cel mai complex dintre ele, poate cel mai complex personaj din întreaga operă a lui Ayala, este Juan Tigrul, a cărui spectaculoasă evoluţie este în intenţia scriitorului exemplară: din admirator al tipului de donjuan (în care vede un „răzbunător al bărbaţilor”), din apărător al onoarei cu intransigenţă calderoniană şi dintr-un gelos ca Othello devine la sfârşitul romanului, în urma crizei declanşate de fuga Herminiei, un antidonjuan, un anti-Othello şi un anti-calderonian hotărât. Nu medic, ci felcer al onoarei sale îl numeşte Ayala, pentru că soluţia la care ajunge personajul este opusă celei preconizate de Calderón: nu pe soţia bănuită de infidelitate hotărăşte s-o ucidă prin luare de sânge, ci lui însuşi vrea să-şi aplice acest tratament.

Punând personajului numele de Don Juan, Ayala ne trimite de la bun început la tipul tradiţional spaniol, dar îi revizuieşte semnificaţia printr-o interpretare proprie, care îşi propune să demonstreze că adevăratul bărbat nu este seducătorul, cel care aleargă după toate femeile, ci, dimpotrivă, acela care iubeşte o singură femeie. Insatisfacţia şi goana după noutate a tipului tradiţional de donjuan (întruchipat de Vespasiano), narcisismul şi propaganda pe care are grijă să şi-o facă, precum şi atracţia „activă” pe care o exercită asupra femeilor constituie, în noua viziune, trăsături ale unei sexualităţi mai curând feminine. Normal la un bărbat e să fie el atras de femeie, ca Juan Tigrul, şi să se fixeze Ia una singură.

Cele două nume de familie ale personajului central (ca ale tuturor celorlalte, dealtfel) sunt de asemenea încărcate de simboluri: Guerra Madrigal (în spaniolă,

Război şi Madrigal), indicând dedublarea: pe de o parte o atitudine misogină, care este doar aparentă şi se explică prin împrejurările speciale care s-au întrunit în anii tinereţii lui şi i-au condiţionat parte din traiectoria vieţii, pe de altă parte dragostea pentru femeie şi pentru copii. Tocmai pentru că e un bărbat în toată puterea cuvântului (aşa cum Herminia este o femeie în toată puterea cuvântului, căci, ajuns în faza de extremă puritate a clasicismului său, Ayala ne prezintă arhetipuri), tocmai pentru că este chemat să iubească o singură femeie se simte atât de afectat de presupusa infidelitate conjugală a primei lui soţii, Engracia, pe care gura lumii susţine că a omorât-o din gelozie şi de aceea l-a poreclit Tigrul. Juan Guerra Madrigal e misogin în urma acestei cumplite decepţii. în fond, dispreţul lui declarat pentru femeie este perfect explicabil la un om de o mare afectivitate, destinat prin puternica sa virilitate, în viziunea lui Ayala, să fie monogam, dar grav frustrat în pasiunea lui erotică. Când dona Iluminada (alt nume simbolic), care simte pentru el *o* dragoste curată şi puternică dar care nu se poate destăinui ca atare, căci pentru el e o „sfântă", nu o femeie, când această femeie bună şi dezinteresată îl apropie pe Juan Tigrul de Herminia, aceasta produce asupra lui un efect fulgerător tocmai pentru că seamănă cu Engracia, prima lui dragoste.

Noua poveste de dragoste a lui Juan Tigrul şi a Herminiei este tipică pentru modul sumbru în care s-a configurat comportamentul erotic al spaniolului şi reacţia lui în faţa unei posibile infidelităţi matrimoniale. Onoarea, fiind concentrată asupra femeii, ajunge să depindă de gura lumii.

Juan Tigrul suferă de un adevărat complex antifeminin. Nu arată nicio slăbiciune pentru sexul frumos, se încruntă şi-i tremură bărbia când aude glume despre bărbaţii încornoraţi, fiindcă femeia care-şi înşală bărbatul este pentru el „ca soldatul care dezertează de pe câmpul de luptă; amândoi au jurat; amândoi sunt

sperjuri. O judecată sumară şi la zid cu ei.” A făcut o adevărată obsesie pentru adulter şi, într-o trupă de amatori, interpretează cu patos, parcă stăpânit de o misiune sacrosanctă, rolul bărbatului răzbunător din piesele lui Calderón. Singurele femei cinstite sunt pentru el Sfânta Fecioară, propria sa mamă, şi doña Iluminada. Celelalte apar ca nişte fiinţe josnice. O traumă din copilărie (erotismul spontan din satul natal) l-a condus la conceperea unui ideal atât de înalt, încât realitatea nu i-l poate oferi. Onoarea astfel înţeleasă i se pare dovada cea mai sigură a virilităţii.

Juan Tigrul este, la începutul romanului, tipul spaniolului exagerat care aşază femeia fie foarte sus, adorând-o ca pe o icoană de pus într-un altar, fie foarte jos, dispreţuind-o ca pe o prostituată, fără a putea găsi calea de mijloc. Evoluţia lui Juan Tigrul se produce în sensul găsirii acestei căi de mijloc. De unde la început „în sufletul lui se amestecau câteva picături din sângele lui Othello cu câteva lăstare din gândirea misoginului Euripide” şi, în conversaţiile cu Colas, aduce elogii fervente bărbatului care, fiind viteaz, nune stăpânire pe femei, fiind chipeş, le zdrobeşte inimile şi, fiind dibaci, le înşală pe toate, devenind prin această acţiune justiţiară „al doilea mântuitor al oamenilor”, la sfârşitul romanului reuşeşte să depăşească această amăgitoare (căci nu exprimă aspiraţiile lui cele mai profunde) admiraţie pentru tipul tradiţional al donjuanului. Revizuindu-şi atitudinea, se redescoperă pe sine şi se umanizează. Transformarea poate avea loc pentru că Juan Tigrul este departe de a fi un seducător, şi explicaţia nu este cea pe care el i-o dă lui Colas („Aversiunea pe care o simt faţă de ele e mai puternică decât dorinţa de a le seduce pentru a le pedepsi şi a corecta nedreptatea, răzbunându-i astfel pe bărbaţii înşelaţi”), ci pentru că, fiind, în concepţia lui Ayala, un bărbat adevărat, a fost hărăzit să iubească o singură femeie.

Prietenul preferat şi venerat din perioada

admiraţiei pentru tipul tradiţional al donjuanului este un seducător de provincie, al cărui nume poartă neîndoielnice semnificaţii depreciative: Vespasiano, împăratul Romei din perioada de decadenţă, şi Cebón, de la verbul spaniol *cebar*, care înseamnă a îngrăşa, a îndopa.

Dacă pentru Juan Tigrul acest Vespasiano este întruchiparea desăvârşită a seducătorului, pentru Colas, în schimb, este un ins efeminat cu „anatomie de eunuc", un copil prost crescut care a ajuns la vârsta maturităţii fără să devină bărbat. In cursul discuţiei aprinse pe care o are cu unchiul său, Colas îi oferă drept exemplu de iubire adevărată şi de atitudine anticalderoniană pe tânărul Werther, şi ia apărarea femeilor, susţinând că, dacă unii bărbaţi n-ar fi sau n-ar face pe donjuanii, femeia n-ar putea să-l înşele pe bărbat şi, prin urmare, în ultimă instanţă, nu femeia îl înşală pe bărbat, ci tot un bărbat: Don Juan. Acesta este, pentru Colas, un farsor incapabil să fecundeze o femeie. Aşadar, sterilitate, ba chiar parţială impotenţă abil deghizată, un egoism feroce (cum va reieşi mai târziu din discuţia lui Vespasiano cu Herminia, care-i reproşează refuzul de a-şi asuma consecinţele iubirii: „Vrei să fiu a ta, fără ca eu să am dreptul ca tu să fii al meu. Multă libertate, riici o egalitate. Dacă am fi egali, m-ai urî.") sunt trăsăturile acestui donjuan de provincie.

Cu aceeaşi severitate pe care o arată Colas faţă de Vespasiano îl judecă şi doña Iluminada, al cărei nume indică perspicacitate şi bun simţ: pentru ea Vespasiano este un om necinstit şi un seducător de ultimă: speţă. Prin anatomia de eunuc şi prin mentalitatea frivol hedonistă, Vespasiano dezvăluie originea orientală a donjuanismului spaniol, în timp ce Juan Tigrul întruchipează iubirea curteană de tip provensal.

Atât Colas, cât şi doña Iluminada îl consideră pe Juan Tigrul un arhetip al calităţilor masculine. Aversiunea lui faţă de femei este interpretată ca un

amestec de iubire oarbă şi de teamă, ca urmare a unei dureroase decepţii. Este o aversiune înşelătoare, sub care se ascunde a angoasantă sete de dragoste şi o paternitate frustrată: „Acel gol interior – comentează Ayala – şi acea lipsă de trăinicie la temelia vieţii lui nu erau altceva decât nevoia şi dorinţa nemărturisită de a avea un fiu adevărat, un fiu care să fie carne din carnea lui”.

Când se îndrăgosteşte de Herminia, Juan Tigrul continuă să conceapă dragostea ca pe un „drept viril de proprietate exclusivă”. După nuntă, Herminia este silită să poarte pe braţ însemnele acestei atitudini posesive: „Sunt a lui Juan Tigrul”. Tocmai această lipsă de libertate a femeii şi mania dominatoare a bărbatului provoacă o gravă criză a căsniciei, putând crea impresia că în sufletul bărbatului şi în sufletul femeii ar exista o „ultimă diferenţă ireductibilă”, şi Herminia ajunge să se întrebe dacă nu cumva iubirea este un război tainic între cele două sexe.

In volumul al doilea, ca urmare a acestei atitudini erotice profund eronate a bărbatului în căsnicie, Herminia se revoltă şi caută o compensaţie într-o aventură amăgitoare, sortită să moară în faşă. Din cei trei bărbaţi care apăruseră în viaţa ei, Vespasiano reprezenta tentaţia păcatului şi evaziunea. Colas, supunerea, iar Juan Tigrul, virilitatea dominatoare. Dar aventura eşuează curând şi total, căci Herminia îşi dă seama că Vespasiano e un mincinos, un laş şi un ticălos. Nu poate avea pentru el decât un sentiment de milă: „Ţi-e frică de dragoste, care, asemeni morţii, opreşte timpul în loc şi-l desfiinţează (...) Sărmanul de tine! Ţi-e frică de dragoste. N-ai iubit niciodată şi nici n-ai să poţi iubi.” Fiindcă înţelege, ca dona Iluminada mai înainte, că sterilitatea lui Vespasiano nu este resemnată şi generoasă ca a văduvei („Dumnezeu m-a condamnat la sterilitateae – spune dofia Iluminada – pentru ca eu să devin mai fecundă”, ci este o „sterilitate nesupusă, care

se înşală pe sine şi încearcă să înşele şi pe ceilalţi, străduindu-se să prezinte libertinajul drept un exces de vitalitate procreatoare, o risipă de forţă şi o renunţare voită la fecunditate”.

Când Herminia fuge cu seducătorul Vespasiano, viaţa ei şi viaţa lui Juan Tigrul, care până atunci fuseseră contopite într-una singură, se bifurcă şi curg paralel. Ayala dispune naraţiunea pe două coloane, ca două albii de râu în care curg vieţile personajelor. Atât de strânsă fusese mai înainte legătura dintre ei (Juan Tigrul trăise într-un adevărat extaz), încât acum despărţirea reprezintă o sciziune profundă. Juan Tigrul şi Herminia trec prin încercări grele pentru a ajunge la dragostea adevăratăi căci în concepţia lui Ayala (cum se vede şi din romanele despre Urbano şi Simona) dragostea nu este un dar căzut din cer, ci o cucerire dificilă care cere o permanentă educaţie (şi uneori reeducare) sentimentală, este rezultatul unui îndelung efort de rafinare a sufletelor îndrăgostiţilor până devin apte să se contopească armonios. Despărţirea lor se produce în noaptea de Sfintul Ion. Ayala exploatează toată bogăţia de semnificaţii folclorice şi literare ale acestei nopţi, cu lirismul ei naturalist. Juan Tigrul şi Herminia constată, fiecare în alte împrejurări, că elementele contrare, apa şi focul (elemente cărora le închinase Ayala în tinereţe câte un volum de poezii;) reuşesc să se reconcilieze. In noaptea aceasta în care toate lucrurile tind să restabilească pierduta unitate platonică dintâi, Juan Tigrul şi Herminia redescoperă profunda şi indestructibila lor unitate. El simte că, de îndată ce încetează s-o iubească, lumea se transformă în haos, iar Herminia simte, de asemenea, că muritorii pot cuceri veşnicia numai prin dragoste, care este „marele adevăr, atât la bine cât şi la rău, fiindcă în el sunt cuprinse cea mai mare fericire şi cea mai mare nefericire”. Are acuni revelaţia că adevărata dragoste exclude înşeâăciunea: „Cine înşală înseamnă că nu iubeşte; dacă ar iubi, n-ar

mai înşela. Prin urmare, nu dragostea înşală, ci lipsa dragostei. Dragostea e de parcea îndrăgostitului, care nu-l înşală pe cel îndrăgit. în orice caz, dragostea nu e înşelătorul, ci înşelatul.” Şi, în acest moment al revelaţiilor, Colas îi propune Herminiei să se întoarcă în lumea liberă a datoriei asumate din proprie iniţiativă. Herminia simte că dragostea ei pentru Juan Tigrul este mai mare acum, când ştie că i-a pătat onoarea, iar Juan Tigrul, tot datorită iubirii puternice pentru Herminia, reuşeşte să despartă în sufletul lui sentimentul iubirii de sentimentul onoarei, depăşind concepţia calderoniană. Deşi onoarea îi porunceşte s-o urască pe Herminia, în sufletul lui triumfă iubirea care iartă totul. Ba mai mult, consideră acum că adevărata onoare constă în capacitatea de a o iubi şfidând opinia publică, şi că mai înainte s-a dezonorat singur cu egoismul, cu trufia şi cu gândurile sale de răzbunare.

Se afirmă astfel încă o dată cu putere o convingere intimă care constituie mesajul întregii opere a lui Ayala, aşa cum se poate vedea şi din concluzia romanelor despre Urbano şi Simona şi despre Belarmino şi Apolonio, aşadar, concluzia operelor de maturitate: iubirea este valoarea supremă, singura care poate da un sens lumii, armonizând contrariile din care aceasta este alcătuită.

După ce, cu preţul unor mari suferinţe, au fost depăşite funestele consecinţe ale unei atitudini erotice tributare donjuanismului şi calderonismului, determinate de presiunile mediului social, Juan Tigrul şi Herminia ajung la multdorita armonie matrimonială. Juan Tigrul biruie în sufletul său trei monştri ancestrali (pe care mediul hispanic îi amplifică peste măsură: admiraţia pentru tipul tradiţional de donjuan, onoarea calderoniană şi gelozia oarbă. Chiar dacă în finalul romanului declară că ar dori să-l stoarcă aşa cum storci o lămâie şi să-şi injecteze în vene o parte din sucul lui acid (deşi, aşa cum îl vede, deficient şi „castrat”, nu poate avea pentru el

decât dispreţ), în realitate Juan Tigrul ar dori să poată lua de la Vespasiane o singură însuşire: puterea de seducţie. Dar nu pentru a cuceri mai multe femei, ci pentru a o cuceri permanent pe Herminia. In finalul romanului, se poartă cu demnitatea şi seninătatea omului care a reuşit să se depăşească pe sine însuşi. „întotdeauna şi în toate împrejurările – constată el, referindu-se în acelaşi timp Ia trenul care urcă o pantă şi la mişcarea lui sufletească – e nevoie de multă osteneală ca să te ridici deasupra mizeriilor şi josniciei omeneşti, ca să creşti şi să te înalţi din punct de vedere moral.” Poemul cu care se încheie romanul reia ideea de bază a operei lui Ayala despre lupta şi necesara armonizare a contrariilor.

In sfârşit, romanul (şi odată cu el întreaga operă narativă a lui Ayala) se încheie cu un parergon sau document accesoriu. Justificarea lui este extrem de interesantă pentru înţelegerea tehnicii narative a scriitorului: romanul ne-a oferit „istoria externă”. Dar aceasta este însoţită întotdeauna de o „istorie internă”, definită ca un „ansamblu complex, generator de sentimente şi meditaţii care până la urmă se transformă în norme de comportare”. Această istorie externă este într-un fel facultativă, pentru că se adresează exclusiv cititorului „exigent şi curios” sau, cum vor spune mai târziu autorii noului roman francez, cititorului activ sau complice. Este o atitudine înnoitoare în deceniul al treilea, care, împreună cu alte inovaţii de concepţie şi de tehnică (multitudinea de perspective care se confruntă, fluxul paralel al existenţei personajelor dispus pe două coloane, mişcarea muzicală a naraţiunii), fac din Ayala un precursor al orientărilor moderne din proza contemporană.

în acest document accesoriu sunt consemnate conversaţiile personajelor, în care, după ce pasiunile s-au decantat, ni se dezvăluie chintesenţa lor sufletească. Sunt conversaţii în care nu au loc ciocniri de emoţii, ci

„contraste de idei”. Avem de-a face cu o purificare sufletească prin profesiuni de credinţă, mai curând o succesiune de monologuri decit un dialog propriu-zis, dar monologuri care presupun perspective opuse şi complementare. Mâi întâi este lăsat să vorbească Juan Tigrul, care apără noua concepţie despre onoare la care a ajuns prin decantarea pasiunilor şi victoria asupra prejudecăţilor proprii: onoarea ca supremă libertate, capacitate de a-şi asuma obligaţii şi sentiment al responsabilităţii, fidelitate faţă de tine însuţi şi curaj pentru a suporta consecinţele faptelor tale. De aceea „bărbatul care, în actul cel mai solemn şi important al vieţii lui, care este cununia, abdică de la libertatea lui supremă, puterea de a-şi asuma obligaţii şi facultatea de a dispune de propriul său viitor, nu voi repeta, cum am spus la început, că e un ticălos, dar susţin şi acum că nu este un om de onoare”. Ţinta atacului este Colás, care nu s-a legat prin cununie de Carmina. Aici intervine doña Iluminada, care proclamă spiritul liberal al scriitorului, inţelegându-i pe amândoi şi dându-le parţial dreptate: „Nu îndeamnă că, dacă există alb, nu mai trebuie să existe negru. Şi invers (...) Albul şi negrul există, şi amândouă sunt adevărate. Să lăsăm pe fiecare cu adevărul lui, cu condiţia să fie de bună credinţă chiar dacă adevărul nostru e mai nobil şi mai frumos.” Se adresează apoi lui Colâs şi Carminei, care declaraseră că sunt dispuşi să facă fiecare după voia celuilalt, ceea ce înseamnă că se simt cu-adevărat liberi, şi-şi exprimă dorinţa de a-i vedea cununaţi, dar precizând că nu vrea să le impună această hotărâre, fiindcă nu cununia religioasă sfinţeşte căsătoria, şi nici cununia civilă nu o legalizează cu-adevărat. Prin voinţă proprie se înţelege aici spirit despotic, opus spiritului liberal atât de drag scriitorului, acel spirit comprehensiv şi tolerant faţă de toate manifestările vieţii. Şi, într-adevăr, tinerii se căsătoresc şi este rândul lui Colâs, tipul de intelectual care pune totul la încercare cu scepticism metodic, să se

lanseze într-un discurs de un admirabil vitalism ascendent. Sunt idei care decurg din spiritul liberal al scriitorului: viaţa e o absurditate încântătoare, şi cel mai absurd lucru este că suntem dotaţi cu inteligenţă. Viaţa e iraţională, dar suntem conştienţi că trăim. Şi nu putem trăi decât în mod iraţional, fiind în acelaşi timp fiinţe raţionale şi iraţionale. Este un rezumat al crezului autorului despre spiritul liberal: „Ei bine, Raţiunea superioară pentru asta există; pentru a admira, pentru a admite cu plecăciuni de umilinţă iraţionalul. Omul e cu atât mai inteligent cu cât reuşeşte să *justifice* în afara lui, la ceilalţi oameni, un număr mai mare de vieţi individuale, un repertoriu mai larg de raţiuni ale iraţionalităţii, o cantitate mai impresionantă de acte iraţionale; tot astfel cum omul e cu atât mai artist, cu cât reuşeşte să simtă şi să-i facă şi pe alţii să simtă, adică să exprime cu mai mare intensitate ¡raţionalitatea lor, viaţa lor proprie şi alte ¡raţionalităţi sau vieţi străine, cu cât mai multe cu atât mai bine, căci asta înseamnă multiplicarea pentru ceilalţi oameni a dimensiunilor şi a plăcerii propriei lor vieţi, a vieţii fiecăruia dintre ei. Am spus, şi tot dinadins, să justifice un număr cât mai mare de vieţi individuale. Căci a justifica înseamnă a recunoaşte dreptatea pe care o are viaţa, în fiecare caz: şi moment, să fie aşa cum este, infinit de diversă în ¡raţionalitatea ei.” Paragraful acesta ne oferă cheia înţelegerii lui Ayala. Distincţia dintre Raţiune şi raţiunea de a fi a omului, concepţia despre raţiunea de a fi ca o perfecţiune pe care numai Raţiunea, cu majusculă, o poate defini, îmbogăţesc mesajul umanist al scriitolui pentru care raţiunea de a fi a omului este să devină cât mai om cu putinţă. Mai desprindem din acest paragraf importanţa multitudinii de perspective ca un fapt de concepţie, mult mai profund decât un simplu joc sau o tehnică narativă a dedublărilor, paralelismelor şi contrastelor, iar partea lui finală ne oferă definiţia succintă pe care o dă Ayala literaturii.

Putem considera acest document accesoriu cu care se încheie ultimul mare roman al scriitorului drept cel mai preţios testament spiritual al sau. Merită să reţinem condamnarea hotărâtă a seducătorului, pe care-l aşteaptă o pedeapsă cumplită: să se vadă mort în viaţă, ca în piesa lui Tirso de Molina, precum şi câteva cugetări cu valoare aforistică: „Cicatricele sufletului sunt resentimentul şi dorinţa de răzbunare”; „Singurul adevăr pe lumea asta e un chip câmbitor”; „Trebuie să fim toleranţi pentru ca apoi să fim drepţi”.

Se cuvine să mai spunem câteva cuvinte despre arta literară a unui scriitor care a fost un stilist desăvârşit, unanim considerat cel mai artist prozator spaniol contemporan. Spre deosebire de Azorin, alt maestru al cuvântului, la Ayala stilul îngrijit nu este niciodată un scop, ci rămâne un mijloc (întotdeauna de o extraordinară eficacitate), şi de aceea nu-î diminuează energia creatoare. Cu o fericită formulă a lui Francisco Augustin, la Ayala „inovaţia verbală nu e morfologică, ci spirituală”. Grija pentru formă nu pierde din vedere funcţionalitatea. Capacitatea de a păstra dificilul echilibru dintre formă şi conţinut este una din notele distinctive ale personalităţii atât de armonioase a lui Ayala. Expresia este la el întotdeauna expresia unui conţinut. Grija pentru formă nu se transformă într-un cult al formei în sine. De aceea putea să declare pe bună dreptate că „preocuparea pentru formă nu este niciodată excesivă; când pare excesivă înseamnă în realitate că nu a fost suficientă”.

Proza lui impresionează în primul rând printr-o extraordinară bogăţie şi proprietate a vocabularului, prin bunul simţ cu care alătură neologismul de arhaismul ori regionalismul, dezgropate toate la momentul potrivit. „Poate că niciun alt autor din ultimele generaţii nu utilizează mai multe cuvinte insolite, mai multe forme verbale şi sufixe nominale puţin deviate de la drumul pe care uzanţele l-au fixat” – scrie despre Ayala marele

filolog şi lingvist Ramon Menendez Pidal. Această uşoară abatere de la normă constituie marca adevăratei personalităţi, căci scriitorul mare întotdeauna îşi sapă un făgaş stilistic propriu, erodând malurile albiei vechi, în vocabular şi sintaxă. Azorin, uimit de bogăţia lexicală a prozei lui Ayala, se imaginează într-o giuvaiergerie admirând strălucitoare şiraguri de perle care-i fug printre degete. „Dar – adaugă imediat după aceea – bogăţia vocabularului nu este totul în aprecierea stilului. Stilul este înainte de toate sintaxă. Iar Perez de Ayala, pe lingă o cantitate enormă de cuvinte, stăpâneşte o sintaxă splendidă, unduitoare, curată, clară, adecvată fiecărei nuanţe a gândirii, de o eleganţă incomparabilă."

Să nu uităm apoi că a fost şi un bun arhitect, un inovator în ceea ce priveşte construcţia romanelor. *Juati Tigrul şi felcerul onoarci sale nu oferă* două din inovaţiile formale ale lui Ayala care pot fi considerate o premieră europeană.

Denumirea muzicală a părţilor romanului corespunde strict mişcării narative. Romanul se compune din două volume, dintre care primul are două părţi: adagio şi presto, iar al doilea, patru: presto, adagio, coda şi parergon. Primul adagio cuprinde expunerea situaţiei în care evoluează personajele. La vederea Herminiei, Juan Tigrul crede că o are în faţa ochilor pe prima lui nevastă. Confuzia este abil pregătită printr-o serie de imagini de coşmar. Cu delirul lui Juan Tigrul se termină primul adagio şi începe mişcarea a doua: presto. Această accelerare a tempo-ului narativ corespunde momentului îndrăgostirii.

Volumul al doilea se deschide cu un presto: se întoarce Colás, apoi pleacă iar, şi pleacă şi Herminia, fugind cu Vespasiano. Urmează un adagio, în care naraţiunea se desface în două coloane. Coda expune fericirea obţinută în cele din urmă de personajele până atunci zbuciumate, iar parergonul sau documentul accesoriu adaugă un important dialog între Juan Tigrul şi

Colás, dialog care constituie în acelaşi timp un comentariu al romanului şi o profesiune de credinţă a autorului.

Chiar dacă astăzi nu ne mai impresionează prea mult asemenea corespondenţe între muzică şi literatură, pentru a înţelege semnificaţia acestei inovaţii se cuvine să nu pierdem din vedere momentul istoric în care se produce. Ayala renunţă la comoda structură tradiţională lineară a romanului (expoziţie, conflict, deznodământ). Este o căutare extrem de interesantă, perfect legitimă şi care, deşi n-a fost continuată decât sporadic şi timid, a reuşit, în acel moment, să lărgească în mod considerabil orizontul artei romanului. A fost un experiment convergent cu eforturile similare pe care în Anglia le depunea Huxley, a cărui faimă este mai mare în această calitate de căutător de noi drumuri pentru romanul contemporan. Dar scriitorul spaniol nu este un epigon al lui Huxley, ci un căutător pe cont propriu. Huxley, care este cu paisprezece ani mai tânăr, îşi publică primul roman, *Crome Yellow*, în 1921, şi abia cu romanul *Contrapunct*, din 1928, în care încearcă să transpună în roman structuri specific muzicale, atinge o rezonanţă europeană. Intâietatea lui Ayala n-a reuşit totuşi să-i asigure scriitorului spaniol aceeaşi notorietate europeană, din pricina poziţiei ingrate a literaturii spaniole faţă de cea engleză.

La fel de interesant este experimentul dispunerii pe două coloane a fluxului narativ, în adagio-ul din volumul al doilea. Avem aici o şi mai evidentă justificare interioară, de conţinut, a inovaţiei formale. Herminia şi-a părăsit domiciliul conjugal, şi romancierul vrea să arate profunda unitate a vieţilor celor doi soţi, care nu-şi mai pot afla un sens deplin una fără cealaltă. Lucidul Ayala are grijă să-şi justifice procedeul: „Nici Juan Tigrul nici Herminia, începând din punctul despărţirii, nu mai puteau pricepe fiecare înţelesul propriei sale vieţi. Şi nimeni n-ar fi putut să-l priceapă decât ridicându-se până

la perspectiva ideală a imaginaţiei, de unde să poată contempla în acelaşi timp cursul paralel al celor două vieţi.” Metafora aleasă este râul. De aici titlul celor două coloane care împart vertical paginile: *Aşa curgea viaţa lui Juan Tigrul*, în stânga, şi *Aşa curgea viaţa Herminiei*, în dreapta. Se încearcă, prin urmare, vizualizarea trecătoarei despărţiri şi profunda unitate a vieţilor care au apucat pe drumuri diferite, dar paralele. Când personajele se regăsesc, dispunerea tipografică redevine cea obişnuită.

Se pune desigur întrebarea: cum vor fi citite aceste pagini? O lectură simultană este imposibilă. Cititorul va parcurge mai întâi prima coloană, apoi pe cea de a doua, la fiecare pagină. Şi acest lucru este foarte important. Nu va lua contact, deci, mai întâi cu întreaga poveste a lui Juan Tigrul, apoi cu întreaga poveste a Herminiei, ci va realiza tăieturi transversale în cursul lecturii. Iar cititorul „curios şi exigent”, acela despre care vorbeşte Ayala în documentul accesoriu, va căuta să verifice dacă există vreo legătură între cele două coloane: paralelisme ori contraste. In felul acesta se multiplică fără îndoială posibilităţile de lectură şi, prin urmare, capacitatea de sugestie a romanului. Procedeul va găsi o magistrală continuare în zilele noastre în romanul *Rayuela* (*Şotron*) de Julio Cortázar, confirmând încă o dată marile merite ale lui Ayala printre inovatorii formelor narative şi iniţiatorii orientării intelectuale şi eseistice în romanul modern.

ANDREI IONESCU

Juan Tigrul

Adagio

Piaţa târgului pilares e formată dintr-un şir circular de căsuţe cocârjate, dărăpănate, care abia se mai ţin pe picioare. Covârşite de bătrâneţe, caută un sprijin în stâlpii tindelor. Piaţa e ca o sindrpfie de babe paralitice care se proptesc în cârje şi toiege şi se adună laolaltă să trăncănească. In această adunare de babe bârfitoare îşi

dau întâlnire toate clevetirile şi zvonurile din oraş. Piaţa este arhiva istorică a oraşului Pilares. Istoria intimă a familiilor este cunoscută aici în cele mai mici amănunte; atât întâmplările zilei, încă proaspete, ba chiar uneori în stare de gestaţie, cât şi suma infinită a faptelor ce aparţin trecutului îndepărtat. Nimic n-a fost uitat. Şuvoiul nestăvilit al istoriei, potolit ca prin farmec în această mică incintă, este istorie vie, naraţiune orală, care circulă din om în om şi din generaţie în generaţie. Nu există în tot oraşul un singur cămin, oricât de bine zăvorit, ale cărui taine să nu fi fost dezvăluite, povestite şi comentate în această adunare de babe iscoditoare. Până şi cele mai pudice secrete ale fiecărei case ies lesne prin bucătărie şi ajung direct în piaţă. O căsuţă cu două ferestre, dintre care una, chioară, e acoperită, în chip de petic de tafta, cu un rulou verde, şi cealaltă străluceşte cu veselie maliţioasă, răsfrângând o rază a soarelui în asfinţit, şi cu un balcon strâmb, ca o gură schimonosită într-o grimasă posacă, parcă tocmai atunci a transmis o ştire savuroasă. O altă casă, sau babă, dacă vreţi, pe care povara anilor şi a dezamăgirilor o face apatică faţă de vicleniile lumii, ridică din umeri cu dispreţ. O altă bătrânică, parcă scandalizată, îşi înalţă spre cer braţele scheletice şi tuciurii: cele două coşuri. Celelalte babe se ghemuiesc unele într-altele şi oferă spectacolul unor schimonoseli ciudate, râzând într-ascuns cu mare satisfacţie. în mijlocul pieţei, o fântâna publică azvârle un şuvoi de apă şi de vorbe curtenitoare, simbol al bârfei inepuizabile. Apa, care ţâşneşte curată din gura unui dragon de granit, se revarsă peste marginile fântânii şi curge, murdară, printre pietre şi gunoaie.

Ei bine, această adunare, care ştie tot, n-a reuşit să prindă decât un zvon foarte slab, vag şi incert, despre „viaţa şi miracolele” lui Juan Tigrul.

De jur împrejurul pieţei, dincolo de colonade, se află o mulţime de prăvălii, înguste la intrare, dar fără sfârşit de îndată ce le-ai trecut pragul; în cele mai multe

se vând ţesături catalane; pe urmă vin câteva băcănii, măcelării, şelarii, câte-o dugheană cu luminări, prăvălii cu articole de băcănie cu de-amănuntul. Cea mai mare parte a timpului, aceste dughene rămân cufundate în tihnă şi tăcere mormântală, goale, negre, asemeni unor nişe, încă deşarte, intr-un zid de cimitir; în afară de joia şi duminica, zile de târg, când încă din zori piaţa începe să fiarbă potolit, şi dughenele aşezate sub cerul liber par o spumă ce se ridică la suprafaţă, cu perdelele lor de soare din pânză de cort impregnată, ca o tabără militară sau o flotă de galioane cu velele umflate de vânt.

Prăvălia lui Juan Tigrul se deosebea de celelalte prin mai multe trăsături specifice. Nu era aşezată în golul central al pieţei, ci intr-un colţ, între cele două coloane pătrate de granit: jumătate acoperită, jumătate sub cerul liber. Era o prăvălie permanentă: deschisă la orice oră din zi şi în orice zi din an. în loc de acoperământ de pânză, ca celelalte, avea un fel de cioltar, legat de trei umbrele uriaşe cu vergele de balenă, inel de bronz şi mâner de corn; una, violetă, de culoarea drapelului Castiliei; celelalte două, vopsite în roşu şi galben, culorile drapelului naţional. Nu se ştie dacă alegerea culorilor se datora hazardului sau era o paradă de patriotism. Dincolo de umbrele se aliniau, într-un zigzag de bastion, câteva coşuri uriaşe, adevărate coşare, pline ochi cu tot felul de seminţe şi grăunţe: năut de Fuentesauco, linte şi niprală mexicană, fasole neagră, porumb argentinian şi autohton, mazăre, castane uscate, alune. Alături, unul sau mai multe butoaie cu sardele şi scrumbii presate, pe care nu le poţi desface unele de altele când le scoţi, şi rămân lipite în formă de semicerc, semănând cu un evantai de argint suflat cu aur şi şters de vreme. Mai erau şi câteva lăzi, transformate în poliţe, pe care stăteau îngrămădite o mulţime de cărţi uzate, şi un scrin cu multe sertăraşe, ajuns acum pupitru, pe care se lăfăiau două pene verzi de gâscă, înfipte într-o călimară uriaşă din faianţă albastră. în sfârşit, de una din

umbrele atârna un afiş pe care scria cu litere de-o şchioapă:

JUAN TIGRUL

JELBAR, COPIST ŞI FELCER

Se scriu epistole şi misive pentru ţărănci şi servitoare cu logodnici sau rude în Cuba sau alte colonii de peste mări. Petiţii şi ultime dorinţe. Schimb de monede străine. Se negociază poliţe de schimb. Cărţi vechi. Texte şi romane cu împrumut. Menajere pe alese. Cele mai grozave doici. Înaltă specializare în această meserie. Lapte garantat. Medic homeopat. Consult gratuit; medicamente ieftine. Tincturi, extracte şi ierburi tămăduitoare din sursă proprie. Sfaturi cu privire la modul de a face clizme şi de a lua sânge. Patru bănuţi sfatul. Mai ieftin nu găsiţi nicăieri. Cine nu ştie să citească, să-l întrebe pe Juan Tigrul ce scrie pe acest afiş.

De la brâu în sus, Juan Tigrul era îmbrăcat ca un meseriaş: camaşă fără cravată, cazacă de flanelă galbenă, care se vedea de sub jiletca din postav în carouri. De la brâu în jos, era îmbrăcat ca un ţăran din împrejurimi: pantaloni scurţi, de etamină, tuzluci de postav negru, încheiaţi până la genunchi; ciorapi de lână ţărănească şi saboţi albaştri din lemn de fag, cu incrustaţii de os. Umbla tot timpul cu capul gol. Avea părul des, cu firul ca de lână, pe jumătate încărunţit, care aproape îi acoperea fruntea şi urechile, ca o căciulă ciobănească din blană de miel. Când vorbea, ridicând din sprâncene şi încreţindu-şi fruntea într-un ritm vertiginos, această impunătoare chivără de păr luneca toată când înainte, când înapoi, ca unsă, pe uriaşa sferă a craniului. Şi tot când vorbea, mişca uneori din urechi. Gâtul slab, zbârcit, ars de soare, de culoarea alunei şi retractil, ba lung de-o palmă, ba înfundat între clavicule (când ridica din umeri dispărea cu totul), susţinea, bine înfipt, un cap cu o expresie de o neobişnuită energie, pe care-l scutura trufaş; avea o faţă pătrată, teşită, mongolică, cu pometi proeminenţi, ochi de pisică sălbatică şi o mustaţă

lucioasă şi deasă, ca de abanos, pe oală. Atât după ton, cât şi după culoare, pielea lui (gălbuie, întânsă, lucioasă) părea de aramă lustruită. Când se congestiona din pricina unei emoţii puternice sau a unui acces de mânie, care punea uneori stăpânire pe el, severa faţă arămie se făcea ca de bronz, de un verde coclit, de parcă dintr-o dată s-ar fi oxidat de asprimea sentimentelor. Chipul sălbatic şi naiv al lui Juan Tigrul aducea niţel cu înfăţişarea lui Atila. Această asemănare fusese descoperită de Colás, un nepot pe care-l creştea şi-l ţinea la şcoală cu gând să facă din el un domn. Când a ajuns la liceu, Colás i-a arătat într-o bună zi unchiului cartea de istorie cu o ilustraţie care-l înfăţişa pe Atila, purtând un coif uriaş, împodobit cu două coarne înfricoşătoare de bivol sau de zimbru, de-o parte şi de alta a vizierei; şi i-a spus cu o naivitate copilărească:

— Uite-ţi portretul.

Juan Tigrul s-a făcut livid şi a îngăimat:

— Numai fără drăcoveniile astea la tâmple, băiete.

După ce i-a mai trecut tulburarea, căci fusese luat prin surprindere, cum era dornic să se instruiască, l-a întrebat pe nepot:

— Cine-a fost războinicul ăsta păgân?

— Ehei! Un viteaz mai grozav decât Cidul. Nici nu i se mai ştie numărul biruinţelor. Un om înspăimântător. Nu bea vinul din ulcică sau cană, ci dintr-o tigvă. Şi câte femei o fi luat în robie! Carnea n-o mânca decât crudă, după ce-o frăgezea punând-o sub şaua calului. Se spune că unde punea copita armăsarul lui Atila, nu mai creştea iarba niciodată. Ca să se fălească şi-a zis „biciul lui Dumnezeu”, şi cu numele ăsta a rămas în istorie.

Lui Juan Tigrul îi făcea plăcere să fie asemuit cu acel şef al unei hoarde de sălbatici, chiar dacă nu era vorba decât de o asemănare exterioară. După ce l-a ascultat pe nepot cu ascunsă satisfacţie, i-a răspuns pe un ton bombastic:

— După câte înţeleg, prietenul Atila era un bărbat

în toată puterea cuvântului, şi nu-şi lega pantalonii la spate; era aşa cum ne învaţă Sfânta Scriptură şi cum îmi place mie.

— N-aş putea să te asigur; textul nu pomeneşte nimic de aşa ceva.

— E o scăpare, dar mi se pare lucru de la sine înţeles. Nu sunt întru totul de acord cu chivără şi cu coarnele pe care le purta la coif. O toană şi nimic mai mult. îmi închipui că nu era însurat. Şi nu pot fi de acord nici cu faptul că se fălea cu titlul de „bici al lui Dumnezeu", în chip de blazon. Ai grijă, băiete, ai grijă! Dumnezeu nu s-a lăsat biciuit decât o dată, la Ierusalim. Pildă de blândeţe? Baliverne! Ca să ia aminte necredincioşii şi nelegiuiţii, asta e! Şi dacă nu crezi, ascultă. Ce s-a întâmplat pe urmă? Din Ierusalim n-a rămas piatră peste piatră, şi poporul păcătos de câini tăiaţi împrejur a fost vânturat şi împrăştiat ca nisipul neroditor.

Juan Tigrul era un bărbat înalt şi nemaipomenit de uscăţiv. Stătea mereu în uşa dughenii, la aer. Dormea foarte puţin. Se scula în zori şi ieşea la câmp ca să culeagă plante medicinale. De cum se întorcea, pe la şapte dimineaţa, deschidea dugheana din piaţă şi nu pleca până la şapte seara, când se închidea în casă ca să prepare licori şi hapuri. La amiază, însoţind bătaia clopotelor de liturghie de la biserica San Isidoro din apropiere, îşi făcea apariţia o servitoare bătrână, chioară şi cu mutră de vrăjitoare, poreclită Ochioasa, şi intra în prăvălie cu o oală aburindă de lut smălţuit, pe care Juan Tigrul şi-o aşeza pe genunchi şi începea să mănânce tacticos, cu o lingură de cimişir. La nouă seara lua de obicei o gustare rece, în picioare, şi când termina de mâncat, după ce nepotul îi citea câteva ştiri dintr-un ziar din Madrid, se ducea să joace cărţi, nu mai mult de două ore, în prăvălia unei vecine, o veche cunoştinţă de-a lui.

Cum Juan Tigrul, priceput la toate, era un izvor nesecat de cunoştinţe, în dugheana lui intra o lume

foarte pestriţă şi ciudată: studenţi, ca sa amaneteze cărţi şi cursuri la începutul anului şi să le cumpere în ajunul examenelor; femei gravide în căutare de doici; servitoare, ca să le scrie o epistolă pentru iubitul de departe; fete bătrâne şi înăcrite, care nu se mai săturau de romane foileton; preoţi obezi şi reumatici, ca să încerce puterea homeopatiei; perceptori de bancă, veniţi să încaseze poliţele de schimb de peste mări pe care le negociase Juan Tigrul; ţărani vicleni, ca să-i ceară sfatul în tot felul de treburi, atât în ceea ce priveşte sănătatea, cât şi în legătură cu litigiile şi procesele pe care le purtau necontenit unii cu alţii şi, în sfârşit, clienţii obişnuiţi ai dughenei lui de seminţe şi grăunţe. îi mersese faima de om bogat şi zgârcit, deşi, ce-i drept, era lăudat pentru largheţea cu care ţinea la şcoală un nepot sărac. Cinstea şi limpezimea de cristal a vieţii lui, de când, cu ani în urmă, îşi instalase dugheana în piaţa târgului, deveniseră proverbiale. Cu toate astea, inspira vecinilor o teamă ascunsă şi greu de stăpânit, poate din pricina originii lui misterioase, poate din pricina înfăţişării ursuze şi firii nesociabile, pentru care fusese poreclit Juan Tigrul. De fapt îl chema Juan Guerra Madrigal, pereche de nume deloc compatibile, care, ca pisica şi câinele, rar pot fi văzute alături în bună înţelegere.[6] în pofida poreclei, câţiva prieteni, dintre cei puţini la număr câţi avea şi foarte credincioşi, susţineau sus şi tare că în fond era pâinea lui Dumnezeu. Ce-i drept, uneori era cuprins pe neaşteptate de accese de furie, care, cu trecerea anilor, deveniseră din ce în ce mai rare şi mai slabe. Deşi nu era cunoscut decât după poreclă, nu de puţine ori i se spunea don Juan, din politeţe şi respect pentru vârstă. Dar nimeni nu-şi amintea despre acest don Juan să fi avut vreodată o cât de mică slăbiciune faţă de sexul frumos, şi nici măcar nu fusese surprins uitându-se la vreo femeie cu priviri aprinse de dorinţă sau cel puţin iscoditoare. Totuşi, în

6 în spaniolă, Guerra, război ; Madrigal, madrigal.

pofida celor patruzeci şi cinci de ani ai săi şi a uităturii neprietenoase şi cumplite, sau poate tocmai de aceea, trezea în sufletul multor femei un fel de curiozitate irezistibilă, amestec de simpatie şi atracţie; fiindcă e în firea femeii să se simtă atrasă de ceea ce iese din comun şi să se dea în vânt după lucrurile înfricoşătoare sau misterioase.

Cu timpul Juan Tigrul s-a obişnuit cu această poreclă şi a acceptat-o ca pe un nume potrivit. Se poate presupune că se simţea mândru că e comparat nici mai mult nici mai puţin decât cu un tigru, simptom probabil al faptului ca nu era prea sigur de sălbăticia lui.

Pe lângă înfăţişarea care sărea în ochi, porecla Juan Tigrul avea mai multe temeiuri: unele, nebuloase, şubrede, altele, destul de solide. Printre cele dintâi se număra zvonul sau mai bine zis legenda pe care toţi o considerau vrednică de crezare, despre „preistoria” lui Juan Tigrul, cu alte cuvinte despre viaţa lui dinainte de a se stabili în piaţa târgului. Se spunea că e văduv şi că-şi omorâse nevasta; unii susţineau c-o făcuse pur şi simplu fiindcă se săturase de căsătorie; alţii, ca pedeapsă pentru că-i pătase onoarea conjugală. Se mai spunea că acest omor, sau ce-o fi fost, se petrecuse pe când Juan Tigrul îşi făcea serviciul militar în insulele Filipine. Dar motivul imediat al poreclei îl constituiau izbucnirile periodice de mânie, precum şi firea aspră şi felul lui de-a se purta. Era taciturn şi cumpătat. Când rămânea singur în dugheana lui, era liniştit şi părea cuprins de picoteală, de-o lene somnolentă de caiman. Se întindea şi căsca mocăit, plictisit, zgomotos, ca o felină enormă sau un canonic obez. Fie din pricina aspectului său niţel bizar, fie din pricina lungilor ceasuri petrecute într-o dulce lene şi însingurare, fie din pricina ispitei pe care-o reprezintă o primejdie îndoielnică, fapt e că puştii şi ştrengarii din cartier, în ciuda faimei de om temut de care se bucura Juan Tigrul, se distrau hărţuindu-l cu vorbe de zeflemea şi ocară zvârlite de la distanţă. Cu pleoapele

întredeschise, Juan Tigrul se prefăcea că nu înţelege despre cine e vorba. Ştrengarii, prinzând curaj, se apropiau din ce în ce mai mult. Până când, ajuns la capătul răbdării, Juan Tigrul izbucnea într-un acces de furie. Când adversarii lui erau băieţandri în toată legea, alerga o vreme după ei cu un bici de cânepă, căutând să-i atingă cu vârful şi, dacă şfichiuia pe vreunul mai zdravăn, îi lăsa amintire o vânătaie care nu trecea nici după o săptămână. Când alunga puştii, folosea o altă tactică. Azvârlea în ei, în loc de pietre, cu castane uscate, alune, nuci nau năut prăjit, din sacii pe care-i avea în faţa dughenei. Mai curând decât atac, părea o încercare de a stârni o bătaie între copii, care se repezeau care mai de care să apuce proiectilele. Juan Tigrul se năpustea atunci asupra ştrengarilor, punea mâna pe un puşti sau chiar pe doi odată, cei mai drăgălaşi şi bucălaţi, îi aducea înapoi la dugheană şi îi lua prizonieri, uitându-se ţintă la ei cu o privire arzătoare. Copiii tremurau, de parcă s-ar fi aflat în captivitatea unui căpcăun, dar asta nu-i împiedica să ronţăie în tăcere năut şi castane, trăgând cu coada ochiului la Juan Tigrul.

— Aţi încăput pe mâna mea, ştrengarilor, bombănea Juan Tigrul cu glas cavernos. Mâncaţi, mâncaţi cât mai aveţi timp, că atât v-a mai rămas. E şi-aşa destul de nefericit prizonierul că şi-a pierdut libertatea, ca să nu mai fie nevoie să-l omori prin înfometare. O să vă îndop bine cu nuci şi castane, ca pe nişte curcani de Crăciun. Şi pe urmă, fragezi şi gustoşi, când o să vă ghiftuiţi de-atâta mâncare, hap!... Vă înghit, uite-aşa, hap...

Şi Juan Tigrul strângea cu putere la piept pe unul din copii; îşi apropia de faţa lui gura şi fălcile; îşi freca pielea aspră de obrazul lui fraged; se prefăcea că vrea să-l înfulece din câteva înghiţituri. Copiii izbucneau în plâns. Suferind de un dor nestins de paternitate, Juan Tigrul adora copiii. Tot jocul acesta încerca să fie o glumă nevinovată. Se silea să murmure cuvinte de alintare şi să-şi îndulcească glasul; dar nu-i ieşeau din

gâtlej decât expresii groaznice sau un muget răguşit, ceea ce-l nemulţumea peste măsură şi, pe cât se pare, împotriva voinţei lui, îl făcea să prindă ciudă pe puşti.

— Ce drăguţi sunteţi, ce drăgălaşi! Mă prăpădesc după voi! O să vă mănânc de vii! Hap!... Mirosiţi ca laptele proaspăt muls. Ca florile muntelui. Prostuţilor, de ce zbieraţi? Destul cu lacrimile, că-mi fac rău. Hai, ştergeţi-o de-aici.

După ce le trecea spaima, copiii se întorceau a doua zi, îmboldiţi de fascinaţia riscului şi de castanele coapte.

Juan Tigrul avea foarte puţini, dar foare buni prieteni. Unul dintre aceştia era Nachin de Nacha, vânzătorul de pălării, un bătrân viclean şi foarte îndărătnic. Venea în piaţă coborând din Campillin, un sat de lângă Pilares, joia şi duminica, zile de târg. îşi instala în coasta tarabei lui Juan Tigrul şandramaua lui de lemn, asemănătoare unei coame de acoperiş, plină de cuie de o parte şi de alta, de care atârnau pălăriile lui ţărăneşti, din postav şi fetru negru. De obicei, Nachin de Nacha se apuca să povestească tot felul de vrăjitorii şi supestiţii de la ţară. După ce-l asculta cu sufletul la gură şi cu un aer foarte grav, Juan Tigrul respingea poveştile prietenului său, spunând că nu sunt nimic altceva decât nişte năluciri ale unor oameni păgâni şi ignoranţi, chiar dacă în suflet i se strecura o oarecare nelinişte şi un fior al supranaturalului. Nachin mai istorisea o mulţime de snoave, şotii şi năzbâtii de la ţară, adevărate sau închipuite, pe care Juan Tigrul le răsplătea prin lungi hohote de râs cu timbru metalic; numai atunci putea fi auzit râzând. Bineînţeles, dacă nu era o glumă despre un bărbat înşelat de nevastă; în cazul ăsta, Juan Tigrul se încrunta, şi bărbia începea să-i tremure. Alteori sporovăiau despre politică. Când izbucnise revoluţia şi se proclamase Republica din 1873, Juan şi Nachin manifestaseră umăr la umăr pe străzile din Pilares, târând după ei bustul cu sânii îmbelşugaţi ai neruşinatei

regine Isabel a Il-a. Nachin de Nacha îşi păstrase încă avânturile revoluţionare. Juan Tigrul, odată cu experienţa dobândită de-a lungul anilor, lovit de viaţă şi ca urmare a lungilor ceasuri de meditaţie, aşa cum singur declara, îşi formase, pentru folosinţa lui proprie, un sistem politic care se reducea la un soi de stăpânire exercitată asupra mulţimii de către bărbaţii cei mai luminaţi şi cinstiţi ai ţării. Acestui regim de guvernare el îi spunea „căpitănia glagoriei”.

— Cu douăzeci de ani de bătrâneţe mai mult decât tine pe umeri, mă ţin, după cum vezi, ca un flăcău, şi m-am deprins să gândesc cum mă taie capul. Mă uit la tine şi nu-mi vine să cred că ţi-ai schimbat părerile, Juan, exclama Nachin de Nacha, netezind cu un zâmbet hâtru garnitura de catifea a unei pălării.

Iar Juan Tigrul îi răspundea:

— Nu-mi vine sa cred că tu, care eşti atât de isteţ, nu-ţi dai seama care e miezul chestiunii. N-am avut nicio părere mai înainte şi nici tu nu ai acum. După ce-am stat o groază de vreme şi mi-am frământat creierii, am ajuns la următoarea concluzie. Ceea ce gândeşti tu şi ceea ce gândeam şi eu cândva nu este decât eres şi nălucire. Mă înţelegi?

Juan Tigrul îşi potrivea limbajul după inteligenţa, starea şi stilul interlocutorului. Faţă de persoanele cu educaţie aleasă, avea grijă să vorbească mai îngrijit. Cu Nachin de Nacha, ţărănoiul, folosea cuvinte şi expresii din vorbirea populară. Şi continua:

— Să se poarte fiecare după cuviinţă, de nu, să plătească; dacă e nevoie, chiar cu viaţa. Femeia care-şi înşală bărbatul e ca soldatul care dezertează de pe câmpul de luptă. Amândoi au jurat; amândoi sunt sperjuri. O judecată sumară, şi la zid cu ei.

De îndată ce Juan Tigrul atingea, cu multă grijă, de parcă s-ar fi temut să nu se opărească, problema adulterului, care era, după cât se pare, obsesia lui, închidea ochii cu înverşunare, ca şi cum n-ar fi vrut să

mai vadă înaintea lui ceva care pentru ceilalţi era invizibil. Pe urmă îi deschidea larg, cu privirea rătăcită, ca şi cum ar fi purtat înăuntru imaginea aceea neplăcută şi ar fi vrut să fugă de ea. Repeta:

— Fiecare să se poarte după cuviinţă, iar dacă nu, să plătească; dacă e nevoie, chiar cu viaţa. Eu o să fac ce se cuvine. Dacă nu, să fiu silit cu bâta. Asta e Constituţia mea, articolul întâi şi singurul: ţara, ca şi familia, se stăpâneşte cu asta, cu asta şi cu asta.

Şi-şi trăgea o palmă zdravănă peste frunte, un pumn în bicepsul braţului drept şi încă unul în coaste, în partea inimii; vrând astfel să sugereze inteligenţa, munca şi sentimentul onoarei, care pentru el era sinonim cu vitejia.

Era un fanatic al datoriei şi al onoarei, şi aducea vorba despre ele la tot pasul, slujindu-se de citate latineşti în versuri. Se dădea în vânt după teatru. Făcea parte dintr-un ansamblu de amatori, *Talia Romantică*. Închiriau uneori sâmbăta după-amiază sala teatrului Fontana, unde repetau drame şi comedii, şi de la Paşte până la Florii dădeau câteva reprezentaţii pentru familiile şi prietenii trupei. Juan Tigrul juca de obicei, din proprie iniţiativă, rolul soţului calderonian care, din pricina unei simple impresii de infidelitate, oricât ar fi fost de vagă şi neîntemeiată, aplică *motu proprio* pedeapsa capitală soţiei sale, ca în *La ofensă secretă*, *răzbunare secretă* şi *Medicul onoarei sale*, cele două opere preferate. Şi merita să-l vezi, parcă stăpânit de o misiune sacrosanctă, cu câtă demnitate justiţiară înfăptuia uxoricidul scenic. Aproape că le făcea să se zvârcolească de durere pe unele doamne din public, despre care se şuşotea că ar călca strâmb. Aceste cucoane tulburate, strângându-şi de braţ soţii liniştiţi, le şopteau la ureche: „Să ne ocrotească Sfântul Iosif, cu bunătatea şi blândeţea lui. Unde s-a mai văzut un asemenea barbar? Sunt sigură că şi-a ucis nevasta, dacă nu cumva a omorât mai multe femei. Criminal sângeros!

Barbă Albastră! Mulţumescu-ţi ţie, Doamne, că mi-ai dat un bărbat înţelept. Vezi unde ajunge cine se lasă furat de aparenţe şi-şi pleacă urechea la vorbe perfide ori nechibzuite? Vai, Doamne! Astupă-ţi, bărbate, urechile, şi nu asculta toate clevetirile.”

Nachin de Nacha era prietenul vechi cu care stătea de vorbă aproape în fiecare zi. Juan Tigrul simţea pentru el o afecţiune sinceră, dar nu putea să nu recunoască totodată că era cam necioplit. Prietenul preferat şi venerat, în apropierea căruia se simţea cuprins de un fel de uimire încântătoare, era un anume Vespasiano Cebon, donjuan transhumant de mâna a doua, mare flecar, vânzător de mătăsuri şi podoabe strălucitoare, care sosea la Pilares cu mostrele şi cu poveştile lui fantastice de două-trei ori pe an, şi de fiecare dată stătea câte două săptămâni.

Dintre cei care locuiau în piaţa târgului, persoana pe care Juan Tigrul o stima şi o respecta cel mai mult era dona Iluminada, văduva lui Gdngora. Cu bărbatul acestei doamne, care murise cu câţiva ani în urmă, Juan Tigrul fusese prieten bun. Dugheana lui Juan Tigrul era lipită de tinda casei în care văduva avea şi ea o prăvălie de pânzeturi; dugheana şi prăvălia se aflau alături, la o distanţă de vreo trei-patru metri una de alta, cât era lăţimea tindei. Din faţa dughenei te puteai uita în prăvălie, care era mică şi plină de funingine. In fund, după tejghea, stătea văduva, îmbrăcată în negru, în semn de doliu; faţa, albă ca hârtia; ochii, cu o umbră de tristeţe, privind mereu în gol sau în trecut. Chiar la ceasurile amiezii parcă îşi afla adăpost acolo un izvor de întuneric, care curgea din belşug, revărsându-se şi umplând întreaga prăvălie. Juan Tigrul interpreta acest fenomen ca pe o noapte ivită din dorinţa lunii, la porunca şi sub stăpânirea ei, căci aşa arăta chipul candid al stăpânei care făcuse jurământ să ţină doliu până la sfârşitul zilelor sale.

„Ah, ce femeie! îşi spunea Juan Tigrul. Necontenit

îndurerată de amintirea răposatului. De-atâta suferinţă i-a pierit culoarea din obraz şi parcă-i o blană de hermină. Mama, Maica Domnului şi ea sunt singurele femei cinstite din câte ştiu. Deşi văduvă, lua-l-ar naiba de păcat!, mi se pare, nu ştiu de ce, un crin neprihănit, de parcă niciodată, absolut niciodată, n-ar fi fost măritată şi n-ar fi cunoscut bărbatul. Când mă uit la ea, fără să vreau, îmi vine să-mi spun în sinea mea: sfânta Iluminada, fecioară şi martiră."

Nici nu bănuia măcar Juan Tigrul că acel gând atât de nesăbuit era adevărul curat, marea taină dramatică a văduvei lui Gongora!... Două culori alăturate, oricât ar fi de discordante, se modifică pe nesimţite, îmbinându-se fiecare cu vibraţiile tăcute pe care le iradiază cealaltă. Aşa se întâmplă şi cu vecinătatea constantă a sufletelor: există o înrâurire sau saturaţie reciprocă, a cărei formă de manifestare este o intuiţie sigură a adevărului. De aproape douăzeci de ani dona Iluminada şi Juan Tigrul se contemplau cât e ziulica de mare fără să-şi dea seama de asta, respirând fiecare atmosfera inefabilă a celuilalt. Juan Tigrul se simţea ca de sticlă sub privirile extatice ale donei Iluminada. Era sigur că văduva îi citea toate gândurile, de parc-ar fi fost scrise cu litere de-o şchioapă, şi că vedea, aievea şi în formă sensibilă, toate sentimentele din sufletul lui. Toate, cu excepţia mustrării de cuget ca spuza unei amintiri încă arzătoare, pe care însuşi Juan Tigrul o păstra, sub cenuşa nenumăratelor zile şterse care se scurseseră de atunci, în ungherul cel mai întunecos al inimii, silindu-se din răsputeri s-o înăbuşe; fiindcă şi el ascundea o taină dramatică. în afară de acest secret foarte intim, Juan Tigrul avea certitudinea că pentru văduva era de-ajuns să se uite la el ca să vadă ca prin sticlă şi să-şi dea seama ce are pe suflet. Cu toate acestea, el, dinspre partea lui, credea că văduva este impenetrabilă sau în orice caz incapabilă de orice alt gând sau emoţie în afară de durerea după bărbatul dispărut. Dar când în sinea lui îi venea să-i

spună „sfânta Iluminada, fecioara şi martiră”, Juan Tigrul ghicea inconştient povestea intimă a văduvei la fel de bine, ba chiar mai bine decât putea văduva să-i ghicească lui gândurile şi sentimentele. Cât îi trăise bărbatul, doña Iluminada pătimise, zi de zi şi ceas de ceas, asfixierea mortală a însetatului care se află într-un pustiu‘sub arşiţa soarelui, cu un ulcior alături, numai că ulciorul era gol. Şi-a acceptat soarta cu resemnare mută, şi încetul cu încetul, pe nesimţite, setea i s-a potolit. Nu încetase să-şi iubească bărbatul, pe don Bernardino Góngora, un om rotofei şi plăcut, care părea că plesneşte de sănătate, ca un porumbel guşat, şi, ca mai toţi oamenii graşi, era bun şi blând. Nu erau bărbat şi femeie, ci doi asociaţi în perfectă înţelegere. în cazul doñei Iluminada şi a lui don Bernardino, virginitatea era absolută de ambele părţi, în ceea ce priveşte aspectul fizic. Cât despre aspectul spiritual, virginitatea soţilor se păstrează întotdeauna sau aproape întotdeauna, chiar în căsniciile cele mai armonioase şi unite. în sufletul bărbatului şi al femeii există o ultimă diferenţă ireductibilă. Bărbatul şi femeia reprezintă două universuri ermetice prin natura lor, incomunicabile şi ininteligibile între ele, ca două pietre de cremene, care, oricât de mult s-ar atinge, rămân totuşi izolate. Numai când se lovesc scapără o scânteie; această scânteie înseamnă zămislirea unei noi fiinţe omeneşti. Don Bernardino socotea sau doar se prefăcea că socoteşte acea căsnicie nulă ca fiind lucrul cel mai firesc şi obişnuit de pe lume. Niciodată n-a încercat şi nu i-a trecut prin minte să încerce, atunci când rămânea între patru ochi cu nevasta lui, să dea o explicaţie şi cu atât mai puţin să ofere o justificare pentru situaţia aceasta atât de ciudată; dimpotrivă, îi repeta în fiecare clipă că cea mai bine alcătuită căsnicie trebuie să fie ca o asociaţie negustorească, încheiată cu scopul de a trăi mai comod şi economic şi de a face să prospere o prăvălie de mărunţişuri, ca urmare a faptului că două perechi de

ochi văd mai bine decât una singură. Don Bernardino era cu douăzeci şi doi de ani mai mare decât doña Iluminada. Fiindcă era atent şi darnic cu soţia lui, ea îl trata cit respect şi recunoştinţă. Dar încă de pe atunci doña Iluminada începuse să simtă o atracţie pentru Juan Tigrul, deşi, fiind o femeie cinstită şi cu un temperament liniştit, avea grijă să-şi înfrângă această slăbiciune. Totuşi, nu se putea stăpâni să nu compare şi să constate cât de opuşi erau bărbatul ei, numai limfă şi grăsime, şi Juan Tigrul, numai nervi şi tendoane. Sub ochii ei se aflau permanent, într-un contrast viu, aproape palpabil, moliciunea unuia şi duritatea de oţel a celuilalt. „Ce s-ar întâmpla – se întreba doña Iluminada într-una din clipele de rătăcire păcătoasă şi ipotetică – dacă l-aş înşela pe Bernardino? Nimic. Dacă Juan Tigrul ar fi bărbatul meu şi eu l-aş înşela, atunci m-ar ucide.” Şi ofta din adâncul sufletului, jinduind după o altă formă de martiriu, mai emoţionantă decât scandalosul supliciu la care fusese osândită.

După ce a rămas văduvă, s-a îndrăgostit şi mai tare de Juan Tigrul; o iubire himerică şi fără speranţă, dar o iubire absolută, care o ungea pe suflet, producându-i o alinare ca sub efectul anesteziei sau al băuturii şi făcând să-i apară pe obraz o expresie hieratică de extaz. Iubirea ei deznădăjduită ascundea mari rezerve de eroism; ar fi fost în stare să facă orice din dragoste pentru el, mergând până la sacrificiu, care este eroismul suprem.

Pentru ea, Juan Tigrul era modelul şi arhetipul calităţilor masculine. Cunoştea aversiunea lui faţă de femei, care nu era altceva – pentru ea era limpede – decât tulburarea iubirii amestecată cu spaima, din pricina unei dezamăgiri crunte, cu siguranţă; şi prevestea pentru sine, judecind după aversiunea aceasta amăgitoare, care în fond era o năpraznică sete de dragoste, că până la urmă Juan Tigrul se va însura, poate nu la momentul cel mai potrivit şi nici cu fata cea mai vrednică de el, dar în orice caz nu cu ea, doar dacă nu se

petrecea un miracol. Această credinţă în absurd şi providenţial era singura rază de lumină în noaptea perpetuă care era viaţa văduvei.

Doña Iluminada încă nu împlinise patruzeci de ani. Producea o impresie ciudată în care şe amestecau tinereţea şi ofilirea. în funcţie de zile, de ore, de starea ei sufletească, părea când mai bătrână, când mai tânără cu câţiva ani decât în realitate. Faţa ei albă era, asemenea lunei, ba în creştere, ba în descreştere, ba lună plină, ba lună nouă; acum răspândea o strălucire argintie, acum pălea şi se cufunda în umbră.

Colas, care avea o minte ageră şi mult spirit de observaţie, stând de vorbă cu unchiul său, o definea pe doña Iluminada în felul următor.

— E o femeie tânără şi totodată are în ea ceva bătrânicios. Dacă mă gândesc la povestea cu Frumoasa din pădurea adormită, aş spune că lucrurile se petrec astfel: după ce a dormit o sută de ani, Frumoasa din pădurea adormită era, când s-a trezit, o fată frumoasă de cincisprezece primăveri, la fel ca atunci când adormise. Dar în acelaşi timp nu putea să nu fie un lucru vechi de o sută cincisprezece ani; ceva care şi-a pierdut lustrul şi a prins miros de mucegai. Sufletul şi organele trupului or fi fiind ele tinere, nimic de zis, dar să nu-mi spuneţi că strălucirea pielii nu s-a mai şters prin forţa lucrurilor după atâta amar de vreme. Folosirea distruge obiectele şi nefolosirea le menţine aşa cum sunt. Desigur. Dar asta nu înseamnă că, dacă nu-s folosite, lucrurile nu îmbătrânesc. Am impresia că doña Iluminada e somnambulă sau se află într-un somn cataleptic de nu ştiu câtă vreme. Uneori iese din transă şi în ochi i se citeşte uimirea. E tânără şi e bătrână, cu intermitenţe. Dar cum la urma urmei e femeie, inima ei nu poate rămâne împietrită la nesfârşit.

Aceste comentarii, întrucâtva întortocheate, le făcea Colas, un tânăr de optsprezece ani, student în anul patru la Drept. Era pe atunci un băieţandru subţirel şi cu

mustăcioara abia mijită; cu braţe lungi, de gorilă; cu articulaţiile la genunchi, la coate, la încheieturile mâinii şi degetelor proeminente, noduroase; cu membrele încă neformate; cu mişcările de obicei întârziate, apoi deodată iuţi, nervoase, ca o scuturătură de element galvanic. îşi lăsase să-i crească o barbă rară şi spălăcită, de culoarea câlţilor. Ochii, mici şi albaştri: două flori de in. Gura nedecisă, de om contemplativ. In tăcuta închisoare a craniului său se agitau într-o necontenită gâlceavă idei înţepătoare, arbitrare şi inegale, ca loviturile de floretă într-un asalt. Imaginaţia lui era extraordinar de plastică şi corporală, panoramică şi de o îndrăzneală riscantă, ca un peisaj de munte, pe stâncile căruia săreau de colo-colo toanele şi nălucirile lui, asemenea unei turme de capre sălbatice. Ba era cuprins de entuziasm, ba de plictiseală. Se înflăcăra uşor, dar la fel de uşor se descuraja. Lua hotărâri necugetate, urmate de remuşcări subite. Poseda aptitudini extraordinare pentru muzică şi gimnastică. Cânta la ocarină, la acordeon şi la alte instrumente neobişnuite, pe care şi le făcea singur din oale, bucăţi de lemn ori tălăngi. Fluiera pe două voci. Lovindu-se cu unghiile peste dinţi, executa melodii afonice, ca la un xilofon pe care l-ai auzi dintr-o cameră alăturată. Făcea tumbe şi salturi mortale, mergea în mâini la fel de uşor ca pe picioare, se încovoia până ajungea să semene cu o broască şi înainta prin sărituri. Juan Tigrul se desfăta cu toate giumbuşlucurile astea. Colás era slăbiciunea lui, bucuria lui.

— Băiatul meu, spunea Juan Tigrul, vrând să schiţeze un zâmbet placid, care eşua ca de obicei, ajungând o strâmbătură severă, aş putea să jur că taică-tu sau bunică-tu au fost păpuşari ambulanţi...

Când termina fraza, Juan Tigrul înţelegea, prea târziu însă, că stârnise o discuţie periculoasă. Colás întreba:

— Ai stat de vorbă vreodată cu tatăl meu? L-ai

cunoscut pe tatăl meu?

Cu capul în piept şi verde la faţă, Juan Tigrul murmura:

— Nu.

— Dar nu ştii cine e tatăl meu?

Juan Tigrul, pentru a ocoli un răspuns precis, lua de pe masă o castană coaptă şi se făcea că mestecă. Răspundea bâlbâindu-se, cu jumătate de gură:

— Sigur... Asta mai lipsea... Bine... Principalul e că din toate punctele de vedere, şi în ceea ce priveşte afecţiunea, şi în ceea ce priveşte întreţinerea, adică paralele, eu sunt, ori mai bine zis mă mândresc că sunt tatăl tău iubitor. Vei ajunge un domn. Nu eşti mulţumit?

— Sigur că sunt mulţumit, ba chiar recunoscător, şi-i mulţumesc Domnului pentru soarta pe care mi-a hărăzit-o. Ai dreptate. Să nu mai scormonim trecutul şi ducă-se pe pustii de necazuri. Nu mă interesează de unde vin. Ba mai mult: nu mă interesează nici încotro mă duc. Aşa-mi place să trăiesc, umblând de colo-colo, de azi pe mâine. Cum bine vezi şi dumneata: nu ştiu dacă tata a fost păpuşar, dar află că mie mi-ar plăcea să fiu. Să bat drumurile. în fiecare zi să văd alte frumuseţi: ale cerului, ale pământului, ale oamenilor. Să fiu străin pentru toţi, şi toţi să fie străini pentru mine. Să-i distrez, în trecerea mea, pe bătrâni şi copii, cântându-le, făcând salturi mortale şi jonglerii...

— Taci, băiete, taci, şi nu mai spune atâtea năzbâtii. O să mă faci să-mi ies din fire şi să mă supăr cu-adevărat. Unde s-a mai auzit asemenea ţicneală?! Să umbli în cele patru vânturi ca puful de păpădie... Lasâ-i să umble pe cerşetori şi vagabonzi. Un om adevărat, asemenea unui pom roditor, trebuie să prindă rădăcini în pământ, cu cât mai multe cu-atât mai bine, şi să facă flori, fructe şi umbră...

Juan Tigrul era liniştit cel puţin într-o privinţă: Colâs nu umbla după fete şi nu făcea curte nici uneia, cum ar fi fost firesc la vârsta lui. Deşi, dacă se gândea

mai bine, ar fi preferat să-i placă toate, semn neîndoielnic că nu era îndrăgostit de una singură. Dacă, cine ştie, Colás încerca primele şi covârşitoarele emoţii ale marii iubiri, stăpânirea de sine, chiar dacă nu era decât o mască, constituia un indiciu că nu-şi pierduse capul. Cel puţin Juan Tigrul nu-şi dăduse seama de niciun simptom alarmant, în afară de faptul că îl vedea deseori izolându-se într-un nor gros de melancolie, ca într-o pelerină cenuşie; dar asta era o meteahnă veche a lui, încă din copilărie şi pubertate.

— M-am născut cu psihologia nesatisfăcutului, şi asta e o mare nefericire, încerca să-i explice Colás unchiului său, fără ca acesta să reuşească întru totul să-l înţeleagă.

Colás părea că se fereşte de apropierea femeilor. în schimb, când vorbea de femeie, în mod abstract, se extazia şi folosea expresii de veneraţie cavalerească. Juan Tigrul (în sufletul caruia, în ceea ce priveşte femeile, se amestecau câteva picături din sângele lui Othello cu câteva lăstare din gândirea misoginului Euripide) îşi pusese în cap să-l lecuiască de această boală sentimentală, care, după părerea lui, conducea la cele mai nefericite rătăciri, dezamăgiri, prăbuşiri, ba încă şi mai rău. Când vorbea despre asta, Juan Tigrul reproducea elocvenţa (ba chiar grandilocvenţa) severă şi frenetică a profeţilor din Biblie.

— Femeia, exclama el, este lucrul cel mai mârşav de pe lume. Coastă falsă a Umanităţii, a fost smulsă de Dumnezeu din trupul nobil al bărbatului, pentru ca, în felul ăsta, să-l înveţe că trebuie s-o ţină totdeauna departe de el, ca tot ce e de condiţie slabă şi înşelătoare şi al cărui simbol şi întruchipare este femeia. Speţa umană se apropie de Dumnezeu prin bărbat; şi se coboară până ajunge târâtoare ca şarpele prin femeie. Te vei pătrunde de această deosebire dacă vei citi cu luare-aminte sfânta Biblie, dictată de Cel de Sus. Şi nu există excepţii. Bărbatul n-a fost alungat din rai numai din

pricina Evei. A fost şi este alungat în fiecare clipă din zi şi din noapte din pricina femeii. Fără ea, această vale a plângerii ar deveni iarăşi rai. Ascultă glasul experienţei, Colasin, băiatul meu. Fereşte-te de femeie ca de Belzebut. Doamne Isuse Hristoase! Le urăsc. Toate sunt nişte şerpi veninoşi. Nâpârci! Unde-i femeia în care poţi avea încredere? Cum îşi schimbă şarpele pielea, aşa îşi schimbă ele gândul, chipul, bărbatul. Niciuna nu e stăpânită de alt imbold decât de dorinţe josnice, de lăcomia banului şi de gelozie între ele, să vadă care e mai sulemenită şi mai împopoţonată. Dacă eu nu le cunosc, atunci nu ştiu cine le cunoaşte, băiatul meu. Ţi-am povestit ce se întâmplă la Traspenas. Nu-i nimic, o să-ţi mai spun o dată povestea asta. De acolo vin toate doicile cărora eu aici, la Pilares, le găsesc de lucru; toate sunt nemăritate, şi asta pentru cine le angajează e cum nu se poate mai bine, şi meştere în arta de a creşte copiii, ca urmare a experienţei pe care o au în domeniul ăsta. Traspenas e un sat din creierul munţilor, unde nu răzbat oamenii de la oraş şi unde Hristos a rostit cele trei cuvinte; e un loc unde se cresc cai şi vite, care pasc şi se zbenguie în voie pe coclaurii aceia, până când dobitoacele, atât alea cu copite, cât şi alea cu unghii ajung la vârsta fătatului. Şi aşa cum în acea pustietate a muntelui sunt armăsari pentru iepe, tauri pentru vaci, şi măgari pentru măgăriţe, se găsesc flăcăi vrednici şi pentru fetele din împrejurimi, care sunt, fără ca prin asta să le jignesc câtuşi de puţin, nişte vaci de lapte. Ciobanii şi ciobăniţele trăiesc laolaltă, în devălmăşie, fără lege şi fără stăpân, ca sălbaticii. Fetele-şi pierd cinstea, nu pentru că s-ar îndrăgosti şi ar fi neştiutoare, ci înadins şi cu bună ştiinţă, pentru a coborî apoi la oraş şi a face speculă oferindu-şi serviciile de doică pentru copiii oamenilor bogaţi şi punându-şi ţâţele să aducă venit. Şi când termină de alăptat un copilaş de oameni cu stare, dau fuga până în creierul munţilor şi rămân din nou însărcinate cu primul bărbat care le iese în cale. Banii

agonisiţi îi păstrează la loc sigur. Urăsc căsniciile legale. Copiii pe care-i aduc pe lume sunt părăsiţi în râpe şi mărăoinişuri ca să-i alăpteze caprele, care au sufletul mai bun decât ele, ori sunt azvârliţi şi dispar în nişa întunecoasă săpată în poarta ospiciului, aşa cum navigatorul aruncă peste bord balastul inutil pentru a salva corabia şi a scăpa cu viaţă. Mă crezi sau nu mă crezi, treaba ta, dar aşa e cum îţi spun, băiete, de-a fir a păr, fără să sar ori să adaug o iotă. Tot ce ţi-am povestit am văzut cu ochii mei chiar acolo, la faţa locului, n-o ştiu din auzite. Şi, dealtfel, zilnic văd lucrurile astea, şi la fel de bine le poţi vedea şi tu. E de-ajuns s-o întrebi pe prima fată care-o să vină din Traspenas cerându-mi sa-i găsesc de lucru, fiindcă am, cum bine ştii, singura agenţie din oraş pentru plasarea doicilor, şi ea o să-ţi răspundă deschis, fără să roşească şi fără să facă mofturi, de parcă ţi-ar recita o baladă populară, lucru la care, şi asta mă uimeşte, se pricep de minune. Ba îţi spun şi mai mult. Toate femeile, la Pilares, Roma, Ninive ori Babilonia, sunt plămădite din acelaşi aluat şi simt acelaşi îndemn lăuntric ca fetele din Traspenas, numai că frâul opiniei publice şi teama de a nu ajunge în gura lumii, dacă nu le îndreaptă pornirile, căci, lasate fiind de Dumnezeu, nu stă în puterea omului să le îndrepte, le silesc cel puţin să fie prevăzătoare şi să nu-şi facă de cap decât într-ascuns şi pe furiş. Fereşte-te, Colás, de ele, căci de nu te fereşti o să ai parte numai de necazuri.

Când începea această invectivă împotriva femeilor şi dialectică antierotică, Juan Tigrul nu putea fi oprit, asemenea unui izvor nesecat. De obicei, Colás îl asculta fără să scoată o vorbă, cu o expresie respectuoasă şi de rezistenţă pasivă, părând că nu e convins, dar nu îndrăzneşte să-şi spună părerea.

După cină, Colás se apuca să citească cu glas tare, pentru unchiul său, un ziar din Madrid. La un moment dat s-a făptuit la Madrid o crimă pasională de mare răsunet. Juan Tigrul l-a pus pe nepotu-său să-i citească în

întregime ştirea din ziar, fără să sară niciun cuvânt. Pe măsură ce Colás citea, unchi şi nepot se aprindeau văzând cu ochii, deşi fiecare sub impulsul unor reacţii contrare. Din când în când Juan Tigrul făcea comentarii tăioase de aprobare. Colás îşi înghiţea saliva şi, după o pauză, citea mai departe.

Pentru prima dată între unchi şi nepot se închega un dialog de esenţă dramatică. Cele două personaje, cu temperamente opuse şi alcătuire spirituală diferită, turnându-şi ideile în cuvinte, îşi proiectau silueta sufletului aşa cum corpul îşi proiectează umbra. Erau două umbre de neîmpăcat, care se ciocneau, încărcate de acţiuni contrare, latente şi necesare, în stare potenţială. Deşi dialogul era la suprafaţă amabil şi politicos, în adâncul sufletului fiecăruia dintre ei mocnea o animozitate puternică faţă de interlocutor, o supărare agresivă care avea să ţină o bună bucată de vreme, stăruitoare negură sentimentală.

Era vorba despre un tânăr de familie bună care, în plină stradă şi trăgând cu pistolul pe la spate, şi-a omorât fosta logodnică în ajunul cununiei ei cu alt bărbat. în urma crimei, după ce asasinul a fost oprit şi dezarmat, lumea a sărit asupra lui cu vorbe de ocară, vrând să-l pedepsească pe loc. Pentru a înlătura orice risc, el striga cit îl ţinea gura şi foarte sigur că dreptatea e de partea lui: „Luaţi mina de pe mine! Nu vedeţi că sunt singur şi cu mâinile goale? Nu e cavaleresc ce faceţi! Eu mi-am făcut datoria! Aşa i-a trebuit! Mi-a fost necredincioasă! Nu puteam să trăiesc fără ea!”

Juan Tigrul bătu cu pumnul în masă şi strigă:

— Aşa i-a trebuit!…

Voia să mai spună ceva, dar Colás mototoli ziarul, îl azvârli cât colo, se ridică în picioare şi izbucni cu glasul tremurând de rnânie şi bâlbâindu-se:

— „Sunt singur şi cu mâinile goale!”... Şi ea? Avea oare armură de oţel sau flintă la subsuoară? „Nu e cavaleresc ce faceţi!”... Dar este oare cavaleresc să ucizi

pe la spate o femeie? „Nu puteam să trăiesc fără ea!”... De asta ai omorât-o? Halal soluţie! Acum, că nu mai trăieşte, ştiu c-o să fii mereu alături de ea!... Nu puteai să trăieşti fără ea... Atunci să te fi omorât tu ori să te fi dus la capătul pământului, în Cuba sau în Filipine, ca să-ţi găseşti acolo moartea cu cinste, pe câmpul de luptă. Laşule, laşule, laşule! Ce i-aş mai pune în ştreang pe toţi vitejii ăştia care omoară femeile! Fac pariu că e de-ajuns să atârni câţiva cu limba ieşită din gâtlej şi se termină *in eternum* cu spaniolii de teapa ăstora, care fac pe grozavii cu onoarea lor.

— Taci, Colás, taci! Te rog, pentru numele lui Dumnezeu. Mă omori, nu alta, suspină Juan Tigrul, simţind că se înăbuşă, schimbat la faţă, cu pielea aproape cenuşie.

Colás sări să vadă ce se întâmplă cu unchiu-său.

— Ce ai? Ţi-e rău?

— Nu, băiete. Nu-i nimic, murmură Juan Tigrul, venindu-şi în fire. Stai jos. Să vorbim în linişte. N-ai dreptate.

— N-am dreptate? Atunci aprobi crima acestui ticălos?

— O aprob. Şi întreaga societate o aprobă. Societatea ascultă de raţiuni mai puternice decât de raţiunea slabă, dacă nu oarbă a unui singur om, cum eşti tu. Societatea se compune din bărbaţi. Din bărbaţi, ia aminte!, fiindcă numai cu femei n-ar putea exista societate, nici civilizaţie, nici progres. Femeile sunt o piedică pentru societate. Ba mai rău: sunt pierzania societăţii, dat fiind că sunt pierzania bărbaţilor. Cum ar putea să se apere societatea în faţa acestei primejdii permanente, dacă nu stăvilind-o din când în când prin pedepse aspre? îţi dai seama ce-ar ajunge societatea noastră dacă n-am sacrifica din când în când una din aceste fiinţe primitive şi viclene, pe care nimeni nu le poate îmblânzi? Căci ce altceva sunt femeile? Vai, băiete! Toate ar fi atunci târfe fără ruşine, şi niciun bărbat n-ar

îndrăzni să umble cu capul sus, cum am auzit că s-au orânduit obiceiurile în unele ţări putrede şi pe dinăuntru şi pe dinafară. Află că ştiu eu bine ce spun. De aceea, societatea, pe bună dreptate, o să-l achite pe tânărul ăsta. O să vezi că aşa e.

— O societate de bărbaţi laşi şi prost-crescuţi.

— Vrei să spui că eu sunt fricos ori prost-crescut? Educaţia, bună sau rea, pe care-o am, n-am primit-o de la nimeni, ci eu singur, deschizând ochii şi încercând să fiu un om cinstit, mi-am făcut-o încetul cu încetul. Fără să mă laud, pot spune că e bună, raţională şi folositoare, pentru mine şi pentru semenii mei.

— Aşa socotesc şi eu; şi n-o spun ca să te măgulesc. Dumneata, unchiule, eşti o excepţie, şi nu-ţi pot găsi niciun cusur.

— Nici chiar aşa, băiete, nici chiar aşa. îmi găsesc eu destule. Şi cine mi-ar putea cunoaşte mai bine defectele şi imperfecţiunile, ascunse aici, în adâncul sufletului? Nici chiar doña Iluminada, cu ochii ei iscoditori de bufniţă, care pătrund peste tot, nu mă poate vedea aşa cum sunt. Tigru, da, tigru, cum îmi spune toată lumea, şi află că lumea nu se înşală. Deşi închis în cuşcă şi pe jumătate domesticit, sunt un tigru şi tigru o să fiu pâna la moarte. Nu trebuie să-ţi faci o părere prea bună despre mine.

Colas zâmbi cu bunăvoinţă la auzul acestei lăudăroşenii, pe care niciodată nu putea s-o ia în serios, în pofida temutei faime a unchiului şi a acceselor lui de mânie distrugătoare, la care asistase de câteva ori, deşi până atunci nu-i căzuse chiar el victimă. Răspunse:

— Nu vorbeam de dumneata, ci de ceilalţi bărbaţi pe care-i cunosc, şi sunt cu duiumul, slavă Domnului. După părerea mea, sunt prost-crescuţi, nu atât în ceea ce priveşte manierele, cât în privinţa principiilor pe care le susţin în legătură cu ceea ce trebuie să fie adevărata bărbăţie. Pentru ei, bărbatul cel mai grozav este Don Juan.

— Bineînţeles, bineînţeles.

— Atunci, eu nu sunt bărbat. Şi, dacă nu te superi, aş adăuga că nici dumneata nu eşti, fiindcă niciodată nu te-am văzut pierzându-ţi capul şi ţinându-te după fuste, nici n-am auzit c-ai fi un seducător.

— în privinţa asta ai dreptate, şi tare-mi pare rău.

— Daca ţi-ar părea rău cu-adevărat, n-ai mai fi aşa cum eşti.

— Aversiunea pe care o simt faţă de ele e mai puternică decât dorinţa de a le seduce pentru a le pedepsi şi a corecta nedreptatea răzbunându-i pe bărbaţii înşelaţi, întotdeauna noi, bărbaţii, vom fi cei înşelaţi, şi de aici, cum bine ştim, ne vine şi sfiala şi fiorul de teamă când ne aflăm în preajma lor. Numai Don Juan este destul de viteaz ca să le vină de hac la toate, destul de chipeş ca să le zdrobească inimile la toate şi destul de dibaci ca să le înşele pe toate.

— Şi dacă vreuna nu-i cade la picioare, poc! un glonţ tras pe la spate; pedeapsa meritată pentru asemenea neascultare. Păi sigur, când s-a mai văzut o crimă mai îngrozitoare decât aceea săvârşită de femeia care nu acceptă supusă iubirea bărbatului sau nu-i suportă toanele? Criminalul nu e el, se-nţelege; ea e o criminală. El este executorul, *motu proprio*, al justiţiei eterne.

— întotdeauna, continuă Juan Tigrul, absorbit şi târât de curentul puternic al propriului său discurs şi fără să dea atenţie vorbelor sarcastice ale lui Colás, ca un om care înoată într-un râu, e răsturnat şi e dus de apa repede şi zgomotoasă, deşi nu prea adâncă, şi care nu aude râsetele cu care cei de pe mal se amuză de graba lui, întotdeauna noi, bărbaţii, vom fi înşelaţi, trădaţi, batjocoriţi. Don Juan, prin voinţa lui Dumnezeu, este răzbunătorul tuturor celorlalţi bărbaţi nefericiţi. Sunt gata să susţin şi să trâmbiţez în cele patru vânturi (şi dacă ar fi o erezie, la judecata de apoi mă voi căi şi, pus la stâlpul infamiei, voi abjura aceste cuvinte nesăbuite)

că Don Juan Terorio este cel de-al doilea mântuitor al oamenilor, bineînţeles păstrând proporţiile cuvenite, căci primul, Isus Hristos, a fost şi Dumnezeu şi bărbat, pe când Don Juan nu e decât bărbat, dar un bărbat adevărat. Isus Hristos ne-a mântuit de păcatul originar, săvârşit de Eva, cea dintâi femeie, şi din vina ei a trebuit să coboare pe pământ, să fie batjocorit şi să-şi găsească moartea pe cruce. Don Juan ne mântuie de-un alt păcat, repetat fără încetare de toate femeile care-au venit după aceea, căci păcatul Evei a fost primul, dar nu şi ultimul. Şi acesta este înspăimântătorul păcat al ridicolului, căci, deşi este săvârşit de ele, noi ne acoperim de ridicol. Mulţumită lui Don Juan, pe care niciodată nu-l vom putea lăuda îndeajuns, ridicolul şi batjocura se întorc asupra femeii, de unde şi provin. Merg mai departe: consider că Don Juan este aproape un sfânt, fiindcă toate aventurile, mai bine-zis muncile la care e supus, le face ca o pedeapsă, mai curând din milă şi datorie faţă de ceilalţi bărbaţi decât de plăcere. Ai văzut desigur la teatru cum se înalţă la ceruri, la sfârşit, înconjurat de nouraşi şi de îngeri. Nu degeaba urcă el la ceruri. Mă minunez, băiete, că papa, care e bărbat şi nu greşeşte niciodată, nu l-a proslăvit şi nu l-a aşezat încă pe Don Juan în altar. Nu m-aş mira dacă papa ar fi femeie şi nu bărbat, cum s-a întâmplat odată. Ai ceva de spus împotrivă? încheie Juan Tigrul, scuturând din cap şi cu o expresie emfatică de condescendenţă, plin de încredere în tăria de nezdruncinat a argumentelor lui.

— Dacă-mi dai voie... |

— Hai, dă-i drumul. Ce vorbă-i asta?...

— Vreau să spun că dacă unii bărbaţi n-ar fi sau n-ar face pe donjuanii, femeia n-ar putea să-l înşele pe bărbat. Nu femeia îl înşală pe bărbat, ci tot un bărbat: Don Juan.

— Ha, ha, ha! Mă faci să râd, netot ce eşti! Un Don Juan nu se naşte din femeie decât din an în paşte şi nu pe toate drumurile, ci când vrea Dumnezeu, fiindcă lucrurile

aici, pe pământ, au început să meargă din ce în ce mai anapoda, din pricina intrigilor femeieşti. Atunci Dumnezeu trimite pe unul din mântuitorii ăştia. De unde-ai mai scos că femeia, ca să-l înşele pe bărbat, are nevoie de un Don Juan care s-o farmece? Nu, băiete, nu. Femeia înşală ca să înşele, când vrea şi cu cine vrea, Nu ea e sedusă, ci ea îl seduce pe bărbatul ce-i iese în cale şi, dacă nu reuşeşte, se mânie şi se simte umilită. înşelaţi sunt întotdeauna bărbaţii, soţi sau amanţi, presupunând că amantul e unul singur; căci în aceeaşi măsură îl înşală femeia pe bărbatul ei cu amantul, ca şi pe amant cu bărbatul ei. Mai ai ceva de spus acum?

— Vreau să spun, şi aş putea pune mâna în foc, că dumneata, în adâncul sufletului, în ungherele cele mai întunecoase, sau cele mai luminoase, nu crezi nimic din toate învinuirile astea pe care le aduci femeilor.

— Răspunde-mi dacă am sau nu dreptate şi nu te mai gândi acum dacă eu cred sau nu cred.

— Cu toată consideraţia pe care-o am pentru dumneata, îţi răspund că n-ai dreptate.

— Atunci convinge-mă şi-o să-ţi fiu recunoscător. Nu-mi doresc altceva decât să pot nutri gânduri bune despre toată lumea. Şi după cum vezi, până acum viaţa m-a învăţat să privesc cu neîncredere jumătate din omenire, aceea care se îmbracă pe cap.

— Nu e nevoie de putere de convingere ca să faci pe cineva să accepte evidenţa. Aşa cum acul magnetic se îndreaptă spre steaua polară, tot astfel bărbatul este atras inevitabil de femeie. Dacă în drumul lui se loveşte de un banc de nisip ori de o stâncă, nu e vina stelei polare. Trebuie să te uiţi şi în sus şi în jos, şi încotro mergi şi pe unde mergi.

— Ai folosit, băiete, câteva cuvinte foarte potrivite. Dacă, aşa cum spui, bărbatul se loveşte în drumul lui de o stâncă, n-o să tăgăduieşti că vina e a femeii. Şi dacă se sfărâmă corabia, e din pricina stelei lui rele; fiindcă steaua rea a unui bărbat este o femeie rea.

— Lăsând gluma la o parte, nu e mai puţin adevărat şi limpede ca lumina zilei că Don Juan şi femeile şi-au inversat rolurile. De fapt nu înşală femeile; asta e o mistificare pe care el însuşi a urzit-o şi o proclamă sus şi tare. De înşelat se înşală ele singure, luându-l drept un bărbat şi jumătate, aşa cum spune legenda pe care însuşi Don Juan a născocit-o; şi pe urmă, privind lucrurile mai de aproape, iese la iveală faptul că bărbăţia asta e o minciună. Am citit destule cărţi care povestesc viaţa lui Don Juan. în niciuna dintre ele nu se spune că ar fi avut măcar un singur copil. Ai putea să-mi spui de ce acest mare farsor nu poate fecunda nicio femeie, cu toate că şi-a petrecut tot timpul încercând s-o facă şi folosind sortimentul cel mai bogat de femei, de la prinţese de viţă veche la pescăriţe în zdrenţe, şi ele au zămislit prunci cu alţi bărbaţi, care n-aveau în ei nimic din Don Juan?

Juan Tigrul îşi făcu cruce la auzul acestor păreri nemaipomenite. Apoi stătu o clipă pe gânduri dacă trebuie să-l oprească pe nepot sau nu. Dar până la urmă hotărî să-l lase să vorbească şi el să asculte mai departe şi să vadă până unde ajunge cu judecata lui nesăbuită. Colás continuă:

— Nu-i adevărat că Don Juan se plictiseşte repede de orice femeie şi de aceea le părăseşte atât de repede. Dacă dă bir cu fugiţii, şi aşa face, atunci află că altele sunt motivele, două la număr, şi dealtfel e de-ajuns să existe unul din ele. Primul motiv e că a dat chix nu de puţine ori şi, înainte de a fi descoperit sau nelăsându-i timp femeii să apuce să-l dispreţuiască, e prevăzător şi fuge el cel dintâi; şi astfel femeia rămâne de ruşine, închipuindu-şi că n-a fost pe placul lui Don Juan, şi pentru a nu da în vileag propria ei ruşine îi păstrează taina, ba chiar e în stare să contribuie la răspândirea legendei atât de infructuoase a lui Don Juan, spunând despre el că este grozav de înzestrat şi priceput în dragoste. Al doilea motiv, şi cel mai frecvent, constă în dezgustul sau indiferenţa efectivă a cărnii, la care se

adaugă apetenţa iluzorie a fanteziei; de unde, pentru a stimula dorinţa, este nevoie de imboldul varietăţii, al noutăţii şi al puţinătăţii. Se petrece şi aici acelaşi fenomen ca în toate cazurile de apetituri materiale; de exemplu, acela al stomacului. Un om sănătos se mulţumeşte cu un singur fel, din care mănâncâ pe săturate, luând de atâtea ori cât îi cere organismul; aşa cum bărbatul adevărat iubeşte o singură femeie, fără să se plictisească de ea.

— La părerea asta, îl întrerupse Juan Tigrul, subscriu şi eu.

— Dar bărbatul care cere mereu alte şi alte mâncăruri alese şi ia pe rând din toate şi de îndată ce gustă se simte scârbit de ele şi nu poate mânca decât puţin şi în silă, de parcă ar fi supus la cazne grele, bărbatul ăsta fără îndoială că n-are poftă de mâncare. Tot astfel bărbatul care nu e bărbat adevărat trece de la o femeie la alta, cu speranţa, întotdeauna înşelată, că următoarea o să fie mai pe gustul lui şi-o să-i întreţină mai mult timp flacăra dorinţei. O să-mi spui că Don Juan e un pelerin în căutarea frumuseţii; că acolo unde descoperă o aparenţă sau o urmă de frumuseţe se grăbeşte să pună stăpânire pe ea, şi fiind frumuseţea relativă şi imperfectă, ca toate lucrurile de pe lumea asta, îşi pierde curajul şi se retrage dezamăgit. Sofisme şi afirmaţii arbitrare, concepute de capete nemţeşti!

Frumuseţea este frumuseţe curată numai atunci când nu trezeşte dorinţa de posesiune. Un cer senin, muntele, marea, cântecul păsărilor sunt sau nu lucruri frumoase? Dacă sunt, atunci eu unul nu ştiu în ce chip le-am putea poseda. Departe de a fi posedate de noi, ele ne posedă şi ne farmecă. Când spunem: „Ce fruct frumos!”, şi ne lasă gura apă, ne gândim să-l mâncăm; dar nu ne referim de fapt la frumuseţea lui ci la plăcerea senzualităţii, căci dacă ne-am referi cu adevărat la frumuseţe nu l-am mânca, pentru a-l putea păstra astfel în starea lui, aşa cum nu mâncăm o floare frumoasă.

Când Don Juan spune: „Ce femeie frumoasă!”, vorbeşte ca despre un fruct; nu-şi exprimă admiraţia în faţa ¡frumuseţii, ci dorinţa, în imaginaţie, de a-şi satisface senzualitatea, slabă ori secătuită. Dacă ne-am îndrăgosti de o femeie numai pentru frumuseţea trupului sau bunătatea sufletului, iubirea aceasta ar fi o iubire curată, o iubire platonică. Şi pe când Don Juan, ori imitatorii şi adepţii lui, decât să se vadă respinşi sau refuzaţi în văzul lumii de o femeie pe care spun că o iubesc, se consideră datori s-o omoare, ca nişte copii prost-crescuţi care, neştiind să se joace, preferă să distrugă jucăriile decât să le lase altora, dimpotrivă, bărbatul care ştie să iubească, bărbatul delicat în dragoste nu cere nimic, nu pretinde nimic altceva din partea iubitei lui decât să-i îngăduie s-o adore şi s-o contemple în tăcere. Şi dacă ea i-ar răspunde că nu vrea să-l vadă şi nici să fie văzută de el, atunci, neputând trăi fără ea, el şi-ar pune capăt zilelor.

— Frumoasă treabă, pe cinstea mea! Şi cine e bărbatul ăsta care ştie să iubească atât de grozav? Unde şi când s-a mai văzut aşa ceva?

Colás povesti atunci de-a fir-a-păr iubirea, nefericirile şi sfârşitul tragic de care a avut parte tânărul Werther.

— După câte-mi spui, comentă Juan Tigrul, sclivisitul asta de Bertăr era un prostănac şi jumătate; iar Carlota, o neroadă şi o hoţomană, ca toate femeile.

— Era un bărbat adevărat.

— Eşti nemaipomenit, băiete, de-a dreptul nemaipomenit! Vrei să spui că Don Juan nu e un bărbat adevărat?

— Nu e.

— Atunci ce e? Hai, Colas, lămureşte-mă şi dezleagă enigma asta.

— Ţi-am mai spus: e un copil prost-crescut, care ajunge la vârsta maturităţii fără să devină bărbat. Asta în cazul cel mai bun pentru el. Sunt şi cazuri în care descreieratul de Don Juan din carne şi oase, pe care

uneori avem prilejul să-l cunoaştem şi chiar stăm de vorbă cu el, mi se pare un...

— Un ce? Hai, spune.

— Nu îndrăznesc.

— Hai odată, spune, nu mă mai ţine aşa, cu sufletul la gură.

— Un efeminat.

— Ha, ha, ha! Nu mă aşteptam să mergi atât de departe. Asta mai lipsea să aud. Vrei să spui că e un papă-lapte?

— Un craidon, ceea ce la urma urmei e acelaşi lucru.

— Ia te uită, şi eu care credeam că papă-lapte din cap până-n picioare, pe dinăuntru şi pe dinafară, e laşul şi plângăreţul de Bertăr... Dar să nu uit, cine-i Don Juanul din carne şi oase pe care-l cunoşti şi cu care stai de vorbă?

— Nu-i nevoie să ţi-l arăt cu degetul.

— Cum să nu? E o poruncă.

— Dumneata îl ştii la fel de bine ca şi mine. Nu poate fi decât unul singur. Sunt sătul până peste cap de câte ori te-am auzit spunând despre el că e Don Juan renăscut.

— Vrei cumva să insinuezi că e vorba de Vespasiano? Nu eşti în toate mânţile, băiete? Ţi-ai pierdut orice măsură de chibzuinţă? Şi mi-o spui aşa, de la obraz? Vespasiano efeminat? spuse Juan Tigrul cu glasul tremurat şi tonul încă oscilând între ironie şi supărare.

— Eu, cel puţin, când îl văd apărând cu ochii lui galeşi, cu buzele roşii şi umede, cu pantalonii care crapă pe el, cu pulpele lui dolofane şi şezutul proeminent, nu mă pot stăpâni să nu-l consider puţintel efiminat... Are o anatomie de eunuc, declară Colas, care nu-şi ridicase ochii din pământ, pentru a-şi putea reprezenta mai bine în memoria senzitivă înfăţişarea sus-numitului Vespasiano, care acum nu era de faţă.

— Destul. Până şi patimile lui Hristos au o limită, şi nu-ţi permit să mai spui o vorbă împotriva lui Vespasiano, răcni Juan Tigrul dând capul pe spate şi izbind cu pumnul în masă.

După câteva clipe de tăcere îşi lăsă capul în piept şi, cu o legănare amplă de sus în jos, oftă:

— Mi-ai înfipt un cuţit drept în inimă. Şi doar ştiai că Vespasiano e cel mai bun prieten al meu...

— Vespasiano e cel mai bun prieten al dumitale ori dumneata eşti cel mai bun prieten al lui?

— E totuna.

— Don Juan nu e prieten cu nimeni, preciza încăpăţânatul nepot.

— Vrei să mă răneştî? Ml provoci cu tot dânadinsul? murmură Juan Tigrul cu o privâre naivă şi imploratoare.

Apoi, aprinzându-se deodată:

— Ml încolţeşti? Ai grijă, băiete, ai grijă...

— Iartă-mă, unchiule. Te-am rănit fără să vreau sau mai bine-zis vrându-ţi binele. îţi doresc să fii fericit mai mult decât îmi doresc mie însumi. Dar nu sunt stăpân pe temerile mele; ele mă stăpânesc pe mine. Şi cine n-are temeri? Prefer să le dau glas în prezenţa dumitale decât să le ţin sub tăcere ca un ipocrit. Mă ierţi?

— Cum să nu?... Temeri... Bine ai spus. O să te lecuieşti tu, cu ajutorul lui Dumnezeu. Eu o să te îngrijesc, căci nu degeaba sunt felcer cu diplomă.

— Vai de mine! Bine-ar fi să fie-aşa!

Dialogul polemic şi sentimental dintre unchi şi nepot s-a prelungit atât de mult în seara aceea, incit pentru Juan Tigrul s-a făcut prea târziu ca să mai meargă să joace cărţi, ca de obicei, la ceaprăzăria donei Mariquita Laviada. S-a retras în patul lui auster, cu presimţirea că lunga perioadă de fericire de care se bucura în tihnă de mai bine de cincisprezece ani, în pofida unor rafale de mânie asemeni averselor de vară, din ce în ce mai rare dealtfel, se apropia de capăt, şi

începea să se ghicească în zarea viitorului o perioadă de zbucium şi adversităţi.

Câteva zile mai târziu, după ce s-a terminat cina, care era prilejul taifasurilor în familie, Colás a aliniat în faţa lui o gramadă de vase, cu forme, mărimi şi grosimi foarte diferite, cumpărate de Juan Tigrul la licitaţii şi de prin halele de vechituri. Dus pe gânduri şi cu ochii împăienjeniţi, cânta *Valurile Dunării*, bătând în vase cu coada unei furculiţe. Se întrerupse dintr-o dată şi, într-o izbucnire uimitoare, cum îi stătea în obicei, îl întrebă pe nepusă masă pe unchiul său:

— De ce nu te însori dumneata cu doña Iluminada?

Auzind această întrebare, Juan Tigrul rămase încremenit.

îi trebui mult timp ca să-şi dea seama că în faţa lui se afla Colas şi că acele cuvinte de neconceput îi ieşiră cu adevărat din gură. Ce enormitate! Era ca şi cum i-ar fi propus să se însoare cu Sfânta Ursula sau cu Ursa Mare. Pentru Juan Tigrul, doña Iluminada era lipsită de existenţă corporală; era ca o flacără, uşoară şi vag luminoasă, tremurând la graniţa lumii de dincolo, deasupra mormântului invizibil al răposatului.

Colas insistă asupra acestui proiect matrimonial.

Juan Tigrul nu reuşea să articuleze un cuvânt. Se făcu verde. Răsufla din greu. Pielea de la gât ba se întindea, ba se strângea, zbârcită şi pământie ca pielea unui pachiderm. Aceste semne anunţau dezlănţuirea iminentă a unui acces de mânie. îşi încleştă pumnii, închise ochii, trânti câteva înjurături şi în cele din urmă bâigui:

— Pentru că eşti rău de gură, o să-ţi smulg limba, neruşinatule!

Colás era deprins să asiste flegmatic la izbucnirile unchiului său, extrem de violente, dar, în general, momentane. Auzind acum acea ameninţare glumeaţă şi, profitând de faptul că Juan Tigrul ţinea ochii închişi, zâmbi. Zâmbetul lui era patetic şi enigmatic.

— Totuşi ea te iubeşte, spuse Colas pe un ton firesc, ca şi cum ar fi răspuns la întrebarea „cât e ceasul?” ori ar fi vorbit despre preţul grăunţelor pe piaţă.

— Nu-l iubeşte decât pe bărbatul ei. E o femeie cinstită şi nu-i în stare să comită un adulter, răcni Juan Tigrul cu un clocot de mânie în gâtlej.

— Bărbatul ei a murit de mult.

— Văduva cinstită ţine lângă ea neboţită perna bărbatului dintâi.

— Totuşi ea te iubeşte, repetă Colas cu o voce gravă şi tristă. Sunteţi de vârste potrivite, parca făcuţi unul pentru celălalt. Nici prea tineri, nici prea bătrâni, cum e mai bine. încă mai puteţi avea copii.

Juan Tigrul îşi întindea braţele convulsionate, ca şi cum ar fi încercat pe dibuite să-i astupe gura lui Colas ori să-l strângă de gât, ca sa nu mai poată vorbi.

Colas adăugă imperturbabil:

— într-o bună zi, ca mâine, Dumnezeu ştie când, o să rămâi singur. Eu pot să mor sau să plec în lumea largă. Dumneata o să rămâi singur. Cine ar putea mai bine decât doña Iluminada să te iubească, să-ţi ţină de urât, să te îngrijească? în casa asta e nevoie de o femeie. Dumneata nu-i simţi lipsa?

Să rămână fără Colas? Colas să moară sau să dispară? Ce voia să spună Colas cu asta? Aici, Juan Tigrul deschise ochii, două scântei se stinseră deodată, de parcă ar fi turnat apă peste ele. Deschise gura; o cavitate întunecoasă, unde domnea o tăcere mormântală, căci aşa era atunci inima şi cugetul lui Juan Tigrul. De pe limbă i se desprinse mai curând un spectru de cuvânt decât un cuvânt propriu-zis:

— Singur?

— Cine e stăpân pe viaţa lui? îşi continuă monologul Colas. Mergem încotro ne mână soarta. în van opunem rezistenţă. Sunt fatalist.

— Eu nu. Ei drăcie, spuse Juan Tigrul regăsindu-şi glasul şi izbind cu piciorul în scândurile duşumelei, de

parcă ar fi vrut să-şi afle echilibrul aşezându-se mai cu nădejde. Sprijinindu-se de principalul reazim al caracterului său, simţul datoriei, era din nou acelaşi bărbat dintotdeauna, stăpân pe gândurile lui. Dacă lucrurile ar sta aşa, atunci minciunile, trădările, păcatele n-ar mai fi ceea ce sunt. Să n-aibă nicio răspundere toate haimanalele? Nu, nu, şi iarăşi nu. Vinovatul să-şi primească pedeapsa. Păcatul tău se chemă nerecunoştinţă.

— Dacă vina şi pedeapsa ar fi ca nişte haine pe care le scoţi şi le pui când ai chef... îţi pui pe umeri un veşmânt de penitenţă şi te speli de orice vină... Ce prostie! Dacă pedeapsa ar spăla păcatul, ori măcar dacă l-ar îndrepta... Nerecunoştinţă... Nerecunoştinţă... Victima sunt eu, dacă ar fi vorba de aşa ceva.

— Tu victimă? A cui? Nu te iubesc ca pe ochii din cap?

— Nu vorbeam de dumneata. N-am de ce să mă plâng. îţi sunt îndatorat profund. Cât priveşte iubirea fiului pentru tată, mi-e de-ajuns să ştiu că nici cel mai iubitor fiu nu mă poate face să-mi fie ruşine, chiar dacă eu nu sunt copilul dumitale.

Şi după o pauză, reluând firul conversaţiei întrerupte şi revenind la punctul de plecare, pe un ton scăzut, în surdină, aproape ca un ecou la cuvintele dinainte, încheie:

— Mai gândeşte-te la ce ţi-am spus la început!

Nici în seara aceea Juan Tigrul n-a plecat de acasă la jocul de cărţi. N-a putut adormi. S-a zvârcolit în patul lui îngust, cu imaginaţia răvăşită de un tumult de gânduri şi emoţii neobişnuite. în grabă şi cu tulburare izgonea un gând neplăcut, întorcându-i spatele, şi se lovea de alt gând, care îl speria la fel de mult şi era la fel de dezagreabil. Şi acelaşi lucru se petrecea în toate direcţiile orizontului său mental, de parcă i-ar fi asediat spiritul o seamă de nelinişti şi îngrijorări mult timp supuse, reduse la tăcere şi acum rebele dintr-o dată.

„Chiar dacă eu nu sunt copilul dumitale”, spusese Colás, cu vorbe pline de miez. Juan Tigrul îl iubea pe băiat ca pe ochii din cap. Dar cu cât îl iubea mai mult, cu atât simţea mai tare un gol sufletesc şi o năzuinţă pe care n-o putea împlini; ca şi cum această iubire se sprijinea pe un fundament şubred, aşa cum un edificiu fără temelie ameninţă să se prăbuşească pe măsură ce se înalţă mai mult. Acest gol interior şi acea lipsă de trăinicie la temelia vieţii lui nu erau altceva decât nevoia şi dorinţa nemărturisită de a avea un fiu adevărat, un fiu care să fie carne din carnea lui. Dona Iluminada, cu un gest profetic, îi spunea lui Colás „copil adus de vânt”. Copil adus de vânt... Până când într-o zi – Colás i-o spusese puţin mai înainte – vântul o să-şi ceară drepturile de părinte; băiatul o să se piardă pentru totdeauna în depărtare, răpit, ca un nour uşor, de suflarea vântului. Dorinţa puternică şi tulbure de a avea un copil, şi spaima, deghizată în ură, faţă de femeie, pe care o socotea perversă din fire, asemeni şarpelui, îl deviaseră pe Juan Tigrul de la paternitatea reală spre o paternitate iluzorie. Un tată adevărat n-ar fi făcut mai mult decât Juan Tigrul pentru Colás, desigur. De ce făcuse toate astea? Din frică de singurătate, din egoism. Oare Colás îi datora recunoştinţă? Toate mirodeniile plăcute, aromate, sărate sau iuţi cu care Juan Tigrul îşi condimenta modestele bucate zilnice ale existenţei, încercând să le dea gust, proveneau de la Colas; acel arbust sălbatic, transplantat în căminul său strâmt şi întunecos. Nu era, prin urmare, răsplătit cu vârf şi îndesat pentru bunăvoinţa arătată băiatului. Cât despre Colas, ce-i datora lui? Nici măcar nu-i era nepot, cu toate că despre asta nici cel în cauză, şi nimeni altcineva dintre vecini n-avea habar, în afară de cazul în care doña Iluminada, din penumbra ei clarvăzătoare, la hotarul dintre lumea materială şi lumea spiritului, nu bănuise cumva acest lucru. Colas – ce soartă minunată! — se născuse liber, ca părintele lui vântul, aproape de cer, în

desişul pădurii din Traspeñas. Era rodul unei iubiri instantanee şi iresponsabile a naturii; nu se putea şti cine l-a zămislit. Poate că educaţia cea mai fericită şi potrivită pentru el ar fi fost nu educaţia propriu-zisă, ci libertatea sălbatică. Şi Juan Tigrul voia să-l ţină închis, de parcă ar fi fost cu putinţă să ţii un vultur într-o mansardă sau să prinzi uraganul într-un burduf. Trunchiul ţine crengile, dar Juan Tigrul nu era trunchiul, nici Colas nu era lăstarul lui.

„încă mai poţi avea copii", îi spusese Colas puţin mai înainte. Fără îndoială. Dar era nevoie şi de o femeie. Şi unde să găseşti puternica femeie biblică, cinstită şi credincioasă? Juan Tigrul era chinuit adesea de dorinţa nemărturisită de a avea o soţie. în noaptea aceea, zvârcolindu-se fără a-şi putea găsi liniştea, a trebuit să fie sincer cu sine însuşi: simţea, în pori şi în inimă, lipsa acelui contact cu femeia, care produce cea mai dulce înfiorare. De îndată ce făcu această mărturisire intimă, într-un moment de slăbiciune când îşi pierduse stăpânirea de sine, căzu în genunchi şi, lovindu-se cu pumnii peste ochi, începu să murmure cu glas răguşit. I se păru mai întâi că vede o mare pată roşie, apoi un cer negru cu stele strălucitoare. „Tot mai tânjeşti după femeie, nechibzuitule, ca cerbul însetat după izvor! Nu ţi-a fost de-ajuns să cunoşti mârşăvia o singură dată ca să te saturi de ea pentru tot restul vieţii? Nu eşti destul de păţit ca să-ţi vină minea la cap? Dumnezeule drept şi milostiv, fă-mă să fiu orb! Nu vreau să mai văd, nu vreau să mai văd. A venit timpul să-mi iei vederea, îndură-te de mine, pentru cât am pătimit şi pentru faptele bune pe care le-am făcut. Punându-mi credinţa în mare mila ta, am hotărât să fiu orb; am hotărât să uit tot. Şi acum, uite că văd din nou..., roşu, roşu, totul e roşu... Am în faţa ochilor un râu de purpură transparentă. Ce-i acolo în fund? O fiinţă înecată? Văd doi ochi deschişi, larg deschişi, care mă privesc şi mă condamnă. Nu vreau să văd, nu vreau să văd. Sunt nevinovat. Doamne, tu ştii

prea bine. Fă-mă să fiu orb. Fă-mă să fiu orb. Totul se şterge încet-încet, totul se întunecă. Sărut podeaua, Doamne, în semn de mulţumire şi ascultare. Acum e din - nou noapte în sufletul meu, şi plouă cu stele. Doamne, fă-mă să fiu orb înainte de-a apuca să văd iarăşi aşa ceva.” Când se culcă din nou, printr-o lucarnă se strecura lumina zorilor. Acum Juan Tigrul se gândi că peste puţin timp se va afla iarăşi sub ochiul scrutător şi clarvăzător al doñei Iluminada. Gândul ăsta, împreună cu amintirea reînviată a conversaţiei pe care o avusese aseară cu Colas şi sfatul său insuportabil de a o lua pe văduvă de soţie îi sporiră tulburarea. Doña Iluminada putea citi ce era înapoia frunţii lui – îşi spunea Juan Tigrul – la fel de bine cum citeşti silabisind literele de-o şchioapă dintr-un abecedar: t-a, ta; m-a, ma. Oare n-o să apuce astăzi doña Iluminada să citească în sufletul lui Juan Tigrul urmele însângerate şi zgârieturile pe care i le făcuseră în timpul nopţii gândurile lui ruşinoase? Se simţea foarte tulburat. Această tulburare ascunsă se dezvălui cu semne vădite când, deschizându-şî dugheana la şapte dimineaţa, trebui să-i dea bineţe văduvei. Uneori avea în somn un coşmar ciudat: se făcea că, fără să ştie cum, ieşise din casă numai în izmene şi se arăta celor din piaţă în ţinuta asta atât de ruşinoasă. Acum se simţea de parcă ar fi fost mai rău decât în izmene, *in puribus naturalibus*, gol-goluţ, ca un nou-născut.

Nu se linişti nici mai târziu, când se făcuse ziuă de-a binelea. Se zbătea de parcă ar fi fost pus la cazne. Nici măcar nu şi-a putut găsi dispoziţia sufletească pentru a-şi concentra gândurile şi a cugeta la ceea ce-l afecta şi-l durea cel mai mult: posibilitatea de a fi părăsit de Colás.

În cursul după-amiezii, câţiva copii veniră să-l ia peste picior, fără a cuteza să se apropie prea mult:

Juan Tigrul, Juan Tigrul, eşti un Barba-Albastra: *ţi-ai omorât nevasta şi-ai ingropat-o-n beci*.

Juan Tigrul azvârli după ei cu castane şi alune, cu mai multă furie decât de obicei. Prinse trei copii şi-i ţinu

bine câtva timp. Din când în când îi înghiontea cu mânie; şi ochii, ca de pisică, îi străluceau cu sticliri de febră. Doamna Gongora îl strigă:

— Dă drumul şleahtei de ştrengari! Sărmanii de ei! De unde să ştie că dumneata nu vrei să le faci niciun rău? Vino-ncoace. Am să-ţi spun ceva.

Jpuan Tigrul pătrunse în dugheană cu un aer vinovat.

— Dacă mucoşii ăştia ar fi copiii dumitale, nu ţi-ar plăcea? Resemnare şi speranţă. Viitorul rezervă numai surprize. Ia loc, te rog. Se întâmplă cu dumneata ceva ciudat, camarade – „camarad" era epitetul cel mai tandru cu care văduva îl trata pe Juan Tigrul. Repetă: Ce se întâmplă, camarade? Fac pariu că e vorba de Colás. Am ghicit? Copil adus de vânt. Ce i-a mai trăsnit prin cap? El n-are nicio vină. Când bate crivăţul, şi Dumnezeu l-a lăsat să bată, copacii îşi pleacă fruntea ca să nu se rupă. Să facem şi noi la fel. Ia să vedem. Colás a avut o discuţie neplăcută cu dumneata. Şi nu m-aş mira să aud că ţi-a spus...

— Cum? Dumneata ştii...? mormăi Juan Tigrul, înglodându-se în temerile lui ca o broască speriată care se scufundă într-o băltoacă noroioasă.

— Cum să nu ştiu? Dacă băieţandrul ăsta face totul cu-atâta pasiune... şi se vede de la o poştă că e îndrăgostit de fată...

— Ei, drăcia dracului! exclamă Juan Tigrul, înălţându-şi gâtul ca un om care iese din apă şi respiră cu nesaţ.

Pe faţa lui, făcând-o să strălucească, se puteau citi, suprapuse şi amestecate, surpriza şi însufleţirea.

— Acum ai priceput?

— La naiba! Fir-ar să fie! Păi ce, sunt turc? Acum am priceput. Sigur că da. Colás vrea să se însoare. De ce nu mi-a spus-o de-a dreptul, nătăfleţul de el?

— Ei, lasă... N-a avut curaj.

— Se vede că nu-l cunoşti de când era de-o

şchioapă... Băieţandrul ăsta nu se teme nici de vodă, nici de vlădică. Dacă-i intră ceva în cap, nu-l mai poţi struni. Să se-nsoare? E încă foarte tânăr. Urăsc femeile. Am încercat să-l conving că, urmându-mi exemplul, ar trebui să le cunoască şi el, şi astfel am rămâne împreună, fără vrajba, şi am trăi laolaltă ca tată şi fiu, în pace şi bună înţelegere. Ce ne-am mai putea dori? Dar dacă aşa a fost scris să se-ntâmple, n-avem ce face. Mi-a spus-o chiar el aseară: „In van opunem rezistenţă". în privinţa asta, ce altceva poţi face decât să cedezi? Din mai multe rele, îl alegi pe cel mai mic. E încă foarte tânăr. Când şi-o găsi o fată pe potrivă, n-o să mă opun. Să fie într-un ceas bun şi să le dea Dumnezeu sănătate! N-o să plece din pricina asta din casa mea, ba chiar o să-mi aducă şi-o fiică. Şi, pe urmă, la un an de la nuntă... înţelegi? Bată-l norocul să-l bată! Cine-i fata? E din vecini?

— încetişor, don Juan, nu te-nfierbânta. Avem de lămurit o mulţime de lucruri, şi dumneata baţi câmpii. Că lui Colás i s-au aprins călcâiele e limpede, ba am aflat ceva mai mult. Nici nu era greu. Dragostea e ca fumul, nu-l poţi ţine acoperit, şi, pe urmă, din fericire, se împrăştie, deşi nu întotdeauna. Dumneata, deşi ai avut fumul sub nasul dumitale, n-ai mirosit nimic.

— Recunosc că mirosul nu-i simţul meu cel mai fin.

— Pe scurt, nu e cazul să te gândeşti la nuntă. Fata pe care a îndrăgit-o Colás i-a răspuns fără ocol că nu-l vrea.

— Nu-l vrea?

— L-a trimis la plimbare.

— La plimbare?

— I-a spus că nu-l iubeşte.

— Că nu-l iubeşte? Că nu-l iubeşte pe Colás al meu? Cine-i prinţesa asta căreia nu-i ajungi nici cu prăjina la nas? Şi chiar dacă ea nu-l vrea, ce importanţă are asta ca să împiedice căsătoria lor, când şi eu şi el o vrem?'

— Vai de mine! Iubirea dintre femeie şi bărbat este ca balamaua şi zăvorul la un oblon, fără ele nici nu se

deschide, nici nu se închide. Dragoste şi căsătorie: dacă lipseşte zăvorul, care este voinţa bărbatului, atunci rămâne o uşă deschisă şi fără rost; iar fără balama, care este voinţa femeii, rămâne ca o uşă secretă.

— Voinţa femeii? Voinţa trebuie să fie în serviciul minţii, fiindcă altfel nu e voinţă. Blestemată fie voinţa neghioabă care se năpusteşte şi împunge pentru a obţine ceea ce măguleşte capriciul. Şi asta numeşti dumneata voinţă? O asemenea voinţă de soi rău au mai curând dobitoacele decât oamenii. Fată cu voinţă... De unde până unde? Găseşte-mi dumneata o fată cu un dram de minte şi o urmă de bun simţ. Arată-mi dumneata o femeie cu scaun la cap, o femeie care, de la sprâncene în sus, are înăuntru ceva glagorie, nu simple toane şi vicleşuguri. Şi pentru că Dumnezeu nu le-a dat minte, atunci să nu-mi vină cu pretenţii şi să asculte. Sunt de acord cu dumneata că nunta trebuie să fie legământ de dragoste pentru bărbat. Pentru femeie, dragostea înseamnă ascultare.

— Şi trebuie să asculte de bunăvoie sau cu de-a sila?

— Asta-i treaba lor; de bunăvoie sau cu de-a sila, după cum le place, fiindcă unele se dau în vânt după bătaie, iar altele după mângâieri.

— Şi toate femeile sunt aşa cum le înfăţişezi dumneata, camarade?

— Dumneata, pentru mine, nu eşti plămădită din acelaşi aluat cu celelalte femei. Nu-i nevoie să-mi cer iertare.

— Cum să nu fiu!... Nu te-amăgi. Dacă ai şti... Mă socoteşti o sfântă, şi în privinţa asta te înşeli. Nu te duci la spânzurătoare decât cu silnicie. Dar să ne-ntoarcem la oile noastre. Nu vorbeam despre mine, ci luam apărarea celorlalte femei. Bărbaţii şi femeile sunt făcuţi din acelaşi lut moale. Există totuşi o deosebire. Ia aminte, camarade! Bărbatul nu poate fi fericit fără femeie, pe când femeia poate fi fericită fără bărbat, deşi numai din

pricina bărbatului. Fiindcă ştiinţa înnăscută de-a te bucura de propria ta nefericire şi de-a te scălda cu delectare în propria-ţi tristeţe bărbatul o învaţă arareori, pe când noi, femeile, ne naştem cu ea.

Juan Tigrul, zăpăcit, îşi lăsă capul în piept, vrând să-şi ascundă fruntea de privirea văduvei. Cugeta: „A citit în sufletul meu ca într-un manuscris, tot ce-am gândit azinoapte: că bărbatul tânjeşte tot timpul după femeie. Tot astfel, ca şi cum ar fi săpate cu briceagul în scoarţa unui copac, s-au gravat pe scoarţa creierului meu cuvintele nechibzuite ale lui Colas: «însoară-te cu dona Iluminada; ea te iubeşte». Mi se face părul măciucă şi mă dau de gol; până la urmă, văduva o să poată vedea tot ce am în suflet. O să citească mai departe cu glas tare? M-am făcuj de ruşine. De ce nu se deschide pământul să mă înghită? De ce-am venit când m-a chemat?” Cât despre dona Iluminada, ea prelungea tăcerea şi aşteptarea, fiindcă avea în faţă pragul Destinului şi, speriată de incertitudine, nu îndrăznea să facă un pas înainte. îşi spunea: „Văd două perspective care se deschid ademenitoare în faţa sufletului meu. Fiecare dintre ele se află pe un talger de balanţă. Şi viaţa mea tremură pe acul balanţei, ca un copil speriat. Amândouă atârnă la fel. Niciuna nu învinge şi nu înclină balanţa. Aş vrea să fiu a lui. Grădină ferecată şi pârguită, încărcată de dragoste; să vin mânată de dorul stăpânului meu. De ce nu mă ia în stăpânire? O, dacă mi-ar pătrunde până la urmă taina! îi voi deschide poarta sufletului. Parcă mii de păsări cântă în inima mea: l-am făcut prizonier pe stăpânul meu. Voi închide porţile în urma lui, ca braţele într-o îmbrăţişare ce se va prelungi cât vor dura vieţile noastre. Să-şi afle în braţele mele uitarea tuturor necazurilor; alinarea simţurilor şi pacea sufletului. O, visătoared, nu te mai amăgi! Eşti vanitoasă şi lacomă. Ai în mână o fericire sigură şi vrei s-o azvârli ca să alergi după o fericire îndoielnică. Spui că vrei să-ţi fie stăpân şi unelteşti ca să-i devii stăpână. Să

presupunem că reuşeşti, cu vicleşuguri de femeie. Ca pe un porumbel nevinovat, l-ai prins în laţ. E al tău. Uită-te la ochii lui speriaţi când s-o vedea prizonier. Din grădina toamnei tale va contempla, cu melancolie şi disperare, alte grădini primăvăratice în depărtare. Şi te va blestema... Dar dacă el, din teama de a-şi destăinui sufletul, aşteaptă ca eu să-i deschid porţile grădinii? Uneori îşi ridică ochii spre mine ca un cerşetor spre fructul pârguit care se apleacă peste gard pe creanga cea mai înaltă? întotdeauna mă priveşte de jos în sus. Mă vede ca pe o femeie sau ca pe o nălucă? O, disperare, tovarăşă credincioasă a durerilor mele, câine care lingi rănile stăpânului tău; atât de mult m-am ataşat de tine, încât mi-e frică să mă lecuiesc dacă pentru asta trebuie să-ţi pierd tovărăşia! O fi sosit clipa miracolului? Acum, ori niciodată! Doamne Dumnezeule, apasă uşor cu degetul talgerul pe care se află destinul meu! Curaj, şi să-mi ajute Dumnezeu."

— Cred că nu te îndoieşti, don Juan, că am pentru dumneata o afecţiune veche şi profundă, se auzi vocea palidă a palidei văduve. îmi îngădui să-ţi dau un sfat?

— Porunceşte-mi să mă scald în fântâna din piaţă, răspunse Juan Tigrul, şi sunt gata să-mi bag capul sub apă. Jur că nu-mi doresc altceva.

— Ceva mai plăcut. însoară-te. încă nu ţi-a trecut timpul. Femeia cea mai potrivită pentru dumneata s-ar putea să fie undeva foarte aproape, şi n-ai decât să întinzi mâna după ea.

Afară se însera. înăuntru se iviseră semnele nopţii. Chiar în mijlocul prăvăliei se putea zări ovalul neted, cast, imaterial, al feţei donei Iluminada.

Se auzea cu intermitenţe clipocitul apei în fântâna din piaţă. Lui Juan Tigrul i se păru că era zvâcnetul propriului său sânge, care se revărsa într-o hemoragie totală făcându-l să-şi piardă cunoştinţa. Aceasta era impresia pe care i-o produseseră cuvintele văduvei.

Se făcu o pauză, poate scurtă în timp, şi totuşi cu o

traiectorie lungă în sufletul lui.

Văduva îşi spuse: „Doamne, voinţa ta îmi apare limpede. Soarta mea e hotărâtă. Ai vrut să fiu soţie neprihănită, şi nu într-o mănăstire, ci trăind printre oameni, înţeleg. înţeleg. Asta e a doua mea nuntă, mai curată decât cea dintâi, fiindcă în ea nu se află nicio înşelăciune, niciun interes, nimic josnic şi senzual, nici măcar sunetul cuvântului. O să fiu sclava lui; el o să-mi fie stăpân. Şi n-o să bănuiască... O să trăiesc numai pentru el. Şi n-o să bănuiască... O să înlătur riscurile care-l ameninţă. Şi n-o să bănuiască... O să-i aduc fericirea în casă. Şi n-o să bănuiască... Bucuria se revarsă din sufletul meu ca mierea dintr-un fagure plin."

De pe chipul de argint luminos, care strălucea în umbră, izvorî firicelul de argint al unui glas tremurător:

— îmi vine să râd, spuse, dar râsul nu i se auzea; era un râs taciturn. îmi vine să râd de mutra speriată pe care ai făcut-o, deşi nu-ţi pot vedea faţa. Ce nerozie ţi-o fi ^trecut prin minte? Ai crezut pesemne că am înnebunit?

Ştiu că ţi-e frică de spiriduşi şi de năluci. Faci dumneata pe viteazul, dar pe mine nu mă poţi trage pe sfoară. Trebuie să stai mereu cu picioarele pe pământ, camarade. Vino-ţi în fire, că, uite, stăm de vorbă mai departe pe îndelete, ca nişte prieteni buni ce suntem.

Juan Tigrul o cam sfeclise, neizbutind să descifreze cuvintele văduvei, care i se păreau sibiline, ironice, amare; mult mai puţin diafane decât chipul ei, virginal şi anemic, care abia se distingea în umbră.

în uşă se ivi deodată o mogâldeaţă, care psalmodie jalnic:

— Doña Iluminada, ştiu că sunteţi o sfântă pentru noi. Vin din partea mamei, dacă puteţi să-mi daţi pe datorie, să v-ajute Maica Domnului.

Doña Iluminada aprinse lampa cu petrol, care atârna de tavan, deasupra tejghelei. In dreptul uşii apăru o fetiţă de vreo şaisprezece ani, zdrenţăroasă, slabă, negricioasă, cu nişte ochi mari şi strălucitori.

— Intra, Carmina, spuse doña Iluminada. Cum se simte mama şi de ce are nevoie?

— Tuşeşte tot timpul, zi şi noapte, de i se rupe pieptul. Dar acum o să se facă bine, aşa zice doctorul de la Cooperativă, cu o doctorie pe care i-a prescris-o şi i-a spus s-o ia mereu, şi nişte cataplasme pe care să le pună pe piept şi pe spate, cu o flanelă deasupra, şi m-a trimis aici mama după o bucată de stofă galbenă de Pradoluengo, pe care o să v-o plătească când s-o face bine şi-o să se întoarcă la taraba ei cu zarzavaturi, căci acum nu se poate scula d*o pat şi nu câştigă nimic, nici de mineare n-avem.

Doña Iluminada scoase dintr-un raft un balot de stofă galbenă, din care măsură şi tăie o bucată.

— Uite aici o jumătate de metru, ca să fim siguri că-i ajunge. Spuneri maicâ-tii să nu-şi facă griji? O să-mi plătească când s-o face bine. Ţine două pesete. Ştiu că e puţin, dar mai mult n-am. De la alţii nu vezi nici atât.

Juan Tigrul duse mâna la buzunarul de la haină şi scoase doi reali de aramă, pe care-i lăsă să cadă, unul câte unul, în mâna Carminei.

— Nu ţi-am spus că de la alţii nu vezi nici atât? comentă zâmbind văduva.

— Te referi la mine? replică, înnegurat, Juan Tigrul.

— Ai o inimă de piatră. Ce zgârcenie! Dă-i fetei măcar patru reali.

— Află, doamnă, că eu am mai multe obligaţii decât dumneata, care eşti singură şi ţi-e mai uşor să te gospodăreşti.

— Fiind singură, mă gospodăresc mai uşor... Ei da, n-am ce zice! Se vede că eşti perspicace, murmură văduva cu ironie.

— Cit despre faptul că am o inimă de piatră, adăugă Juan Tigrul, revenindu-şi din slăbiciunea de mai înainte şi fără să surprindă ironia din cuvintele văduvei, mă bucur că e aşa şi că nu se înmoaie din orice fleac. Şi sâ nu mi se spună că sunt zgârcit. Ţine, fetiţo, încă un

real, ca să vadă dumneaei că n-are dreptate. O fac din caritate. După principiile mele, caritatea este o datorie, nu compasiune şi slăbiciune. Şi tot din datoria carităţii o să mă duc pe urmă s-o văd pe Carmona, zarzavagioaica, şi n-o să-i cer niciun ban pentru vizită şi pentru reţetă. Şi să-mi spuneţi mie atunci cine lecuieşte mai repede şi stăpâneşte mai bine arta medicinei: eu, un biet felcer, sau domnişorii ăştia spilcuiţi, cu diplome de licenţă?

Fata ieşi murmurând: „Să-ţi ajute Dumnezeu”, nerăbdătoare să se întoarcă la maică-sa cu darurile primite.

— Nu pleca aşa, Carmina. Apropie-te să te sărut, spuse dona Iluminada.

— Vă mulţumesc din suflet pentru dragostea pe care mi-o arătaţi, care preţuieşte mai mult decât stofa şi banii, spuse copila.

— Nu-i dai şi dumneata un sărut caritabil, don Juan zis şi Tigrul? întrebă văduva cu o maliţie afabilă.

— Mergi cu Dumnezeu, copilă, că nu-mi plac vorbele dulci şi linguşitoare, spuse Juan Tigrul, încruntându-şi sprâncenele şi îndepărtând-o pe Carmina cu mâna lui păroasă. După ce fata ieşi, bombăni pe un ton pe care-l voia de mândrie: N-am ştiut niciodată să sărut.

— Ar fi nevoie să înveţi, dacă, cine ştie, o să te însori.

Acidul verde al emoţiei, care în măruntaiele lui Juan

Tigrul se amesteca poate cu umoarea neagră a mâniei, începu din nou să i se urce la cap. Ca să se poată stăpâni, se făcu că n-a înţeles şi vorbi pe un alt ton:

— Mi se pare că biata Carmona o să dea ortul popii. E ofticoasă în ultimul grad. Când ulcica se face cioburi, n-o mai poţi lipi la loc. Acum nu-i mai ajută toate ierburile de leac din lume. Poate numai sânge de taur, dacă-l bea cald.

— Şi Carmina o să rămână orfană, fără căldura

ocrotitoare a unui cămin. Vai, don Juan! Ce bine ar fi fost pentru dumneata dacă adoptai o fată, căci fetele sunt mult mai afectuoase şi mai legate de casa în care au crescut.

— Ce mi-e dat să aud? Mai legate de casa în care au crescut? Da' de unde! Toate sunt trădătoare şi fac cum le taie capul. îşi iau zborul într-o bună zi după primul bărbat care le dă târcoale, şi pe urmă nici nu-şi mai amintesc de cei care le-au crescut.

Spunând aceste cuvinte, Juan Tigrul nu-şi ridica privirea din pământ, neîndrăznind să se uite în ochii văduvei, în tot corpul simţea un neastâmpăr şi ardea de nerăbdare să plece, dar nu reuşea să pună capăt conversaţiei.

— Ţi-a trecut frica? întrebă văduva pe un ton de glumă.

— Ce frică? Asta-i bună! Sunt eu omul căruia i se face frică aşa uşor? răspunse Juan Tigrul înverzindu-se şi cu glas nesigur.

— Ştiu că nu ţi-e frică de duşmani şi nici de primejdiile dinafară. Ţi-e frică, în schimb, de năluci şi de închipuirile minţii, şi asta se întâmplă de obicei cu inimile sănătoase şi bărbăteşti. Dumneata ţi-ai închipuit, puţin mai înainte, că eu... Mi-e greu să pronunţ cuvintele... Ţi-ai închipuit că eu vreau să mă mărit cu dumneata. Cum am putut eu oare vorbi de-ai înţeles aşa ceva? Cum ai putut să-ţi închipui...? Ce nebunie! Ce nebunie din partea mea, vreau să spun. Şi totul din pricină că n-am reuşit să mă exprim limpede. Cum mi-ar fi putut trece prin cap o asemenea nerozie şi enormitate? Numai dacă mi-ar fi luat Dumnezeu minţile... Uită-te în ochii mei, don Juan. Ridică-ţi privirea şi vezi acum, pe lumină, cât sunt de bătrână şi de urâtă.

Juan Tigrul, docil şi timid, îşi întoarse privirea şi o privi pe văduva drept în faţă. Ofilirea şi tinereţea ei, amestecate şi indistincte, se vădeau de data aceasta mai bine decât înainte, mai opuse una alteia şi în acelaşi timp

mai învăluite şi inseparabile, într-un mod ciudat. Lumina uleioasă pe care o împrăştia în jur lampa dădea chipului ei o culoare galben pai, ca hârtia de ambalaj uscată şi decolorată de razele soarelui. Sub această bătrâneţe prematură şi accidentală se întrezărea, înmagazinată, îndeosebi înapoia pupilelor, o tinereţe neatinsă, înflăcărată, ca vinnou într-un burduf vechi. Purta o rochie de stofă neagră opacă, ca pânza cu care se învelesc sicriele, iar pe pieptul foarte plat îşi ţinea încrucişate inimile de un alb verzui, ca albul trunchiului de copac proaspăt descojit.

— Dumnezeu mi-e martor că eşti încă tânără şi de o frumuseţe care trezeşte admiraţie şi respect, spuse Juan Tigrul cu însufleţire. Şi îndată după aceea, închizând ochii, pentru a-şi face curaj, îngăimă: Dar...

— Dar împărăţia mea nu e pe lumea asta, îl întrerupse dona Iluminada, sărindu-i în ajutor. Dă-mi mâna ca să încheiem un pact de prietenie cum nu s-a mai văzut vreodată. Strânge mai cu nădejde, fără sfială, căci sunt femeie din came şi oase şi nu o făptură impalpabilă ori o nălucă, cum laşi impresia că mă consideri. Hai, camarade! în virtutea acestei alianţe, să nu rămână nimic ascuns sau ruşinos între noi. Făgăduieşti?

— Făgăduiesc.

— Făgăduiesc şi mă oblig şi eu totodată. Şi chiar din clipa asta încep să-mi ţin făgăduiala. Cum suporţi veştile neplăcute?

— Eu? De minune. Asta-mi mai lipsea! răspunse Juan Tigrul, ajuns la capătul puterilor.

— Foarte bine. Atunci ascultă. Fata căreia Colás îi făcea curte l-a respins fiindcă zice că mai bine moare decât să trăiască în preajma dumitale, căci prezenţa dumitale o înspăimântă şi ar ajunge să moară de frică; de parcă dumneata ai fi gropar, călău ori ucigaş...

— Cum? Asta spune? Căţeaua!

— Ca nu-l iubeşte pe Colás e lucru limpede, şi ăsta e principalul, dacă nu singurul motiv al refuzului. Restul

sunt scuze fără însemnătate. Dar ea spune asta tuturor, şi reputaţia dumitale suferă.

— Făţarnica! Ca toate, dealtfel.

— Din pricina asta te sfătuiam să te însori.

— Ce coincidenţă! Acelaşi sfat mi l-a dat şi Colás.

— Atunci sfatul meu n-a fost deplasat.

— Şi ce rezolv cu asta?

— După ce te însori, soţia dumitale n-o să vrea să aibă tot timpul în faţa ochilor o tânără pereche, presupunând că în scurt timp o să se însoare şi Colás. O să-i stea pe cap.

— Păi sigur ca nu. Se-nţelege de la sine. Fiecare pereche la casa ei.

— Aşa-i. Apoi s-ar mai dovedi astfel că există o femeie care nu se sperie de dumneata şi care te iubeşte. în felul acesta scuza fetei n-ar mai avea nicio valoare. Dar ce spun o femeie!... Să vezi câte o să se dea în vânt după dumneata, numai să le facî cu ochiul!

— Să le fac cu ochiul? Frumos mi-ar sta... Le-aş face de-aş avea ochi de vasilisc, care ucide cu privirea. Jur că n-aş lăsa una singură în viaţă. Neam păcătos, care umblă cu vicleşuguri şi vrajbe.

— Nu le acoperi de ocară. Te încăpăţânezi să le urăşti de mult ce le doreşti.

— Nu, nu, nu...

— Copilul adus de vânt o să-şi ia zborul într-o bună zi. Nu te amăgi. O să rămâi sângur. Trebuie să te însori. Femeia trăieşte fără reazim. Bărbatul, nu. Femeia se mulţumeşte să iubească în tăcere; uleiul de ricin i se pare nectar şi e fericită dacă-l poate face fericit pe cel pe care-l iubeşte şi de la care nu are parte, drept răsplată, decât de indiferenţă. Bărbatul, mai slab în această privinţă, are nevoie de cineva care să-l iubească şi să-i declare că-l iubeşte. Şi cu cât e mai bărbat şi mai aspru, cu-atât are nevoie mai multă de aceste dovezi de iubire. Soarta holteilor boşorogi seamănă cu aceea a găinilor: le e dat să moară devorate de vulpe sau jumulite de

bucătărească. însoară-te, însoară-te. Pentru binele dumitale te dojenesc. M-am gândit că o femeie cuminte şi lecuită de aventuri trecătoare ar fi cea mai potrivită pentru firea dumitale şi în împrejurările de faţă. Am renunţat acum la acest gând. Pentru asta nu e nevoie să te însori, vei spune dumneata. De-acord. Dacă nu mă înşel, ai ajuns în jurul vârstei de patruzeci şi cinci de ani; dar după felul dumitale de viaţă, metodic, şi poate datorită faptului că trăieşti mereu în mijlocul intemperiilor, nu te-ai schimbat aproape deloc de când te cunosc, şi-a trecut o bucată bună de timp de-atunci, în afară de păr, care a prins să-ncărunţească, dar mustaţa încă e ca pana corbului. Iar inima? Ştiu, e un cuptor încins. Nu poţi acoperi focul dinăuntru; scânteile se aprind în ochii dumitale.

— Ce tot spui?! Dona Iluminada...

— Nu uita de făgăduiala prin care ne-am legat. Spun ceea ce cred. Suferi din pricina unor pofte întârziate. Sufletul dumitale cere hrană proaspătă şi îmbelşugată, cu care să te poţi sătura. Mai curând ori mai târziu, ţi se aprind călcâiele după o codană. Aşa stând lucrurile, cu cât porneşti mai repede, cu atât sunt mai multe şanse să ieşi cu bine din treaba asta. Dumnezeu să te inspire în alegerea pe care o s-o faci. Trebuie să te ajut, chiar dacă o fi să-mi pierd viaţa, ca o aliată cu jurământ ce sunt pentru dumneata. Patru ochi văd mai bine decât doi. Femeile nu sunt toate de teapa celor pomenite de dumneata, şi nici dumneata nu crezi ce-ai spus, desigur. Dar sunt unele atât de dibace şi de făţarnice, încât pot îmbrobodi pe oricine, şi pe dumneata în primul rând, căci te simt cât eşti de naiv; pe mine însă e mai greu să mă ducă de nas, căci sunt plămădită din acelaşi aluat cu ele şi-o să fiu cu ochii în patru; fiindcă vicleniile unei femei, oricât ar fi de ascunse, tot o femeie le poate descoperi, dacă-şi pune mintea cu ele. Dacă nu mi-e dat mie să fiu fericită, măcar dumneata să fii, şi o parte din fericire se va răsfrânge şi asupra mea. O să am

grijă întotdeauna să-ţi acopăr spatele, ca un înger păzitor. Iar pentru soţia pe care ţi-o vei lua voi fi mai curând soacră decât prietenă, căci o să fiu mereu cu ochii pe ea şi-o să am grijă să nu calce strâmb.

— Taca-taca, taca-taca. Asta înseamnă să vorbeşti despre mare şi despre furtuni celui care va trăi mereu pe uscat. Să mă ferească Dumnezeu de alte necazuri, că de femei mă feresc singur. Colás e toiagul meu.

— Vrei să spui frâul dumitale.

— Fericirea lui Colás e singura mea grijă, şi orice-ar face, vine ori pleacă, se însoară sau nu, cu bucuriile şi necazurile pe care mi le aduce el îmi umplu viaţa şi dau hrană pe săturate inimii. Ne-am cam lungit la vorbă. E de-ajuns pentru azi, că uite, s-a făcut noapte.

— Fiindcă ţin la dumneata ca la un prieten bun, am vorbit fără nicio fereală; te rog să nu mă înţelegi greşit.

— Fii fără grijă. Doar suntem prieteni vecbi... Am de rumegat acum o mulţime de gânduri. Mă frământă iubirea lui Colás.

Făcu o pauză. Apoi exclamă cu inflexiuni de rugăciune:

— O, Vespasiano! De ce nu eşti în Pilares? Ce ghinion! Acum o săptămână a plecat. Până în aprilie nu mai trece pe-aici.

— Nu văd legătura, comentă văduva râzând. De ce vrei să-l vezi aici pe Vespasiano?

— Ca să mă sfătuiesc cu el şi să profit de farmecul şi de trecerea lui.

— Trecerea lui pe lângă cine?

— Asta-i bună! Pe lângă femei. Toate-i cad la picioare.

— Mă cam îndoiesc. Cu mutra lui de filfizon...

— Ştie ce-nseamnă eleganţa şi manierele alese. Să nu confundăm lucrurile. Aş vrea eu...

— Doamne Isuse PIristoase! Bine, bine, să admitem că ar avea trecere. Şi ce-i cu asta?

— Ce-i cu asta? Foarte simplu!... Păi dacă el ar

intra în vorbă cu fata care-l dispreţuieşte pe Colás...

— Ar face-o să se-ndrăgostească de el mai mult ca sigur, nu-i aşa? Şi pe urmă nici nu s-ar mai uita la ea. Şi cu asta dumneata ai fi răzbunat. Frumoasă uneltire, n-am ce zice! Ar trebui să-ţi fie ruşine!

— Nu-i aşa cum zici. Cu glasul lui mieros şi cu vorbe meşteşugite ar convinge-o să-şi schimbe părerea, şi cât ai clipi din ochi ar face-o să se-ndrăgostească de Colás. Pun rămăşag. E-atât de dibaci...

— Dragoste prin procură? Aha, aha! Şi n-ai găsit un mesager mai bun?

— îi găseşti vreun cusur?

— Numai două, şi-s de-ajuns: e un om necinstit şi un seducător.

— Asta-i o jignire! Vespasiano e prietenul pe care-l preţuiesc cel mai mult. Sunt sigur că şi el mă preţuieşte! a fel.

— Ştiu că ai o slăbiciune pentru el, dar eu am făgăduit să-ţi spun adevărul gol-goluţ, şi mă ţin de cuvânt. Bună seara, camarade.

Juan Tigrul ieşi din prăvălie. îşi strânse taraba; adună laolaltă coşurile, apoi le acoperi cu o pânză de cort şi le legă cu un lanţ, pe care-l petrecu de câteva ori împrejur şi-l fixă pe urmă cu un lacăt de coloana de granit. O luă apoi pe lângă celelalte tarabe, lăpăind cu saboţii pe dalele trotuarului. Era o noapte de octombrie cu luna.

Juan Tigrul era contrariat în adâncul sufletului; încerca senzaţia neplăcută asemănătoare celei pe care o simţea atunci când, după ce încheia o afacere, îşi dădea seama că ieşea în pierdere; fiindcă era niţel cam zgârcit. Pierduse cu câteva clipe mai înainte o parte din consideraţia de care se bucurase în ochii donei Iluminada. Se simţea stăpânit de o nervozitate difuză. Era saturat de electricitate, care la cea mai mică provocare s-ar fi descărcat scoţând scântei şi flăcări.

în această stare sufletească ajunse la

ascunzătoarea Carmonei, zarzavagioaica. Trebuia să străbată mai întâi un grajd întunecos, unde se aflau doi catâri cam nărăvaşi. Juan Tigrul înainta pe dibuite. Simţi că i se lipeşte de frunte o pânză de păianjen deasă şi moale. Când se şterse cu dosul mâinii, se stârni un roi de tăuni. Unul din catâri vru să-i dea o lovitură de copită, dar nu-l nimeri. Juan Tigrul auzi însă şuieratul prin aer. Aprinse un chibrit şi, ocolind catârul pe după crupă, îl izbi cu piciorul în pântece cu toată puterea şi începu să-l ocărască straşnic pe stăpânul bietului dobitoc.

Gâfâind, pătrunse în odaia unde zăcea bolnava. Era ca o cocină indecentă, cu pereţii coşcoviţi şi afumaţi, fără ferestre, cu pământ pe jos, şi înăuntru n-aveai loc decât pentru o saltea pusă direct pe pământ şi nu mult mai groasă decât o pătură, câteva rogojini trântite alături şi un scaun cu picioarele şubrede la căpatii. Pe scaun ardea o luminare de seu, băgată într-o sticlă. Pe saltea zăcea Carmona. Carmina dormea pe rogojini, încovrigată ca un câine.

De luni de zile Juan Tigrul n-o mai văzuse pe Carmona, numită astfel, cu sufix augmentativ, pentru că era trupeşă şi rumenă la faţă. în prima clipă n-o recunoscu. Ajunsese numai piele şi os, şi nu i se mai vedeau decât ochii, ca două bile de jeu strălucitor cu câte o picătură de sânge, acolo unde se reflecta lumina roşie a luminării. Auzise Juan Tigrul că e ofticoasă: boala fără leac în lumea celor săraci. Dar nu se aştepta s-o găsească în agonie

Se uita cu luare-amin te la Carmona, cu o milă nesfârşită, fără a cuteza să scoată o vorbă, cu gura strânsă, cu fruntea şi sprâncenele încruntate. Bolnavei, care avea privirea înceţoşată de febră, i se păru că-i apare înainte o mască hâdă de carnaval ori un împieliţat din fundul iadului.

— De ce-ai venit? De ce te uiţi aşa la mine? De ce vrei să mă sperii? Pleacă de-aici, încornoratule! Piei din ochii mei. Lasă-mă să mor aşa cum se cuvine,

binecuvântată de Dumnezeu! Nu încerca să mă faci să-l hulesc! gemu Carmona, întinzând spre Juan Tigrul nişte oase învelite în piele cordobeză, căci aşa ajunseseră mâinile ei, şi făcând cu degetele semnul crucii, pentru a-l alunga pe Satana.

Juan Tigrul abia o auzea. Căzuse pe gânduri. Femeia aceea avea să moară foarte curând. Boala i se întipărise pe faţă. Şi pentru că nu putea s-o ajute în alt fel, Juan Tigrul îşi impuse datoria de a-i insufla curaj şi încredere; cel puţin să moară cu inima uşoară. Nimic mai lesne, socoti el, decât să-i vorbească pe un ton glumeţ, ca şi cum i-ar da de înţeles că se va însănătoşi îndată şi că avea toate motivele să fie mai veselă decât o mireasă. Dar Juan Tigrul nu era deloc meşter în crearea unei atmosfere de haz şi veselie.

— De ce-am venit? Ca să-ţi spun ce meriţi, rea platnic ce eşti! Frumos din partea dumitale, nimic de zis! Să stai atâtea zile în casă, lenevind ca o cadână... Şi asta numai din pricina unui guturai uşor, care se vindecă în câteva ore cu nişte ventuze bune pe scândura pieptului, unde-i mai puţină grăsime, şi câteva prafuri pe care chiar eu o să ţi le trimit mâine... Somnoroasă ce eşti! Să nu-mi spui mie Juan Tigrul dacă n-o să te ridic din patul ăsta şi-o să te fac sa dansezi ca o sfârleză, şi vai de tine dacă nu ţii pasul cu muzica!

Juan Tigrul îşi crease iluzia că poate să-i aline durerea prin vorbe meşteşugite cu inflexiuni umoristice, care s-o Facă să râdă pe bolnavă şi să fie pentru ea ca o mângâiere. Dar, pe măsură ce vorbea şi se asculta în acelaşi timp, îşi dădea seama ca tot ce spune e plin de cruzime, stupid şi grosolan. Şi cu cât se înfuria mai tare pe el însuşi, cu atât glasul îi devenea mai aspru şi mai agresiv. La fel i se întâmpla când încerca să cânte. Melodia îi suna în cap cristalină şi tăcută, ca un tril de privighetoare sub clar de lună, dar când îi apărea pe buze degenera într-un răget de măgar. Acum făcuse eforturi pentru a-şi compune un zâmbet blând, dulce ca

mierea. în ciuda voinţei sale, parcă purta o mască de monstru, de ucigaş sau de zbir, care se bucură de chinurile victimei.

— Nu mă ocărî. Ce rău ţi-am făcut? De ce mă chinuieşti? Ajută-mă. Sfântă Fecioară! Eşti Ucigă-l toaca? Vrei să mor? Nu mă omorî, nu mă omorî, ucigaşule, Barbă Albastră, că nu sunt nevasta ta. Aşteaptă să se crape de ziuă, să vină părintele...

Glasul muribundei, care se auzea cu întreruperi din ce în ce mai mari, suna foarte stins, de parcă cineva i-ar fi astupat gura cu o batistă. Tremura din tot corpul, cu un tremur accelerat şi scurt de frunză uscată abia prinsă pe creangă. Ecoul prin care tuşea transforma în aşchii ceea ce Juan Tigrul numise scândura pieptului se multiplica, stingându-se încetul cu încetul.

Furios pe ursita lui posomorită, care, atunci când voia să-i îmbie pe semeni la un pahar din mustul dulce pe care-l păstra în cămările sufletului său, îl prefăcea întotdeauna dintr-o dată în oţet, şi pentru că prezenţa lui şi intenţiile lui caritative, în loc s-o liniştească pe Carmona, îi sporeau frământarea şi spaimele agoniei, Juan Tigrul hotărî să plece cât mai repede. întorcându-se spre uşă, dădu cu ochii de Carmina, ghemuită pe rogojinile ei Vru s-o sărute pe obraz acum, că dormea, dar când se aplecă, maică-sa, cu o energie neaşteptată şi supraomenească, scoase un strigăt sfâşietor:

— Floţule, hoţule! Săriţi că vrea s-o fure! Pe fata mea dragă!

Carmina se trezi speriată şi izbucni într-un plâns cu hohote.

Cu mintea împăienjenită, Juan Tigrul dădu bir cu fugiţii, smulgându-şi părul din cap, care se zbârlise ca o claie de fân, şi blestemându-şi soarta nenorocită. Se opri în stradă pentru a-şi veni în fire şi a cumpăni ce avea de făcut. Se duse apoi la nişte vecine, bătu la uşă şi le spuse mai mult strigând decât vorbind să se ducă la Carmona, pe care el o văzuse cu câteva clipe mai înainte şi o lăsase

în spasmele morţii, părăsită de toţi.

Se întoarse acasă. Era mai târziu decât de obicei. Colás îl aştepta să mănânce împreună, aşezat pe un scaun, cu coatele pe masă şi faţa ascunsă în palme. Auzind bocăniturile saboţilor pe podea, băiatul îşi înălţă capul. îşi răsese barba. Surprinzând noua înfăţişare a nepotului, Juan Tigrul se gândi: „O fi vrând să vadă dacă-i stă mai bine şi dacă aşa o să-l placă dispreţuitoarea lui Dulcinee”. Cunoscând nenorocul în dragoste al lui Colás, Juan Tigrul nutrea pentru el în seara aceea mai multă duioşie ca niciodată. Ar fi vrut să-l ia în braţe ca pe-un copil, să-l alinte, să-l mângâie şi să-i spună: „Nu-ţi pierde curajul, tinere, cât timp mă ai pe mine alături şi eu te am pe tine”. Dar nu îndrăzni să scoată un cuvânt.

Mâncară în tăcere. Juan Tigrul, deşi sobru de obicei, bea astăzi mai mult, dând de duşcă unul după altul paharele cu vin. încordarea nervilor creştea din ce în ce mai mult. Colás nu-şi ridica ochii din farfurie. La desert, spuse concis:

— Mâine mă scol foarte devreme.

— Ai de pregătit lecţiile pentru Universitate?

— Nu de asta.

— Atunci?

Colás tăcea.

— Ai o mutră vinovată. Ce-ai făcut, copilul meu? Spune-mi. Vreo faptă nesăbuită? Ai curaj şi fii sincer cu mine. Bărbatul trebuie să fie curajos. Cel mai mare curaj şi cel mai nobil este să nu-ţi fie frică de adevăr.

— Nu mi-e frică pentru mâne.

— Atunci vorbeşte.

— Mâine, dis-de-dimineaţă, plec din Pilares.

— Pleci? Când mi-ai cerut consimţământul şi încuviinţarea? Nu-mi datorezi oare ascultare? Ce, crezi că eşti liber să faci ce vrei?

— Nu sunt liber. N-o să fiu niciodată. Vreau un lucru şi fac contrariul, fără voia mea. De ce? Nici eu nu înţeleg. O forţă irezistibilă mă orbeşte îmboldindu-mă la

cu totul altceva decit am de gând să fac. Când îmi dau seama şi încerc să dau înapoi e prea târziu. Totul s-a sfârşit.

— în cazul ăsta, în faţa acestei forţe irezistibile mă aflu eu, cu autoritatea mea. Vai de tine dacă te ridici împotriva ei! Nu ştii de ce sunt în stare dacă-mi ies din fire. Căci şi pe mine – Dumnezeu mi-e martor! — mă mână uneori o forţă irezistibilă care distruge ce iubesc mai mult.

Juan Tigrul strânse din ochi şi apoi şi-i acoperi cu mâinile. îşi luă apoi mâinile de pe faţă, deschise încetâncet ochii şi încheie:

— Nu-ţi dau voie să pleci! Ascultă-mă cu atenţie! Nu-ţi dau voie! Cu asta am încheiat discuţia. Nicio vorbă mai mult.

Juan Tigrul îşi luă o înfăţişare severă şi impunătoare. Cu mâna crispată mototolea faţa de masă. Era într-o încordare sufletească extremă şi greu de suportat, gata să explodeze. De mulţi ani (din tinereţe) furia oarbă nu-i mai răscolise sufletul cu atâta putere. Colás nu-l mai văzuse niciodată aşa. Alte dăţi când se supăra şi făcea scandal, gesturile emfatice şi întrucâtva comice nu erau (şi Colás vedea asta foarte limpede) decât o deghizare inofensivă a unei suflet gingaş şi sfios care nu reuşea să se exteriorizeze cu expresia dorită. în schimb, acum era într-adevăr teribil în stăpânirea lui obţinută cu preţul unui efort extraordinar care nu putea să dureze mult.

— Tată, murmură Colás cu dragoste.

— Tată, da. E prima dată că-mi spui aşa. Mai mult decât tată.

— Tată, repetă Colás cu emoţie stăpânită.

— Tată, tată, dar spune ce vrei cu tata. Spune odată, ca-mi pierd răbdarea şi sunt cât pe ce să-mi ies din fire!

Auzindu-se numit tată, Juan Tigrul simţea că-l cuprinde un leşin sentimental. Valul de mânie care-l

invadase ajunsese la un punct culminant şi de extremă instabilitate, şi nu ştia dacă trebuia să explodeze cu violenţă sau să se retragă şi să dispară cu ochii scăldaţi în lacrimi. Asta depindea de răspunsul şi atitudinea lui Colás.

— Tată, totul s-a sfârşit, spuse Colás cu hotărâre.

— Nu înţeleg acest limbaj din cale-afară de concis, învăluit şi alegoric. Vorbeşte-mi limpede: doi ori doi fac patru. îţi poruncesc.

— M-am înrolat voluntar. Mâine, la ora şase, plec cu alţi recruţi la Valladolid, şi de acolo, mai târziu, în Cuba sau Filipine. Am cerut să fiu trimis în teritoriile de peste mări.

Aici, Juan Tigrul îşi ieşi din fire, pierzându-şi cumpătul. Pielea lui arămie nu mai era galbenă ori verde, ci stacojie, ca un metal topit. Gestul, ucigător. îşi întredeschise buzele şi îşi dezgoli caninii puternici, de animal de pradă. Ochii, larg deschişi, ascunşi în hăţişul sprâncenelor, se uitau cruciş, înverşunaţi. La tâmple i se umflase un mănunchi de vinişoare negre, ca nişte lipitori. Se ghemuia, cu genunchii îndoiţi, cu coatele lipite de coaste, întinzându-şi mâinile păroase şi încârligându-şi degetele, de parcă ar fi vrut să se arunce într-un salt asupra lui Colás. Proiectată de un opaiţ care se afla pe masă, umbra corpului său, pornind de la călcâie şi întinzându-se de-a lungul podelei, frângându-se apoi de perete în sus şi în sfârşit suind pe tavan, descria un cârlig hiperbolic sau un semn de întrebare tragic, de care părea că atârnă Juan Tigrul ca un spinzurat. Glasul îi izvora fărâmiţat, ca nişte schije, acoperit de răsuflarea de adevărat tigru.

— Haimana! Fecior de lele! Am încălzit un şarpe la sân... Dar ce zic şarpe: un balaur! Mai rău! O hienă! Ah, ah, ah! Eşti ai meu, al meu, în întregime, din cap până-n picioare. Dacă n-aş fi fost eu, ce s-ar fi ales de tine? Plăteşte-mi datoria, copil netrebnic ce eşti. Dacă nu ai cu ce, o să storc din tine cu mâinile astea tot ce ţi-am dat,

trădătorule. Dar ce valorează viaţa ta mişeiească? Sunt un neghiob! Nu valorează nici cât viaţa unui gândac. Te-aş strivi sub talpă: uite-aşa.

— Desigur. Ce valorează viaţa mea? Ia-mi-o. N-o să mă apăr, spuse Colás plecându-şi grumazul.

— Cum o să te aperi tu, neisprăvitule? O să te sfâşii cu unghiile şi cu dinţii. Apără-te. Nici nu eşti în stare să te aperi, fricosule. Numai oamenii care au conştiinţa datoriei sunt curajoşi şi ştiu să se apere.

— Mă mândresc ca am această conştiinţă. Dumneata mi-ai fost dascăl. Lecţia asta am învăţat-o. Mai presus de orice îţi sunt recunoscător pentru asta, şi la fel pentru dragostea pe care mi-ai arătat-o întotdeauna, mai mult decât pentru orice fel de protecţie materială, cum au fost casa, mâncarea, hainele, banii, pentru care de asemenea îţi mulţumesc din tot sufletul, martor mi-e Dumnezeu. E război în Cuba şi în Filipine. Conştiinţa mă cheamă acolo şi-apoi, cum mi-o fi scris, asta o să se vadă curând, nu uita.

— Mii de draci! Nu eşti numai nerecunoscător, ci şi viclean şi mincinos. Prin urmare pleci fiindcă asculţi de glasul datoriei? Vrei să spui că nu era datoria ta cea dintâi să-i mulţumeşti pentru osteneală celui care te-a scos din noroi? Nu-ţi lipsea decât un an ca să devii avocat. întreaga mea trudă de optsprezece ani, de când te-am cules de pe drumuri; atâtea griji, atâtea speranţe, atâtea cheltuieli, care n-au fost deloc mici; calci totul în picioare într-o clipă, aşa, din senin, dintr-un capriciu, fără să-ţi pese de Dumnezeu, de parcă ai avea dreptul să faci numai ce vrei tu.

— Ţi-am mai spus că nu-i aşa.

— Nu mă întrerupe, sau jur că nu răspund de mine, ticălosule, urlă Juan Tigrul, orbit de mânie. Aşadar, rămâi cu bine, plec peste mări, cum ţi-am spus. Din iubire de ţară... Şi mai ce? Păi cum, mă crezi un idiot? Drept cine mă iei, tâlharule? Din iubire de ţară... De-ar fi aşa, poate chiar eu te-aş îndemna cel dintâi să pleci. Pentru patrie

mi-aş tăia o mână şi chiar pe amândouă. O ştergi, fugi ca un laş... fiindcă o femeie ţi-a spus că nu te iubeşte. O femeie! O femeie: lucrul cel mai josnic şi vrednic de dispreţ de pe pământ. Dar ce spun? E mai vrednic de dispreţ şi mai josnic bărbatul care, ca tine, consimte să fie dispreţuit şi batjocorit de ele. îmi vine să plâng de mânie şi de ruşine. Păi cum, tu n-ai mâini? Şi dacă nu-ţi sunt de-ajuns mâinile, costă atât de mult un briceag încât n-ai avut destui bani ca să-l cumperi? Mă uit la tine şi nu-mi vine să cred ochilor. Eşti tu oare boţul acela de carne, mic şi roşcat, pe care acum optsprezece ani l-am scos din noroiul străzii, unde fusese părăsit, şi l-am adus acasă ca să fac din el, pierzându-mi liniştea şi independenţa, un copil bun şi un om adevărat? Era într-o zi de târg, într-o dimineaţă de iarnă. Era un frig cumplit.

A venit la taraba mea o ţărancă, ţinând în braţe un copil de câteva luni, aproape gol, vânăt. Venea din Traspenas, şi mi-a cerut să-i găsesc undeva de lucru ca doică. „Am venit cu băiatul – mi-a spus – ca să nu pierd laptele pe drum; dacă dumneata nu vrei să-l dai la orfelinat, o să-l arunc într-o râpă, când m-oi duce cu vitele la păşune.” Şi mi-l puse în braţe. Băieţelul se uita lung la mine, se uita la mine râzând. Râdea uitându-se la mine. Ca un îngeraş! Cu mânuţele lui m-a tras de mustăţi. Nu-i era frică de mine! Mi s-a pus un nod în gât şi am simţit că mă sufoc. Şi nu l-am dat la orfelinat. Nu te-am dat, fiindcă băieţelul erai tu. Iar eu am ascultat porunca Domnului, care dă de mâncare bietelor păsărele şi înveşmântează câmpul smălţuindu-l cu flori.

Glasul lui Juan Tigrul era acum amestecat cu lacrimi. Ai fi zis că, epuizat, se va potoli în curând. Colás se gândi să se arunce la picioarele lui, în genunchi, dar chiar în clipa aceea Juan Tigrul izbucni din nou, clocotind de indignare şi răcnind. Slobozea cuvintele cu zguduituri violente, aşa cum faci să se scurgă dintr-un ulcior (pieptul lui) ultimele picături rămase pe fund.

— Fecior de lele! Pui de căţea! Nerecunoscător ce

eşti! Tâlhar, mârşav, ticălos! îţi vinzi tatăl pe care ţi l-a dat Dumnezeu pentru o lepădătură de femeie. Nu-ţi dai seama că-l vinzi chiar pe Dumnezeu?! Te reneg! Blestemul să cadă asupra ta! Să nu-ţi mai aminteşti de mine. Piei din ochii mei!

După o pauză începu iar să răcnească. Un răcnet de groază şi de rugăminte în acelaşi timp:

— Pleacă, pentru numele lui Dumnezeu! Piei din faţa mea! încuie-te cu cheia în odaia ta! Roagă-te la ce ai mai scump! La femeia pe care-o iubeşti! Nu mă mai pot stăpâni. Fugi că te ucid, fiul meu! Tigrul Juan; Juan, Tigrul. O să te omor fără voia mea. Repede, repede! Fugi că altfel te ucid!

Colás ieşi fără să se grăbească. Din uşă se întoarse şi spuse, cu o paloare cadaverică pe chip:

— Singurul lucru care mă doare este că poţi crede că nu sunt un fiu recunoscător şi iubitor. Iartă-mă. Rămâi cu bine.

Juan Tigrul ajunse dintr-un salt la uşă, chiar în clipa când Colás o închidea. Voia să-l îmbrăţâşeze ori să-l sugrume? Nici el nu ştia. Ar fi putut face la fel de bine şi una şi alta. Nu era stăpân pe actele lui, era asemeni unei săgeţi care nu ştie ţinta spre care se îndreaptă. Se opri o clipă în faţa uşii. Apoi se întoarse şi se aşează. Se prăbuşi pe scaun fără pic de vlagă, ca o marionetă.

După lunga tăcere care se aşternu în toată casa, Ochioasa pătrunse în camera care slujea de sufragerie ca să strângă masa. Juan Tigrul se ridică în picioare mânios şi începu să arunce cu farfurii şi pahare în bătrâna servitoare, strigând:

— Chioară blestemată! Vrăjitoare! Ar trebui să te jupoi de vie. Sau să te ard pe rug. Tu ai adus deochiul în casa asta de oameni cinstiţi. Să nu te mai prind pe-aici. Să nu te mai văd în faţa ochilor. Vrăjitoare şi cotoroanţă ce eşti, ţiitoare a lui Satana!

Una din farfurii se sparse în capul bătrânei, care, ducându-şi mâinile la locul loviturii şi văzându-le apoi

mânjite cu sânge, ieşi glonţ din cameră strigând în gura mare:

— Doamne Isuse Hristoase! A vrut să mă omoare ca pe-o vită, lovindu-mă în moalele capului! Săriţi! Ucigaşul!

Juan Tigrul luă opaiţul şi se închise în dormitorul lui, trăgând zăvorul pe dinăuntru. Era o cămăruţă la mansardă, cu o singură fereastră deschisă în acoperiş. în partea unde tavanul şi podeaua se uneau intr-un unghi ascuţit erau câteva mormane de fasole uscată, boabe de grâu şi de porumb. Patul era de călugăr: o laviţă, câteva scânduri, un mindir. Juan Tigrul se aşează pe marginea patului; dar nu putea sta liniştit. Tremura din tot corpul şi nu-şi găsea astâmpăr. Se sufoca. Se ridică să deschidă luminatorul. Se împiedică de o grămadă de boabe de grâu. „De ce am nevoie de toate astea? La ce-mi foloseşte averea agonisită? Cine-o să se bucure de ea?" împrăştie cu picioarele grămezile de fasole, grâu şi porumb. Se aşează din nou pe mindir. „Ar trebui să-mi pun capăt zilelor. Ce rost are viaţa mea şi cui foloseşte?" Zbuciumul îi creştea din ce în ce mai mult. „Cum? Să mă omor? Sunt eu oare un laş? Să dezertez de la datorie? Mai bine ştiu că trăiesc în suferinţă. Cum porunceşte Dumnezeu. Atâta amar de ani am strunit cu biciul datoriei furia sufletului şi revolta trupului până le-am supus... $i acum, într-o clipă, jivina din mine îşi ridică din nou capul şi vrea să mă răpună. Unae-i biciul? Vei trăi, vei trăi, vei trăi. Vai de mine! Simt că mor..." Căzu pe podea, zvârcolindu-se şi tremurând din toate încheieturile.

Când îşi veni în fire, se crăpa de ziuă. Se spălă şi se pieptănă în grabă, ca în fiecare dimineaţă. Avea impresia că-i schimbaseră corpul, atât era de mare transformarea care se petrecuse: parcă avea oasele frânte şi muşchii de gelatină şi nu reuşea încă să le transmită comenzile voinţei lui amorţite. Renăştea într-un corp defunct. „Bietul Juan Tigrul! De ieri e un om sfârşit. Sunt un

cadavru care umblă.” Se gândi să se ducă în camera lui Colás, să-l îmbrăţişeze, să-i spună că-i pare rău de tot ce-a spus, să-i arate ce simte cu-adevărat, să-i dea sărutarea părintească de despărţire. „Aş! Degeaba. Nu-i nimic de făcut. Colás mă urăşte acum. L-am blestemat. Parâmele s-au rupt. L-am pierdut pentru totdeauna. Băiatul meu! Bietul Juan Tigrul! De ieri e un om sfârşit. Bietul Juan Tigrul!” Cu saboţii în mână, desculţ, ca să nu facă zgomot, Juan Tigrul ieşi din casă. Era duminică. Băteau clopotele pentru utrenie. Juan Tigrul se îndreptă spre sat, din obişnuinţă. în fiecare zi la ora aceea ieşea în căutarea ierburilor de leac. Astăzi nu-şi amintea de ele. Orb la toate, cu mâinile la spate, cu capul proptit în piept, mergea fără să ştie încotro. Din instinct, căuta povârnişurile abrupte, de parcă ar fi vrut să ajungă în sfârşit pe culmea calvarului său şi la epilogul izbăvirii sale. întâlnea pe drum ţărani, în grupuri grăbite şt guralive, care se îndreptau spre târgul din Pilares. Bătrâni pleşuvi, cu chip batjocoritor şi ochi bănuitori, cu umbrele roşii, de vânzători înstăriţi, la subsuoară, cu jacheta pe umeri, cu cotiere verzi şi violet. Duceau la târg câte un purceluş care guiţa cât îl ţinea gura, fumuriu ori roşcat cum e carnea somonului, legat cu o funie de unul din picioarele dinapoi. Fete gătite, cu faţa surâzătoare şi proaspătă; fustele, de culoarea mărului sau a lămâii, le fluturau într-o unduire plină de graţie. Cu mâinile slobode şi fără astâmpăr, purtau pe cap coşuri mari de mlajă cu pui, găini şi raţe, care scoteau capul afară ca din nacela unui balon, leganându-şi gâtul, cu ochii speriaţi. Lui Juan Tigrul îi dădeau bineţe cu chiote de veselie. El nu răspundea. Se îndepărtă de drumul de care şi o luă pe o cărare care duce la schitul numit Cristo de la Esclavitud, adăpostit între castani pe coama unui deal, care, la bază, e străbătut de un tunel, pe unde trece trenul de la Pilares la León. Când sosi Juan Tigrul, tocmai începea slujba în micul sanctuar sătesc. Intră şi trecu printre ţăranii îngenuncheaţi, dintre care mulţi

stăteau cu mâinile încrucişate şi cu capul înălţat într-o expresie de extaz. în altar era o statuie a lui Isus Hristos în mărime naturală, înnegrită de fumul luminărilor; îi atârna de gât un lanţ gros, care se termina printr-un eşafod, iar la mâini avea cătuşe; în jurul coapselor era petrecută un fel de fustă de catifea violetă cu fireturi roase, lungă până la călciic, iar la picioare avea trei ouă de struţ. De o parte şi de alta a statuii erau expuse tot felul de obiecte şi relicve: giulgiuri sordide, picioare, braţe, ochi, sâni de femeie, din ceară proaspătă, ca şofranul.

Juan Tigrul se duse să se prosterneze lângă presbiteriu, cât mai aproape de sacrificiul simbolic. Se aplecă până ce se izbi cu fruntea de o lespede de mormânt. Se rugă, cu mintea şi cu inima, în puţine cuvinte, singurele care-i veneau în minte în acele clipe de tulburare: „Doamne, Doamne, de ce m-ai părăsit? Faca-se voia ta! Bietul Juan Tigrul! De ieri e un om sfârşit. Bietul Juan Tigrul!” Când slujba era pe terminate, se auzi un fluier îndepărtat, stăruitor. Era trenul de Castilia, care avea să treacă prin inima muntelui pe sub schitul Cristo de Ia Esclavitud. Juan Tigrul se ridică deodată în picioare. O luă la fugă spre ieşire, nu fără să calce în picioare şi să doboare la pământ câţiva credincioşi bătrâni care prinseră să se vaiete. Alergă apoi la vale, grăbit, în direcţia tunelului pe unde avea să iasă trenul. Se opri la jumătatea povârnişului. Muntele se zguduia. Se ivi trenul. în trenul acela era Colas. Pe fundul unei tranşee ca o albie de râu curgea acum capătul trenului, lunecând, prelingându-se, umplând matca asemeni unui torent de catran fumegând pe un canal de irigaţie. A fost oare o amăgire izvorâtă din dorinţă? Lui Juan Tigrul i se păru că vede o batistă albă fluturând la una din ferestrele trenului. Când se pierdu în depărtare ultimul rotocol de fum, două lacrimi prinseră să tremure în ochii de pisica sălbatică ai lui Juan Tigrul. Se întoarse în piaţă. întinse taraba şi se

apucă de treabă. Se ferea de privirile văduvei. Dar fără voia iui, privirile i se întâlniră cu ale femeii. Juan Tigrul simţi că ochii doñei Iluminada treceau peste el mângâindu-l ca o mână cu care mângâi blana unei pisici. Erau nişte ochi de o elocvenţă inefabilă, care-i trimeteau un mesaj cifrat, a cărui tălmăcire ar fi următoarea: „Cu toţii trecem prin momente grele. Pentru mine momentul ăsta durează de ani de zile, fără altă speranţă decât aceea de a mă întâlni cu răposatul pe lumea cealaltă. Dumneata ai avut un an mai liniştit ca de obicei. Acum răsună tunetele care anunţă furtuna. Fii cu băgare de seamă şi nu-ţi pierde cumpătul, ca să nu naufragiezi”. îi spunea oare doña Iluminada toate acestea din ochi, sau Juan Tigrul voia numai să le audă, şi ele nu erau decât o închipuire? Cu imaginaţia lui înfierbântată vedea astăzi piaţa, cu fluxul ei necontenit, cu încreţirea apelor la suprafaţă, cu agitaţia şi vuietul ei, ca o mare în mijlocul căreia el era ca o insulă, singur, atât de aproape de ceilalţi oameni şi totuşi atât de departe, murind de sete pe necuprinsul apei sălcii. Pânza de cort de deasupra tarabei, umflată de vânt, îi amintea de velele unei corăbii. Gândul, rănit de absenţa lui Colas, se îndrepta spre el. îl vedea pe puntea unui vapor, în drum spre câmpurile de luptă din alte continente. „Colás, băiatul meu, pe unde umbli? Mă dispreţuieşti? Ieri nu eram în toate minţile: eram nebun. Bietul Juan Tigrul! De ieri e un om sfârşit! Bietul Juan Tigrul! Şi toate din pricina unei femei. Ele sunt cauza tuturor nenorocirilor şi suferinţelor. Pentru a doua oară o femeie îmi distiuge viaţa. Doña Iluminada o să afle cine e fata. Ar merita să fie spânzurată. O să mă răzbun de îndată ce-o să pot. Bietul Juan Tigrul! De ieri e un om sfârşit. Bietul Juan Tigrul!”

Deşi covârşit de gânduri, era în stare totuşi să-i servească în acelaşi timp, cu multă solicitudine, pe cei care se apropiau să-i ceară leacuri sau să facă târguieli; erau mulţi la număr, fiind zi de târg. Numai că nu se uita

la feţele lor. Aşa ar fi văzut că nu numai cei care se opreau la taraba lui, ci şi cei ce treceau pe aproape se opreau să-l privească cu coada ochiului, unii cu uimire, alţii cu repulsie, şi pe urmă şuşoteau între ei. Pe măsură ce ziua înainta, prin târg se răspândeau repede tot felul de zvonuri despre ce i se întâmplase în ajun lui Juan Tigrul. Se spunea că intrase pe ascuns în bordeiul Carmonei şi pesemne că se purtase urât cu ea, căci sărmana femeie muri după câteva ore. Că, intrând sau ieşind din vizuina zarzavagioaicei, rănise un catâr de-al lui Cipriano Mogote, negustorul de vinuri. Că o dăduse afară pe Ochioasa, după mulţi ani de serviciu, fără s-o plătească, după ce, pe deasupra, îi mai spărsese şi capul. în sfârşit că, sătul de nepotu-său, cu care avea mereu discuţii, certuri şi scandaluri, îl dăduse afară din casă, refuzând să-i mai dea o leţcaie de-aci înainte, şi nefericitul băiat, văzându-se pe drumuri, n-a avut încotro şi s-a înrolat voluntar.

Cam pe la amiază a apărut Ochioasa la taraba lui Juan Tigrul. Avea în jurul capului un bandaj voluminos ca turbanul sultanului. Nu venea să-i aducă mâncarea, ci ca să-i ceară simbria şi o despăgubire pentru capul spân, care, de fapt, nu era altceva decât un cucui obişnuit. Juan Tigrul îi dădu cât cerea, făgădui să-i plătească mai departe cât i se cuvenea până când îşi găsea o slujbă şi o rugă, la sfârşit, să-l ierte, la care Ochioasa, bombănind, nu se ştie dacă i-a spus că-l iartă sau nu.

Puţin mai târziu se înfăţişă Mogote, negustorul de vinuri (gras, roşcovan, scandalagiu şi ceapcân), cu pălăria pe-o ureche, cu cămaşa de nanchin albastru, care-i atârna până mai jos de genunchi, şi o nuia lungă de alun pe care-o învârtea ca pe-o morişcă în mâini, după ce-şi frecase palmele şî scuipase într-însele. Mimica aceasta implica o ameninţare. Juan Tigrul, care era nevinovat, n-o înţelegea. Dar aşa cum un dine umple de purici pe cine sta în preajma lui, tot astfel negustorul de vinuri, prin apropierea şi atitudinea lui, îl molipsi pe Juan

Tigrul de un fel de stânjeneală şi mâncărime a pielii. Pentru a se stăpâni, ridică din umeri cu hotărâre şi-şi încruntă fizionomia caucaziană, făcând o mutră fără voia lui cruntă. Vinarul socoti că era prudent să încetinească mişcarea de rotaţie pe care o imprima nuielei de alun.

— Ce mai faci, Mogote? întrebă Juan Tigrul cu indiferenţă.

— Nu mai face pe prostul, replica vinarul, arcuindu-şi o sprinceana şi coborându-şi colţul gurii de pe aceeaşi parte a feţei.

— Zău dacă te-nţeleg.

— Vrei să-ţi spun verde-n faţă?

— Dacă nu vorbeşti limpede, prietene...

— Să nu ne batem gura de pomană, jupâne! şi scuipă cu nădejde în palme. *Colonelul* are hernie şi s-ar putea să crape, mi-a spus veterinarul.

— Să mă tai dacă te-nţeleg. De ce-mi spui mie toate astea?

— Dar cui să spun dacă nu ţie? răspunse Mogote, cu o mutră ameninţătoare şi apucând invers nuiaua, ţinând degetul mare în jos şi ridicând cotul. îngrijirile, dacă scapă, şi pe deasupra zilele de muncă pierdute, sau două mii de reali dacă moare, căci atâta face, întreabă pe oricine, şi daunele o să mi le plăteşti până la ultima leţcaie. Mă auzi?

— Vezi-ţi de drum, Mogote, şi nu mă bate la cap.

— Plăteşti sau nu plăteşti?

— Eşti beat?

— O să te dau pe mâna justiţiei. Şi după ce te fac să-ţi dezlegi băierile pungii, căci aici e buba, o să dezlegăm noi ca de la om la om treaba asta care acum rămâne încurcată. Eu am răbdare şi pot s-aştept.. Dar nu mă las până nu capăt înapoi ce mi se cuvine. Şi-o să vedem noi atunci... Nu mi-e mie frică de tigri ucigaşi, nici de jivine stricătoare.

— Ho, Mogote, destul. Să mă trăsnească Dumnezeu dacă ştiu de ce te-ai supărat, ori ce legătură am eu cu

colonelul tău, cu veterinartll tău, cu hernia ta şi cu tigrul tău, căci presupun că nu de mine-i vorba când pomeneşti de tigri. Nu ştiam că ai necazuri cu militarii şi nici nu pricep de ce pe un colonel bolnav îl îngrijeşte un felcer şi nu un medic sau un chirurg militar. Ori poate visez eu. Fiindcă de ieri mi se întâmplă numai lucruri extraordinare şi, ce-i drept, îmi pare rău că e aşa; aici ai dreptate.

— Mă iei şi peste picior pe deasupra? îţi baţi joc de mine fără pic de ruşine? Cum era să chem un medic cu galoane ca să bandajez hernia unui catâr? Puţin îmi pasă dacă tăgăduieşti sau nu. Chiar dacă nu există martori oculari, o să dovedesc că dumneata l-ai lovit cu piciorul pe *Colonel*, pe catârul meu, în vintre.

— La dracu! Să isprăvim odată! Nu tăgăduiesc, Mogote. Cum vorbeai cu-atâtea ocolişuri, nu te-am înţeles de la-nceput. Nu tăgăduiesc. I-am ars un picior, şi i-aş fi ars mai multe dacă, aşa cum mi-a ars prima copită, fiindcă el a început, ar fi vrut să mă lovească iar. Am fost în legitimă apărare, cum scrie în toate legile, respectate de toate tribunalele, decretă grav Juan Tigrul, socotindu-l pe catâr un adversar raţional.

— Asta înseamnă că mărturiseşti, dar nu vrei să plăteşti, nu-i aşa?

— Asta înseamnă că aş putea să nu plătesc, căci dreptatea e de partea mea. Dar nu vreau procese cu tine şi cu nimeni altcineva. O să plătesc cât îmi ceri, numai să nu ai pretenţii prea mari.

— Ştiam eu că dumneata, în pofida faimei care ţi-a ieşit, eşti un om de înţeles, spuse vinarul cu un zâmbet maliţios, mângâind nuiaua de alun, căreia îi atribuia o putere magică de persuasiune. Să rămânem prieteni. Vorba dulce mult aduce. La revedere!

Abia plecă vinarul, că Nachin de Nacha, lângă taraba lui, îi făcu cu ochiul lui Juan Tigrul, şi-i spuse:

— Mi s-a părut mie sau Mogote, burduful ăsta umflat de vinul care i se prelinge prin gâtlej, umflat ca o

pătlăgică roşie, făcea pe grozavul cu tine? Ce-a vrut?

— I-am produs o pagubă. I-am făgăduit că-l despăgubesc.

— Mie să nu-mi vină cu cereri de despăgubiri şi cu bâta ridicată. Mai curând mă las ciomăgit decât să cedez. Eu în locul tău mă duceam după el şi-l luam de guler. Ce-o să spună lumea despre tine?

— Nachin, ce-am făcut e bun Făcut, murmură Juan Tigrul, dintr-o dată livid, fiindcă se temea, împins de gura lumii, să nu se repeadă ca un turbat şi să facă o prostie. Adăugă: Pentru numele lui Dumnezeu, nu mă hărţui.

— între noi fie zis, Juan, am impresia că eşti ca un mistreţ, care fuge la orice zgomot, până şi la foşnetul unei frunze în cădere; dar, odată dezlănţuit, nimeni nu-i poate sta în cale.

— Nu ştiu cum sunt. Nu-mi pasă şi nimănui nu-i pasă. Bietul Juan Tigrul! De ieri e un om sfârşit. Bietul Juan Tigrul! Lăsaţi-mă în vizuina mea. Nu-mi căutaţi pricină. Lăsaţi-mă singur, aşa cum doresc.

— Aha! Asta voiam să aud din gura ta. Ai rămas singur, fără fiu fals şi servitoare hoaţă. Acum poţi să faci ce vrei. Nimic nu te mai leagă. Eşti slobod. Ca un mistreţ. în târgul ăsta eşti ca într-o cuşcă. Nu mai sta aici. Ai în apropiere pe cineva cu care să te înţelegi şi să te simţi în largul tău? Vino cu mine la Campillin. Acolo trăiesc departe de mulţimea gălăgioasă; nu departe de oraş, şi în inima satului. De cum trec. pragul casei pun piciorul într-o ţară fermecată şi mă aflu în preajma vieţuitoarelor şi fiinţelor din lumea cealaltă, care sunt cea mai bună societate; ai încredere în mine, că nu te mint. Tu nu înţelegi cântecul cucului, nici nu vrei să crezi în ştime, în spiriduşi, în duhuri, în sfânta cuminecătură şi în sfânta prietenie. în schimb, tu crezi în oameni. încă nu te-ai dezmeticit? Despre toate acele spirite pe care eu le văd cu ochii mei şi le aud cu urechile mele în fundul lacurilor şi în desişul pădurilor, fie că se aşază pe

acoperişul casei mele, fie că intră pe coş, tu îmi spui că nu sunt altceva decât umbrele ignoranţei. Umbre, nimic altceva decât umbre sunt toţi bărbaţii şi toate femeile care ne înconjoară. O să te convingi. Vino cu mine la Campillin. Tu, ca şi mine, te-ai născut în sălbăticie. Eu sunt bătrân acum. Tu ai să îmbătrâneşti curând. Lupi din aceeaşi haită. Casa mea e încăpătoare, şi tot vorbind de anii tinereţii o să întineresc iar.

— Ferească-mă Dumnezeu! Eu aş vrea, dimpotrivă, să îmbătrânesc cât mai repede. Mă simt prea tânăr, la fel de neştiutor cu ce se va alege de mine ca în anii tinereţii; la fel de nebun şi de furios ca atunci, iar dacă nu crezi, să mă fi văzut aseară. Bietul Juan Tigrul! De ieri e un om sfârşit. Bietul Juan Tigrul! Parcă acum încep să trăiesc sau mai bine-zis să mă întorc înapoi şi să iau de la capăt acelaşi drum. Nu vreau să mă duc la munte, nu vreau. Aş ajunge repede o sălbăticiune mândră şi independentă. îţi mulţumesc pentru invitaţie. Rămân aici, unde sunt, cu atât mai singur cu cit e mai multă lume în juruî meu; hăituit, speriat şi silit să mă limitez la acte de blândeţe sau neputinţă. Doamne, mântuieşte-mă! Uite ce-a ajuns Juan Tigrul! De ieri e un om sfârşit, spuse ca şi când şi-ar fi săpat în piatră epitaful.

— Treaba ta. Dacă într-o bună zi îţi schimbi părerea, aminteşte-ţi de mine.

După-amiază piaţa a rămas goală. Doña Iluminada închise dugheana şi apoi ieşi înfăşurată într-o mantie. Juan Tigrul nu se mişcă de lângă taraba lui. Clopotele de la San Isidoro bătură de înmormântare. După puţin timp, se ivi cortegiul funebru al Carmonei, care străbătu piaţa. O petreceau pe ultimul drum toţi vecinii din piaţa. Juan Tigrul nu se putea hotărî să intre şi el în cortegiu. Doña Iluminada, care o ţinea de mână pe Carmina, se apropie şi-i spuse:

— Vino cu mine şi hai să ne-alăturăm cortegiului. Calomnia a fost risipita, nu fără efort, ce-i drept, şi an> biruit cu ajutorul acestui înger. Vino-ţi în fire şi nu trezi

din nou indignarea târgului din nepricepere şi sfială.

Câţiva oameni din cortegiu şi mai ales bocitoarele se opriră puţin în dreptul lor, întorcându-se să-i scruteze pe Juan Tigrul şi pe văduvă. Juan Tigrul deschise larg ochii şi se uită la văduvă cu o privire imploratoare.

— Aş râde văzând expresia de năuceală de pe chipul dumitale, spuse doamna Góngora, dacă nu ne-am afla într-o împrejurare atât de tristă. Ascultă-mă. Carmina, dă-i o sărutare domnului Juan, care aseară te-a ajutat şi ţi-a dat pomană şi a venit la voi acasă ca să vadă dacă poate s-o vindece pe biata maică-ta.

Juan Tigrul trase repede pânza de cort impregnată peste taraba lui cu mărfuri. Apoi întinse Carminei obrazul, ca să-l sărute, şi se simţi năpădit de o emoţie dulce. O luă de mână pe fată, strângând-o cu putere, dintr-un impuls spontan de recunoştinţă.

— Vai, mă doare, se vaită Carmina.

— N-o mai strânge aşa de tare. Fetiţa mea, iartă-l pe Juan Tigrul. Până şi când vrea să mângâie, răneşte fără voia lui.

— Ce bine mă cunoşti, doña Iluminada. Rănesc, ba chiar mai mult decât atâta.

— Dacă te cunosc? Cum aş putea să nu te cunosc!

Lui Juan Tigrul i se părea că sărutarea orfanei îi imprimase pe obraz un divin stigmat vizibil. Mergea ţanţoş, plin de el, ca soldatul fanfaron care poartă o decoraţie cât roata carului fără să fi fost la război. O babă bisericoasă şopti la urechea alteia:

— Uită-te la el! După ce-a omorât-o pe Carmona, că despre asta nu mai poate fi nicio îndoială, şi-o să se vadă totul limpede la judecata de apoi, când toate fărădelegile vor ieşi la iveală, uită-te la el cum se furlandiseşte şi se bucură de isprava lui. Doamne Isuse Hristoase!

Când ajunse la San Lázaro, la marginea oraşului, unde de obicei mulţi îşi exprimă condoleanţele şi se întorc în oraş, Juan Tigrul spuse că merge mai departe, până la cimitir. Doña Iluminada însă nu voia ca fetiţa s-o

vadă pe maică-sa dispărând pentru totdeauna înghiţită de pământ; amintire de neuitat. Juan Tigrul, ca să nu dea drumul fetei din mână, se întoarse cu ele.

— Cine suportă cheltuielile de înmormântare? Aş yrea să contribui şi eu.

— Nu-ţi face griji. Totul se va aranja.

— Totul? Cine se va ocupa de orfană? Cu ea de faţă, Juan Tigrul nu îndrăznea să vorbească de această problemă decât prin aluzii, pe care spera că perspicacea văduvă le va înţelege.

— Totul? insistă Juan Tigrul.

— Da, prietene.

— Dar mai sunt anumite lucruri...

— Totul. Şi pentru că veni vorba, astăzi încă n-am apucat să stăm de vorbă. Şi dumneata eşti în doliu. Unii îşi pierd părinţii, alţii, copiii. Nu se ştie ce-i mai rău. E oarecum în firea lucrurilor să-ţi pierzi părinţii. E mult mai uşor să găseşti în loc un fiu, pe când un părinte e greu. Ca să nu mai vorbim de o mamă, deşi totul e cu putinţă.

— Slabă mângâiere îmi aduci.

— Fiindcă nu ai nevoie de mai mult. Colas a plecat fără să-şi ia rămas bun de la nimeni, şi asta e ca şi cum ar fi plecat cu cheile în buzunar şi se poate întoarce oricând, pe nepusă masă. Se va întoarce cu siguranţă!

— Dacă nu-l omoară gloanţele duşmanului.

— Să dea Dumnezeu să scape!

— Şi chiar dacă se întoarce, pentru mine e pierdut.

— Pierdut? Uite ce cred eu: Colas a făcut foarte bine. Mai întâi de toate, nu s-a năpustit asupra ingratei, ci a plecat să facă isprăvi de vitejie în lumea largă; lucru vrednic de un cavaler rătăcitor, cum nu mai afli în vremurile noastre.

— Nu m-am gândit la asta.

— în al doilea rând, piatra de încercare a iubirii adevărate este lipsa celui iubit. în absenţa lui Colas, o să-ţi dai seama şi dumneata mai bine cât de mult îl iubeai şi

dacă el este sau nu pentru dumneata cel mai important, dacă nu chiar singurul lucru important din lume.

— Despre asta nu încape îndoială.

— Cu atât mai bine. Colas, sacrificându-şi pentru câtva timp libertatea, ţi-o restituie dumitale. Vor trece zilele, una după alta. Dacă în sufletul dumitale totul rămâne la fel ca înainte, atunci n-ai pierdut nimic; ba chiar ai câştigat, căci ţi-ai întărit dragostea părintească pe care i-o porţi lui Colas. Dar dacă între timp se produce o schimbare în sufletul dumitale, atunci cel puţin o să-i mulţumeşti lui Colas, care şi-a dat seama că trebuie să dispară la timpul potrivit, ca să nu te supere.

— Ai o gură de aur, nu altceva! Se vede că eşti din Toledo, unde cresc caisele cu sâmbure dulce. Ascultându-te pe dumneata, s-ar părea că viaţa nu închide într-însa o migdală otrăvitoare. După părerea dumitale, eu ar trebui, să fiu mulţumit ca o dairea cu clopoţei, pe care, cu cât o baţi mai tare, cu atât mai vesel sună. Nu ştiu ce să-ţi răspund, dar nu sunt convins că ai dreptate.

Nu dorea altceva decât ca văduva să aibă dreptate, dar nu se hotăra să se lase convins, temându-se să nu i se spulbere speranţele. Adăugă:

— Păcat că Vespasiano nu e în Pilares! I-aş fi cerut părerea, şi dacă ar fi fost şi el de părerea dumitale, atunci m-aş fi liniştit.

Ajunseră în faţa casei unde stătea doña Iluminada, care-l invită pe Juan Tigrul să intre. Refuză. Se făcuse întuneric. Juan Tigrul porni prin oraş, fără ţintă, pe străzi singuratice, ca să întârzie cât mai mult întoarcerea în casa pustie, care-l atrăgea şi în acelaşi timp îl înspăimânta. După ce rătăcî astfel o bună bucată de vreme, se pornenî fără voia lui în faţa caseî. Orologiul din turnul catedralei bătea orele zece. Fiecare bătaie, aproape solidă, căzând din înălţime, era pentru Juan Tigrul ca o lovitură nevăzută pe care o primea în moalele capului. „Ce cauţi aici, omule? La urma urmei tot trebuie

să te întorci acasă. Hai odată!” Intră. Nu pusese nimic în gură în ziua aceea. Mâncă în picioare pâine cu brânză, pe care le scoase dintr-un dulap.

Sub înrâurirea voânţei şovăitoare, îşi simţea şi corpul şovăitor, ca un copac bătut de vântul îndoielii. Ba o lua spre dormitorul lui, ba spre odaia lui Colás. într-un cuvânt, tot umblând de colo-colo, ca să nu se întoarcă din drum, intră în camera băiatului. După o inspecţie rapidă, îşi dădu seama că nu luase nimic cu el. Hainele lui Colás erau acolo, şi cele de purtat, şi cele de sărbătoare; toată lenjeria de corp şi încălţămintea. „Gol l-am adus; gol a plecat din casa mea. N-a vrut să-mi datoreze nimic. A plecat cu mâinile goale. Probabil că aici şi-a pus aseară uniforma de soldat. Nu l-am văzut îmbrăcat cu ea. Ce bine i-o fi stând! Spune-mi, băiatul meu, când o să te vad din nou?”

Juan Tigrul hotărî să păstreze camera neatinsă, astfel încât Colás, la întoarcere, să poată lega fără greutate momentul plecării de momentul sosirii, şi să poată înţelege că golul desphis prin desprinderea lui de cuib nu putea fi umplut decât de el. Cât timp Colás umbla prin locuri depărtate, odaia lui avea să fie o firidă cu relicve.

Când dădu să iasă, Juan Tigrul văzu o hârtie prinsă cu un ac în tăblia uşii. Spunea:

„Iartă-mă, dragă tată; niciodată nu te-am simţit mai tată ca acum, când ştiu că nu sunt fiul nimănui. Nu mă învinui de nerecunoştinţa. Sper că voi rămâne în viaţă destul ca să-ţi pot dovedi dragostea ce-ţi port. Nu-mi pierd nădejdea că dumneata mă vei ierta. Vai, dragă tată! Am fugit, ce-i drept, fiindcă cineva m-a azvârlit ca pe o zdreanţă!”

Juan Tigrul săruta, plângând, rândurile scrise de Colás. Şi vorbea cu glas tare:

— Cum să nu te iert, pasăre fără cuib, pui de vultur, pe care l-am încălzit la pieptul meu până când ţi-au crescut aripile? Zboară, zboară în înaltul cerului, acolo

unde glonţul vânătorului nu te poate ajunge. Tu trebuie să mă ierţi, pentru că am vrut să-ţi tai aripile. Grăbeşte-te să-i birui pe duşmanii de peste mări, lua-i-ar dracu'!, şi întoarce-te cât mai repede, cu galoane de general cel puţin, şi să moară de ciudă, fiindcă atunci n-o să te mai uiţi la ea, la fata care te-a refuzat.

Juan Tigrul se retrase în odăiţa lui de la mansardă cu scrisoarea lui Colás pusă într-o punguliţă pe care-o ţinea lipită de piele, pe pieptul lui păros, împreună cu alte preţioase foiţe de hârtie, nespus de slinoase, unde-şi însemnase, cu scrisul lui încâlcit, toate lucrurile importante, şi le păstra ca pe o comoară. Când intră, grămezile de grăunţe, împrăştiate şi amestecate pe duşumea, i se înfăţişară ca o imagine a propriului său suflet. Gânduri şi sentimente până atunci precis clasificate şi evaluate, recoltă bogată a unei experienţe îndelungate, totul se învălmăşise în sufletul lui, toate erau acum amestecate, împrăştiate, după cataclismul spiritual din noaptea trecută. „Bietul Juan Tigrul! De ieri e un om sfârşit. Bietul Juan Tigrul!" Nu putea să-şi adune gândurile; mintea parcă-i era amorţită. Se simţea atât de istovit, încât de îndată ce se întinse pe mindir începu să sforăie, fără să-şi mai dea seama cum îl cuprinde somnul.

A doua zi se chibzui să înceapă munca anevoioasă de reorganizare a vieţii sufleteşti, în care trebuia să pună ordine. Se cuvenea să procedeze cu precauţie, pentru a contracara impulsivitatea firii lui de până atunci, care încerca să renască. „Eşti un prost, Juan, ca în anii tinereţii. O să-ţi pun căpăstru şi zăbală, o să te strunesc, şi-o să te fac să te supui scopurilor mele." Alteori, ca în tinereţe, era stăpânit de dorinţa de răzbunare, care înceţoşează ochii raţiunii, parcă legându-i cu o eşarfă. Printr-o alchimie a visului, dragostea pentru Colás se transformase peste noapte în ură răzbunătoare faţă de necunoscuta care-l respinsese ca pe o zdreanţă, după cum zicea el. Dar la cine se referea Colás când se credea azvârlit ca o zdreanţă?

La fată ori la Juan Tigrul? Nu se putea şti foarte limpede din rândurile pe care le scrisese. Presupunând qă se plângea şi suferea în urma ultimei conversaţii cu tatăl său adoptiv, chiar dacă în fond cauza era fata necunoscută, cu atât mai puternică era justificarea lui Juan Tigrul pentru a o urî şi a încerca să se răzbune pe ea. Dar de data asta avea să se răzbune cu sânge rece, lucid, fără să-şi piardă capul, fără să-şi frângă inima, ca data trecută. Data trecută... Aşa cum torentele mătură pământul care acoperă mormintele şi lasă la lumina zilei osemintele morţilor, tot astfel Juan Tigrul se înspăimânta gândindu-se dacă nu cumva furtuna din sufletul lui, care începea să se domolească, slavă Domnului, va scoate la suprafaţa prezentului amintiri îngropate, pe care el le credea uitate pentru totdeauna.

în ziua aceea, doña Iluminada, pe fondul iremediabilei sale tristeţi, lăsa să se întrezărească o irizare de bucurie. Juan Tigrul intră în prăvălie şi întrebă de orfana Carmonei.

— Ţi-am spus şi ieri că totul s-a aranjat, răspunse doamna Góngora.

— Eşti o femeie care ştii să iei iniţiative înţelepte. Nu mă îndoiesc că te-ai gândit la o soluţie fără cusur. Pot s-o aflu şi eu?

— Sigur. Chiar am nevoie de aprobarea dumitale.

— A mea?

— Da. Dumneata să confirmi sau să infirmi propunerea mea. De aprobarea sau dezaprobarea dumitale depinde totul.

— Stau ca pe ghimpi. De orfelinat nu poate fi vorba. Dacă ar adopta-o cineva, ar fi desigur mult mai bine.

— Doamne! Ai fi în stare s-o dai pe fata asta la un orfelinat?

— Eu?

— Sunt hotărâtă să nu mă las până n-o văd pe Carmina adoptată de cineva. O persoană de încredere, dacă se poate, cu frica lui Dumnezeu, miloasă...

Vorbeşte, că de dumneata depinde...

Juan Tigrul înţelese că doña Iluminada vrea să-i pună lui fata în braţe. Pe obraz, ca un foc sacru, îi apăru căidura pe care cu o zi în urmă i-o transmisese sărutarea Carminei. Dacă dona Iluminada ar mai fi spus un cuvânt, ar fi luat-o la el pe orfană. începu să-şi imagineze viitorul după placul inimii. Şi, cum i se întâmpla întotdeauna, în faţa slăbâcâuniî pe care şi-o simţea la un moment dat, se încrâncena împotriva lui însuşi, astfel încât atunci când trebuia să se exteriorizeze, în gesturi şi cuvinte, acestea erau aspre, ostile, de parcă ar fi fost jignit de ceilalţi.

— Pe coarnele lui Belzebut!... Una mi-a fost de-ajuns, cu vârf şi îndesat. N-aî ochi să vezi că nu-s eu omul potrivit pentru aşa ceva? Caută-ţi alt muşteriu. Vrei să mă pricopseşti, care va să zică? Găseşte-ţi mai bine o cloşca, gata să stea pe ouă de raţă şi chiar de curcă, de parcă ar fi ale ei.

Juan Tigrul se zbuciuma ca un taur înţepat de tăun.

— Asta nu-î răspuns. Spune-mi: da ori ba?

— Îmi pui sula în coaste. Nici în ruptul capului. Ce ţi-a venit? Când cineva îţi oferă în dar o baniţă de grâu, înaânte de-a primi te-ntrebi dacă nu cumva e de furat.

— Situaţia nu suferi amânare.

— Atunci ţine-o pe orfană lângă dumneata şi să fie într-un ceas bun, spuse Juan Tigrul, fără să-şi dea seama prea bine ce spune.

în ochii săi verzi de pisică sălbatica scăpărau fulgere livide, care echivalau cu strigătul după ajutor, mut şi intermitent, pe care corăbiile rătăcite îl trimât în depărtare cu ajutorul felinarului atârnat în vârful catargului.

— Păi asta voiam să-ţi spun. Eşti de-acord?

— Aha!

Lui Juan Tigrul i se stinseseră şi ochii şi glasul.

— E pentru prima dată când cineva nu trage învăţăminte din nenorocirea altuia. Când Colás îşi ia zborul şi încă mai răsună în văzduh bătaia aripilor lui, pe

mine mă bate gândul să repet experienţa nefericită de care-ai avut parte dumneata. Pasărea călătoare n-o poţi ţine în colivie. Dacă nu izbuteşte să fugă, se stinge de tristeţe. Ştiu la ce mă pot aştepta, dar nu-mi pasă de asta. Vreau s-o văd pe Carmina cum creşte mare şi se face frumoasă. Odată cu ea o să trăiesc a doua oară. Să ajungă femeie. Să ajungă femeie. Să ajungă femeie! Şi dacă pe urmă mi-o fură un bărbat... Ia aminte ce spun: mi-o fură, mi-o fură, nu mi-o cere în căsătorie. Un bărbat zic, nu un soţ, fiindcă nu întotdeauna soţii sunt şi bărbaţi. Dacă mi-o fură, chiar dacă pe urmă o părăseşte, o să fiu bucuroasă. O să fiu bucuroasă pentru ea şi-o să-i mulţumesc lui Dumnezeu.

— îmi vine să-mi fac semnul crucii, nu altceva. Dumneata, care eşti o creştină desăvârşită... Te aud şi nu-mi vine să-mi cred urechilor.

— Vai, dragul meu Juan! N.-ai deloc darul ghicitului, deşi ochiul dumitale seamănă cu ochiul de vultur. Pentru dumneata a fost scrisă sentinţa din Evanghelie, cu cei care au ochi şi nu văd. Lumea este, din fericire, plina de orbi, fiindcă dacă ar fi văzute gândurile şi dorinţele sub carnea şi oasele din care sunt plămădiţi muritorii, atunci cea mai mare parte dintre ei ar muri de ruşine. Dacă lucrurile ascunse ar ieşi la lumină, nici dumneata nu le-ai da crezare.

Juan Tigrul, concentrându-se să pună ordine în sufletul lui, nu era dispus să-şi piardă timpul cu dezlegarea ghicitorilor. Se întoarse la ce-l preocupa mai mult:

— Ştii cumva din întâmplare, spuse el înverzindu-se la faţă, cine-i fata?

— Care fată?

— Cum care fată? Fata lui Colás. O cunosc şi eu?

— Ba bine că nu.

— Spune-mi cine-i, bâigui Juan Tigrul.

— Herminia.

— Herminia... Herminia..., repetă el, scormonindu-

şi memoria şi încercând să lipească o etichetă sau tăbliţă indicatoare pe un anumit manechin de femeie, căci toate femeile îi produceau impresia nu atât a unor corpuri însufleţite de o inimă sensibilă, cât a unor frumoase sculpturi goale pe dinăuntru, cu un cuib de vipere în loc de măruntaie.

— Dar bine, omule, doar eşti în tovărăşia lor aproape în fiecare seară...

— Nepoata danei Marica Laviada? Această...

— Această... ce? Ia să vedem ce infamie eşti în stare să spui.

— Această... Juan Tigrul căuta zadarnic epitetul potrivit. Această... Nimic. Această neisprăvită, zgâtia asta. Să mă ia naiba dacă ştiu cum arată fata asta. Şi doar o văd mai tot timpul. înseamnă că nu prea are nimic deosebit. O fi având ochii albaştri, verzi ori negri? E grasă, slabă, ori potrivită? O fi o huidumă ori a rămas pipernicită? Bine, bine, destul. Trăiască fetele nurlii! spuse înghiţindu-şi scuipatul cu nesaţ.

Femeia aceea era poate singura din toată piaţa asupra căreia, printr-o serie de combinaţii de nepătrus ale Destinului, putea să-şi satisfacă setea de răzbunare într-un mod legal, rapid şi complet.

Juan Tigrul ieşi din prăvălie şi se îndreptă spre taraba lui pentru a-şi urzi planul de răzbunare. Cu ochii ascunşi în desişul sprâncenelor, cu gura strâmbă, stătu restul zilei cocârjat (de parcă i-ar fi crescut un gheb în spate) sub marile umbrele colorate: roşu-aprins, galben-auriu şi violaceu, ca un geniu rău al mitologiei rustice sub trei enorme ciuperci multicolore.

După cină, Juan Tigrul se ducea de obicei să-şi mai omoare timpul în ceaprăzăria doñei Mariquita Laviada. Juca cărţi cu bătrâna şi un preot: don Sincerato Gamborena, director şi fondator al Colegiului de surdomuţi şi orbi. Herminia, ceva mai la o parte, într-o zonă de penumbră, îşi găsea ceva de lucru, ca o fată harnică ce era. Dar, şi asta observase mai de mult Juan

Tigrul, se ocupa cu lucruri deşarte: bluze în culori vii, plase de prins părul, coliere din mărgele de sticlă în culori ţipătoare. Se îmbrăca, dealtfel, cu pretenţii de lux, cu lucruri care-ţi luau ochii dar nu erau de calitate, nepotrivite cu situaţia economică a bunică-si, extrem de strâmtorată, cum ştia toată lumea. Asta era de-ajuns pentru ca lui Juan Tigrul să-i fie antipatică şi să nu se prea uite la ea. Colas mergea de multe ori cu unchiul său. Nu se aşeza niciodată lângă Herminia, ci în spatele jucătorilor, urmărind ori prefăcându-se că urmăreşte fazele jocului. Cum era să bănuiască Juan Tigrul că nepotu-său îi făcea curte Herminiei? Să mai adăugăm că trebuia să fie mereu cu ochii la doña Marica, fiindcă la cea mai mică neatenţie era în stare să trişeze. Bătrâna era trişoare aşa cum alţii sunt stângaci ori fonfi: din fire. Chiar dacă nu câştiga nimic din asta, ea trişa. Şi tot cu înşelătorii îşi ţinea şi dugheana. O atrăgea şi o entuziasma tot ce nu mergea pe făgaşul obişnuit. Lui Juan Tigrul îi datora câteva mii de pesete. Termenul fusese depăşit, şi pe baza chitanţei de împrumut Juan Tigrul putea să trimită portăreii la ea. Din milă nu se folosise de acest drept. Acum însă… Avea răzbunarea în mână. Instinctiv, strângea pumnul, ca să nu-i scape printre degete frâiele viitorului. Avea s-o azvârle pe Herminia în noroiul străzii, s-o vadă cerşind, să rătăcească pe jos printre străini, aşa cum şi ea îl alungase pe Colas în ţari străine. Şi bătrâna? S-o aducă şi pe ea la sapă de lemn, la vârsta ei neputincioasă, fără altă vină decât aceea că ducea pe umeri un căpşor zbârcit şi uşurel ca o nucă găunoasă?

Cu aceste îndoieli în suflet, cum se făcuse târziu, Juan Tigrul se ridică şi plecă acasă. Mâncă foarte puţin, abia gustând din ceea ce-şi pregătise singur. Intră apoi în firida relicvelor, dormitorul lui Colas, şi acolo, între patru pereţi, se stârni iarăşi în sufletul lui ura împotriva Herminiei. Ieşi din nou, ca să poată medita cu mai mult aplomb. De trei zile nu mai fusese seara la doña Marica.

Ce-or fi gândind despre el bătrâna, fata şi preotul? Ştia oare bătrâna ceva despre iubirea nefericită a lui Colás? De-ar fi ştiut, cu siguranţă că ar fi silit-o pe Herminia să-l accepte, chiar dacă n-o făcea decât pentru averea unchiului şi cu nădejdea c-o va ierta de plata datoriei. Trebuia oare Juan Tigrul să se ducă la joc în seara aceea, ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic? îl îndemna să se ducă mai ales dorinţa de a-şi da seama, la urma urmei, care erau farmecele irezistibile ale Herminiei, în stare să-i sucească minţile în asemenea hal lui Colas. în acelaşi timp, îi era frică de el însuşi, frică să nu izbucnească în vorbe de ocară la vederea sirenei, şi frică să nu se zăpăcească şi să fie silit să iasă glonţ în stradă, ruşinat de purtarea lui grosolană. Pe de altă parte, ce obraz avea el să intre în prăvălie cu gândul, căci aşa avea de gând, să le azvârle în stradă pe cele două femei chiar a doua zi sau, oricum, peste câteva zile? Să intre prefăcându-se indiferent? Ar fi fost o mistificare nedemnă de el. Să intre cu o căutătură prevestitoare de rele? Ar fi fost o lipsă de politeţe de prisos. Cel mai bun lucru deci era să rămână acasă; în sufletul perfidei Herminia să înceapă a se strecura neliniştea şi să se pregătească pentru a primi lovitura de graţie. Pe scurt, nu s-a dus la joc în seara aceea, şi nici în seara următoare, în tot acest timp voinţa lui nu contenea să se legene descriind, asemenea unei pendule, aceeaşi orbită scurtă, ba ascendentă, ba descendentă, de impulsivitate şi inerţie. A doua zi la amiază, când orologiul din turn bătu orele douăsprezece, poştaşul îi aduse două scrisori. Pe plicul uneia din ele se distingea scrisul lui Colâs, nervos, cu zigzaguri şi rotunjimi repezi ca zborul de rândunică. Cealaltă, cu scris feminin, timbrată la Madrid şi foarte parfumată. Juan Tigrul se înfioră. Amândouă scrisorile îi produceau în egală măsură o senzaţie de neîncredere. Ce cuprindea scrisoarea lui Colás? Iar cealaltă, de la cine era? De două zile pregătea pe îndelete execuţia celor două femei fără apărare, şi poate că-i era dat lui să fie executat înaintea

lor. Să deschidă scrisorile? Intimidat de propria sa lipsă de curaj, rupse dintr-o dată plicul în care era scrisoarea de la Colás. începu să citească. Se făcu verde la faţă, de un verde-cenuşiu ca de măslină, ceea ce însemna, printr-un mecanism contradictoriu, că pe dinăuntru zâmbea. Colás scria pe un ton deschis şi respectuos, ca de la fiu la părinte, de parcă între ei n-ar fi avut loc nicio neînţelegere. Colás îi descria călătoria în cele mai mici amănunte. Când a plecat trenul din Monte Furado, de sub muntele pe vârful căruia se afla schitul Cristo de la Esclavitud, fluturase batista la fereastra vagonului, luându-şi rămas bun de la Juan Tigrul şi de la Pilares. Deşi fusese trist toată ziua, peisajul care se derula în faţa lui, schimbându-şi în fiecare clipă fizionomia, l-a făcut să uite tristeţea. *„Mi-am spus că cel mai bun lucru ar fi fost să merg pe jos, fără grabă, sorbind lucrurile care se văd de jur împrejur. în tren lucrurile vin spre tine brutal, te lovesc peste ochi şi aproape te orbesc, asemenea prafului de cărbune de la locomotivă. Prefer să merg eu în întâmpinarea lucrurilor. De mic visam să colind pe jos drumuri lungi, din sat în sat. Poate că m-am născut să fiu un hoinar.* „ Zarva pe care o stârneau alţi recruţi – cu chitare, cimpoaie, cântece şi vin – îl zăpăcea şi-i alunga gândurile triste. Cum arde soarele în Castilia! Dar soarele e mai trist decât ceaţa. Şi alte impresii de felul ăsta.

Juan Tigrul se pregătea să răspundă pe loc la scrisoarea lui Colás şi sâ-i trimită bani, când văzu cealaltă scrisoare căzută pe jos. O ridică, o deschise şi cu inima uşoară se adinei în lectură. Citi următoarele:

„Dragul m^u Juan,

Cred că nu m-ai uitat, deşi voi, bărbaţii, sunteţi nişte egoişti şi de aceea nişte ingraţi. Noi, femeile, suntem cu totul altfel. Noi dăm tot ce avem. Voi puneţi asta pe seama frivolităţii. Ba chiar mai rău. Favorurile, de îndată ce vi le acordăm, nu se mai bucură de preţuirea voastră şi ne întoarceţi spatele. Pentru noi nu

trece timpul. Nu trece pentru noi. Ne rămâne gravat în piele. Fiecare supărare, fiecare dezamăgire este o zbârcitură sau un fir de păr alb. Să nu crezi însă că doamna general Semprun de astăzi e doar umbra celei ce-a fost doamna căpitan Semprun la Manila, parcă nu mai demult decât ieri. Iţi aminteşti? Eu parcă te văd şi acum înaintea ochilor, când erai ordonanţă la noi. Juanin sau Guerrita: îţi spuneam în amândouă felurile. Te întreb dacă îţi aminteşti. Cum să nu-ţi aminteşti? De întâmplări ca cele de-atunci n-o sa mai ai parte, ţi-o spun eu! Viaţa ta a atârnat de-un fir de păr şi, dacă ai scăpat, asta se datorează trecerii de care se bucura bărbatul meu, care a fost un sfânt şi care ţinea mult la tine. Scopul acestor rânduri este să-ţi comunic că am rămas văduvă, încă de acum aproape şase ani, şi cu două fete gemene, acum destul de măricele. S-au născut la Manila, mi s: pare că la şase sau opt luni după ce tu ai plecat de la noi. Trăim în mare strâmtorare. Ca văduvă de general am o pensie prăpădită, din care abia pot trăi. Armata e o Cenuşăreasă în ţara asta în care toată lumea stă cu burta la soare şi suge cât poate. De asta am fost apărătorii patriei atâţia amar de ani, luptând cu ţânţarii ăia înspăimântători şi cu tot felul de insecte din insulele alea blestemate, pe care niciodată n-o să le pot uita; şi cu riscul de-a fi ciuruiţi de gloanţele răsculaţilor. Dumnezeu nu te bate cu biciul. Am aflat că eşti un capitalist în toată puterea cuvântului. Sper că-mi vei trimite o mie de pesete în semn de mulţumire pentru tot ce-am făcut pentru tine bărbatul meu şi cu mine. E o datorie de onoare. Deocamdată îmi ajunge atât. Fosta ta stăpână şi prietenă,

Isabel"

Juan Tigrul nu putu scoate decât un geamăt:

— Apocalipsa!

Fiecare cuvânt al acelei scrisori răsunase în craniul său ca o trâmbiţă a judecăţii de apoi, când morţii se ridică din nou în picioare. Mai mult decât cuvinte erau

fiinţe vii, ori reînviate, care se perindau, ca un regiment disciplinat, prin faţa lui Juan Tigrul. Făcu scrisoarea ferfeniţă şi azvârli cât colo bucăţile de hârtie de mărimea unor fulgi de zăpadă, de parcă ar fi vrut să anihileze imaginile descoperite de lectură ca de o perdea care se trage brusc. Zadarnică încercare. Totul se încheiase pentru el. Numai când ceva e definitiv încheiat, trecutul lui renaşte şi devine actual, peren şi iremediabil. Propriul său trecut, pe care Juan Tigrul îl presupunea îngropat, se refăcea în întregime, închegat într-o veşnicie de infern, sub vraja doamnei general Semprun, preoteasă a lui Belzebut: „Bietul

Juan Tigrul! E un om sfârşit pentru totdeauna. Bietul Juan Tigrul! Ai devenit din nou Juanin şi Guerrita, ordonanţa.”

O vedea pe căpitănească, cu ochii ei mari şi lipicioşi, cu faţa ei de ipsos împodobită cu stucaturi; cu gura rotundă, de un roşu aprins, ca ceara de sigiliu; cu veşmintele uşoare de casă, cu poziţiile ei voluptoase, cu neruşinatele ei insinuări seducătoare. Ea îşi alegea singură, din întreaga companie, soldatul pe care şi-l dorea ca ordonanţă, care pe urmă rămânea foarte puţin în casa ei, fiindcă doamna căpitan, sătulă de el, începea să-i găsească defecte, şi aducea unul nou ca să-l încerce. întorşi la companie, soldaţii povesteau tot felul de istorii picante despre căpitănească. La cazarmă îi puseseră porecla de „doamna căpitan înghite-batalioane”. Bărbatul ei era un om cumsecade, viteaz dar cam nătăfleţ; pe cât de neînfricat şi de curajos în faţa duşmanului, pe-atât de neştiutor şi slab în faţa dulcei sale duşmance. îl îndrăgise tare mult pe Juanin sau Guerrita, cum i se spunea când era ordonanţă; atât de tare, încât pentru a o împiedica pe doamna căpitan să se descotorosească de el, ca de ceilalţi, hotărî să-l însoare cu o fată tânără şi frumoasă, pe care-o chema Engracia şi era slujnică în casă. Juanin se născuse într-un sătuc de lângă Traspenas, unde îşi petrecuse copilăria şi

adolescenţa, până fusese luat în armată. Cunoscând de timpuriu colectivismul amoros care domnea în acele văi de la poalele munţilor, încercă un sentiment de ciudă şi dispreţ pentru femeia de la ţară. îndrăgostindu-se lesne şi fiind sentimental, nu concepea dragostea decât ca un c'-ept viril de proprietate exclusivă. Ajunsese să creadă, ă femeile educate din târguri şi oraşe, doamnele mai ales, sunt exemplare perfecte de cinste feminină. Doamna căpiţa t Semprun îl făcuse să-şi piardă în întregime încrederea în femei. Şi totuşi se îndrăgosti de Engracia, fata din casă. Iubea în tăcere, luptând, cu preţul insomniilor şi a lipsei de poftă de mâncare, împotriva lui însuşi, când într-o bună zi căpitanul îi spuse: „Guerrita, băiatule, în ceea ce priveşte dragostea sunt expert. Nimic nu-mi scapă." Nefericitul căpitan! Juanin fu cât pe-aci să pufnească în râs; dar îşi luă seama îndată şi deveni foarte serios, auzindu-l că adaugă: „Ai cearcăne, te razi foarte des, îţi lustruieşti cizmele mai bine decât pe-ale mele; femeile de la bucătărie i-au spus neveste-mi că nu mănânci decât salată. Guerrita, tu eşti îndrăgostit. Şi ştiu şi de cine, fiindcă, fără să-ţi dai tu seama, am văzut cum te pierzi în faţa Engraciei. Şi pot spune mai mult. Engracia te place. Prin urmare... treaba e ca şi încheiată. Vă cununaţi îndată, fiindcă nici doamna nici eu nu vrem în casa noastră iubiri care să nu fie sfinţite în faţa altarului. Aşadar. La umăr, arm'! înainte... marş!" Deşi se perpelea de dragoste pentru Engracia, Juanin nu voia să se însoare, fiind convins că, mai devreme sau mai târziu, va fi înşelat, ceea ce l-ar face să înnebunească de durere. Dar această părere despre uşurătatea femeii, absolută şi dovedită în casa aceea în care îşi făcea slujba, nu putea s-o opună, ca pe un motiv convingător pentru a nu se însura, în discuţia cu stăpânul său, căpitanul orbit de dragoste. Cu siguranţă i-ar fi replicat: „Pe ce te bazezi? N-ai în faţa ochilor exemplul doamnei căpitan, care e o soţie ireproşabilă?" Bineînţeles că, dacă s-ar fi însurat, Juanin nu s-ar fi lăsat

înşelat cu-atâta ne ruşinare ca nătăfleţul de căpitan. Asta pentru nimic în lume! Avea ochi de pisică, atât pe chip cât şi în minte, care nici la lumina zilei nu sunt orbiţi, nici în întunericul nopţii nu-şi slăbesc puterea. Fapt este că Juanin s-a lăsat purtat spre altar ca mielul la tăiere. îşi adora nevasta. Ea arăta că-i împărtăşeşte sentimentele cu purtări gingaşe şi o mare delicateţe care, pentru moment, îl umpleau de fericire. O fericire amărâtă foarte curând de patima geloziei. Când, pentru a îndeplini o anumită obligaţie, trebuia să lipsească o buo»ă de timp de acasă, se mistuia la gândul că vreun căpitan afemeiat ar fi putut da târcoale casei cu gând s-o poată vedea pe frumoasa Engracia, căci, auzind zv onurile de la cazarmă, era la curent cu faptul că mulţi dintre ei îşi petreceau cea mai mare parte a ceasurilor lor sterile asediind femeile măritate din toate casele şi clasele sociale. Când se întorcea acasă, îşi pironea ochii în ochii Engraciei, de parcă ar fi vrut s-o sfredelească şi să pătrundă până în fundul sufletului ei, unde poate că germina o nouă sămânţă de iubire. Dacă într-o bună zi Engracia era abătută sau voia să stea singură, Juanin atribuia această dispoziţie unor motive greu de mărturisit ori păcătoase; bănuia că-i ascundea ceva sau că urzea ceva în taină, sau că se desfăta depănând amintiri plăcute. Dacă, din fericire, şi asta. se întâmpla« foarte des, Engracia îl copleşea cu drăgălăşenii şi vorbe dulci, atunci el îşi sporea bănuielile, atribuind efuziunea conjugală prefăcătoriei ori remuşcărilor. Firea lui timidă şi tăcută îl împiedica să-şi manifeste sentimentele şi să-şi descarce sufletul. Simţea cum inima i se înăspreşte din ce în ce mai mult. Acest supliciu mut devenea insuportabil. Aşa cum osânditul îşi aşteaptă moartea cât mai repede şi preferă să-i vină dintr-o dată decât să se lungească la nesfârşit în nenumărate fărâme de moarte, tot astfel Juanin, decât să continue să-şi simtă sufletul sfâşiat de martiriul incertitudinii, aproape ajunsese să prefere o dovadă evidentă că Engracia îl înşela. Pe

măsură ce Juanin devenea arţăgos şi violent, Engracia părea că-l iubeşte tot mai mult şi nu ieşea din cuvântul lui. Era andaluză, avea o înfăţişare plăcută, era subţire, avea un port armonios, chip arab, cu un oval fin, pielea moale şi transparentă ca ceara şi ochii ca măslinele. Asemenea femeilor din Orient, recunoştea drept calitatea masculină prin excelenţă purtarea poruncitoare a bărbatului gelos şi aspru. De mică, în fiecare fibră a trupului avea inculcat sentimentul că dragostea e o pasiune sângeroasă. Presimţea că Juanin, într-un moment critic, ar avea tăria să nu şovăie dacă ar trebui să facă vărsare de sânge din dragoste. Asta o făcea sa se înfioare de mândrie. Cânta de dimineaţa până seara, cu un glas catifelat şi îndurerat, cântece *flamenco* – *soleares*, *peteneras*, *saetas*, şi acele cântece atât de triste pe care lumea le numeşte „bucurii” – în care totdeauna este vorba de o crimă din gelozie şi de fatala împreunare a dragostei cu moartea. Cu asemenea ingrediente, de natură patetică, se plămădea elegia roşie, drama. în nopţile când căpitanul Sempriin făcea de gardă în sala drapelelor, îl lua cu el pe Juanin, ca să-l poată trimite cu scrisori până acasă, dacă era nevoie. Gelozia oarbă şi imaginaţia bolnăvicioasă îl bântuiau pe Juan Tigrul îndeosebi în nopţile acelea, în care absenţa lui din patul nupţial era prevăzuta şi obligatorie, exact ceea ce trebuia pentru a ispiti infidelitatea care nu se teme să fie descoperită şi pedepsită.

într-una din aceste nopţi, când aproape se crăpa de ziuă, căpitanul nu se simţi bine şi trebui să se întoarcă acasă. îl trimise înainte pe Guerrita ca s-o pregătească pe doamna căpitan, care era foarte sperioasă şi leşina din te miri ce, şi să-i dea asigurări că bărbatul ei n-avea nimic grav. Juanin bătu la uşă. Au întârziat mult până să răspundă. în cele din urmă a apărut Filimona, o băştinaşă bătrână care era angajată ca bucătăreasă. S-a retras în grabă după ce a ascultat vestea rea adusă de Juanin. După o altă bucată bună de timp şi-a făcut

apariţia şi doamna, foarte alarmată, într-adevăr, şi dând semne de mare spaimă. „Fugi, Guerrita, fugi – îi spuse-, şi ieşi înaintea stăpânului tău! Să nu se mişte din sala drapelelor. Sa mi-l aducă pe o targă sau cu o litieră, uşurel, să nu cumva să se agite şi să se simtă mai rău. Vai Doamne! Până nu-l văd acasă teafăr, o să stau ca pe jeraţie.” „Domnu’ căpitan vine pe jos şi trebuie să pice dintr-o clipă într-alta”, răspunse ordonanţa. Doamna scoase un strigăt şi dispăru de la fereastră. Semprun sosi când încă nu deschiseseră uşa. Coborî chiar soţia lui să-l primească. 11 pipăi din creştet până-n tălpi, vrând să se încredinţeze că e viu şi nevătămat. „Nu face eforturi. Nu te mişca de aici. Stai liniştit până ce-ţi revii. Sprijină-te de Guerrita şi de mine. Guerrita, ajută-l pe domnu’. Nu te mişca de lângă el.” Semprun se împotrivi la aceste măsuri de precauţie excesive. Juanin, mânat de o presimţire, porni ca un glonţ din ţeava puştii. Filimona, băştinaşa cea bătrână, alergă după el. Pe coridor îl apucă de poalele vestonului. „Unde alergi, băiete?” Juanin se smulse din mâinile ei şi-şi urmă în goană drumul spre odăile lui, care erau într-un mic pavilion din partea din fund a casei, lipit de apartamentul stăpânilor. Intră. Lumina zorilor se revărsa prin jaluzelele de trestii verzi. Engracia stătea jos pe o rogojină, învelită cu o pătură până la mijloc, cu mâinile încrucişate pe piept şi acoperindu-şi decolteul; faţa-i era livid; ochii, neliniştiţi. Un bărbat numai în cămaşă, cu pantalonii stacojii şi o haină pe mână, sărea pe fereastră în grădină. Juanin nu-l mai putu ajunge, dar îl recunoscu. Era neruşinatul de locotenent Rebolledo, cel cu mustaţa burgundă. Dintr-o săritură, Juanin se năpusti asupra Engraciei. îşi petrecu mâinile în jurul gâtului ei, gata s-o sugrume. O trânti pe rogojină şi în acelaşi timp îşi propti un genunchi în pieptul ei. Engracia, uitându-se la el cu o expresie ciudată care era în acelaşi timp de fericire şi de dezolare, abia putu să articuleze cu un firicel de glas: „Bine faci. Dar sunt nevinovată.” Chipul ei deveni violet; ochii îi

ieşiră din orbite; îşi dădea duhul. Juanin nu slăbea deloc strânsoarea. în clipa aceea sosi Filimona care, cu strigătele ei, sfâşie tăcerea şi o smulse pe victimă din mâinile călăului. Juanin căzu în genunchi lângă trupul soţiei lui. Părea că-şi pierduse minţile. Bătrâna, ghemuită, apleeându-se asupra lui şi ameninţându-l cu unghiile ei lungi şi ascuţite, îl acoperea de ocări: „Sălbaticule! Era nevinovată. Nu meritai tu, şacal negru ce eşti, floarea asta îmbobocită în zorii zilei, trandafirul ăsta înmiresmat.” Sosiră şi stăpânii. Doamna căpitan avu un atac de nervi, cu strigate şi zvârcoliri cumplite. Se răspândi vestea în tot cartierul. Pe Juanin l-au băgat într-o temniţă a închisorii militare. Mergea ca năuc. A rămas acolo tot timpul cât a fost arestat, până s-a terminat procesul. Engracia a fost grav bolnavă o săptămână; pe urmă s-a făcut bine. Opinia publică era de partea lui Juanin, care-şi surprinsese nevasta în flagrant delict de adulter chiar în patul conjugal. Doamna căpitan şi bătrâna băştinaşă îl scuzau pentru orbirea şi mânia lui, dar susţineau sus şi tare şi se jurau că Engracia e nevinovată şi că bărbatul ascuns în dormitorul ei nu putea fi decât un hoţ. După ce s-a vindecat, Engracia a început să sufere de tristeţe; avea sufletul bolnav. Din zi în zi era mai subţire şi mai vlăguită, îşi striga nevinovăţia, dar adăuga că nu putea s-o dovedească, fiindcă avea limba legată printr-un jurământ. Justifica purtarea lui Juanin şi susţinea că, dacă ar fi omorât-o cu-adevărat, era dreptul şi datoria lui, deoarece aparenţele o condamnau; şi, dat fiind că niciodată nu va putea să-i dovedească nevinovăţia ei, se resemna să nu se mai apropie de el şi să moară de durere.

Căpitanul Semprun îl vizita des pe Juanin la închisoare, ca să-i dea speranţe de achitare, pe care într-adevăr încerca din răsputeri s-o obţină, şi să-l convingă de nevinovăţia Engraciei. Juanin aştepta să iasă din temniţă numai şi numai ca să-l omoare pe locotenentul Rebolledo, pe urmă n-aveau decât să-l împuşte. A fost

achitat. Dar locotenentul Rebolledo murise de febră galbenă în provincia Mindanao, unde-şi ceruse transferul. Nici Engracia n-a mai întârziat mult pe lumea asta. Era una dintre acele femei cu pielea oacheşă şi inima fierbinte care atunci când iubesc se mistuie ca un grăunte de tămâie. Juanin fu lăsat la vatră şi se întoarse în Spania. După ce îşi vându puţinele bunuri pe care le moştenise la ţară de la părinţi, deschise o dugheană în piaţa târguşorului Pilares. Invariabila şi limpedea viziune interioară despre dreptatea („Dreptate! Nu crimă. Dreptate!”) pe care şi-o făcuse sugrumând-o pe ticăloasa de Engracia îi făcea viaţa insuportabilă. încetul cu încetul, pulberea cenuşie a nenumăratelor ore monotone se aşternu peste imaginile amintirii şi le şterse conturul. Apoi ivirea aproape miraculoasă a lui Colás în viaţa lui Juan Tigrul îi abătu atenţia de la trecut spre viitor. întorcând spatele trecutului, ignorându-l complet şi ignorând totodată această voinţă oarbă de a-l ignora, Juan Tigrul ajunse să se convingă, după câţiva ani, că trecutul nu este o formă a prezentului, ci o himeră pe care, odată risipită, n-o mai poţi restaura.

Şi iată că dintr-o dată, ca şi cum destinul, luându-l de umeri, l-ar fi silit brusc să se întoarcă pe călcâie făcând stânga-mprejur, se afla faţă în faţă cu trecutul său renăscut şi neschimbat. De aceea, cu glas jalnic, oftase din greu: „Apocalipsa!” Era, pentru el, prăbuşirea şi catastrofa unei lumi false, trecătoare, lume de aparenţe amăgitoare, plăsmuite de el însuşi, în care trăia adormit, parcă plutind într-un vis uşor, luând drept realităţi tangibile închipuirile lipsite de consistenţă materială. Sosise clipa reînvierii simţurilor aprinse din tinereţea lui pătimaşă, dureroasă şi oarbă. Şi aşa cum în ziua judecăţii de apoi, în marea frământare ultimă a vieţii şi marele dans universal al morţii, grotescul îşi dă mâna cu oribilul, tot astfel Juan Tigrul, năpădit de atâtea amintiri, redevenite dintr-o dată actuale, îşi fixă atenţia la un amănunt caraghios. Doamna căpitan Semprtân, cu

capotul uşor desfăcut, cu cămaşa de noapte violetă şi ciorapi ajuraţi, cum îi apăruse de atâtea şi atâtea ori înaintea ochilor, asemenea femeii lui Putifar, îi spunea: „Fetele mele gemene s-au născut la şapte sau opt luni după ce-ai plecat tu de la noi”. Şi pe urmă făcea un gest obscen, de parcă ar fi dat să se înţeleagă că fetele erau ale lui Juan Tigrul, care răspundea în sinea lui: „Or fi fiind fetele regimentului. Unde s-a mai văzut o asemenea stricată?!... Dac-aş şti...” Nu-şi termină gândul, fiindcă peste el se suprapuse, alungându-l, pe ecranul imaginaţiei lui contemplative, un alt fragment de realitate tragică. Retrăia acele clipe şi parcă era aievea: din nou se făcea că o strangulează pe Engracia, pe care o iubea ca pe ochii ^ din cap, parcă din nou îşi vâra cu voluptate unghiile în gâtul ei moale şi docil, de parcă ar fi frământat plinea pentru un sacrificiu; parcă din nou o ţintuia de podea.proptindu-şi genunchiul în pieptul ei, între frumoşii sudâi vedea faţa ovală, de ceară, mai palid ca de obicei din pricina luminii slabe a zorilor şi a presimţirii morţii pe care şi-o dorea; ochii ei verzi ieşiseră din orbite. îi auzea horcăitul dinaintea morţii. O auzea cum suspină, cu un glas foarte slab şi totodată deznădăjduit: „Bine faci, dar sunt nevinovată”.

Juan Tigrul îşi înăbuşi un răcnet pe care-l simţea ieşind din străfundul sufletului său sfâşiat ca o velă de corabie ruptă de uragan. Fiindcă văzuse încă ceva. Abia atunci văzu adevărul, pentru prima dată, după mai bine de douăzeci de ani. A fost ca o străfulgerare a adevărului care-l făcu să se simtă distrus. Engracia era nevinovată! Engracia era nevinovată! Locotenentul Rebolledo îşi petrecea nopţile în patul doamnei căpitan Semprun. Doamna căpitan îşi ascunsese iubitul în odaia Engraciei. „Sunt un om pierdut! Merit să-mi ispăşesc crima în chinurile iadului. Blestemaţi să-mi fie ochii, care n-au ştiut să vadă! Am fost orbit de diavol. Ochi afurisiţi, care n-aţi fost în stare să vedeţi la timp. Ar trebui să vă smulg din orbite cu unghiile, înainte de a vă podidi plânsul, căci

lacrimile nu mai pot învia morţii din mormânt. Uite-aşa!” Nu putea astupa izvorul lacrimilor care-i scăldau ochii şi încerca să le oprească strângându-şî pleoapele cât putea de tare. Un impuls irezistibil îl mâna să-şî sfâşie ochii cu unghiile. Îşi duse mâinile la ochi..., când alte mâini, reci şi slabe, îi cuprinseră mâinile. Juan Tigrul deschise ochii. De când citise scrisoarea doamnei căpitan şi până în momentul acela, după-amiaza se scursese pe nesimţite. Acum se înserase. Juan Tigrul văzu în faţa ochâlor chipul alb al donei Uuminada.

— Ce-i cu dumneata, camarade? îi spuse văduva cu un glas matern. Toată după-amiaza, de când ai primit scrisorile, n-am făcut altceva decât să te observ. Pesemne că sunt fermecate, fiindcă te-au făcut să te cufunzi ca într-un somn. Am venit să te trezesc. Vino-ţi în fire, prietene, vino-ţi în fire! Nu-i rău să visezî, când nu poţi trăi cum ţi-e voia, dar mai bine-i să trăieşti decât să visezi.

Juan Tigrul îşi lăsă capul în mâinile văduvei, pe care le sărută plângând. Dona Iluminada, cu glas tremurător, continuă:

— Ce-i copilăria asta? Văd că nu te cunosc aşa de bine cum credeam, don Juan, ori poate ai primit veşti bune de la Colás şi bucuria te-a tulburat peste măsură.

Căci bucuriile te fac uneori să plângi mai mult decât necazurile. Dar vino-ţi în fire, prietene!

Juan Tigrul continuă să plângă cu sughiţuri, cu tâmpla sprijinită în mâinile reci ale văduvei.

— Nici nu reuşeşti să legi două cuvinte. Te porţi ca un copil. De fapt, eşti un copil; aşa te-am socotit întotdeauna, şi eu când spun ceva... Hai! Strânge-ţi taraba, că uite au început să zboare liliecii şi au ieşit pisicile în piaţă. Du-te acasă. Mănâncă şi bea, că eşti bărbat în toată puterea şi nu poţi trăi cu aer. Gândeşte-te cât vrei la Colás şi întoarce gândurile pe toate feţele, până ce te linişteşti. Dormi zdravăn şi să vezi că mâine nu mai ai nimic. Hai, desprinde-ţi mâinile dintr-ale mele,

prietene. Capul sus şi vino-ţi în fire!

Juan Tigrul ascultă fără nicio împotrivire. Când dădu să plece, văduva îl bătu pe umăr cu afecţiune, spunându-i:

— Da' ştiu că te frămânţi din pricina băieţandrului ăsta. îţi dă târcoale fără să te slăbească o clipă. Curaj, camarade!

Juan Tigrul se întoarse acasă, aprinse lampa cu ulei, se aşează şi se prăbuşi cu capul pe masă. Se agaţa de gândul la Colás ca pocăitul de biciul autoflagelării. „O să-mi pot ispăşi vreodată păcatele? Timpul care-mi mai rămâne de trăit şi viaţa de apoi, după ce-oi muri, vor fi un infern sau un purgatoriu? Odată Colás m-a ajutat să-mi găsesc mântuirea prin uitare. Acum nu vreau, uitare, vreau ispăşire. Colás, Colás, aripi de vultur, inimă de porumbel, care, din pricina unei iubiri neîmpărtăşite, în loc s-o pedepseşti pe femeia nesimţitoare, ţi-ai luat zborul, rănit, spre locuri unde nimeni nu te poate vedea şi nici compătimi! Mă doare mai mult lecţia asta pe care mi-ai dat-o, fără voia ta, decât arsura remuşcărilor mele târzii. Trebuie să afli cine e tigrul ăsta pe care-l credeai un om demn şi cinstit; trebuie să afli din gura mea, ca o mărturisire. O să mă dispreţuieşti. O să mă ocărăşti. O, cât aş vrea să ridici mâna asupra mea! Aş suferi cu nespusă plăcere. Să vadă Dumnezeu că-mi primesc pedeapsa pentru crimele mele. O să stau în genunchi în faţa ta până ce-o să mă ierţi. Doar atunci voi putea nutri speranţa că Dumnezeu şi Engracia, din cerul unde se află, mă vor ierta."

Se auziră bătăi insistente în uşă. Juan Tigrul se dezmetici, trezit brusc din meditaţiile în care se cufundase. Intră părintele don Sincerato Gamborena, mai mult râzând decât vorbind, cu râsul lui gol, monoton, zgomotos, ca bătaia unei tobe. Era foarte mic de statură, aproape pitic; şi slab, numai piele şi oase. Avea un cap descărnat, cu craniul uşor de văzut sub stratul subţire de piele, parcă dată cu lac şi de culoarea osului. Era

îmbrăcat mirean: redingotă de alpaca, cu stofa rărită, roasă la coate, cârpită şi peticită chiar de don Sincerato; pantaloni strimţi dintr-o stofă ca pânza de umbrelă, care nu-i ajungeau nici măcar până la ghetele moi şi scâlciate în ultimul hal, deasupra cărora se vedea fluierul piciorului păros; joben diform, ros şi cenuşiu din cauza vechimii: părea un flacon de cerneală cu dop de sticlă de-un litru. îi spuse lui Juan Tigrul că a venit să-l caute ca să meargă împreună la doña Marica, unde i se simţea lipsa. Vorbi în felul lui foarte special, prin sentinţe eliptice şi deslânate. Deşi nu dispunea decât de mijloacele foarte modeste pe care i le punea la dispoziţie averea lui personală, era fondatorul, directorul şi susţinătorul unui azil de surdomuţi şi orbi, şi în tovărăşia lor permanentă se obişnuise să vorbească în maxime. între două fraze, care nu aveau pretenţia să fie ingenioase, se strecura un hohot de râs ori cel puţin un hârâit de tuse la fel de găunoasă şi de prelungită ca şi râsul. Râsul lui, râs de hârcă, se deosebea de tuse, o tuse macabră, prin linia pe care o descria cavitatea gurii, care la tuse era ca o mască de tragedie, iar la râs ca o mască de farsă.

Juan Tigrul se lăsa dus de mână de Gamborena. Când îl văzu intrând, doña Marica îl primi cu joviale formule de bun venit, legănând în aer, ca un fâlfâit de aripi, un mare evantai deschis, cum nu se găsesc pe toate drumurile. Femeia asta era tunsă complet în cap, fără niciun fir de păr. îşi vopsea în fiecare dimineaţă craniul cu un dop de plută ars, în aşa fel încât să dea impresia că are părul despărţit în două părţi egale printr-o cărare pe care şi-o făcea cu o andrea de croşetat ciorapi. Gură fără buze, îngustă, încreţită, ca o butonieră. Ochişori de şoarece. Totul se transforma în fandoseli, linguşeli şi mofturi. Aşa cum Gamborena aplauda cel dintâi tot ce spunea, la rândul ei doña Marica bănuia o intenţie de glumă ştrengărească în tot ce-i auzea spunând pe ceilalţi. îl batea pe umăr cu evantaiul pe interlocutor, sau îl lovea uşurel peste obraz,

cu cochetărie, în ciuda celor şaptezeci de ani bătuţi pe muchie. Scotea fără încetare dulciuri din buzunare şi le mozolea cu gingiile ei fără dinţi, de parcă ar fi supt.

Herminia, din colţul ei cufundat în umbră, marcă intrarea lui Juan Tigrul printr-un „bună seara” cântat, ridicându-se puţintel de pe scaun şi schiţând o reverenţă, dar fără a-şi lua ochii de la andrele. Herminia nu putea să-şi învingă spaima pe care o simţea în faţa lui Juan Tigrul. Nu îndrăznea sa-l privească în ochi. Tot timpul cât el rămânea la masa de joc, ea se refugia în întuneric, stând aproape cu spatele la masa de joc, tricotând, căci pentru aşa ceva putea spune că n-are nevoie de lumină.

Bătrâna, preotul şi Juan Tigrul îşi reluară partida. Juan Tigrul, văzând sau mai curând ghicind silueta retrasă şi misterioasă a Herminiei, al cărei chip rămânea complet ascuns, încât el nici n-ar fi putut spune cum arată, căci nu-i dăduse niciodată atenţie, se simţi deodată mai uşurat de povara grijilor recente, şi din nou puseră stăpânire pe el emoţiile din zilele precedente: curiozitate, frică, ură, dorinţa de a se răzbuna pe femeia care-l respinsese pe Colás. „O să vedem noi, domnişoară, o să vedem noi. N-ai vrut să auzi suspinele de dragoste ale unui tânăr fără pereche. Poate vrei să te măriţi cu vreun prinţ din poveste. Şi nici tovărăşia mea văd că n-o suporţi. Ce crezi tu? Că sunt o jivină murdară? Miros urât? închipuită ce eşti, uşurateco! Din ce neam te tragi? Taică-tu, un valencian, vânzător ambulant care-şi purta boccelele în spate, ca o cămilă ori ca un melc. Şi care pe deasupra mai era şi hoţ, după câte se vorbeşte. Dar te faci c-ai uitat toate astea. Maică-ta... Dintr-o familie de negustoraşi care abia-şi duceau zilele. Toţi nişte pungaşi, din tată-n fiu. Au pungăşia-n sânge. Falimentele s-au ţinut lanţ de voi, ca râia de om. Atunci de ce te ţii cu nasul pe sus? Iartă-mă, prinţeso. Uitasem că, după mamă, te cheamă Buenrostro [7]. Herminia Buenrostro, o să vedem dacă eşti cu adevărat frumoasă, pe potriva

7 în spaniolă, chip bun, chip frumos.

numelui, şi ce mutriţă vei face când vei afla nenorocirea care te paşte. Chipul de-i frumos, omul e fălos! Dar frumuseţea nu ţine o veşnicie. Din pricina unei femei frumoase bărbatul îşi pierde minţile, cum mi le-am pierdut eu, Doamne Dumnezeule! Dar mă jur că tu o să-mi plăteşti pentru toate, şi nu mă las până nu-ţi vin de hac.”

— Drob, neghiob, usturoiu-i zob! scheună de bucurie clericul, care avea un repertoriu bogat de exclamaţii bazate pe aliteraţii şi rime. E cu capu-n nori don Juan uneori. Cu asu-n mină nu bate. Patruzeci, doña Marica. Ai pierdut prosteşte, don Juan, o grămadă de bani. Bravo, bravo! Don Juan Tigrul are mintea la plimbare. Ha, ha, ha! Ai grijă, mătuşă, că hoţii-s la uşă! Gamborena-i aici. Bani-s stivuiţi. *Sursum corda*[8], hai, că-i trai pe vătrai! Bravo, bravo! Ha, ha, ha!...

— Sufletul curat e uşor de-nşelat. Ai un suflet de înger, don Juan, să-ţi ajute Dumnezeu. M-am etalat, nu profitând de o neatenţie, ci pentru că ai fost dumneata cavaler. Iar dumneata, părinte, eşti un hoţoman, l-ai zăpăcit şi m-ai zăpăcit şi pe mine, ca să faci douăzeci de puncte. Ia exemplu de la acest om binecuvântat. Să te răsplătească Dumnezeu, don Juan, spuse bătrâna intr-un tremolo acut ca de fluier.

Desfăcu şi mai mult evantaiul, chipurile ca să-i răcorească fruntea lui don Juan Tigrul, numai bine cit să-i acopere ochii, şi în acelaşi timp şterpeli pe nesimţite doi bănuţi de argint din grămada pe care-o avea în faţă.

— Şo pe ea, n-o lăsa! Ha, ha, ha! Zgripţuroaica-şi umple traista. Hămesita linge plita. Ia te uită ce potaie, fără veste te jupoaie. Numără-ţi banii, Juan Tigrul, numără-ţi banii. Bravo, bravo! Au zburat doi bănuţi, nu mai sunt, *volaverunt*. Ha, ha, ha!

Gamborena îşi ridica braţele şi sălta pe scaun, bucurându-se ca un copil.

— Doamne Isuse Hristoase! Mă faci să rid în silă.

---

8 Sus inimile, formulă în liturghia catolică (lat.).

Hi, hi, hi!

Doña Marica îşi făcea cruce cu evantaiul închis şi râdea mânzeşte.

— Astea nu-s glume potrivite cu o faţă bisericească. Don Sincerato ăsta parcă-i stăpânit de diavol. Hi, hi, hi!

Bine că dumneata, don Juan, nu te uiţi la ce spune el. Oricum, îmi vine să rid. Hi, hi, hi!

— Doi bănuţi prăpădiţi, şterpeliţi, în fişic îngrămădiţi, oricât nu vă dumiriţi. Cu martori oculari. Ha, ha, ha! Cu martori oculari. Bravo! Bravo! N-am ce zice! striga uscăţivul Gamborena, gata să-şi dea duhul.

Şi după ce lăsă cărţile pe masă, îşi duse mâinile la ochi şi, trăgând cu degetul arătător pleoapa de jos, îşi dezveli pielea din interior, clorotică, de culoarea paiului.

Juan Tigrul, cu simţurile slăbite şi imaginaţia înceţoşată de atâtea şocuri emoţionale violente care-l zăpăciseră făcându-l să nu mai ştie pe ce lume este, începu să se îndoiască dacă locul acela unde se afla şi cele două persoane pe care le vedea de o parte şi de alta existau cu adevărat ori era o simplă halucinaţie. Atât Gamborena, cât şi doña Marica îi apăreau acum sub o lumină cu totul nouă şi ciudată, de parcă şi el şi ei s-ar fi aflat în limb ori în valea lui Ioasaf. Erau două schelete care purtau măşti şi dănţuiau parcă puse în mişcare de un resort, veselindu-se cu un râs artificial şi strident. Dintr-o dată, viaţa omenească i se păru lui Juan Tigrul atât de tristă şi de absurdă încât, molipsit de zarva zgomotoasă a partenerilor săi de joc, izbucni într-un hohot homeric, cu rezonanţe metalice. Râdea din toate puterile şi nu se mai putea opri. Asta-i făcea plăcere, se simţea cuprins de entuziasm, de o beţie aproape, răspândind în jurul său exasperarea inconştientă care-i năpădise sufletul. Era ca un tânăr oştean în slujba regelui ce vrea să-şi cheltuiască surplusul de energie făcând să fluture stindardul sau suflând în trompeta de aramă până simte că-l dor plămânii şi se congestionează. Auzindu-l pe Juan Tigrul, doña Marica şi Gamborena îşi

înteţiră la început râsul. Doña Marica simţea că se sufocă. Dar pe urmă s-au speriat de acel râs frenetic şi suspect. Herminia lăsă lucrul şi-şi ascunse faţa în mâinî. Juan Tigrul, care văzu că Herminia se speriase, îşi stăpâni brusc râsul. Doña Marica, scoţând din buzunar o batistă mare şi parfumată pentru a-şi şterge sudoarea, făcu să se împrăştie pe jos o grămadă de caramele, care se rostogoleau în toate părţile. Don Sincerato începu să umble în patru labe pentru a strânge caramelele.

— Pentru numele lui Dumnezeu, don Sincerato... Un slujitor al Domnului nu trebuie să umble de-a buşilea... Herminia, vino-ncoa şi strânge caramelele astea.

Herminia nu se mişcă de la locul ei. Doña Marica adăugă cu asprime:

— Hei, ce-ai rămas aşa înţepenită? Vino-ncoace când îţi spun. Ia lampa şi caută bomboanele care-au căzut pe jos. Dacă n-am ceva de supt, mi se usucă gura.

Herminia se apropie încet şi tremurând dinspre zona neagră şi impenetrabilă, ca dinspre lumea de dincolo, până ce ajunse în penumbra fluidă şi de un verde marin din jurul lămpii. întreg chipul ei fu inundat de o lumină aurie. Juan Tigrul o contempla cu o privire de delirant; scoase un geamăt şi se prăbuşi ca trăsnit. Ceea ce Juan Tigrul văzuse sau crezuse că vede era chipul Engraciei reprodus pe chipul Herminiei: acelaşi oval fin, aceeaşi piele moale şi transparentă ca ceara, aceiaşi ochi ca două măsline, întunecaţi. Era Engracia în carne şi oase.

Herminia puse lampa pe masă şi se întoarse cât putu mai repede în colţul ei întunecos, nu fără a scoate un ţipăt de spaimă.

Când Juan Tigrul îşi veni în fire, doña Marica, care-i făcuse vânt cu evantaiul, exclamă:

— Mulţumescu-ţi ţie, Doamne! Credeam c-ai murit. De spaimă îmi pierdusem graiul.

— Am murit... Şi Engracia? bâigui Juan Tigrul,

rotindu-şi de jur împrejur ochii împăienjeniţi.

— Care Engracia? Dumneata delirezi, bunul meu prieten.

Juan Tigrul răspunse într-un târziu, găsindu-şi anevoie cuvintele:

— Da, delirez... Năluciri... un gol în stomac... Acum a trecut. Mă duc acasă. Bună seara.

Preotul îl însoţi până acasă. Juan Tigrul murmura pentru sine: „Apocalipsa! Reînvierea cărnii!”

Presto

Poate că Herminia era portretul reînviat şi reîncarnarea Engraciei. Poate că între ele două nu era decât o asemănare superficială de trăsături, în ovalul feţei, în pielea oacheşă şi în ochii de un verde întunecat. Poate că amintirea îndepărtată a Engraciei, de curând reconstituită de Juan Tigrul, nu mai era o imagine autentică, ci mai curând o figură generică, în care putea să coincidă şi să se înscrie orice femeie tânără, şatenă, graţioasă şi cu ochii ca măslinele. în starea de semihalucinaţie în care se afla, Juan Tigrul nu reuşea să-şi adapteze simţurile la realitatea exterioară; ba, dimpotrivă, deforma şi transforma datele lumii dinafară cu scopul de a le incorpora iluziei pe care i-o oferea viziunea lui interioară. Imaginea Engraciei îi cutreiera sufletul şi plutea peste apele lui frământate, asemenea unui spirit rătăcitor în căutarea unui corp în care să-şi găsească găzduire, şi apariţia luminoasă a Herminiei îi oferi o asemenea ocazie. Probabil că, ba poate chiar inevitabil, în acea dispoziţie sufletească, pe cea dintâi femeie tânără şi frumoasă ce i-ar fi ieşit în cale, oricare ar fi fost, Juan Tigrul ar fi confundat-o şi identificat-o cu Engracia. Şi întâmplarea a vrut ca această femeie» să fie tocmai Herminia Fapt este că Juan Tigrul, de când a căzut ca trăsnit din pricina emoţiei pe care i-a produs-o vederea Herminiei şi până în clipa când şi-a revenit, s-a schimbat complet, astfel încât a devenit un alt om. Asemenea unui ulcior pe care îl deşerţi dintr-o dată şi

apoi torni în el imediat un lichid diferit, până ce-l umpli ochi, tot astfel Juan Tigrul, în timpul scurtei perioade în care şi-a pierdut cunoştinţa, s-a primenit: fiinţa lui interioară şi inconştientă a fost înlocuită de o altă fiinţă, străină: Herminia. Şi de aci înainte în sufletul lui nu mai era loc pentru el, ci doar pentru Herminia. Juan Tigrul nu putea să-şi dea seama şi cu atât mai puţin să recunoască această mutaţie bruscă, fiindcă din personalitatea lui anterioară nimic nu rămăsese invariabil şi în stare să-i slujească de contrast şi punct de referinţă. Deşi începea un alt mod de viaţă, într-un alt univers, încă nu-şi dădea seama de asta. Astfel, când în drum spre casă murmura, mai mult din automatism şi printr-un ricoşeu al memoriei orale decât cu intenţia de a-şi exterioriza starea sufletească: „Apocalipsa! Reînvierea cărnii!”, aceste exclamaţii dobândiseră pentru el o forţă de sugestie diferită de aceea pe care o aveau cu puţin timp în urmă. Nu mai exprimau groaza în faţa unui cataclism final, ci un mod de uimire fericită, ca în faţa unei apoteoze scenice cu montare fastuoasă şi ingenioasă. In clipa când a leşinat văzuse cum amintirea Engraciei se suprapunea pe imaginea Herminiei. După ce şi-a venit în fire, a văzut mereu imaginea ideală a Herminiei suprapunându-se pe amintirea Engraciei, strangulând-o, hrănindu-se din ea, epuizând-o şi uscând-o precum iedera ce se răsuceşte pe trunchiul copacului. Era, prin urmare, îndrăgostit de Herminia, şi credea că o urăşte, cum o urâse mai înainte fiindcă îl refuzase pe Colás al lui. Dar ura de acum era o tăinuire instinctivă a unei obscure bucurii, de care, dacă ar fi fost conştient, s-ar fi ruşinat.

Pentru el, să creadă că o ura mai departe pe Herminia echivala, într-o inversare sofistică a sentimentului, să se bucure de certitudinea că Herminia alungase departe de ea pe alt pretendent, şi cum acesta era Colás, care-i era ca un copil, simţea nevoia să menţină acea falsă ură pentru a nu înceta să se delecteze cu certitudinea temeiului pe care-l avea. Scriindu-i acum

lui Colás, Juan Tigrul era convins, cu perfectă bună-credinţă, că tot ce-i spunea era menit numai şi numai să-i facă băiatului plăcere, când, de fapt, nu făcea altceva decât să transpună în sfaturi şi mustrări paterne dorinţele latente şi nebănuite ale inimii lui. „Femeia asta nu e vrednică decât de dispreţul tău.

Trebuie s-o iuţi", îi spunea într-o scrisoare. Şi în următoarea: „Dacă te gândeşti bine, femeia asta nu e ca toate femeile, căci ştiind că^ tu eşti singurul meu moştenitor, nu s-a lăsat totuşi ispitită de lăcomie. Dacă nu te-a acceptat, fără îndoială înseamnă că a înţeles că niciodată nu te-ar fi putut iubi. A dat dovadă de nobleţe. Nu trebuie să pui prea mult la inimă, şi nici să-i porţi pică. Respeetă-ţi hotărârea şi încearcă s-o uiţi." în altă scrisoare îi spunea: „Nu ţi-a trecut prin cap, înainte de a ridica asediul, să te interesezi dacă nu cumva ai un rival care a ieşit învingător? Se mai întâlnea cu un alt bărbat femeia asta? Trebuie să-l găseşti şi să te lupţi pentru ea bărbăteşte. Spune-mi adevărul. Dacă există, şi mă tem că există, un rival fericit, îţi răspund, dragă Colás, că o să mă ocup eu de el. Tu încearcă să uiţi, căci ocazia a trecut pentru totdeauna, în ceea ce te priveşte; şi lasă lucrurile în seama mea." în următoarea: „Cu cât mă gândesc mai mult, cu atât sunt mai încredinţat că totul s-a petrecut spre binele tuturor, după cum mi-a spus dona Iluminada, care le ştie pe toate, şi care îţi trimite salutări călduroase (află că a luat-o de suflet pe Carmina, orfana cumetrei Carmona), şi mă cuprinde groaza la gândul că, dacă femeia asta te-ar fi acceptat, te-ai fi căsătorit cu ea, ceea ce ar fi fost o mare greşeală. Sunteţi aproape de aceeaşi vârstă; tu eşti mai tânăr cu un an decât ea. Gândeşte-te puţin. Peste douăzeci şi cinci de ani, şi ce înseamnă douăzeci şi cinci de ani în viaţa asta care trece în goană, ea ar fi putut să-ţi fie mamă. Cred că acum mă înţelegi; vreau să spun că tu vei fi la fel de tânăr ca acum, căci la patruzeci şi cinci de ani un bărbat continuă să fie un copil, iar ea va fi o matroană respectabilă. Nu ţi-ai dat

seama de asta? Ba chiar încep să bănuiesc că Herminia s-a gândit la fel ca mine, socotind, căci pare chibzuită, că e mai potrivit pentru vârsta şi situaţia ei un bărbat în toată puterea. Gândeşte-te la ea ca la o mamă şi-o să te lecuieşti de dragostea asta nebunească. Nu trebuie s-o vezi ca pe-o femeie; şi mai ales încearcă s-o uiţi."

Toate acestea le scria Juan Tigrul cu naivitate, ignorând încă iubirea oarbă care-i dicta gândurile de mai sus, şî foarte mândru de dialectica lui afectivă, care i se părea, extrem de simplă şi imbatabilă. Refrenul, ca un corolar at unei teoreme pasionale demonstrate îndeajuns, era mereu acelaşi: „încearcă s-o uiţi pe femeia asta". Colás răspunse: „Nu ştiu dacă o s-o pot uita". Juan Tigrul, la început descumpănit, apoi supărat, răspunse sentenţios: „Ca să poţi, trebuie să vrei. Dacă mi s-ar fi întâmplat mie aşa ceva, ţi-aş fi arătat că dacă vreau ceva atunci pot. Nu de mult a trebuit să uit ceva, ceva care m-ar fi făcut să-mi pierd viaţa. Află că am uitat cu desăvârşire totul, încât acum n-aş putea să-ţi mai spun despre ce era vorba. Mi-a rămas doar o ciudă nedesluşită de pe urma suferinţei trecute, asemenea durerilor pe care le simţi în muşchi după ce-ai mers călare o zi întreagă. Tot ce ţi-am spus acum nu se referă la ultima noastră conversaţie, care, în ceea ce mă priveşte, nu a lăsat urme în amintire, fiindcă îmi ieşisem din fire şi nu ştiam ce spun, şi sper că vei înţelege asta. Nu ţin minte prostiile şi vorbele grele pe care ţi le-am spus în seara aceea; dar lăsând la o parte ce-am spus atunci la supărare, parcă îmi aduc aminte că de fapt aveam dreptate şi la dreptatea asta ţin foarte mult şi acum. îţi spun aşadar la fel ca atunci şi ia aminte: dacă n-o dai uitării pe femeia asta, o s-ajungem la o duşmănie fără împăcare." Colás nu i-a mai pomenit în scrisori nimic despre asta. Juan Tigrul s-a liniştit.

Prima fiinţă care şi-a dat seama că Juan Tigrul era uşor rănit de săgeţile iubirii a fost pătrunzătoarea dona Iluminada, care pe lângă perspicacitatea înnăscută avea

experienţa multor ani de iubire tainică şi fără speranţă. Pentru dona Iluminada a fost de-ajuns să observe un zâmbet foarte special de extaz, cu totul inedit şi perfect incompatibil cu craniul inchizitorial şi chipul mongolic al lui Juan Tigrul, pentru a se convinge că era îndrăgostit ca un băieţandru abia ieşit din găoace. Fără să-şi dea seama îşi netezea uneori cu mâna mustăţile lungi şi negre ca smoala, imprimând vârfurilor o orientare zenitală, ca la muşchetari.

Dona Iluminada, cu toate că îşi simţea inima rănită văzându-l astfel pe bărbatul pe care-l iubea atât de mult, nu putea să nu râdă în sinea ei. Se gândea: „O să-mi fie dat să te văd, Juan, pieptănat cu cărare la mijloc şi purtând baston, ca un filfizon. Era de aşteptat. Eu ţi-am prezis că aşa o să se întâmple. Ai căzut în cursă. Zâmbetul tău de extaz inocent poate arăta două lucruri: ori că iubeşti şi iubirea îţi este împărtăşită, ori că eşti îndrăgostit fără să ştii. Mi se pare că a doua posibilitate e mai aproape de adevăr. Cine-i fata? Unde-ai găsit-o? Tu nu te mişti toată ziua din faţa tarabei. La doña Mariquita, unde mergi seara să joci cărţi, nu sunt femei, în afară de Herminia, din pricina căreia se chinuie Colas. îmi frământ zadarnic mintea. Dar că tu nu mai eşti stăpân pe tine şi că cineva te-a fermecat nu mai e nicio îndoială. E de-ajuns pentru oricine să te vadă ca să-şi dea seama de asta. O fi vreo ţărancă. Dis-de-dimineaţă ieşi din casă ca să aduni ierburi medicinale. Ţi-or fi dat chiar ţie să bei ierburi cu care ţi-au făcut farmece?”

Juan Tigrul mai prezenta şi alte simptome care veneau în sprijinul bănuielii pe care-o avea doamna Góngora. Unul dintre ele era felul în care o privea pe Carmina şi cum se purta faţă de ea. Văduva.o trimetea de multe ori până la taraba lui Juan Tigrul ca să-i ţină de urât şi să mai iasă şi ea puţin la soare, să respire aer curat. Juan Tigrul se purta atunci cu o curtenie exagerată, destul de comică şi nepotrivită atât cu firea lui, cât şi cu vârsta Carminei. Doña Iluminada, cu intuiţia

ei sigură, bănuia că atâta politeţe şi chiar umilinţă nu reprezentau un omagiu adus acelei copile, ci erau un fel de simbol vizibil şi apropiat, fie al femeii în general, fie al unei singure femei. Carmina, pentru Juan Tigrul, era numai ecoul unei melodii îndepărtate. „Juan Tigrul se uită la Carmina – îşi spunea doña Iluminada – ca prin gaura cheii: ca să vadă prin ea ceva ce noi ceilalţi nu vedem. Nu-mi miroase a bine. în curând o să iasă totul la iveală." Celălalt simptom se referea la faptul că, de unde mai înainte Juan Tigrul era parcimonios, dacă nu chiar zgârcit, acum devenise foarte darnic. în fiecare zi o răsfăţa pe Carmina cu bani pentru bomboane, ba chiar i-a cumpărat o pereche de pantofi de lux şi un lănţişor cu un medalion de argint. Mai erau şi alte dovezi de generozitate pe care văduva nu le cunoştea. Lui Colas îi trimetea o sumă frumuşică în fiecare scrisoare, ca bani de buzunar. După ce primise a doua epistolă de la doamna general Sempnin, în care această eroină „abandonată de patria nerecunoscătoare şi cu funia sărăciei în jurul gâtului" (cum scria ea) îşi reducea cererea de la o mie la cinci sute de pesete, Juan Tigrul şi-a deschis băierile pungii şi i-a trimis cifra impresionantă de treizeci şi doi de *dur* os1 şi jumătate, dând dovadă de imprudenţă, fără a se gândi că în felul acesta crea un precedent funest, plin de consecinţe, care putea să nu se mai sfârşească niciodată. După primul mandat poştal, a trebuit să-i mai trimită şi alţi bani, niciodată însă atât de mulţi, ce-i drept. Până când a refuzat-o brusc, din pricina unei veşti epistolare pe care i-a trimis-o din Madrid prietenul său drag, din ce în ce mai drag, Vespasiano, cu care purta o corespondenţă asiduă. Scrisorile lui Vespasiano erau ca tiradele lui Don Juan: povestirea înflăcărată a isprăvilor lui de seducător. într-una din scrisori îi povestea în treacăt lui Juan Tigrul că făcuse cunoştinţă cu o doamnă Semprun, văduva unui general, care specula farmecul celor doua fete ale ei, Chiche şi Chocho, care, fiindcă păreau chinezoaice şi erau foarte

slabe, nu aveau mare căutare, aşa încât, fiind la fel de înclinate spre desfrâu ca şi mama lor, ajunseseră un fel de curtezane gratuite; şi Vespasiano îşi încheia scrisoarea cu vorbele pline de haz atribuite doamnei general prin care aceasta se plângea de slăbiciunea fetelor ei: „Sărmanele, cum nu fac altceva decât să răsplătească bărbaţii cu dragostea lor şi să mănânce îngheţată...” Juan Tigrul, cu morala lui pesimistă, a comentat în sinea lui: „Mamă degenerată! Avorton al naturii! Pentru mine nu mai exişti din clipa asta. Ah, femeile, femeile! Nu sunteţi făpturi ale Domnului, ci ale duşmanu-, lui sau neîmpăcat, diavolul. De-ar veni un înger al răzbunării, trimis de Cel de Sus, ca să vă răpună pe toate băgând cuţitul în voi. Putori ce sunteţi! Dar, în lipsa îngerului, căci ar însemna să-i cerem prea mult lui Dumnezeu, mă mulţumesc cu un Don Juan ca Vespasiano, care din când în când vă scoate din minţi şi pe urmă ne răzbună pe noi subjugându-vă şi smulgându-vă măştile, astfel încât pe feţele voastre se poate citi ce sunteţi: târfe. O, Vespasiano, prieten vrednic de invidie; niciodată n-am avut mai multă nevoie de tine!” Juan Tigrul voia să spună: „Niciodată n-am avut mai multă nevoie să fiu ca tine”. Să fie aşa cum Juan Tigrul îşi închipuia că este[9]

Vespasiano, irezistibil. Gândindu-se necontenit la Herminia, Juan Tigrul îşi îndrepta în mod inconştient gândurile pe un alt făgaş decât cel firesc, transfigurându-le şi încărcându-le cu simboluri. Crezând că se gândeşte acum mai mult ca oricând la Vespasiano, de fapt transpunea în conştiinţă dorinţa, încă oarbă, de a o cucerî pe Herminia.

Preotul Gamborena se înfăţişa seară de seară acasă la Juan Tigrul ca să se intereseze de sănătatea lui în numele donei Mariquita şi-l îndemna să îasă din izolare şi să meargă cu el la jocul de cărţi ca să-şi alunge grijile. Juan Tigrul se scuza, invocând faptul că nu se simţea

9 Monedă spaniolă în valoare de cinci pesete.

bine.

într-o conversaţie pe care au avut-o într-una din acele zile bunica şi nepoata, Herminia i-a dezvăluit pentru prima dată că fusese curtată de Colás, ceea ce bătrâna nici măcar nu bănuise, după care fata i-a spus că poate Juan Tigrul era la curent cu incidentul şi că, ofensat, nu voia să mai calce în casa lor.

Ca atunci când o grămadă de farfurii dintr-un dulap de bucătărie se răstoarnă şi se fac ţăndări, aşa a fost scandalul stârnit de decepţia şi apoi enervarea subită a donei Mariquita. Gesticulând din toate membrele, de parcă s-ar fî făcut bucăţele, vociferă:

— Abia acum mă pui la curent, proasto? Mai înainte n-ai avut gură? Vrei să spui că am avut în mână lozul cel mare şi că tu, fiindcă nu-ţi plăcea numărul, l-ai aruncat la gunoi? Ai merita să-ţi scot ochii şi să-ţi smulg părul din cap. Nu ştiu cum pot să mă stăpânesc. Nenorocire mai mare ca asta nu puteai să aduci pe capul nostru, netoată ce eşti! Viitorul nostru e în mâinile lui Juan Tigrul. Cine-o să îndrepte ce-ai stricat tu? Ce minte-ai avut când ai făcut pasul ăsta care ne duce la pierzanie?’ De ce n-ai cerut sfatul celor mai bătrâni ca tine? Când o să găseşti o partidă mai bună decât Colás? De ce nu i-ai spus că-l iei de bărbat şî că-l iubeşti? Vai de mine! Acum e prea târziu. M-ai nenorocit. Nu mai avem nicio scăpare.

Herminia răspunse, senină, că în mod obiectiv încă nu era prea târziu, căci Colás îi scrisese de peste mări asigurând-o că iubirea lui era la fel de statornică şi de puternică; dar că ea, deşi simţea pentru Colás o afecţiune potolită şi-l admira pentru nobleţea caracterului, nu-l putea iubi aşa cum ar fi vrut el. Chiar dacă ar fi fost nebună după el, nu l-ar fi luat niciodată de bărbat. Prefera să rămână în mizerie şi chiar să moară decât să aibă parte de supliciul de a trebui să trăiască mereu alături de Juan Tigrul, care-i inspira teamă şi repulsie. în sfârşit, mărturisi că e îndrăgostită de un alt bărbat. Cine era acest bărbat bunica n-a putut scoate de

la ea nici cu ameninţări, nici cu rugăminţi. Acest bărbat era tocmai Vespasiano.

în aceeaşi seară, doña Mariquita, cu broboadă şi pelerină, se înfăţişă la Juan Tigrul acasă. Era zăpăcită şi speriată, ca un puişor la vederea şarpelui. Juan Tigrul, fără să-şi dea seama de ce, se simţi cuprins de o mare bucurie văzând-o sub acoperişul lui pe bunica Herminiei. Nu mai contenea cu exclamaţiile de satisfacţie, ca faţă de o persoană pe care o reîntâlneşti după mulţi ani de absenţă. O luă de mână şi o conduse până la un scaun, poftind-o să ta loc. îşi ceru scuze că nu are prăjituri s-o trateze. îi oferi cârnaţi, brânză şi vin alb de Rueda, singurele bucate pe care le avea în casă. Doña Mariquita, pentru a nu-l jigni cu refuzul ei, cu strâmbături şi mofturi, de parcă ar fi fost silită să înghită o doctorie, bău trei pahare de vin alb. în felul acesta se însufleţi. După multe ocolişuri, după ce-i făcu de câteva ori cu ochiul lui Juan Tigrul şi-l lovi tandru cu evantaiul peste obraz, îi spuse că aflase chiar atunci de dragostea dintre Colas şi Herminia; că, iscodind-o pe nepoată-sa, înţelesese că era îndrăgostită lulea, chiar aşa, lulea, de Colas, dar nu îndrăznise să-i spună din pricina sfielii; şi că de îndată ce băiatul avea să se întoarcă din armată nunta nu mai putea fi amânată. iân sfârşit, îndrăzni să-i spună lui Juan Tigrul „cuscrule".

Juan Tigrul se făcu verde. Impunător şi scoţând ţepi ca de arici, mârâi:

— Doamnă, drept cine mă iei dumneata?

Doña Mariquita făcu ochii mari şi mai dădu pe gât un pahar de vin, pentru a prinde iarăşi curaj:

— Crezi că sunt născocirile mele? Crezi că, mânată de interes, vreau să te înşel? Ferească-mă Dumnezeu! Stimate domnule Juan... Uite, mă jur pe cruce. Să n-am eu parte de lumina soarelui. Mă jur că tinerii o să se cunune, insistă doña Mariquita vorbind pe nerăsuflate.

Apoi sărută crucea improvizată din evantai şi furculiţă.

— Ei bine, află că eu, fără să mă jur, căci oamenii cinstiţi n-au de ce să facă jurăminte, te asigur că n-o să se cunune fiindcă n-am chef, asta e, spuse Juan Tigrul, izbind cu pumnul în masă cu o forţă extraordinară şi făcând-o pe dona Mariquita să tresară pe scaunul ei.

Vicleana bătrână îşi ascunse obrazul într-o batistă care mirosea de la o poştă a parfum ieftin şi, în acea atmosferă sufocantă, scoase câteva oftaturi false. Apoi se şterse la ochi de parcă ar fi plâns.

— Iartă-mă, iartă-mă, stimate domn!... Cum am putut eu...? Sigur. Dumneata eşti un capitalist; nepotul dumitale e un băiat pe care-l aşteaptă o carieră strălucită. Noi abia ne ducem zilele de azi pe mâine. N-avem nimic, ba mai suntem şi datori pe deasupra. Trăim din mila altora şi abia avem ce pune pe masă. Firul existenţei noastre e subţire ca firul de păianjen care atârnă de grinda din tavan. Cine ar putea fi pentru noi ca o grindă dacă nu dumneata, stimate domnule Juan? Vai de mine! Nu se poate spune că nu-mi ştiu lungul nasului. Nepoţica mea, Herminia, sărmana de ea, cum ar putea să aspire...? Nu are nimic afară de ce-i pe ea, şi nu-i nimic de capul ei.

— N-am spus asta, ce dracu! i-o reteză Juan Tigrul, aspru pe dinafară şi blând pe dinăuntru.

— Da, da, scânci bătrâna. Vai de tine, sărmana mea Herminia! N-ai altă avere decât frumuseţea şi cinstea ta.

— Ţi se pare puţin? Aş vrea eu să am asemenea calităţi, o întrerupse Juan Tigrul, oleacă mai îmblânzit.

— Usucă-te şi te ofileşte în floarea tinereţii, fata mea! Nu te mai amăgi, adună necaz după necaz, până ce-o să explodezi ca o petardă, că ăsta-i programul de distracţii pentru fetele sărace şi cinstite.

— Destul, destul, dona Mariquita. încetează cu plânsetele, dacă vrei să rămânem prieteni, o admonesta Juan Tigrul, punându-şi mâna pe umărul bătrânei.

— Păi ce altceva mi-aş putea dori eu decât să rămânem prieteni ca şi până acum? îl întrerupse

bătrâna, poate puţin prea devreme.

— Ei bine, reluă firul Juan Tigrul, schiţând un zimbet îndoielnic; ce-a fost a fost. S-a întâmplat exact ce trebuia sa se întâmple. Să nu mai vorbim despre asta niciodată, dar niciodată, şi să rămânem prieteni buni.

— Adevărat? Nu-mi porţi pică? Dac-ar fi stat în puterile mele...

— Ai grijă, doña Marica, să nu ne întoarcem de unde-am pornit!... o întrerupse Juan Tigrul, redevenind serios o clipă şi apoi zâmbind iar, cu un zâmbet mai larg şi mai echivoc de data asta.

Bătrâna se uita descumpănită la Juan Tigrul.

— Nu m-ai lăsat să termin, corectă vicleana bătrână. Voiam să spun că dacă mi-ar sta în putere să-ţi pot plăti datoria aia, pe sănătatea mea că ţi-aş plăti fără întârziere; dar, cum nu-mi stă în putere, eu mă aflu în puterea dumitale atâta timp cât vei fi dispus să aştepţi şi vei accepta să mă păsuieşti. De aceea mă temeam şi mă tem că altul ţi-e gândul şi că-ţi baţi joc de o biată bătrână.

— Ei da, vecino. Altul mi-e gândul. Nu sunt dispus să te păsuiesc în ceea ce priveşte datoria. Nu, doamnă. în celelalte chestiuni, totul rămâne ca înainte. O să fim la fel de buni prieteni, ba chiar şi mai buni. Dar afacerile sunt afaceri şi trebuie să fie clare şi să aibă o poziţie proeminentă, ca nasul în mijlocul feţei. Da sau ba; niciun „poate” ori „să vedem”; fiindcă vorbele astea sunt vorbe de clacă, nu de afaceri. Trebuie să terminăm cât mai repede afacerea noastră.

Zâmbetul lui Juan Tigrul se lăţise atât de mult, încât îl silea să deschidă gura. Era ca un râs sardonic ori o grimasă a feţei.

— M-ai omorât! suspină, dezumflată, doña Mariquita, pregătindu-se să joace scena unui leşin spectaculos înainte ca gura aceea a lui Juan Tigrul, deschisă în faţa ei ca o prăpastie care părea că vrea s-o înghită, să mai scoată un cuvânt.

înclinarea spre generozitate din ultimele zile, de care dăduse dovadă permanent Juan Tigrul, îl făcea în clipele acelea să zâmbească, să vorbească şi să procedeze altfel decât de obicei. Deschise un sertar din care scoase chitanţa doñei Mariquita. Apucând-o de un colţ cu două degete, o apropie de botişorul bătrânei care, cu ochii mijiţi, prefăcându-se că se simte rău, spiona de după jaluzelele genelor mişcările lui Juan Tigrul. Curând bătrâna făcu nişte ochi de viţel, rotunzi şi tâmpi, când văzu că Juan Tigrul aprinde un chibrit, dă foc chitanţei, o lasă să ardă până ce se frige la degete şi, la sfârşit, suflând, împrăştie în aer rămăşiţele hârtiei carbonizate.

— Nu ţi-am spus? Am terminat afacerea. Nici dumneata nu depinzi de mine, nici eu de dumneata. Rămânem buni prieteni ca şi până acum, încheie Juan Tigrul.

— Visez sau e aievea? Mi s-a urcat vinul la cap? Dragul meu don Juan... Şi erai ca un torent distrugător... Să mai aibă acum cineva curajul să-ţi spună Tigrul! Eşti bun ca pâinea caldă, eşti ca o mană cerească. Cum aş putea să-ţi mulţumesc? Lasă-mă să te sărut pe fruntea pe care ar trebui să porţi coroană.

Juan Tigrul se dădu înapoi şi bombăni:

— La naiba cu coroanele! Ce fel de coroană vrei să-mi pui dumneata?

— Coroană de sfânt. Ce altceva ai putea să porţi?

— Nici de sfânt, nici de alt fel. Fruntea trebuie să rămână liberă şi fără podoabe. De aceea n-o să mă vezi niciodată cu pălărie, şapcă sau căciulă. Şi să nu te mai aud cu asemenea vorbe.

— Ce inimă de aur! Vai, copilul meu! Niciun fiu pentru maică-sa n-ar fi făcut ce-ai făcut dumneata pentru mine. Nu pot să-mi vin în fire. Lasă-mă să te sărut.

Şi doña Mariquita sălta ca o coţofană în faţa iui Juan Tigrul, străduindu-se să-i ajungă la frunte ca să-I sărute.

Juan Tigrul râdea acum în aşa fel încât putea fi

auzit, împingând-o uşurel spre uşă pe vizitatoare, spuse:

— Ai grijă să nu-ţi facă rău atâta agitaţie. Du-te să te odihneşti acasă. La revedere. Noapte bună. Rămânem prieteni buni.

Din capul scării, doña Mariquita îi trimitea sărutări cu evantaiul.

După ce rămase singur, Juan Tigrul intră în odăiţa cu relicve. Plin de el şi cuprins de un fel de optimism comic (căci trăia în cea mai bună cu putinţă dintre lumi, şi această lume el o purta în suflet, fiind stăpânit de o sentimentalitate eterică şi instabilă), Juan Tigrul era mirat el însuşi şi în acelaşi timp mândru de gestul pe care parcă printr-o inspiraţie divină îl arătase faţă de doña Mariquita. Adresându-se în închipuire lui Colas şi adoptând un ton solemn, vorbi astfel: „Acum eşti răzbunat. Cea mai deplină răzbunare a firilor nobile se împlineşte opunând ofensei generozitatea. în clipa asta chiar Herminiei îi plesneşte obrazul de ruşine (Juan Tigrul îşi spunea în fond în sinea lui, fără să-şi dea seama: «E răscolită, e covârşită de o dulce sfială; probabil că i s-au umezit ochii»). Iar dacă încă nu înţelege lecţia asta, o să pun la cale o altă răzbunare, şi mai cumplită. Că doar n-au intrat zilele-n sac.” Se duse la culcare şi după mai puţin de cinci minute putea fi auzit cum sforăie, cu un timbru ascuţit şi victorios.

Ieşi în zori la câmp să culeagă ierburi. Toate lucrurile îl încântau; se simţea atras spre ele de o iubire care se născuse din înţelegere. Totul era frumos. Totul era folositor. Totul era bun. Aceleaşi ierburi otrăvitoare nu sunt oare în acelaşi timp tămăduitoare? Unele sunt tonice, dau puteri noi celui slab; altele sunt calmante, fac să dispară durerea. Ce frumoasă, ce delicată e colina aceea care se profilează ca sânul unei femei! Ar fi dorit s-o strângă la piept ca pe o soţie. Fusta ei de catifea aurită era împodobită cu flori. într-acolo se îndreptă Juan Tigrul să le culeagă. Erau flori de mătrăgună, crini albi cu marginile roz, cu lujerul ca o pană de lebădă scăldată în

lumina zorilor. Ce minune! Se întoarse în oraş cu un mănunchi de flori de crin. înclinându-se din mijloc în semn de supunere, le oferi Carminei, simbol suficient, după cât se vede, al celeilalte femei, ascunsă încă după coama unui nor.

Aşa cum vegetaţia dintr-o grotă se înalţă înfometată spre crăpătura pe unde pătrunde o urmă albicioasă de lumină, firimitură din marea pâine aurită a soarelui, tot astfel iubirea ascunsă a lui Juan Tigrul, oarbă şi copleşitoare, tindea din ce în ce mai puternic spre Herminia. Nu peste mult timp îşi făcu din nou apariţia la jocul de cărţi de la dona Marica. în pofida mustrărilor şi protestelor lui don Sincerato, juca înadins prost pentru ca bătrâna să câştige. în seara când Juan Tigrul reapăru la sindrofie, Herminia se ridică în picioare pentru a-l saluta cu un glas stins, de parcă nu era al ei. Apoi se furişă încetul cu încetul în întuneric, până când, cu inima cât un purice, fugi pe ascuns în cămăruţa din fundul prăvăliei. Juan Tigrul nu voia s-o vadă; dar din când în când trăgea cu putere aer în piept, ca şi cum ar fi vrut să respire parfumul ei din umbră, împrăştiat în toată încăperea. O

clipă crezu că se sufocă, că nu mai are aer. Dar de fapt nu aerul îi lipsea, ci Herminia, de a cărei absenţă pupilele lui de pisică îşi dădură seama imediat.

— Unde s-a dus mucoasa aia? întrebă Juan Tigrul fără a se putea stăpâni.

— Las-o să facă ce vrea. Sunt supărată foc pe ea. E încăpăţânată şi proastă. O ţine întruna cu ale ei, răspunse doña Marica.

— Când s-a mai văzut una ca asta la o fată bine crescută? exclamă Juan Tigrul cu gesturi de dezaprobare.

— Ce pot să-i fac eu, prietene don Juan? Nu mi-am irosit anii cei mai buni, care au fost destui, şi banii, care n-au fost aşa de mulţi, ca s-o educ după cbipul şi asemănarea mea şi să fac din ea o femeie adevărată,

cuviincioasă, prevăzătoare şi supusă? Mi-am cheltuit degeaba şi timpul şi banii. Ce pot să-i fac eu, dragul meu don Juan? spuse bătrâna, clătinând din cap cu prefăcută mâhnire şi uitându-se cu coada ochiului când în cărţile lui Juan Tigrul, când într-ale preotului.

— Ce poţi să faci? Foarte simplu. înainte de toate s-o înveţi să asculte, căci la asta se reduce educaţia unei femei. S-o chemi chiar acum, şi să stea aici cuminte, la lumină sau în umbră, asta-i treaba ei; pentru că şi femeile trebuie să se bucure de oarecare libertate în lucrurile mărunte şi fără importanţă. Oare domnişoara asta nu se simte onorată de vizitele şi vecinătatea noastră? Oare eu, adică noi nu avem dreptul, un drept de bună-cuviinţă, vreau să fiu bine înţeles, să cerem ca fetişcana asta, ba chiar şi prinţesa moştenitoare, să nu ne desconsidere fără motiv? Dar nu vreau s-o silesc. Mai bine plec eu şi nu mă mai întorc niciodată, spuse Juan Tigrul, enervându-se din ce în ce mai tare şi dând să plece.

— Nu ne sâcâi, prietene, nu ne sâcâi. Ha, ha, ha! Lasă acum supărarea. Asta-i bună! interveni Gamborena, trăgându-l de mânecă pe Juan Tigrul. Am o carte grozavă. Nu renunţ, prietene. Ha, ha, ha! Dă-o-ncolo de fată. Treaba ei ce face. Lăsaţi-o în pace. Când de lume se fereşte, aflaţi că fata iubeşte. Ha, ha, ha! De se-ascunde-n loc ferit, e la mijloc un iubit. în taină s-a logodit, nu-i deloc greu de ghicit. Ha, ha, ha!

— Destul cu neghiobiile astea, domnule diacon sau domnule idiot, şi învaţă să vorbeşti cuviincios şi limpede, spuse înfuriat Juan Tigrul, uitându-se la scheleticul diacon de sus în jos şi cu nişte ochi din care scăpărau scântei, de parcă ar fi vrut să-i calcineze oasele.

— Pantalonul domină juponul. Mai limpede: ăsta-i obolul. Ha, ha, ha! Bravo! Bravo! mormăi don Sincerato, oprindu-se din când în când ca un om guturăit, cutremurându-se într-un hohot de râs şi armonizând un trio de zgomote aride cu tuşea, râsul şi un sunet strident

ca de oase care se freacă, fiindcă scârţâia din toate încheieturile.

— Popă blestemat, răcni Juan Tigrul gata să se năpustească asupra nenorocitului şi prea bine dispusului său adversar la jocul de cărţi.

— Facă-se pace între prinţii creştini! interveni doña Marica, despărţindu-i şi mângâind cu evantaiul bărbia tremurândă a lui Juan Tigrul, în timp ce îl bătea între omoplaţi cu mâna cealaltă pe bietul părinte, ca să-i oprească tuşea. Toată vina o poartă zăpăcita asta de nepoată-mea. Herminia! Herminia! strigă bătrâna.

— Poftim, bunico, se auzi un glas foarte slab, de parcă ar fi fost închis într-un cufăr.

— Vino aici imediat, continuă să strige doña Marica, dacă nu vrei să vin eu la tine, să te iau de păr şi să te târăsc până aici, târâtură ce eşti. Vino imediat să ceri iertare acestor domni. Aşa te-am învăţat eu să te porţi cu musafirii de vază, să le întorci spatele şi s-o ştergi englezeşte?

— Doamnă, se bâlbâi cu jumătate de glas Juan Tigrul, nu era cazul, zău. S-o iei de păr... şi pe urmă să foloseşti un cuvânt atât de urât ca *târâtură*. De musafiri de vaza ce să mai zic? Eu unul nu mă socotesc musafir de vază.

— Lasă-mă să fac ce cred eu. O să vezi dumneata îndată, i-o întoarse doña Marica, hotărâtă, după cât se pare, să-şi exercite cu străşnicie autoritatea de stăpână a casei.

în penumbră se schiţă silueta Herminiei. Fără să înainteze spre lumină, murmură speriată:

— Scuzaţi-mă. Iartă-mă, bunico. M-am dus după un scul de lână. N-am crezut c-o să-mi simţiţi lipsa şi nici n-am vrut să vă jignesc.

— Lipsa, zici? Păcat, crimă împotriva bunei-cuviinţe şi respectului pe care-l datorezi acestor domni, care ne fac cinstea să fie prietenii noştri. Nici împărătesei Rusiei nu i s-ar ierta o asemenea mojicie. Prost-crescută ce eşti!

O să te învăţ eu să asculţi; cu băţul, dacă nu ştâi de vorbă bună. Cu băţul!

Fie că doña Marica vorbea ca să vorbească, după obiceiul ei, în chip de ecou şi prelungire sonoră, fie că era într-adevăr supărată pe nepoată-sa, fapt e că Juan Tigrul luă cuvintele ei foarte în serios şi i se urcă sângele la cap. îşi închipuia totul atât de viu înoât credea că vede, în umbra pudibondă şi miloasă, pometii Herminiei îmbujoraţi de ruşine. Nu mai putea suporta acele cuvinte jignitoare, de parcă i-ar fi fost adresate lui. Ridicând glasul, spuse pe un ton ameninţător:

— N-o să îngădui una ca asta. Mă declar slujitorul Herminiei. Nimeni să nu mai cuteze s-o atingă, darămite să-i smulgă părul din cap. Domniţa pe care o slujesc e liberă să facă ce-i pofteşte inima. Să stea unde-i place, să rămână ori să plece fără a fi nevoită să spună unde se duce, după voia ei. Să fie stăpână pe tot ce face şi să hotărască după placul ei, nesilită de nimeni.

— Dar..., obiectă uimită doña Marica.

— Niciun dar, i-o reteză Juan Tigrul. Asta mai lipsea acum, să n-aibă voie să se ducă după un prăpădit de scul de lână. Ce culoare are, fata mea?

— Verde, murmură Herminia.

— Speranţă! spuse Juan Tigrul, emoţionat fără motiv. Gata, incidentul s-a încheiat. Apropie-te. Aşază-te aici, mai aproape de noi. Parcă nu ne simţim în largul nostru când te vedem mereu ascunsă în umbră, ca îcoanele în postul mare.

Herminia veni mai aproape şi se aşeză la doi paşi de musafiri.

Juan Tigrul îşi spunea în sânea lui: „îmi duc mai departe răzbunarea, frumoasă Herminia. E a doua oară când îţi sar în ajutor şi te scap: înainte, de sărăcie; acum, de umilinţă. Fiindcă vreau să te umilesc chiar eu, nu alţii. Ca să afli cine sunt. Aşa, să stai lângă mine. Asta să-ţi fie cazna."

Şi, într-adevăr, caznă era pentru Herminia să stea

în locul acela, atât de speriată încât nu reuşea să mai ţină croşeta ca lumea. Cazna continuă de aci înainte seară de seară, căci, pe de o parte, bunica o silea să stea aproape de măsuţa de joc, ca să-i facă pe plac musafirului, pregătindu-se să-i mai dea o lovitură de sabie, cu care să-l facă praf; iar pe de altă parte, Juan Tigrul, înflăcărându-se cu sistemul lui original de răzbunare, o copleşea din ce în ce mai mult pe Herminia cu atenţiile lui. La început aducea în fiecare zi o pungă cu caramele pentru bătrână, ştiind că-i plac dulciurile. Apoi a adus două: cea mai mare şi mai frumoasă era pentru Herminia. Pe urmă a trecut la alte mici daruri, mai durabile şi care amintesc de cel care le-a făcut: nimicuri care-ţi iau ochii şi podoabe, ca bunăoară o panglică, un ac de siguranţă, un pieptene de prins părul, o sticluţă cu apă de colonie, pe care după aceea Herminia le azvârlea furioasă în fundul cufărului ei, fiindcă începea să Ie înţeleagă rostul înaintea lui Juan Tigrul, în sfârşit, nefiindu-i suficiente ceasurile sindrofiei de seară pe care le petrecea lângă Herminia -deşi el continua să nu-şi dea seama de nevoia afectuoasă de apropiere din ce în ce mai mare -, într-o bună zi, pentru prima dată în mai mult de douăzeci de ani, Juan Tigrul îşi părăsi taraba, şi încă în zi de târg, şi se înfăţişă în prăvălia doñei Marica sub un pretext neînsemnat.

— Doamnă, spuse, ştiu că-ţi plac la nebunie nucile verzi şi-ţi aduc aici câteva ca trufandale, singurele care au fost azi în piaţă. Ce mai faci? Cum merge vânzarea? Şi fata? Unde e?

— E sus, trebăluieşte, mătură şi face paturile.

— Aha! Aşa, aşa. Fetele trebuie să fie harnice. O fată nu câştigă nimic stând după tejgheaua prăvăliei, unde se vântură tot felul de oameni, atât femei, cât şi bărbaţi, şi unii dintre ei sunt provocatori şi răi de gură.

Juan Tigrul se întoarse la taraba lui şi, cum era nevinovat în faţa conştiinţei sale şi marea iubire care-i umplea sufletul nu cristalizase încă într-un gând

exprimat prin cuvinte, se aşează pe scaun în modul cel mai firesc cu putinţă, fără să-şi dea seama de privirea uimită cu care-l contempla văduva. Pentru doña Iluminada dezertarea momentană a lui Juan Tigrul a fost un fel de fenomen îm potriva legilor neschimbătoare ale mecanicii cereşti. Produse asupra ei acelaşi efect ca o stea fixă care şi-ar fi schimbat locul pe firmament, trecând de la o constelaţie la alta sau dintr-o emisferă în cealaltă, asemenea unui ofiţer care s-ar transfera la o altă garnizoană. Juan Tigrul ieşise de pe orbita lui veche pe tangentă. Acum traversa regiuni necunoscute ale infinitului, în jurul unui soare strălucitor în puterea căruia căzuse şi al cărui răsărit se presimţea, dar nu şi punctul de pe linia orizontului de unde urma să apară. Care era soarele acesta?

După câteva zile Juan Tigrul evadă din nou de la taraba lui. Doña Iluminada o chemă pe Carmina:

— Vino repede, copila mea! Urmăreşte-l pe don Juan fără ca el să bage de seamă. Dar ce spuñ? N-o să bage de seamă, fii fără grijă! Află unde se duce.

Copila se întoarse curând cu vestea. Văduva deschise ochii mari, parcă orbită dintr-o dată de prea multă lumină şi nereuşind încă tocmai de aceea să vadă limpede. După o lungă tăcere contemplativă murmură, vorbind ca pentru sine:

— Herminia... Desigur! Desigur! Trebuia să se întâmple...

— Mai doreşti ceva, naşă?

Doña Iluminada îi ceruse fetei pe care-o înfiase să-i spună naşă.

— Nimic, nimic, copila mea. Poţi pleca.

„Trebuia să se întâmple, medita văduva cea palidă şi cu sufletul inundat de iubire. Trebuia să se întâmple. Buretele nu alege apa cu care să se îmbibe, ci soarbe şi se umflă cum dă Dumnezeu: cu apă de ploaie sau apă de băltoacă. Ar fi o neghiobie să aştepţi ca buretele sa absoarbă nisip. Aşa sunt eu, ca nisipul deşertului. Juan

Tigrul, cu inima lui ca un burete, trebuia să se îndrăgostească de prima femeie tânără care i-a căzut sub ochi. Această femeie trebuia să fie – nici nu se putea altfel, nici nu se putea altfel! — aceeaşi pe care-şi pusese ochii Colas, căci altfel el nu şi-ar fi pus ochii pe niciuna. Văd totul foarte simplu şi logic, cum scrie la carte: ce a fost, ce este şi ce va fi; ceea ce nu se putea să nu se întâmple. S-ar putea ca mâine să nu reuşesc să-mi aduc aminte ceea ce înţeleg acum atât de bine. Ce limpede, ce limpede, cât de bine văd totul acum, şi când mă uit în urmă, şi când mă uit înainte! Până nu se întunecă cerul şi dispare clipa asta de lumină trebuie să-mi fac un plan. Juan Tigrul trebuia să se îndrăgostească de femeia de care s-a îndrăgostit Colás. Să presupunem acum că ea ar fi acceptat iubirea lui, s-ar fi măritat cu el şi ar fi stat amândoi împreună cu Juan Tigrul... Ar fi fost acelaşi lucru: Juan Tigrul s-ar fi îndrăgostit de ea nebuneşte. Poate cu o dragoste ascunsă, fără să-şi dea seama nici el, nici ceilalţi, în cel mai bun caz ar fi crezut că dragostea lui e o dragoste părintească. Primejdioasă minciună. Dar poate că ar fi încercat o dragoste trează şi aprinsă de dorinţe vinovate. De ce nu? Colás nu e copilul lui. Ce tragedie, totuşi! Nici nu pot să mă gândesc la aşa ceva. Slavă Domnului, Herminia l-a respins pe Colás. Perfect. Herminia spune că e cuprinsă de frică şi repulsie în faţa lui Juan Tigrul: simptom bun. Ceea ce Herminia simte de fapt este o ameţeală din pricina lui Juan Tigrul; o forţă de atracţie care pune stăpânire pe ea şi căreia nu poate încerca să-i ţină piept decât închizându-se într-o la fel de mare voinţă de a o respinge. Uşurel, uşurel, Iluminada. Nu cumva îi atribui Herminiei sentimentele ta'e când presupui că se simte atrasă de Juan Tigrul? Poate că Herminia nu simte altceva decât repulsie, cum ne asigură. Nu, nu; simte şi atracţie. Nu mă înşel. Vrea să se îndepărteze, ca o disperată, de prăpastia care o cheamă în adâncurile ei. Dar se va prăbuşi în ea. Aşa i-a fost scris. Citesc toate astea în hrisovul destinelor

noastre. Aici va intra în joc priceperea mea. O să vă fac să fiţi fericiţi. Şi-o să fiu şi eu fericită. Fericirea mea va avea un gust dulce şi amar în acelaşi timp. Cu atât mai bine: o să fie mai gustoasă. Dar când se va întoarce Colás ce-o să fie? Doamne! N-are importanţă. Dumnezeu îmi încredinţează o misiune providenţială. Trebuie să-l fac fericit şi pe el, căci în felul ăsta îmi sporesc şi mie fericirea, de vreme ce nu pot fi fericită decât văzând fericirea altora; şi nu-mi pare rău. Dumnezeu m-a condamnat la sterilitate, pentru ca eu să devin mai fecundă. S-o găsi cineva care să aibă grijă şi de mine... Ce ştiu ei! Binecuvântat şi lăudat fie Domnul, pentru povara asta pe care a pus-o pe umerii mei şi pe care eu o accept cu bucurie. Colás, fiul meu – căci eşti ca un fiu pentru mine -, ţi-a fost hărăzită o femeie de la facerea lumii şi tu încă nu ştii care este; eu ştiu. Când o să te întorci şi-o să vezi că Herminia s-a măritat cu bărbatul care ţi-e ca un tată, mare-ţi va fi durerea... O să vrei să-ţi pui capăt zilelor. Atunci o să auzi cântecul proaspăt al unei păsări închise în colivie şi-o să vrei să rămâi în viaţă. Eu o să dau drumul păsării închise şi tu o să te iei după urmele ei, căci amândoi sunteţi copiii vântului, născuţi pentru libertate. O să crezi că ţi-ai răpit femeia iubită, dar de fapt eu o să ţi-o atârn de gât.”

In timpul acestui monolog mental al văduvei, Carmina rămăsese nemişcată la picioarele ei, şezând ghemuită. Văduva, care abia atunci îşi dădu seama că era acolo, spuse:

— Ce faci aici, copila mea? De ce n-ai plecat?

Carmina, ridicându-şi ochii mari şi strălucitori spre stăpână, o rugă:

— Mai spune-mi te rog o dată, naşă, povestea cu zâna-naşă.

— Copila mea! Copila mea! exclamă doña Iluminada, sărutând ochii fetei în care se putea citi totul şi ea vedea viitorul pe care i-l dorea.

Doña Marica era mai mult ca sigură că

interpretează corect intenţia ascunsă care explica purtarea derutantă a lui Juan Tigrul. După părerea ei, şi aşa îi spunea şi Herminiei, atenţiile, darurile şi dovezile de generozitate ale lui Juan Tigrul erau îndreptate spre atingerea unui singur scop: să o vadă măritată cu Colas. Şi nimic mai mult decât atât. Pentru ea era limpede ca lumina zilei. Herminia îşi încrunta sprâncenele şi dădea din cap cu neîncredere. Doña Marica se înfuria.

— Asta-i bună! exclama. Tu, care abia ai ieşit din găoace şi nu ştii pe ce lume te afli, ai pretenţii să cunoşti mai bine bărbaţii decât mine, care-am trecut prin atâtea şi sunt unsă cu toate unsorile? Ar fi putut să se poarte mult mai *urât şi să mă silească să te mărit cu Colas. Şi ce-am fi putut face noi? El a ales altă cale şi ne-a luat cu binele, căci asta e calea cea mai bună, mai lungă decât scurtătura, ce-i drept, dar e mai sigură şi te scoate totdeauna la bun sfârşit. A aflat, fără îndoială, că tu ai spus: „Mai bine mor decât să trăiesc sub acelaşi acoperiş cu Juan Tigrul”. I s-a făcut milă, căci are un suflet de aur, şi şi-a spus în gând: „O să mă prefac că nu ţin să-i văd cununaţi, că nu cer nimic, deşi aş putea s-o fac; renunţ la orice avantaj, cu alte cuvinte la prerogativele care-mi îngăduie să cer ce mi se cuvine; am venit cu inima curată, fără pic de venin. Ai remuşcări? Acum vrei să te măriţi? Hotărăşte singură.” Aici e toată taina purtării lui. Şi trebuie să-i fim recunoscătoare pentru asta.

— îi sunt recunoscătoare, bunico, pentru tot ce a făcut şi face spre binele nostru. Când rămân singură plâng şi am remuşcări pentru faptul că nu-i sunt îndeajuns de recunoscătoare. Dar...

— Dar ce?

— Nu-l pot suporta alături de mine. Nu-mi pot înfrâna repulsia asta.

— E un miel în blană de leu. Nu avem niciun motiv să ne speriem de el. Cât priveşte urâţenia, sunt alţii mai urâţi ca el.

— Nu c-ar fi urât. E însă înspăimântător. Şi mai ales

când se arată atât de atent şi generos.

— Te sperie atât de mult prezenţa lui?

— Nici nu ştii cât sufăr, bunico.

— Ce te sperie la el?

— Nu ştiu. Nu vreau să ştiu. întotdeauna mi-a fost frică de el. Acum mă îngrozeşte.

— Maică preacurată! Prostii, copilării! Ce, te măriţi cu el?

— Taci, bunico, pentru numele lui Dumnezeu!

Şi Herminia îşi acoperi faţa cu mâinile.

— – O să înveţi să te stăpâneşti. E o chestiune de obişnuinţă. Deocamdată poartă-te ca şi până acum, fără să-l laşi să înţeleagă că ţi-e niţeluş antipatic.

— Nu-i asta. Antipatic nu-mi este, nici mult, nici puţin.

— Şi dacă ai reuşi, făcând un mic efort, să fii amabilă cu el câteva zile, cu-atât mai bine. Afacerile merg din ce în ce mai prost, copila mea. Trebuie să-i cer din nou un împrumut. Pentru asta trebuie să-l prind când e bine dispus şi darnic.

— Nu, nu, nu, bunico. Nu face asta.

- Ce vezi rău aici? Doar o să ne încuscrim. Pe scurt, încearcă să te obişnuieşti cu gândul c-o să te măriţi cu Colas.

- Juan Tigrul nu vrea să mă mărit cu Colas.

- Una spune, dar alta gândeşte.

- Nu, bunico, nu... Pot să jur că Juan Tigrul nu vrea să mă mărit cu Colas.

- Ba tu nu vrei...

- Nici eu.

- Ei bine, află că aşa o să se-ntâmple.

- Ba nu, bunico. Şi nu eu o să mă împotrivesc şi-o să împiedic nunta asta.

- Ai secrete faţă de mine? Hai, deschide-ţi sufletul. O să împiedice nunta alt bărbat? Cine e? Eşti îndrăgostită de el? Nu pot să aflu şi eu cine e? Atât de puţină încredere şi consideraţie ai faţă de bunica ta? De

unde e? Dacă mirosul nu mă-nşală, am impresia că-i o haimana. Pun prinsoare că nu se compară cu Colas. Dacă nu-i aşa, spune-mi ce defecte-i găseşti.

- Niciunul. Numai că nu-l iubesc. Vreau să spun că-l iubesc ca pe-un frate şi niciodată nu l-aş putea iubi altfel. Dar nu e vorba acum de Colas. Sărmanul de el, nu intră acum în joc.

- E încă un copil!... Bine, bine! Să terminăm odată! Asta înseamnă că-ţi plac bărbaţii mai în putere. Te-ai îmbujorat. Am ghicit! Ei bine, nu. Chiar dacă tu îl scoţi din joc, să-ţi intre-n cap că n-a ieşit din joc. O să te măriţi cu el. Să poftească atunci haimanaua ta să împiedice nunta. Să vedem atunci care pe care.

- Nunta o s-o împiedice Juan Tigrul, bunico.

- Mă scoţi din ţâţâni cu încăpăţânarea ta. Pe ce te bizui când spui asta?

- Nu ştiu, bunico. Şi nici nu vreau să ştiu. Dacă mă-nşel eu, atunci sunt gata să-mi tai părul de la rădăcină şi să-l ofer pe altarul de la schitul Cristo de la Esclavitud. Nici nu ştii cât sufăr, bunico.

Se prăbuşi în poala bunicii şi o podidi un plâns cu sughiţuri.

Doña Marica îşi puse între gingiile moi, în chip de dinte verde, o caramelă de mentă şi mormăi nervoasă:

- Destul, destul. Toamna aduce întotdeauna ploaie. Tu, ca să imiţi vremea, ai început să te smiorcăi. Prefă în apă norii gândurilor tale tulburi şi însenineaz-te. Frunzele moarte cad şi copacii se despoaie. Aşa să se petreacă şi cu frunzele uscate ale viselor tale nesăbuite. Trezeşte-te la realitate, fetiţa mea.

- Dar eu trăiesc în realitate, bunico. Săraca de mine!

- Ramâi atunci cu realitatea ta capricioasă. Eu una m-am săturat. Mă duc.

Această conversaţie de familie se desfăşura în odăiţa din fundul prăvăliei, pe înserat, puţin înainte de ora cinci, întorcându-se ca să iasă, doña Marica se

pomeni faţă în faţă cu alba şi tăcuta doamnă Gdngora, proţăpită în uşa dinspre prăvălie.

- Bine-ai venit să cinsteşti această umilă casă... Cu prapuri ar trebui să te primim, ca într-o procesiune religioasă sau într-o mare solemnitate. Nu-mi mai amintesc când te-am văzut ultima dată trecându-mi pragul casei. Ce onoare pentru noi!... Ia loc, ia loc, scheuna doña Marica, ploconindu-se în faţa doñei Iluminada, îmbrăţişând-o şi trăgând-o de mână pentru a o face să se aşeze pe un jilţ cu picioare strâmbe, din lemn de mahon şi rips verde.

Herminia, care se simţea ruşinată, îşi înăbuşea în piept sughiţurile şi-şi ştergea lacrimile. Văduva avea introducerea pregătită. Cu zâmbetul acela care exprima o melancolie blândă şi-i făcea pe toţi să se simtă cuprinşi de respect şi afecţiune, spuse;

- Cum Herminia are nişte mâini atât de pricepute la croşetat, am venit s-o rog să-i lucreze Carminei o jachetă, că uite, iama bate la uşă. Am închis dugheana mea şi am dat fuga până la voi; am găsit prăvălia goală şi, fără să strig sau să bat ca să nu fac zgomot, am trecut pe după tejghea şi m-am strecurat până aici. Iertaţi-mi îndrăzneala. Nu te deranja din pricina mea, doña Marica. Dumneata tocrñai ieşeai când am intrat eu. N-am venit în vizită. Du-te de-ţi vezi de treabă. Mă înţeleg eu cu Herminia.

Şi cu irezistibilă blândeţe o împinse binişor pe bătrână afară din odăiţă, obligând-o să iasă. De îndată ce rămase singura cu Herminia, după ce se aşează într-un fotoliu, continuă cu glas domol şi şters:

- Stai jos. Avem de vorbit câteva clipe. Dacă nu-ţi face plăcere să răspunzi, o să vorbesc numai eu. Iar dacă nu-ţi face plăcere să mă asculţi, cu un gest poţi să-mi închizi gura. Pe neaşteptate, fără să vreau, am văzut şi am auzit ceva. Tu plângeai, iar bunica ta spunea: „Alungă gândurile tulburi şi însenineaz-te. Frunzele moarte ale visurilor tale nesăbuite vor cădea la pământ.

Trezeşte-te la realitate.” Iar tu ai răspuns: „Trăiesc în realitate”. Şi ai scos un suspin care mi-a sfâşiat sufletul. Atât de dură este realitatea pentru tine, Herminia? Atât de negre-ţi sunt gândurile şi atât de des hăţişul visurilor tale? Eu credeam că e cu totul altfel, şi veneam să te felicit...

- Să mă feliciţi?... murmură Herminia, fără pic de culoare în obraji.

- Da, să te felicit. Bunica ta ştie ceva? Bănuiesc că nu. Biata bătrână e cam distrată şi află întotdeauna mai târziu...

- Află mai târziu?... îngână Herminia.

- Nu-i de mirare. Mai surprinzător e faptul că el însuşi nu şi-a dat seama încă.

- Cine? Doamnă, pentru numele lui Dumnezeu, nu mă chinui, gemu Herminia, împreunându-şi mâinile ca pentru rugăciune.

- Tu singură te chinuieşti. Eu vin, dimpotrivă, ca să prefac chinul tău în fericită pace.

- Nu te înţeleg.

- în primul rând, încearcă să nu mai fii prefăcută.

- Nu sunt prefăcută, doamnă.

- Te cred. Atunci înseamnă nu că tu nu mă înţelegi, ci că eu nu rn-am făcut înţeleasă. O să vorbesc mai limpede. Un bărbat, ascultă-mă cu atenţie, un bărbat s-a îndrăgostit de tine cum se îndrăgostesc bărbaţii; tu eşti totul pentru el, aşa cum el trebuie să fie totul pentru tine. Când un bărbat se îndrăgosteşte, dragă Herminia, e zadarnică orice rezistenţă. în afară de asta, cum e un fapt atât de neobişnuit să afli un asemenea bărbat şi să inspiri o asemenea pasiune, pentru norocul ăsta am venit să te felicit. Nu eşti curioasă să ştii cine e bărbatul ăsta? O să-ţi spun îndată. Bărbatul ăsta este...

- Nu, nu, nu, te rog pe ce ai mai scump, pe amintirea soţului dumitale... Nu vreau să aud... Nu vreau să ştiu, se rugă Herminia, schimbată la faţă, astupându-şi urechile şi aplecându-se ca să îngenuncheze.

- Aşadar, m-ai înţeles. Nu mai spun nimic. Ridică-te, sărmana mea copilă. Apropie-te. Stai aici, pe genunchii mei, ca şi când ai fi fata mea. Vino să te mângâi şi să-ţi şoptesc la ureche vorbe dulci.

Herminia, ascultătoare, supusă parcă, se aşează pe genunchii văduvei şi-şi plecă fruntea obosită pe umărul ei. Doña Iluminada continuă să-i şoptească:

- îmi eşti dragă, copila mea, şi nu-ţi vreau decât binele, căci afecţiunea mea e dezinteresată şi dureroasă. Ce iubire poate fi mai curată decât aceea care doreşte pentru alţii ceea ce ar fi dorit pentru sine! îmi eşti foarte dragă.

- Nu, doamnă, murmură Herminia cu un glas care abia se auzea. Nu-ţi sunt dragă. Să doreşti altora ceea ce ţi-ai dori dumitale înseamnă sa mergi împotriva dorinţelor celorlalţi. Aşa iubesc cei maturi, care, nemaiputând iubi fiindcă nu mai obţin ce doresc să obţină, vor să-i silească pe ceilalţi să iubească împotriva voinţei lor. Dar noi, tinerii, nu iubim aşa, fiindcă iubim cu-adevărat. Iubim! Asta e tot. Iubim pentru noi. Nu putem iubi fără să iubim şi nici să încetăm de a iubi iubind.

- Ai dreptate în parte, copila mea. Greşeşti totuşi crezând că anii schimbă condiţia iubirii şi a voinţei. Esenţialul, copila mea, nu este diferenţa de vârstă, ci varietatea caracterelor. Dacă ar fi o chestiune de ani, mai uşor mi se pare să apleci voinţa celui tânăr, care este o creangă verde şi mlădioasă, şi nu a celui bătrân, care, fiind tare şi uscată, mai curând se rupe decât se apleacă. Cine are voinţă tare în tinereţe, n-o să-şi piardă tăria la bătrâneţe, iar cel care s-a născut slab, slab o să rămână cât trăieşte. Şi iarăşi greşeşti, porumbiţa mea, când spui că cel tânăr doreşte cu mai multă putere decât omul în puterea vârstei, înţelegând acum prin dorinţă ceea ce doreai să înţeleg şi eu, adică dragostea. Creanga verde arde prost, chiar dacă face mult zgomot şi pocneşte ca din puşcă, şi nu de puţine ori se stinge repede; dar

creanga uscată se aprinde cu o flacără puternică şi luminoasă. Mi-ai spus că oamenii mari, nemaiputând iubi fiindcă nu pot obţine ceea ce doresc, îi silesc pe cei tineri să iubească împotriva dorinţei lor. Ce ştii tu, sărmana de tine? Nici asta nu e o chestiune de vârstă. Ţine de modul de a fi al fiecăruia. Când nu poţi obţine ceea ce vrei, poţi, precum câinele grădinarului, să-i împiedici pe alţii să obţină ceea ce ţi-ai dorit pentru tine. Aşa se întâmplă de obicei. Viaţa o să-ţi deschidă ochii. In sfârşit, să nu poţi să iubeşti fără să iubeşti, nici să renunţi la iubire iubind sunt două lucruri imposibile, deopotrivă pentru tânăr cât şi pentru cel în puterea vârstei. Dar atât omul în vârstă cât şi cel tânăr de cele mai multe ori nu ştiu ce vor şi se amăgesc. Iau drept iubire ceea ce nu este decât un capriciu trecător, de care mai târziu le pare rău, şi poate că nici nu-şi dau seama de iubirea nestrămutată de care sunt stăpâniţi. Exemplul nu e departe de tine. Vreau să spun, cazul celui care e îndrăgostit fără să-şi dea seama. Trebuie să cerni şi să desparţi ce e fals de ce e adevărat, iubirea din capriciu de iubirea din inimă. Câţi nu-şi dau seama de asta abia când e prea târziu! De-aceea am venit în ajutorul tău... Tu îl iubeşti de pe acum pe bărbatul ăsta. De aceea nu m-ai lăsat să-i spun numele. II iubeşti atât de mult, încât ţi-e frică să recunoşti.

Herminia tăcea. Văduva continuă:

- M-am lungit mult şi în zadar ca să răspund la obiecţia ta, gândind că merită osteneala. Nu m-ai întrerupt nici măcar cu un gest. M-ai ascultat de parcă cele ce ţi-am spus n-ar fi avut nicio legătură cu tine. înţeleg, Herminia, că predica mea era de prisos. Sufletul tău e speriat, ceea ce e totuna cu a spune că e lipsit de voinţă. Şi apoi cine predică în templul iubirii trece drept nelalocul lui şi şarlatan. Despre iubire se zice că-i oarbă, dar nu se spune nimic de faptul că e şi surdă.

- Doamnă, te-am ascultat ca şi cum de vorbele dumitale ar atârna salvarea mea. N-am nimic să-ţi răspund la ce mi-ai spus. Am fost de acord cu tot ce-ai

spus dumneata, cuvânt cu cuvânt. Iar acum, că ai terminat, nu sunt de acord cu nimic. Dacă ai ghici ce-i în sufletul meu, mi-ai răspunde iarăşi cu noi argumente şi eu iarăşi maş fi în stare să-ţi ţin piept. Fiindcă dumneata ai în mână toate argumentele, doamnă; dar eu, aici, în suflet, am toată dreptatea de partea mea.

- Tremuri ca o ciocârlie, copila mea. Arguméntele mele ţi se par sclipiri de oglinjoară, pe Care eu o fac să se rotească pentru a te trage spre plasa din care să nu mai poţi ieşi. Ceea ce eu îţi plimb pe dinaintea ochilor este un diamant curat, diamantul adevărului, şi sclipirile lui, ca în jocurile de lumini, pătrund şi străbat camera obscură a voinţei tale. Poate că ţi-ai închis ochii sufletului pentru că ţi-au fost răniţi de lumina lui.

- Află că eu, în locul adevărului care mă răneşte, prefer minciuna care mă măguleşte, şi pe ea o strâng la piept, fiindcă plăcerea pe care mi-o produce minciuna nu e minciună, chiar dacă dumneata şi toată lumea susţineţi contrariul, ci e adevăr curat, singurul adevăr plăcut.

- Nu-ţi poţi închipui, copila mea, plăcerea pe care mi-o faci vorbind aşa, exclamă doña Iluminada, mângâind-o pe Herminia şi apoi sărutându-i mâinile. Nu te cunoşteam bine. Mă uimeşti. Nu eşti o fată oarecare. Eşti o femeie în toată puterea cuvântului. Şi aşa ceva e mai rar decât un bărbat adevărat. Mă uit la tine ca la o făptură căzută cu hârzobul din cer, pe care o trimite Providenţa. Ceea ce vei face tu până la urmă va fi desigur ceea ce trebuia să faci, n-am nicio îndoială. Să trecem la altceva. îngăduie-mi acum să spulber o bănuială. Spuneai că-ţi place minciuna...

- Nu, doamnă. Urăsc minciuna. Nu ştiu cum să-ţi explic.

- O să încerc eu pentru tine. Răul pe pământ e un adevăr prea evident de care ne lovim la fiecare pas. Fericirea, în schimb, unde este? Aici, pe pământ, nimeni n-a văzut-o. Şi totuşi visăm la ea, şi cu visul ăsta ne amăgim. E o minciună să spui că fericirea există; dar

iluzia fericirii e fericirea însăşi. Despre rău, chiar de e adevărat, n-ai vrea să ai cunoştinţă...

- Aşa-i, doamnă...

- Vrei să faci din viaţa ta un vis minunat, o iluzie fericită.

- Da, doamnă.

- De aceea eşti o femeie adevărată. Aceasta e menirea femeii, şi bagă de seamă că nu atât pentru ea, cât pentru bărbatul pe care şi-l alege drept tovarăş de viaţă şi stăpân. Ţi-ar plăcea ca viaţa să fie un basm.

- Da, doamnă.

- Fac prinsoare că nu ţi-ai pierdut obiceiul de-a citi basme. Sau cel puţin de a ţi le imagina.

Herminia tăcea.

- Basmele ascund înţelesuri profunde, copila mea. Toate ajung la acelaşi sfârşit. Un balaur înspăimântător ameninţă să distrugă un oraş daca locuitorii nu-i aduc, ca s-o devoreze, pe cea mai frumoasă şi cuminte fată. Ea însăşi se oferă pentru sacrificiu. Fără alte arme decât slăbiciunea, bunătatea şi frumuseţea ei, pătrunde hotărâtă în peştera balaurului. Balaurul şuieră cumplit, scoate flăcări pe cele şapte guri, se năpusteşte asupra prăzii. Fata îngenunchează şi-şi desface braţele în cruce, pregătindu-se de moarte. în clipa aceea, hopa!, ca prin farmec, balaurul, care e un prinţ vrăjit, se preface iar în prinţ, luând înfăţişarea lui dintâi, o strânge la piept pe fată, şoptindu-i la ureche: „Dacă prin frumuseţea ta m-ai fermecat, prin spiritul tău de sacrificiu ai rupt vraja care mă ţinea legat". Se însoară cu ea... şi-am încălecat pe-o şa şi v-am spus povestea-aşa. Acum, Herminia, trebuie să rupi vraja care-l ţine legat pe nefericitul balaur. Nu-ţi spun mai mult.

- Doamnă, doamnă, pentru numele lui Dumnezeu...

- Rămâi cu bine, copila mea. Nu trebuie să ţii seama de vorbele mele. Ce vei hotărî tu până la urmă va fi lucrul cel mai potrivit. Am făcut o descoperire mai valoroasă decât o comoară. Am găsit o femeie adevărată.

Sufletul Herminiei, acest subtil şi delicat ghem de emoţii care este sufletul unei fete tinere şi închisă în ea însăşi, rămase, după plecarea văduvei, răvăşit, de parcă o mâţă jucăuşă l-ar fi dat de-a dura încurcând firele. După ce-şi reveni din uimire şi buimăceală, Herminia începu să depene cu luare-aminte şi să descurce ghemul emoţiilor ei. Trei fire erau încurcate: unul roşu, altul alb şi altul verde. Pe care din ele să-l aleagă pentru a-şi ţese viaţa? Care din ele, în concluzie, avea să fie firul destinului ei? Firul roşu era Juan Tigrul. Firul alb, Colas. Firul verde, bărbatul pe care ea crezuse mai înainte că-l iubeşte: Vespasiano. Dar, după conversaţia cu doña Iluminada, ştia ea oare cu adevărat ce vrea şi pe cine iubeşte? Ar fi putut spune, cu mâna pe inimă, că nu-l iubea pe Colas? Afecţiunea şi respectul pe care le nutrea faţă de el nu erau oare un fel deosebit de iubire, deşi o iubire fără aripi? Supunerea şi adoraţia lui Colás, pe lingă faptul că-i măguleau orgoliul de femeie, îi satisfăceau nevoia atât de profund omenească de-a avea o putere sigură asupra cuiva. Dacă s-ar fi măritat cu Colás, ar fi luat toate hotărârile privind viaţa în comun, nu pentru că asta ar fi fost dorinţa ei, ci din pricina supunerii lui permanente. Cit priveşte bărbatul cu care până la urmă avea să se mărite» dacă nu va fi într-o anumită măsură asemănător lui Colás, ea nu va putea stabili o comparaţie ideală între amândoi, şi ar ajunge să regrete că-i lipseşte un lucru pe care-l putea găsi din belşug la Colás, şi care era esenţial la un bărbat: supunerea de bunăvoie faţă de femeie. Herminia simţea, ca femeie, nevoia de a avea un rob. Şi, nu mai puţin intensă, nevoia de a avea un tiran. Primul ei impuls, care izvora din instinct, o mina să opună rezistenţă iubirii şi să-l respingă pe pretendent, cum procedase cu Colás şi cu alţi bărbaţi care-i făcuseră curte. De ce-i respinsese? Din dispreţ? Cu gândul curat de a-i face să renunţe la pretenţiile lor? Ori fiindcă, nedecisă şi fără preferinţe, dorea în mod subconştient să-i pună la încercare,

ţinându-i pe jeratic, până când unul dintre ei, cel mai puternic, avea să pună stăpânire cu violenţă pe inima ei, răpindu-i, ca să spunem aşa, voinţa de a opune mai departe rezistenţă? La refuzul Herminiei, pretendenţii răspunsesem cu un gest de prefăcută indiferenţă; în afară de Colás, care, pentru a nu muri de tristeţe, s-a dus să vadă dacă îşi putea găsi moartea în război. Despre ceî dintâi Herminia şi-a spus: „Ori nu voiau decât să se afle în treabă, ori nu erau bărbaţi". Şi gândindu-se la Colás îşi spuse: „Bietul Colás; e un copil". Cum va reacţiona Juan Tigrul în ziua funestă, care trebuia să vină mai devreme sau mai târziu, când Herminia avea să-l respingă? Juan Tigrul era un bărbat adevărat. în privinţa asta, Herminia era de acord cu văduva. O s-o omoare văzând că e respins? O să îndrăznească oare ea să-i trântească în faţă refuzul? Nu izvora oare din toată făptura lui Juan Tigrul un nu ştiu ce care punea stăpânire pe ea şi în acelaşi timp îi provoca repulsie? Era oare stăpânită de o tainică şi teribilă iubire pentru Jiian Tigrul» cum o încredinţase fără şovăire văduva? Se poate oare ca iubirea să adopte o masca atât de echivocă încât să nu poată fi deosebită de repulsie şi de o teamă imposibil de învins? Printr-o neaşteptată asociaţie de idei, imediat după viziunea imaginară a ochilor felini ai lui Juan Tigrul, Herminia îşi aminti de iubirea pisicilor. Deşi în grabă, căci vru să alfinge cât mai repede gândul acesta, nu se putu împiedica să se întrebe: „Iubirea oamenilor nu o fi în fond la fel ca iubirea pisicilor: o luptă înverşunată, disperată, care pare o luptă pe viaţă şi pe moarte?" îndată după aceea murmură în şoaptă: „Ce îngrozitor! în cazul ăsta prefer moartea." Mai exista o ieşire, fără a fi nevoie de această soluţie extremă: evadarea. Vespasiano încununa pentru Herminia un strigăt liric: evadarea. Evadarea actuală din imaginaţia ei şi evadarea viitoare din ea însăşi, din insipida lume cotidiană spre libertatea lumii necuprinse. Vespasiano însuşi, prin înfăţişarea, purtările şi felul de a fi, era

evaziv, alunecos, seducător ca un şarpe cu clopoţei. (Dacă Herminia ar fi posedat cunoştinţe oricât de rudimentare de latină, limbă de care dealtfel n-avea nevoie câtuşi de puţin şi ar fi făcut-o să arate ca un sfânt cu pistoale la cingătoare, în loc să-i aplice lui Vespasiano aceste trei calificative, s-ar fi slujit de un cuvânt care le rezumă pe toate: lubric.) Pentru Herminia, Vespasiano era în acelaşi timp nostalgia necunoscutului şi ispita rătăcirii. Colás şi Juan Tigrul, atraşi de făptura ei, luaseră iniţiativa în dragostea pe care i-o arătau, şi Herminia se simţea solicitată şi dorită. în cazul lui Vespasiano, rolurile erau inversate. El o atrăgea şi ea era aceea care îl dorea şi îi solicita dragostea cu priviri lungi şi rugătoare. El se lăsa iubit. Aşa cum marinarul are câte o iubită în fiecare port, tot astfel Vespasiano avea câte o iubită în fiecare târg. Herminia nu se împăca cu gî-ndul de a fi una dintre atâtea altele, albia prin care să curgă, gângurind, acel torent dezlănţuit. Dorea să fie iezătura care să-i stăvilească drumul şi să-l îmblânzească. Dar, în pofida cuvintelor lui, care-o făceau să se topească de plăcere, şi a făgăduielilor lui, care-o făceau să se simtă în al nouălea cer, oare Vespasiano o iubea cu-adevărat? De ce-i impusese condiţia ca dragostea lor, deşi nevinovată, să rămină tăinuită până când el va găsi de cuviinţă că sosise momentul potrivit şi va hotărî modul în care aveau s-o aducă la cunoştinţă tuturor? Cât despre ea, îl iubea cu-adevărat pe Vespasiano? Nu era oare o toană şi o nesăbuinţă? Ura pentru Juan Tigrul, chiar sinceră fiind, nu era oare mincinoasă, mai curând dovada unei iubiri pătimaşe, care se teme de ea însăşi şi nu cutează sa se manifeste deschis? Ce ştia ea ce vrea în realitate şi pe cine iubeşte! De ce o femeie nu putea iubi în acelaşi timp trei bărbaţi atât de deosebiţi, şi care se completau atât de bine? Iar dacă nu-i putea iubi pe toţi trei, de ce nu putea să-i pună într-un mojar, să-i piseze şi să-i amestece bine, şi din ei să plămădească iubitul ideal?

Biata Herminia, care nu ştia ce vrea şi pe cine

iubeşte! Era ca un fruct care se iveşte deodată dincolo de un gard înalt. Să-l culeagă acela care va reuşi să ajungă mai sus. Dacă nu-l culegeau la timp, avea să cadă singur în colbul drumului, şi cel dintâi vagabond care va trece pe-acolo avea să se bucure de el.

în seara aceea, de cum sosi la partida de cărţi, Juan Tigrul spuse stăpânit de o mare bucurie:

- Astăzi am primit o scrisoare. Bănuiţi de la cine?

- De la Colas, se grăbi să răspundă doña Mariquita.

- Ce Colas ţi s-a năzărit, cucoană! Faci ce faci şi mereu calci în strâchini! răspunse Juan Tigrul, mânios şi dând din mână de parcă ar fi vrut să alunge o muscă de lângă ureche.

- Iartă-mă. Am crezut... Văzându-te că râzi cu gura până la urechi... De la cine altcineva ar putea fi?

- De la Vespasiano, prietenul meu drag care mi-e ca un frate, spuse Juan Tigrul pe un ton declamator şi cu braţul drept întins.

- Ah, Vespasiano! exclamă bătrâna. Ce ochi de balsam oriental! Ce mustăcioară de sultan! Ce coapsă frumoasă şi ce picior! I-ar veni de minune ciorapul de mătase violet al lui Don Juan Tenorio! Nu pare un bărbat din ziua de azi, ci unul dintre cei de altadată, din tinereţea mea, când bărbaţii erau bărbaţi, nu cârpe.

- Mă împac cu dumneata, căci acum ai vorbit ca un' oracol. Leit Don Juan Tenorio, nici mai mult, nici mai puţin. în scrisoarea de azi îmi povesteşte amănunţit ultimele lui cuceriri, sau mai bine-zis cum suceşte minţile femeilor şi îşi bate joc de ele. Chiar dacă îmi scrie pe ocolite şi nu tocmai lămurit, am înţeles că ar fi o fetişcană grozavă, de pe-aici din mahalaua noastră, care stă nu departe de noi, chiar în piaţa târgului; o fată cam zvăpăiată, care se aprinde repede, dar e încă necoaptă pentru unul ca el şi de aceea a lăsat-o să dea în pârg, ca un fruct învelit în fân şi pus în pod. Şi fata-l aşteaptă ţesând visuri de dragoste, aşa că la întoarcerea lui o s-o găsească blândă ca o mieluşică. Cine-o fi oare fata? Nu s-

a născut femeia care să-l refuze. Toate-i cad în palmă, aşa cum se prind muştele în pânza de păianjen. O, cât de proaste şi vanitoasa sunt femeile! Văd paradisul în cel dintâi seducător care le dă târcoale. Cred c-o să-l poată reţine când trece pe lângă ele. îi sar de gât şi închid ochii de plăcere, pierzându-şi minţile. Când deschid ochii, el e în braţele alteia, alunecos ca o umbră, fiindcă n-au îmbrăţişat decât o umbră. Paradisul!... Asta-i bună! Cum să nu? Remuşcare. Umilinţă. Infernul femeilor. Răzbunătorul bărbaţilor. Asta e Don Juan. îmi amintesc că am auzit de la cineva, nu mai ştiu de la cine, că Don Juan îi spune lui Othello: „Să sufere din pricina mea călăii cei cruzi şi frumoşi chinurile dragostei cărora le-ai căzut victimă nevinovată. Dreptate! Dreptate! Există un Dumnezeu în cer, iar eu sunt profetul lui.”

- Na-ţi-o bună că ţi-am dres-o! exclamă don Sincerato. Ce vorbeşti! Ha, ha, ha! Păi Desdemona n-a fost şi ea o victimă nevinovată? Bravo! Bravo! Sărmanii bărbaţi şi sărmanele femei! Au ochi şi nu văd; au urechi şi nu aud; au gură şi nu reuşesc să spună ce gândesc. Doamne! Doamne!... Le pui lucrurile sub nas şi ei nu le văd. Parcă n-ar avea ochi. Veniţi-vă în fire, nebunilor! Cei pe care-i numiţi orbi văd mai bine decât voi, fiindcă n-au nevoie de lumină. Surzii şi muţii vorbesc mai bine decât voi, fiindcă pentru ei tăcerea e elocventă.

Se aşternu atunci o linişte atât de încordată, încât s-ar fi putut auzi cum cad petalele unui trandafir. Aşa era inima Herminiei: un trandafir din care se desprind petalele.

Felcerul onoarei sale

Presto

Funesta zi presimţita de herminia, în care Juan Tigrul avea s-o ceară de nevastă şi ea avea să-l respingă, nu sosi. Au trecut zile, săptămâni, luni. Toamna, după ce-şi termină ofranda de fructe, a abdicat în favoarea cumplitei Ierni, cedându-i deplina suveranitate asupra pământului. Tirania Iernii a fost răsturnată de năvălirea

anarhică a adolescentei regine Primăvara. Procesul s-a desfăşurat pe nesimţite, firesc, inexorabil, fără întreruperea continuităţii. De la o zi la alta, de la o săptămână la alta şi de la un anotimp la altul nu au existat graniţe, nici salturi bruşte. Zilele care s-au scurs nu s-au desprins una câte una, după datele calendarului, ca filele rupte dintr-un almanah, ci au trecut uşor, aproape fără să se bage de seamă. Asemenea puhoaielor unui râu ieşit din matcă, se rostogoleau la vale fără început şi fără sfârşit. Se putea spune astfel că ziua de azi nu mai era ziua de ieri, dar ar fi fost imposibil să constaţi în ce moment începuse ori în ce consta schimbarea. Acea zi funestă, presimţită de Herminia, nu sosi. Şi totuşi era ca şi cum trecuse, poate pentru că trecuse în tăcere, încheindu-şi acţiunea ei insidioasă; nu există zi care să treacă fără să lase urme. Şi într-o bună zi, o zi ca oricare alta, Herminia, uimită, îşi dădu seama că era în mod oficial logodnica lui Juan Tigrul, fără ca el s-o fi cerut în căsătorie şi, prin urmare, fără ca ea să fi avut ocazia să-l refuze.

în ultima vreme Juan Tigrul era atât de îndrăgostit şi plin de tumult sentimental, încât părea că-şi mărise volumul şi crescuse în înălţime; cel puţin asta era iluzia optică pe care o producea. Trăia în cea mai bună cu putinţa dintre lumi, care era lumea lui interioară. Adoptase o trufie şi o maiestate olimpiene. Amintea de statuile în mărime supranaturală ale lui Júpiter Optimus Maximus, cu deosebirea că mutra lui era ireductibilă la canonul clasic de frumuseţe. Pentru el lumea exterioară nu se manifesta decât ca o proiecţie supusă a lumii sale interioare. Realitatea trebuia să se supună dorinţelor lui, altfel risca să fie trăsnită de unul din fulgerele invizibile pe care el le ţinea în mâna dreaptă. Paralel cu scurgerea imperceptibilă a timpului, Juan Tigrul capătă încetul cu încetul conştiinţa iubirii sale pentru Herminia, într-un mod atât de spontan, firesc şi inexorabil, de parcă ar fi fost dintotdeauna îndrăgostit de ea şi, bineînţeles,

dragostea i-ar fi fost împărtăşită. Gradaţia augmentativă, firescul şi aplombul iubirii lui Juan Tigrul s-au transferat în chip misterios şi la doña Mariquita, la don Sincerato şi la văduvă. Şi ei păreau că luaseră cunoştinţă de mult de dragostea aceea şi păreau încredinţaţi că Herminia nu putea să nu răspundă la iubirea lui cu o pasiune la fel de puternică. Aşa cum ceaţa iernii răpea dintr-o dată munţii, făcându-i să dispară de la orizont de jur împrejurul oraşului Pilares, şi soarele primăverii îi aducea la locul lor, fără ca nimeni să se mire că-i vede din nou ori să creadă că între timp încetaseră să existe, tot astfel persoanele care formau acel mic cerc de relaţii prieteneşti, luând cunoştinţă de iubirea lui Juan Tigrul, atât de uriaşă, hotărâtă, necesară şi eternă, asemenea munţilor, departe de a se arăta uimiţi, au presupus, la fel ca însuşi cel interesat, drept cea mai verosimilă explicaţie, că existase dintotdeauna, deşi până atunci fusese ascunsă de o ceaţă prevăzătoare şi vicleană. între prietenii aceia exista un fel de convenţie tacită, de parcă s-ar fi înţeles cu toţii şi ar fi căzut de acord asupra faptului că Juan Tigrul şi Herminia erau logodiţi printr-o făgăduială reciprocă, şi logodna se prelungea mai mult decât se cuvenea din partea unor oameni respectabili. Ar fi greu de precizat dacă don Sincerato a sugerat acest lucru, ori doña Iluminada a venit cu un sfat, orí doña Mariquita a strecurat o rugăminte, ori Juan Tigrul a decretat cel dintâi logodna; ori dacă toţi patru au spus într-un glas: „Situaţia asta se prelungeşte prea mult, fără niciun motiv. Să fixăm data nunţii”. Şi nunta a rămas fixată pentru ziua de 15 aprilie.

A doua zi după ce s-a luat această hotărâre, Juan Tigrul a cumpărat o brăţară de nuntă, după cum era obiceiul, cea mai groasă, mai grea şi strălucitoare din toate câte se găseau în târg. Şi pe ea a poruncit să se graveze cuvintele: „Sunt a lui Juan Tigrul”, cu majuscule. I-ar fi plăcut să sape aceeaşi inscripţie, cu pietre de diamant, pe fruntea Herminiei. Seara, lui Juan Tigrul îi

tremurau mâinile în asemenea hal, încât nu reuşea să prindă brăţara la mâna Herminiei. I-au venit în ajutor bunica, preotul şi văduva, aşa încât Herminia a avut impresia că nu se mărita numai cu Juan Tigrul, ci cu întreaga societate.

Doña Mariquita spuse:

- Herminia, mângâierea bătrâneţelor mele, mulţumeşte-i lui Dumnezeu că are grijă de tine şi te fericeşte hărăzindu-ţi un bărbat care, prin generozitate şi falnica lui nobleţe, poate fi asemuit ou cedrii Libanului. Multe am văzut în viaţa mea, dar din toate lucrurile pe care le-am cunoscut numai două mi s-au părut bunuri adevărate, care fac ca viaţa să fie suportabilă: un soţ bun şi un stomac bun.

Şi vârî în gură un pumn de caramele.

Doña Iluminada, cu privirea tulbure, spuse:

- Privindu-şi brăţara de la încheietura mâinii, Herminia cugetă adânc la semnificaţia pe care o are în cazul de faţă această mărturie de sclavie. Tu nu eşti sclavă, Herminia, ci mai curând doamnă şi stăpână. Gândeşte-te bine şi mulţumeşte-i lui Dumnezeu, cum a spus bunica ta.

Juan Tigrul, după ce dobândise conştiinţa deplină a iubirii lui, nu cuteza să-i vorbească Herminiei şi nici măcar să-şi îndrepte privirea asupra ei. încercă acum un gest stângaci, ca şi cum ar fi arătat cu degetul în aer frazele care-şi luaseră zborul de pe buzele doñei Iluminada.

Clericul comentă:

- Bravo pentru văduvă! Din gura ei ies sentinţe şi când strănută. Ha, ha, ha! Mare meşteră la toate, ea le-ntoarce şi socoate Bravo! bravo! Parcă i-a suflat la ureche Evanghelistul: *Mulier sedet super bestiam, et nune et semper* (Acum şi totdeauna, femeia îl încalecă pe bărbat.) Acum şi pururea. Aceasta este ordinea naturală a lucrurilor, descifrată în cartea revelaţiilor. Acum şi pururea. Ordinea naturală a lucrurilor.

Doña Mariquita şi doña Iluminada, care ascultau cu buzele în formă de O, murmurară amândouă deodată, de parcă vorbele preotului le-ar fi intrat pe neaşteptate în gură şi, după ce ar fi muşcat din carnea lor savurându-le înţelesul, s-ar fi grăbit să scuipe sâmburele:

- Ordinea naturală a lucrurilor...

Juan Tigrul încuviinţa dând din cap, cu toate că nu-şi dădea bine seama despre ce era vorba.

Herminia rămânea senină, impasibilă, şi cele două văduve şi preotul socoteau că acest lucru e simptomul sigur şi cel mai concludent că şi ea acceptă ordinea naturală a lucrurilor. Dar liniştea Herminiei semăna cu liniştea jucătorului care are atuul în mină. îi lăsa pe ceilalţi să-şi facă mai departe iluzii în jocul acela care nu ducea nicăieri, contemplându-i de sus cu o indiferenţă dispreţuitoare. Accepta gândul că măritişul ei cu Juan Tigrul aparţinea ordinii naturale a lucrurilor, dar ea, ca fiică a Evei, printr-un imperativ al feminităţii sale, se revolta împotriva ordinii stabilite şi-şi propunea s-o distrugă.

Ultima levată pe care o avea în mână era păcatul. Ca femeie ştia, mai mult prin intuiţie inefabilă decât printr-o cunoaştere expresă, că dacă ordinea naturală a lucrurilor se stabileşte de obicei prin legi dictate de bărbat, în la'a cărora femeia trebuie să se supună, în schimb ea deţine suprema libertate a hotărârii decisive, prin consimţământul pe care şi-l poate da de a aluneca pe panta păcatului, fiindcă, încă din Eden, păcatul femeii a răsturnat destinul omenirii, şi în fiecare clipă deviază din calea ei viaţa bărbatului. Vespasiano trebuia sa sosească în curând, în obişnuitul său voiaj de primăvară. Avea să vină desigur înainte de ziua nunţii.

Vespasiano era tentaţia păcatului; strigăt liric al sufletului şi portiţă de scăpare. Toţi o credeau pe Herminia mulţumită şi aşezată în centrul de gravitaţie a acelei ordini a lucrurilor. Dar ea se simţea stăpânită de o forţă impulsivă şi irezistibilă de excentricitate. Se afla

într-adevăr în largul ei, cum voiau ceilalţi să fie, dar nu pentru că acceptase ordinea lucrurilor, ci pentru că luase o hotărâre şi nu voia altceva, în nechibzuinţa ei, decât s-o apuce pe calea pierzaniei.

A doua jumătate a lui martie şi prima jumătate a lui aprilie au fost pline de agitaţie şi de evenimente solemne. Juan Tigrul nu-şi găsea astâmpăr. Pe lângă pregătirile de nuntă, participa împreună cu ce'lalţi actori din compania de amatori *Thalia Romantică* la repetiţiile piesei lui Calderón, *Medicul onoarei sale*, care urma să se reprezinte pe scena teatrului Fontana în seara zilei de 2 aprilie. El era interpretul personajului principal, don Gutierre Alfonso. La doña Mariquita, când venea seara să joace cărţi, spunea în glumă:

- Nu ştiu dacă o să fiu un bun medic al onoarei mele. Nu sunt licenţiat, ci mai curând felcer şi bărbier, din cei care iau sânge bolnavilor. Dar, slavă Domnului, când am lanţeta în mână, nu mă dau pe toţi doctorii *honoris causa* din lume, cu diplomele lor cu tot.

Herminia, cu buzele întredeschise şi respiraţia întretăiată, îşi ridica fără voia ei capul pentru a-l privi pe Juan Tigrul cu un fel de vrăjmăşie, şi câtva timp nu-şi putea desprinde ochii de la el. Cât despre Juan Tigrul, care simţea aţintite asupra lui privirile Herminiei, îşi pleca fruntea şi râdea prosteşte, ca un copil sfios.

Juan Tigrul îşi pusese în gând să transforme chichineaţa în care trăia într-un palat, fără să se uite la bani, pentru a o putea primi cum se cuvine pe cea care avea să-i fie soţie. A încredinţat această misiune celor două văduve, nu fără oarecare supărare din partea doñei Mariquita, care ar fi dorit să aibă monopolul cumpărăturilor, pentru a putea ciupi în voie, fără îngrădirile şi controlul nimănui. Şi apoi între cele două femei erau nepotriviri de vederi. Doña Iluminada era pentru intimitate şi simplitate. Doña Mariquita era adepta unui lux exorbitant şi ţipător. S-a încăpăţânat să cumpere o barză disecată pentru primirea mirilor şi a

lipit de toate geamurile hârtie colorată imitând vitraliile gotice. Doña Iluminada a trebuit să-şi bată mult gura şi să facă un adevărat turnir diplomatic pentru a o convinge să renunţe la ideea de a-şi procura, în chip de cuier, un cap de cerb cu nişte coarne colosale cu douăzeci de ramuri. Doña Mariquita o ţinea una şi bună: coarnele de cerb te apără de deochi şi poartă noroc.

în toiul pregătirilor, doña Iluminada îl întrebă pe Juan Tigrul ce avea de gând să facă cu camera lui Colas. în primul moment, Juan Tigrul rămase cu gura căscată, apoi începu să respire sacadat, trăgând aer în piept la intervale scurte, ca atunci când un parfum puternic pe care-l aspiri îţi evocă o scenă animată şi încărcată de emoţie. în sfârşit, oftă din greu, dădu ochii peste cap şi răspunse cu sinceritate desăvârşită:

- Ce se poate face?... S-o lăsam aşa cum e. E un spaţiu sacru. Copilul sufletului meu! Am uitat să-l anunţ că mă însor. Ce-o să se mai bucure când o afla!

La aranjarea căminului pentru proiectata căsnicie, doamna Góngora era ajutată de Carmina. Fata tocmai împlinise şaptesprezece ani. în cele cinci luni pe care le petrecuse în umbra protectoarei sale, bine hrănită, îngrijită $i răsfăţată, în sufletul ei se petrecuse o metamorfoză uimitoare, pe care văduva, slujindu-se de o comparaţie umoristică, şi-o explica astfel:

- – între Carmina de acum şi cea de atunci există o distanţă şi o deosebire mai mari decât între un brotăcel şi o broască, încât parcă-ţi vine greu să crezi că cea deatunci s-a transformat în cea de-acum.

Din Carmina de altădată singura urmă erau ochii scăpărători. Avea o frumuseţe aspră şi aprinsă, era extrem de provocatoare, ca fragii sălbatici. Părea că suferă de o sete ideală. Cu faţa înălţată spre cer, respira lung şi profund, de parcă ar fi vrut să bea vântul, pentru a-şi astâmpăra setea şi a-şi stinge jăraticul ascuns în piept. Părul roşcat se multiplica în mici bucle rebele, o mulţime de limbi de foc, şi cu cât se ostenea să-l

îmblânzească, cu atu se răzvrătea mai tare. Dacă între trup şi suflet este o înţelegere deplină, atunci sufletul Carminei era prin excelenţă un suflet în stare să se aprindă uşor şi să ardă până la capăt. Cu o abilitate rafinată şi un tact foarte fin, văduva făcuse să ardă sufletul Carminei într-o pasiune violentă pentru Colas; o pasiune fără speranţă, conform planului bine chibzuit al doñei Iluminada. Planul acesta, până în prezent, se desfăşura cu o exactitate infailibilă, care-o făcea fericită pe văduvă şi deopotrivă îi umplea sufletul de mândrie. Se întrezărea un singur p ricol, care ar fi putut să zădărnicească totul. Fără vreo' raţiune sau motiv, printr-o simplă intuiţie, văduva presimţea primejdia care venea din partea faimosului Vespasiano Cebon. Dona Iluminada reprezenta o electricitate pozitivă, faţă de Vespasiano, care era încărcat cu electricitate negativă. Dona Iluminada era sterilitatea dezamăgită şi resemnată care, nefiindu-şi sieşi folositoare, hotărăşte să-şi cheltuiască energia inutilă în folosul altora. Vespasiano era sterilitatea nesupusă, care se înşală pe sine şi încearcă să înşele pe ceilalţi, străduindu-se să prezinte libertinajul drept un exces de vitalitate procreatoare, O' risipă de forţă şi o renunţare voită la fecunditate. Nu altceva se întâmplă de obicei cu sterilitatea şi libertinajul inteligenţei.

Vespasiano sosi la Pilares în ziua de 2 aprilie dimineaţa. Juan Tigrul îl îmbrăţişă cuprinzându-l cu braţele pe după gât şi-şi culcă fruntea pe umărul lui. Nu reuşea să vorbească. Se bâlbâia:

- Prietenul meu... Prietenul meu drag... Ce fericit sunt!

- Să fie într-un ceas bun, prietene don Juan. Haide, haide, nu te mai ascunde. Grozav ne-ai păcălit... Crede-mă că mă felicit şi mă bucur de nunta asta la fel ca dumneata.

- Da, da... Ştiu, dragă Vespasiano. Sunt şi mai fericit acum. Du-te, du-te pe urmă s-o vezi. Spune-i

dumneata... mă înţelegi. Mi-e limba legată. Nu pot scoate un cuvânt.

Juan Tigrul îi spusese donei Mariquita că nu se cuvenea („ca să nu facă impresie proastă, ca să se bucure de mai multă consideraţie, nu pentru altceva") ca Herminia să mai stea la tejghea şi nici să iasă din casă ori să apară la fereastră. Pentru nimic în lume el n-ar fi suportat ca ea să se vadă între patrtu ochi cu un alt bărbat, şi totuşi îl zorea acum pe Vespasiano să se ducă şi să stea de vorbă în taină cu ea.

Juan Tigrul, fiind un om naiv şi cumsecade, avea o încredere neţărmurită în Vespasiano, fiindcă îl iubea ca pe cealaltă jumătate ideală a lui: celălalt eu, cel care ar fi preferat sa fie, înzestrat cu însuşiri de care eul propriu era lipsit cu totul. Ceea ce Juan Tigrul voise să dea să se înţeleagă cu ultimele lui cuvinte era: „Spune-i, ca şi cum ai fi eu însumi, că o iubesc atât de mult încât aproape simt că mor de dragul ei, şi că adoraţia mă face să amuţesc. Spune-i-o tu, fiindcă eu nu i-am spus-o şi nici n-o să am niciodată curajul să i-o spun."

Doña Mariquita îl salută pe Vespasiano aşa cum păsările salută revărsatul zorilor, cu triluri de fluier şi fâlfâit de aripi. îl conduse îndată la etajul de sus, unde era Herminia. Fata îl primi rece, crispată, din cauza efortului pe care îl făcea să se stăpânească. Se aşezară toţi trei.

- Ce noutăţi aduci de pe drum? întrebă bătrâna.

Vespasiano desfăcu o valijoară de gutapercă lăcuită, pe care o ţinuse până atunci sub braţ: colecţia lui de mostre, care era ca o tolbă încărcată cu săgeţi veninoase.

Doña Mariquita atingea uşor cu degetele mostrele, cu gingăşia unei libelule pe epiderma unui pârâu. Erau mătăsuri colorate, articole de ceaprazărie, chipie, pene colorate, chenare de paiete, mărgele şi pietre semipreţioase; toate fleacurile strălucitoare care iau ochii acestui sălbatic naiv ce stă la pândă în sufletul

majorităţii femeilor ca într-un arbust plin de spini şi parfumat. Bătrâna se opri cu un regret evlavios în faţa unui soi de semicerc mătăsos, din care se răspândeau razele curcubeului.

- Şi asta ce-i? şopti.

- Ciorapi de mătase, declară Vespasiano.

Apoi desfăcu unul din ei şi, cu un zâmbet insinuant, îl arătă atârnat de degetul gros şi arătătorul în formă de covrig, cu degetul mic ridicat.

- Ce lux! îmi vâjâie capul de parcă-s beată. Probabil că sunt pentru statuia sfintei Fecioare, exclamă bătrâna.

- Sfânta Fecioară, cum nu poate să-i arate în văzul lumii, n-are nevoie de ei, răspunse Vespasiano maliţios.

- Dacă nu, atunci pentru vreo matracuca.

- Ce uşor sari de la una la alta: Ce ştii dumneata, doña Mariquita? Sunt ciorapi pentru doamnele din lumea bună, fiindcă e un semn de educaţie aleasa să placi şi bărbatului şi prietenilor lui intimi.

Şi Vespasiano se uită cu coada ochiului, languros, la Herminia. Dona Mariquita murmura:

- Ciorapi pentru doamne!... Desigur...

Şi, dusă pe gânduri, îşi ridica puţintel fustele, îşi întindea picioarele paralel cu podeaua şi le contempla lung, închipuindu-şi că sunt învelite în acele teci somptuoase.

- Jumătate de duzină de perechi din ciorapii ăştia e darul de nuntă pe care i-l fac Herminiei. Lui Juan Tigrul o să-i fac cadou un fular de lână franţuzească de Lyon, spuse Vespasiano, fără a-şi lua ochii de la Herminia, şi vocalizând cu încetineală.

Glasul lui era un tremolo de tenor, uleios, care se strecura în ureche picătură cu picătură, ca licoarea de măselariţă. Asupra donei Mariquita glasul lui avea acelaşi efect ca lădiţa de mostre; cuvintele lui meşteşugite produceau asupra ei impresia unor mărgele, ciucuri şi panglici care i-ar fi ieşit din gură ca unui măscărici de circ.

Vespasiano se apropia de treizeci şi cinci de ani. Purta o jachetă neagra, vestă de brocart şi pantaloni cadrilaţi, foarte strânşi pe picior. Părul, negru şi unduios, reverbera pomezi aromatice şi absorbea, ca o oglindă, obiectele din jur. Mustăcioară lustruită, ca pielea unui taur scăldat în sudoare. Trăsăturile lui erau corecte şi fine, în afară de buze, groase, senzuale şi umede. Avea pielea oacheşă. Era chipeş, având o frumuseţe decadentă de împărat roman ori de cucoană îmbătrânită în desfrâu. Trezea în inima multora o atracţie bolnăvicioasă şi o curiozitate a incertitudinii, nu numai din pricina ambiguităţii trăsăturilor şi membrelor lui, parte din ele feminine, ca bunăoară guşa, pieptul bombat şi şezutul, nu mai puţin rotund, ci şi din pricina atitudinilor lui sugestive, de o moliciune coruptă, şi experimentatei lui maturităţi, ca prepeliţa pentru un gastronom, care o găseşte mai gustoasă când începe să se descompună. Privirea lui Vespasiano era tactilă, ca şi cum din găurile întunecoase ale pupilelor lui ar fi iradiat elastice şi transparente tentacule de moluscă, ce voiau să pipăie obiectele cu o mângâiere moale. Femeile simţeau că le dezbracă cu braţele acelea translucide, vâscoase şi precaute care-i ieşeau din ochi şi, neputând să se împotrivească, ajungeau să i se supună încetul cu încerul printr-un fel de complicitate secretă sau încuviinţare păcătoasă.

Nerăbdarea Herminiei ajunsese la limită când dinspre prăvălie sui zgomotul unor bătăi de palme. Bunica trebui să iasă. Herminia şi Vespasiano rămaseră singuri. Herminia se ridică în picioare. Vespasiano se repezi s-o îmbrăţişeze. Herminia, ferindu-şi capul într-o parte, pentru a nu-i vedea buzele fascinante, întinse braţul şi-l opri la o distanţă foarte mică. Spuse:

- Văd c-ai aflat. Nu ştiu dacă ai aflat tot. Eu n-am consimţit. Ei au pus la cale totul, fără să-mi ceară părerea. Nu mă mărit, nu mă mărit nici dacă m-or duce la biserică legată de coada unui cal nărăvaş. Te aşteptam

cu o nelinişte vecină cu moartea. M-am temut că n-o să vii la timp ca să împiedici una ca asta.

- Aşa, va să zică? Ce trebuie să împiedic eu?

- Nunta.

- Cum?

- Fugind. Luându-mă cu tine.

Vespasiano pufni în râs.

- Mi-ai promis doar; mi-ai jurat. Ai spus că mă iubeşti.

- Te iau cu mine, comoara mea, oriunde mă duc; te port în inimă. Te iubesc, desigur; te iubesc la nebunie. Nu există nicio femeie care să mă tulbure mai mult ca tine.

- Taci, taci. Nu minţi.

- Te iubesc ca un nebun. De aceea nebuniile o să le fac eu; dar nu mi-am pierdut capul până-ntr-atâta încât să îngădui să le faci tu. Ce-mi propui tu e o nebunie.

- Atunci totul s-a terminat între noi. Nu-mi rămâne altceva decât să mă omor. Da, da... Nu mă cunoşti.

Vespasiano pufni din nou în râs, de parcă ar fi vrut să-i dea de înţeles Herminiei că o cunoaşte foarte bine. Ştia că asta o irită. Iritată, nu mai era stâpână pe ea, iar el devenea stăpân pe situaţie. Ca să-şi asigure efectul, căută o frază de compătimire, care să rănească profund amorul propriu al Herminiei şi s-o tulbure, făcând-o să se lase cu totul în voia lui:

- Ce ştii tu, biată provincială!

După o pauză calculată, urmă:

- S-a terminat totul, zici? Abia acum începe cu-adevărat... Când am fi putut, tu şi eu, să visăm o situaţie mai favorabilă? Ai pus muia pe un bărbat cum nu găseşti pe toate drumurile: bogat, în pragul bătrâneţii, nebun după tine, adică o simplă jucărie în mâna ta şi, mai mult nici nu se poate, cel mai bun prieten pe care-l am în târgul ăsta. Ce ne-am mai putea dorî, comoara mea?

Herminia se întoarse agresivă, ca să-l privească în ochi şi să-i zvârle în obraz o frază dispreţuitoare:

- El e un om de onoare. E de-ajuns să spun: un om. Tu eşti un ticălos.

în timp ce vorbea, ochii Herminiei rămaseră prinşi, nedezlipiţi de buzele strălucitoare şi lipicioase ale lui Yespasiano, asemeni unei păsări prinse în laţ. Vespasiano, care aştepta această clipă, spuse:

- De asta mă iubeşti şi-o să mă iubeşti întotdeauna.

înainte ca ea să poată replica, Vespasiano o îmbrăţişă şi-şi lipi buzele de buzele Herminiei. Sărutarea lui, ca un fier înroşit, pătrundea adânc în sufletul Herminiei, răvăşindu-l.

După câtva timp de abandon, Herminia îşi trase capul înapoi şi, cu ochii întredeschişi, suspină:

- Blestemată fie gura ta, ca mărul paradisului!

Vespasiano, într-un *piano* melodios, cânta mai mult decât şoptea la urechea Herminiei:

- Te iubesc, te iubesc, te iubesc. Fiindcă te iubesc, sultana mea, nu te leg şi nici nu mă leg. Nu vreau s-aud de legături. Bărbatul e una, ibovnicul, alta. Naturalul de-o parte, supranaturalul de alta. Unul e rutina şi sclavia din zilele lucrătoare; celălalt, libertatea zilelor de sărbătoare. Unul e pâinea noastră cea de toate zilele; celălalt, o prăjitură. Ce naivă ai fost să crezi că toate zilele pot fi duminici, şi toate mâncările, prăjituri. Te-ai sătura repede. Fără legături, regină din Saaba. Prin asta se poate deosebi dragostea adevărată, care e liberă. Eu îţi ofer dragostea adevărată, care aduce bucurie în viaţă. Te iubesc, te iubesc, te iubesc, perlă orientală; şi te iubesc mai mult aşa, măritată, captivă într-o urâtă, aspră şi dură cochilie, şi nu trecând mereu prin mâinile negustorilor sau strălucind într-o vitrină. Aşa eşti a mea, a mea, a mea...

Se auziră pe scară paşii bunicii. Vespasiano îşi strânse vaiijoara cu mostre şi se duse să-l vadă din nou pe Juan Tigrul.

Evreii în deşert, însetaţi de mană, nu s-au uitat la cer cu mai multă speranţă decât Juan Tigrul la

Vespasiano.

- Felicitări! Să fie-ntr-un ceas bun! exclamă comisvoiajorul, strângându-l zdravăn în braţe pe Juan Tigrul care-l aşteptase cu-atâta nerăbdare. Am stat de vorbă cu ea, aşa cum ţi-am făgăduit. E o perlă orientală. Dumneata eşti ca scoica în care se află perla. Trebuie s-o păzeşti bine. Felicitări, şi să fie-ntr-un ceas bun, prietene don Juan, felicitări! Ce naiba i-ai făcut de-ai reuşit să-i suceşti capul? E îndrăgostită lulea de dumneata, mai mult nici nu se poate. Cum s-ar zice, o iubire ca-n basme, o adevărată beţie.

Juan Tigrul îi a-stupă gura lui Vespasiano. Nu voia să-l asculte mai departe, fiindcă emoţia lui era atât de puternică, încât îl durea coşul pieptului, de parcă i s-ar fi rupt coastele, şi ochii i se împăienjeneau.

In seara aceea a avut loc, la teatrul Fontana, reprezentaţia piesei *Medicul onoarei sale*. într-o lojă stăteau doña Mariquita, Carmina, Herminia şi Vespasiano. Doña Iluminada nu se ducea niciodată la petreceri ori la spectacole.

Cavalerul don Gutierre Alfonso, medicul onoarei sale, bănuieşte că nevasta lui, doña Mencía de Acuña, e amanta infanteiui don Enrique, fratele regelui don Pedro. Onestitatea doñei Mencía e fără pată; dar, printr-un concurs de nefericite echivocuri, don Gutierre ajunge să-şi confirme bănuiala. Intr-o noapte, dă drumul înadins să plece tuturor servitorilor şi-o lasă închisă în casă pe soţia lui, după ce-i scrisese un bilet, pe care ea să-l poată citi după plecarea lui, cu următorul cuprins: „Dragostea îmi porunceşte să te ador, onoarea îmi porunceşte să te urăsc. Şi astfel una te omoară, cealaltă te anunţă care ţi-e sfârşitul. Mai ai de trăit două ore. Eşti creştină. Salvează-ţi sufletul, căcî viaţa e cu neputinţă.” După care don Gutierre cheamă un bărbier din cei care iau sânge, întâlnit pe străzile Seviliei, îl conduce legat la ochi până acasă. îl someazâ, sub ameninţarea morţii, să-i ia sânge doamnei şi apoi să-i lase venele deschise. „Mor

nevinovată. Dumnezeu mi-e martor, dar nu-i cer să te pedepsească”, spune doña Mencia dându-şi sufletul. în sfârşit, regele don Pedro rânduieşte căsătoria lui don Gutierre cu doña Leonor, căreia-i făgăduise cândva s-o ia de nevastă şi apoi o părăsise pentru a se însura cu doña Mencia. „Dă-i mâna”, porunceşte regele. Don Gutierre răspunde:

I-o dau.

Dar ia aminte că-i scăldată în sânge, *Leonor*.

DOÑA LEONOR:

Nu-mi pasă, *căci nu mă mir si nu mă sperii*.

DON GUTIERRE:

Ia seama că onoarei mele eu medic fostu-i-am. *Şi leacul nu l-am uitat*.

DOÑA LEONOR:

Viaţa ia-mi-o de se arată rea.

DON GUTIERRE:

Cu astă condiţie pe loc ţi-o dau.

Juan Tigrul a interpretat rolul lui don Gutierre îmbrăcat într-un mod care a stârnit hohote de râs de cum a apărut pe scenă. Cum nu avea ciorapi strânşi pe picior, şi-a pus nişte pantaloni de flanelă de culoarea crestei de cocoş. La cingătoare îşi atârnase o spadă uriaşă, care-l făcea să se împiedice la fiecare pas. Se machiase mult prea tare, făcându-şi un chip înspăimântător, cu cearcăne negre, sprâncene încruntate şi o barbă stufoasă ca de bandit. Dar pe urmă a intrat atât de bine în pielea personajului, gestul lui era atât de sobru şi de convingător, tonul lui atât de sincer, glasul atât de sfâşietor şi întretăiat de plânset, încât auditoriul, fără să mai bage de seamă detaliile ridicole, se înfiora cuprins de o emoţie patetică auzind din gura lui fraze ca acestea:

Onoare, *vai*, *avem noi multe de spus doar între patru ochi*!

Onoare!

în oricare ceas eşti în primejdie cumplită.

Gelos sunt oare? *în bucăţi eu inima mi-aş sfâşia-o*

şi-apoi în sânge, de minie orbit, aş sfâşia-o toată şi sângele i-aş bea nesăţios.

Bărbaţi ca mine e de-ajuns să bănuiască, să îşi închipuie, să aibă doar o vagă presimţire, să ghicească...

Nu ştiu cum să vă spun...

S-a mai văzut cândva asemenea sciziune: *ucide mâna, ochiul varsă lacrimi i*

Juan Tigrul a obţinut la sfârşit ovaţii răsunătoare. Toţi cei din sală se întorceau s-o privească pe Herminia, ca şi cum i-ar fi sipus: „Nefericito, ai văzut ce te aşteaptă dacă ai de gând să calci strâmb. Şi chiar dacă n-ai asemesea gânduri...” Herminia a înfruntat cu demnitate acea privire anonimă, pulverizată în nenumărate pupile de insectă, dure şi ascuţite, care i se împlântau în carne ca acele într-o perniţă de cusut.

La întoarcerea de la teatru, Carmina nu-şi putu veni mult timp în fire, încât abia de se putea ţine pe picioare, suspina şi murmura cu glas abia auzit:

- Sărmana doña Mentía... Dar el... ce putea face el când se credea înşelat?

- Hai, fetiţo, vino-ţi în fire, i-o reteză doña Mariquita. Nu vezi că totul nu-i decât o poveste născocită ca să ne treacă vremea mai uşor? Dar eu, drept să spun, prefer circul: clovnii, dansatoarele pe cai şi bărbaţii la trapez, chiar dacă îţi suceşti gâtul privind mereu în sus.

Vespasiano şopti la urechea Herminiei:

- Bărbatul tău e un om periculos, fii cu ochii în patru.

- Mai bine, răspunse Herminia cu sarcasm.

- Mai bine? Depinde, comoara mea. Pe mine nu mă priveşte.

- Pe mine nici atât.

- Nu te-nţeleg. Te încăpăţânezi să nu vrei să te măriţi cu el?

- Acum stau pe gânduri.

- Mă aşteptam la asta. Voi, femeile, când e vorba de dragoste, sunteţi mai temerare decât bărbaţii. Vă place

la nebunie să înfruntaţi cât mai multe riscuri.

- Ai dreptate. Şi nu uita că riscurile o să le-nfruntăm împreună.

- Ce prostie! N-ai de ce te teme.

- Asta rămâne de văzut.

Pentru orice eventualitate, două zile mai târziu Vespasiano şi-a încheiat toate afacerile comerciale cu o grabă neobişnuită şi, sub pretextul că a primit o înştiinţare telegrafică prin care era chemat la Barcelona, a şters-o englezeşte, nu fără a-i jura Herminiei o dragoste statornică şi nepotolită; jurământ pe care l-a sigilat, ca de obicei, cu fierul cald al buzelor lipite de buzele ei.

Cu patru zile înainte de nuntă, curiozitatea pieţii din mijlocul târgului a fost stârnită de apariţia unei cucoane grase, grozav de sulemenită şi împopoţonată, între două mici asiatice rahitice, cu faţa de culoarea săpunului şi îmbrăcate ostentativ europeneşte. Era doamna general Semprun cu cele două fiice ale ei. Mama s-a interesat unde era prăvălia lui Juan Tigrul şi peste puţin timp şi-au făcut apariţia toate trei.

- Uite-le, Guerrita. Iţi seamănă leit. Am aflat că te însori. Am venit în zbor. Am de gând să împiedic cununia, dacă mai înainte nu te achiţi de obligaţia de sânge care te leagă de copilele astea. Tu însuţi ai recunoscut că ai această obligaţie trimiţând, deşi cu zgârcenie, câţiva bani cu care să le pot întreţine: strictul necesar ca să nu moară de foame. înainte de a-ţi face tu un rost, trebuie să le găseşti un rost acestor copile nevinovate. Cu câteva mii de pesete, nu mai mult de douăzeci de mii, ba chiar aş putea să reduc suma la cincisprezece mii, mă declar mulţumită şi te las să faci ce vrei; pe urmă n-o să mai apărem în calea ta, ca şi cum n-am mai exista. In caz contrar, sunt gata de orice, inclusiv de scandal. Ce nu-i în stare să facă o mamă pentru fiicele ei?

Doamna general spuse aceste cuvinte cu o energie de matroană, dar pe un ton confidenţial. Juan Tigrul, în

timp ce-o asculta împietrit, se uita ţintă la cele trei femei.

- Doamnă, răspunse, dacă mi-ai fi vorbit chinezeşte poate că te-aş fi înţeles mai bine. Aşa n-am priceput o iotă din ce mi-ai spus.

- Faci pe niznaiul? Pehlivanule!

- Doamnă, să mă bată Dumnezeu dacă ştiu cine eşti dumneata şi de ce-ai venit la mine.

Juan Tigrul spunea adevărul. Noua lui viaţă era atât de luminoasă, încât îi întunecase deodată trecutul. Prezentul era pentru el un paradis înconjurat de ziduri înalte, şi la intrare străjuia un sfinx. Doamna general nu spera să dea peste acea statuie de bronz, pentru ai cărei ochi impasibili trecutul nu mai exista. îşi dădu seama că şiretlicul ei îndrăzneţ n-o să reuşească. începu să-şi piardă siguranţa şi apelă la strigăte, ca s-o poată auzi toţi:

- O să strig în gura mare cine eşti. Asasinule! Tată denaturat!

Slobozi şi alte ocări cu intenţia de a-l face pe Juan Tigrul, speriat de scandal, să-i cumpere cât mai repede tăcerea la un preţ bun. Juan Tigrul, cu aceeaşi răceală de piatră de mai înainte, răspunse:

- Doamnă, mi-e milă de dumneata. Aiurezi sau pesemne că eşti beată. Mă iei drept altul. N-am avut cinstea să te cunosc, nici pe dumneata, nici pe aceste domnişoare asiarice. Scorpionii să-mi mănânce limba dacă mint.

Auzind aceste cuvinte şi mai ales expresia „domnişoare asiatice", doamna general bănui că Juan Tigrul, cu şiretenie de ţăran, îşi bătea joc de ea, şi consideră că partida era pierdută. Ca să nu plece cu mâinile goale, înainte de a se retrage atacă un alt registru, acela al bunătăţii.

- Cel puţin, se rugă ea, dă-ne bani ca să ne întoarcem la Madrid. Puţinul pe care-l aveam l-am cheltuit pe drum. Doar n-o să ne laşi la mila oamenilor,

ca pe nişte cerşetoare. O mie de pesete ne-ar ajunge. Nu fii zgârcit.

- Doamnă, văd că stărui să-mi vorbeşti chinezeşte. Sfatul pe care ţi-l dau din inimă e să mergi la consulul Imperiului Ceresc şi sunt sigur că el te va ajuta.

- Ticălosule! strigă doamna general. Dacă nu-i ajuţi pe cei nenorociţi, măcar nu-i lua peste picior şi nu-i batjocori. Ce vină au copilele astea că seamănă cu tine, ţap bătrân ce eşti! Eşti viclean şi crud. însoară-te, şi blestemat fie ceasul în care te însori! Să dea Dumnezeu ca ce-a fost data trecută închipuirea ta de data asta să fie adevărul curat, pe care toţi să-l vadă, şi numai tu să nu-l vezi.

Doamna general plecă bufnind, dând din mâini şi trâmbiţând povestea vieţii lui Juan Tigrul, spărgându-şi pieptul ca^ un crainic. După plecarea ei, Juan Tigrul îşi duse arătătorul la tâmplă în chip de sfredel şi spuse cu un glas puternic care se auzi din dugheana lui până peste drum, în prăvălia doñei Iluminada:

- Nefericită femeie! Rasa asiatică e foarte înclinată spre halucinaţii. Asta i se trage din abuzul de opium.

Clevetirile făcură repede înconjurul pieţei, apoi se răspândiră cu paşi uriaşi în tot oraşul şi astfel prinse rădăcini vestea că Juan Tigrul îşi sugrumase prima nevastă şi că avea două fete nelegitime cu soţia unui general.

Doña Mariquita fu printre cei dintâi care aflară vestea, căci, cum era direct interesată, mai multe persoane, pline de solicitudine, au dat fuga la ea să i-o aducă la cunoştinţă. Foarte alarmată, bunica o luă deoparte pe Herminia:

- Copila mea, dac-o să vină lumea cu tot felul de baliverne, fiindcă invidia e în stare de orice...

- Ştiu tot.

- Doamne Isuse Hristoase! Cum?

- Păi totul se află.

- Să nu crezi nimic! Sunt calomnii scornite din

goană după senzaţional.

- Şi dacă e adevărat...

- Dacă e adevărat, copila mea, ai face bine să te gândeşti înainte de-a te mărita. Nu asta voiai să-mi spui? Dar nu-i adevărat, nu-i adevărat.

- Poate că da, poate că nu.

.- Nu, nu, nu.

- Dacă e adevărat, abia acum sunt hotărâtă să mă mărit cu el.

După reprezentaţia de la teatrul Fontana şi scandalul stârnit de doamna general, în târg i-a ieşit lux Juan Tigrul o nouă poreclă: „felcerul onoarei sale”.

în ziua nunţii, Juan Tigrul s-a gătit ca un domn: joben, redingotă, pantaloni cu manşete largi şi cizme de lac. Doña Iluminada gândea în sinea ei că înfăţişarea teribilă şi costumul popular îl prindeau mai bine decât masca grotescă şi împopoţonarea de boier. Poate că Herminia era de aceeaşi părere cu văduva. în privinţa rochiei de mireasă, Juan Tigrul n-a vrut să intervină, în afară de un mic amănunt. Trecerea fulgerătoare a generălesei şi a fetelor ei îi evocau un obicei oriental: acela de a micşora piciorul femeii ţinându-l într-o închisoare strimtă, ca semn vizibil al vieţii vegetative şi al claustrării. A ţinut să aleagă el pantofii pe care să-i încalţe Herminia până la biserică: mai mici cu trei numere decât pantofii pe care-i purta de obicei. Din pricină că o strângeau îngrozitor, Herminia mergea bălăbănindu-se, cu expresia disperată a celui care ar vrea să fie dus pe targă. Satisfacţia emfatică a lui Juan Tigrul contrasta cu concentrarea dezolată a Herminiei, într-un acord discordant, viu şi romantic, de tragicomedie. La ceremonie au asistat cei douăzeci şi cinci de pacienţi ai Azilului de Orbi şi Surdomuţi, în frunte cu don Sincerato. Erau cu toţii piperniciţi şi cu capul cât baniţa. Făceau fel de fel de mutre şi strâmbături ridicole, ca nişte bufoni pitici.

Cununia s-a oficiat la amiază, în biserica Sfântul

Isidoro. Juan Tigrul, grozav de emoţionat, abia a putut să spună „da”. Herminia, în schimb, a răspuns un „da, vreau” arogant, de parcă ar fi acceptat o provocare. După slujbă, invitaţii s-au dus cu trăsurile ca să mănânce la grădfna-restaurant Buenavista, înafara oraşului, pe un deal înverzit. Au petrecut acolo toată ziua. La căderea serii, cei de la azil au executat, cu alfabetul semnelor şi limbajul degetelor, un cor mut şi cabalistic compus de don Sincerato. Coriştii voiau să spună:

Ce se-aude nu lua-n seamă.

Nu te-ncrede-n ce se vede.

Ceea ce n-auzi pricepe şi ce nu zăreşti ghiceşte.

Adevărul, ca văzduhul, transparent şi cristalin e: *nu îl vede omul, însă lipsa lui îndată-o simte*.

Are glas minciuna. *Tace adevărul*. *Fericire, la mulţi ani şi sănătate, lui Juan Guerra şi Herminiei*.

Don Sincéralo, care de la o zi la alta se simţea din ce în ce mai rău şi devenise un spectru, dirija, ca un Musaget[10] de pe lumea cealaltă, acel cor neauzit, format din umbrele unor oameni într-un *crescendo* de tăcere. Apoi traduse silenţioasele mişcări în cuvinte pentru cei de faţă.

Doña Mariquita, cam cherchelită, nu înţelese cuvintele corului. O neliniştea prolixitatea tăcută şi inexpresivă a acelor pitici cu capul cât o baniţă. La sfârşit, exclamă:

- Ce nefericire! Eu, dacă nu pot vorbi, explodez.

S-au întors cu toţii pe jos în Pilares. Herminia, care nu se mai putea ţine pe picioare, trebui să se sprijine de braţul lui Juan Tigrul, şi astfel îi răpi forţele şi-i împăienjeni ochii, mai mai să leşine, nu alta. Se făcuse noapte. Cam pe la zece au ajuns cu toţii în faţa casei lui Juan Tigrul. Luându-şi rămas bun de la nepoata ei, doña Mariquita reprezentă o scenă de melodramă pe care toţi au considerat-o prea lungă, în afară de Juan Tigrul, căruia-i era frică să rămână singur cu Herminia. Bietul

10 Conducătorul corului muzelor, epitet al lui Apolo.

Juan Tigrul *i Ce* avea să-i spună el Herminiei în clipele acelea? îşi aduse aminte de melodioasa fluiditate de privighetoare îndrăgostită a lui Vespasiano, alter ego-ul său, aşa cum ar fi vrut el să fie din când în când, ca acum, de exemplu; cealaltă jumătate a lui, căreia personalitatea lui de îndrăgostit îi simţea lipsa.

Iată-i acum pe Juan Tigrul şi Herminia închişi fiecare în sinea lui şi aflaţi fiecare în voia celuilalt, în camera nupţială. Juan Tigrul îşi conduse soţia, pe întuneric, ţinând-o de mână; o mână aspră şi rece ca de fier. Herminia se desprinse din strânsoarea aceea cu groază şi repulsie. Când s-a eliberat, primul lucru pe care l-a făcut, pe dibuite, a fost să scape de tortura pantofilor. îşi scoase apoi şi ciorapii, pentru a-şi răcori picioarele care-i ardeau. Se auzea răsuflarea lui Juan Tigrul, răsuflare de fiară în călduri. într-un târziu, cu mâna tremurătoare, aprinse o lampă de noapte. Ca şi cum numai chinul picioarelor o împinsese să se simtă curajoasă şi la nevoie chiar agresivă faţă de Juan Tigrul, când se descălţă, toată cutezanţa Herminiei se risipi ca prin farmec. Puţin câte puţin trecu în defensivă, până ce ajunse cu spatele lipit de perete, fără însă a-şi dezlipi ochii de la duşman. Se credea cu adevărat în cuşca unui tigru. Juan Tigrul, îmbrăcat ca la cununie, cu joben cu tot, ba se apropia de ea, ba se oprea, cu o faţă îngrozitoare pe care se citea angoasa, cu mâinile întinse şi degetele crispate. îşi întindea şi cobora brusc gâtul, de parcă i s-ar fi pus un nod în gâtlej. Murmură cu glas răguşit:

- Dacă aş fi Vespasiano... Ah! Atunci...

Herminia se înfioră şi închise instinctiv ochii.

Dar Juan Tigrul nu mai ştia ce spune, nici ce gândeşte. Cuvintele lui fuseseră un sunet involuntar, automat. Simţea nevoia urgentă să se dea cu capul de pereţi, să distrugă ceva. înăuntrul craniului său răsuna un zgomot de prăbuşire care-l asurzea. Dar zgomotul nu era acolo, ci venea din stradă. Era tămbălăul stârnit de

serenada batjocoritoare pe care ştrengarii o pregătiseră mirilor. Când Juan Tigrul îşi dădu seama, dintr-un salt fu la uşă şi apoi, cu paşi uriaşi, ajunse în stradă. Când îl văzură apărând, cântăreţii se împrăştiară ca potârnichile, nu fără a arunca în urmă, asemeni sciţilor, legume, şoareci morţi, ouă clocite şi alte asemenea spurcăciuni. Un cocean de varză anonim dărâmă jobenul lui Juan Tigrul, care alerga în urmărirea zeflemiştilor. Deodată privirea lui Juan Tigrul fu atrasă, în pofida întunericului, de unul dintre fugari. Purta uniformă militară, avea mustăţi burgunde. Juan Tigrul recunoscu în el un duşman vechi, foarte vechi; un duşman.pe care l-ar fi avut într-o viaţă anterioară. Fapt e că ofiţerul acela, care acum, la fel ca atunci,

Sé arăta atât de destoinic la fugă, semăna ca două picături de apă cu fercheşul şi neruşinatul locotenent Rebolledo, cel din Filipine. Juan Tigrul nu era pe deplin conştient de acest lucru. Vedea în el numai duşmanul ereditar, un duşman de neîmpăcat, aşa cum sânt unul pentru altul lupul şi mielul, câinele şi pisica, civilul şi militarul. Se înverşună să-l urmărească, îl ajunse, îl dodorî, îi pune mâna în gât şi cu un râs sardonic răcni:

- Te-am prins, ticălosule! Mi-o plăteşti acum! Ţi-a sunat ceasul. Până aici ţi-a fost!

Deşi nu ştia ce trebuia să-i plătească celălalt şi nici de ce-i sunase ceasul.

Se auzi fluierul pazniculuí de noapte. Câţiva fugari se întoarseră. Au dat fuga şi alţi paznici. Până la urmă au reuşit cu toţii să-l scoată pe ofiţer din ghearele lui Juan Tigrul. Pe Juan Tigrul l-au dus la comisariat, în arest preventiv. în zori i-au dat drumul pe cauţiune. Juan Tigrul a venit într-un suflet acasă. Herminia era întinsă în pat, ca neînsufleţită, cu braţele desfăcute de parcă ar fi fost crucificată pe patul nupţial. Lumina artificială a lămpii de petrol murea, şi se năştea lumina zorilor. Juan Tigrul căzu în genunchi şi-şi lipi buzele de picioarele goale ale Herminiei, care erau însângerate.

Seara, după cină, se adunau acum acasă la Juan Tigrul. Lipsea don Sincerato, care, din ce în ce mai bolnav, nu mai putea ieşi din casă după apusul soarelui. Juan Tigrul pregătea prafuri şi hapuri într-un colţ. Herminia cosea, broda ori croşeta. Doña Mariquita îşi omora timpul făcând pasienţe; şi nu se putea abţine să nu se trişeze chiar pe ea însăşi. Carmina citea romane de călătorie şi aventuri, pe care i le cumpăra doña Iluminada. Văduva, cu mâinile palide încrucişate pe pieptul negru şi ermetic ca un sicriu, prezida, cu chipul ei rotund, candid, senin, surâzător, acele calme întâlniri de primăvară. Nu se auzea decât ronţăitul doñei Mariquita, care mesteca şi sugea caramele, şi din când în când o bruscă fâlfâire de aripi, ca de pasăre de noapte ce-şi ia zborul din zăvoi: era Carmina, care întorcea, nervoasă, câte o pagină de carte. Doña Iluminada, amintindu-şi imnul mut al lui don Sincerato, îşi spunea: „în tăcere sălăşluieşte adevărul”, şi-şi plimba alene privirile pe deasupra tuturor, ca un reflector cu lumina slabă. La acele sindrofii lente şi profunde, doña Iluminada făcuse o experienţă ciudată. începea să fredoneze, cu un glas aproape imperceptibil, primele măsuri ale unui cântec. Apoi tăcea brusc şi aştepta. După câteva ore, fredonau cu toţii încetişor, fără să-şi dea seama, acelaşi cântec, până şi Carmina, în timp ce citea. Cântecul li se prinsese de limbă pentru tot restul serii, ba chiar pentru câteva zile. Şi văduva îşi spunea: „Cine seamănă grâu, culege grâu; cine seamănă vânt, culege furtună. Deopotrivă pe pământ, în cer sau în suflete. Sămânţa nu se pierde niciodată; prinde rădăcini, chiar dacă se întâmplă să cadă într-o crăpătură de piatră. Că sufletul e de pământ mănos ori e de piatră, n-are nicio importanţă. Totul e să surprinzi sufletele nepregătite, când sunt concentrate, atunci când ele cred că sunt mai vigilente şi închise în sine, dar de fapt sunt mai neatente şi deschise pentru a primi sămânţa cea bună. Trebuie să pătrunzi în suflete cu precauţie, asemeni unui îndrăgostit

în puterea nopţii.”

Doña Iluminada, cu bună ştiinţă, spre binele tuturor, şi în primul rând al protejatei sale, semănase vânt în sufletul Carminei. Acum în sufletul de foc al Carminei se dezlănţuise o furtună care aţâţa flacăra, fiindcă focul se hrăneşte cu vânturi potrivnice. Ca ţăranul gospodar, care-şi păzeşte şi lucrează de dimineaţă până seara bucata lui de pământ, doña Iluminada n-a avut o clipă de odihnă până ce nu şi-a văzut asigurată recolta pe care-o semănase, cu emoţia şi voluptatea sacrificiului, în sufletul Carminei; căci sacrificiul este plăcerea egoistă cea mai sublimată şi redusă la chintesenţă. „Tu, îşi spunea doña Iluminada, adresându-se în gând lui Juan Tigrul, îl numeşti pe haimanaua de Vespasiano cealaltă jumătate a ta, fiindcă regreţi că nu-i semeni. Ai vrea să fii ca el. Să dea Dumnezeu să nu se întâmple niciodată una ca asta, spre binele tău! Dar tu ai vrea să fii ca el fără să încetezi de-a fi tu însuţi, şi încă aşa cum eşti. Eu am motive mult mai temeinice s-o numesc pe Carmina cealaltă jumătate a mea. Dar ce spun jumătate! Cealaltă eu însămi în întregime. Sămânţa pe care am semănat-o în sufletul ei sunt eu însămi. Sunt eu întreagă, model de sterilitate silită; sămânţă sănătoasă care niciodată nu va putea da singură rod, am fost nevoită să-mi sfâşii măruntaiele în mii de bucăţi, pe care le-am zvârlit în aer şi le-am semănat apoi în sufletul Carminei, ca să mă bucur când oída rod. Să-i fie dat ei să iubească aşa cum ştiu eu să iubesc, şi să fie iubită aşa cum pe mine nu m-a iubit nimeni!”

Carmina îl iubea pe Colas cu o dragoste pătimaşă. Că în apropierea Carminei Colas avea să se aprindă, pentru doña Iluminada nu exista nicio îndoială, fiindcă sufletul băiatului era ca o căpiţă de fân uscat care poate fi oricând luată de vânt sau mistuită de foc. Pasiunea pe care doña Iluminada o aţâţase în pieptul Carminei, ca un fel de noviciat al iubirii, era o pasiune aproape mistică,

asemănătoare vocaţiei celor care se logodesc cu Isus Hristos, cu deosebirea că nu era îndreptată spre un ţel supranatural, ci cât se poate de natural şi omenesc. Era o pasiune fără speranţă, care se alimenta din ea însăşi, şi cu cât îşi pierdea încrederea că o să-şi găsească împlinirea cu atât se întărea şi creştea mai mult, căutându-şi împlinirea numai în ea însăşi. Doña Iluminada i-l descria necontenit Carminei pe Colas ca un arhetip de cavaler şi prinţ al îndrăgostiţilor desăvârşiţi, aşezându-l în vârful ierarhiei, ca pe un vultur printre celelalte păsări. Cum putea ea, & copilă nefericită, să viseze că într-o bună zi Colas va fi al ei? Cum să ajungi la vulturul depărtat, care zboară în apropierea soarelui, dacă nu doborându-l din înaltul cerului şi tăindu-i aripile?

Şi într-o zi de la începutul lui mai, ca şi cum ar fi căzut din cer, deşi nu avea aripile tăiate, Colas îşi făcu apariţia cu un picior de lemn. Pentru Carmina, aşa cum era, cu un picior de lemn, Colas se întorsese cu mai multă glorie şi măreţie decât dacă ar fi venit purtat pe umerii sclavilor într-un palanchin de metal şi pietre preţioase. îi retezaseră piciorul ca urmare a unei răni pe care i-o ^făcuseră insurgenţii. Nu voise să scrie nimic despre rană şi mutilare, nici să-l prevină pe Juan Tigrul de repatrierea lui. îi era ruşine să se întoarcă astfel, şchiop, aproape inutil, un bărbat neajutorat şi vrednic de dispreţ, el, care plecase să-şi caute moartea din dragoste neîmpărtăşită. Dacă Herminia nu-l iubise când era întreg, cum o să-l iubească acum, când era împuţinat? Cel mult o să-i fie milă de el; dar în loc de milă Colas prefera indiferenţa şi răceala. Mila se potriveşte cu iubirea mamei, căci este împlinirea ei şi, când vine de la ea, mângâie; dar în cazul iubirii dintre doi tineri este o ştirbire a sentimentului, dacă nu chiar o stingere a lui, fără a reuşi să-l înlocuiască, şi mai curând jigneşte decât mângâie. Colas simţea acum lipsa unei mame care să-i mulţumească pentru ceea ce pe el îl umilea, şi care să se

mândreasc㠄, drept semn de bravură şi triumf, cu ceea ce el considera laşitate şi înfrângere: faptul că se întorsese viu şi mutilat. Acest amalgam de iubire pătimaşă, gratitudine şi mândrie avea să-l stâmească în curând Colas în inima Carminei. în ceea ce priveşte gratitudinea şi chiar simpla existenţă a acestei abstracte mame a tuturor, care este numită îndeobşte patria mamă, Colas era un dezamăgit, un om lipsit de emoţie patriotică, după experienţa armatei şi a războiului. Ştiindu-se copilul nimănui şi, de asemenea, din pricina temperamentului său nostalgic, de hoinar, Colas înţelegea şi simţea cu mai multă putere fraternitatea tuturor oamenilor decât sciziunile şi antagonismele atâtor patrii duşmane. Când chirurgul i-a tăiat piciorul, i s-a părut că mai degrabă îi suprimase organele de locomoţie ale spiritului: apetituri, dorinţe, voliţiuni. Se întorcea la un stadiu de stoicism şi absolută apatie şi indiferenţă. Când Juan Tigrul, care stătea lingă taraba lui, se trezi faţă în faţă cu Colas, fu atât de puternic impresionat, încât îşi pierdu cunoştinţa timp de câteva secunde. Au dat fuga doña Iluminada şi Carmina cu un pahar cu apă amestecată cu oţet. Faţa înflăcărată a Carminei era în clipele acelea albă, iar chipul alb al văduvei se îmbujora pentru prima dată după mulţi ani. Când îşi veni în fire, Juan Tigrul îl întrebă pe Colas cu glas subţire:

- Nu mă îmbrăţişezi?

- Ţinând seama de felul în care am plecat, aşteptam să-mi îngădui s-o fac ori să mă îmbrăţişezi dumneata mai întâi.

- Copilul meu! Copilul meu! exclamă Juan Tigrul, strângându-l la pieptul său şi acoperindu-l cu sărutări.

Atâtea sărutări şi atât de grăbite, încât te făceau să-ţi spui (şi aşa îşi spuse doña Iluminada) că erau sărutări întârziate, acumulate într-o cantitate atât de mare, că nu mai încăpeau toate în pieptul lui Juan Tigrul care, neputându-se hotărî sa le utilizeze faţă de persoana căreia-i erau destinate, se uşura acum de apăsarea lor,

folosindu-le pentru a copleşi cu ele cealaltă persoană care, pe lingă cea dintâi, era vrednică de ele: Colás. Multe din ele erau autentice sărutări pentru Colás, dar cea mai mare parte erau sărutări frustrate pentru Herminia. Acelaşi lucru se putea spune de efuziunea torenţială în care se revărsă îndată Juan Tigrul:

- Lasă-mă să te privesc, să te ating, să mă încredin ţez că eşti din nou acasă. Ce slăbuţ eşti! Ce palid! Nu ţi-or fi dat să mănânci. Ştiu, ştiu... Am trecut şi eu prin asta, la fel ca tine, şi tot prin locurile alea... Cu ce fură din raţia soldatului se îmbogăţesc ei, bandiţii, asasinii, şmecherii şi ticăloşii. Tocătură ar trebui să-i facă pe toţi, ca să-i dea pe urmă la hiene, să se sature; şi nici hienele n-or să vrea să se atingă de-o carne atât de rea şi stricată.

Lasă-mă să mă depărtez puţin, să te pot vedea mai bine şi să te măsor de sus până jos. Drace! Bată-mă Dumnezeu... Doamne Isuse Hristoase! Copilul meu, copilul meu! Ce-i asta?

- Vezi bine, răspunse Colás cu sobrietate dispreţuitoare, un picior de lemn.

- Cum s-a întâmplat, copilul meu? O să-mi povesteşti mai târziu. Desigur că l-ai omorât pe cel care ţi-a făcut una ca asta.

- Cum să-l omor? Doar era chirurgul regimentului.

- Chiar dac-ar fi fost comandantul general al arhipelagului Magellan sau arhiepiscopul din Manila... Văd piciorul de lemn, dar nu văd crucea San Fernando pe pieptul tău.

- Mofturi, spuse Colás dispreţuitor, privind-o apoi pe Carmina cu luare-aminte.

Şi parcă i-ar fi sorbit sângele eu ochii şi i-ar fi răpit şi mai tare culoarea, căci biata fată, din palidă cum era, deveni livid㠖

- Un picior de lemn... urmă Juan Tigrul, aplecându-se să-l atingă cu delicateţe, de parcă ar fi fost vorba de un membru bolnav şi dureros. Nu de lemn şi nu un picior

butucănos, ci un picior fin, de mahon, cu incrustaţii desidef şi de fildeş, şi cârje de lemn sfânt cu perne de damasc ar trebui să ai. Şi guvernul ar trebui să ţi-l plătească,, dacă există dreptate în Spania. Dar nu te necăji, căci o să-ţi cumpăr eu toate astea, şi un cărucior cu manetă, de mână.

- Nu-i nevoie, spuse Colás, fără a-şi dezlipi privirilede la Carmina.

- Sigur că nu, interveni văduva. Lasă-ne să spunem şi noi un cuvânt, omule; să-i spunem şi noi lui Colás. bine-ai venit. Toată lumea te iubeşte aici din tot sufletul; mult mai mult decât îţi închipui. Nu eşti mai puţin vrednic de iubire fiindcă-ţi lipseşte un picior. Cu un singur picior poţi ajunge departe.

- Vin de la celălalt capăt al lumii, şi am plutit pe ape mişcătoare. Aşa că...

Şi Colás, cu ochii aţintiţi la Carmina, părea că întreabă: „Cine-i tânăra asta atât de frumoasă, de sfioasă, de speriată?* Văduva răspunse la această întrebare nerostită::

- Asta-i Carmina.

- Carmina?

- Da, copilul meu. Ţi-am scris într-una din scrisori,, interveni Juan Tigrul.

- Carmina... repeta Colás, încercând să-şi aducă, aminte.

Carmina fugi ca din puşcă să se ascundă în prăvălieşi izbucni într-un plâns amar.

- Dar... murmură Colás uimit.

- Las-o acum, spuse văduva. Surpriza... Teama... Nu-i. obişnuită. M-a auzit vorbind atâta despre tine... Cum don Juan nu-ţi spune nimic, află de la mine că mai sunt şi alte noutăţi.

- Chiar acum voiam să-ţi spun, copilul meu, se gfăbi să declare Juan Tigrul. Ai o mamă.

Cum Colás nu prinsese în întregime înţelesul acestei noutăţi laconice, văduva îl lămuri:

- S-a însurat don Juan. O să te bucuri şi tu, desigur,, aşa cum ne-am bucurat cu toţii. A fost cel mai bun lucru pe care-l putea face şi pentru el, şi pentru ea, şi pentrut tine...

- Dacă ma bucur? exclamă Colás zâmbind cu duioşie.

Strânse în mâinile lui manile lui Juan Tigrul, se aplecă şi i le sărută respectuos.

- E vestea cea mai bună pe care-o puteam afla întorcându-mă în Pilares. Felicitări, tată, felicitări! Dar ea <cine-i? îmi închipuiam...

Sfârşitul frazei fu o privire pe care Colás i-o aruncă văduvei. Văduva se îmbujoră din nou şi, silindu-se să zâmbească, comentă:

- închipuiri. Don Juan s-a însurat cu fata cu care trebuia să se însoare, cu soţia pe care i-o hărăzise Dumnezeu.

Juan Tigrul se făcu verde. îi tremurau urechile şi glasul, când spuse:

- Aşa a fost scris. Cred că îţi aminteşti că în mai multe scrisori ţi-am atras atenţia; trebuie s-o consideri şi s-o respecţi pe „această femeie" ca pe o mamă. Acum înţelegi?

Colás simţi că pământul se învârteşte sub el cu o viteză ameţitoare. îşi duse mâna la frunte. Juan Tigrul stătea cu capul sprijinit în piept. Văduva examina cuprinsă de nelinişte expresia băiatului, care rămase neschimbată.

- Herminia... şopti Colás.

Şi dintr-o dată adăugă cu hotărâre, strângându-i mâinile Iui Juan Tigrul:

- Da, da. Aşa a fost scris. E mai bine pentru toţi. Eelicitările mele, tată.

Au scos cu toţii un suspin de uşurare: dona Iluminada, Juan Tigrul şi Colás.

- Du-te repede, spuse Juan Tigrul, care simţea nevoia urgentă de a rămâne singur, du-te repede s-o vezi

pe mama ta. însoţeşte-l dumneata, prietenă. Eu nu pot părăsi taraba.

Herminia nu se tulbură când îl primi pe Colás, nici uu-şi ascunse bucuria pe care i-o producea faptul că scăpase cu viaţă, şi nici durerea de a-l vedea şchiop. Cu seninătate şi bărbăţie, fără a-i păsa de prezenţa donei Iluminada, spuse:

- Nu ştiu ce gândeşti despre mine. N-aş vrea să gândeşti lucruri rele. Nici n-aş vrea să te rănesc ori să deschid o rană cicatrizată. Dar trebuie să-ţi mărturisesc adevărul. Pentru mine întotdeauna ai fost un copil, din aceia care se aprind uşor, li se urcă sângele la cap, pornesc glonţ fără să ştie încotro, merg şi se opresc în loc îndată ce se potoleşte înflăcărarea. Te iubeam, desigur, ca o soră mai mare, şi tu n-ai putut suporta asta. Acum, când eşti invalid, simt c-o să te iubesc aproape ca o mamă.

- Herminia, interveni doña Iluminada, eşti o femeie adevărată. Ţi-am spus-o într-un moment critic, când te-am cunoscut mai îndeaproape. Acum ţi-o repet.

- Abia a treia oară se arată pricina, doamnă, răspunse Herminia cu hotărâre.

- Şi eu am de spus ce simt, pentru ca situaţia să fie' limpede, fără neguri şi neîncredere, interveni Colas. Cercetându-mi de la distanţă sentimentele, am văzut cu mai multă claritate. Afecţiunea mea pentru tine, Herminia, nu era o afecţiune a unui bărbat pentru o femeie, ci un cult respectuos. Te priveam de jos; tu erai atât de sus, atât de sus... Dacă m-ai fi acceptat, aş fi suferit o decepţie, iar tu ai fi încetat să fii ceea ce erai pentru mine. Dacă atunci îmi inspirai un respect temător, acum, ca nevastă a celui care mi-e ca un tată, n-o să te respect mai puţin, cu toate că, şi asta-mi place cel mai mult, va fi un respect familiar, deschis şi afectuos. Cât.despre caea ce-ai spus la sfârşit, afecţiunea ca de la mamă la copil între persoane de aceeaşi vârstă, mi se pare o amăgire. Eu m-am lecuit de amăgiri.

- Lecuit de amăgiri!... repetă ironică doña Iluminada.. Crezând asta arăţi că ai rămas tot un copil, aşa cum a spus şi Herminia.

în felul acesta, Colas a adus tuturor câte o bucurie, pe măsura fiecăruia. Şi el care-şi închipuia, înapoindu-se acasă, că nimeni n-o să fie mulţumit de întoarcerea lui! Deşi văduva bănuise că apropierea lui Colas va avea pentru un anumit timp o înrâurire nefavorabilă asupra vieţii conjugale a lui Juan Tigrul, apăsând-o şi sufocând-o, în realitate lucrurile s-au petrecut invers: prezenţa lui Colas; a fost ca o supapă de siguranţă şi eliberare, căci asupra băiatului Juan Tigrul îşi vărsa supraproducţia constantă de emotivitate, împiedicată, din cauza timidităţii, să se: îndrepte, cum ar fi fost firesc, spre Herminia. Juan Tigrul îşi închipuia că îl iubeşte pe Colas mai mult ca niciodată, fiindcă iubirea îi era acum sporită de gratitudine. Şi îi era recunoscător lui Colás pentru că dispăruse la momentul potrivit, şi reapăruse tocmai în momentul când o viaţă de abţinere de la orice comunicare şi de tăcere neîntreruptă alături de Herminia îl adusese într-un asemenea hal, încât n-ar fi fost de mirare să cadă la pat grav bolnav sau chiar să înnebunească de-a binelea.

Cit despre Herminia, niciodată nu încetase să pună între ea şi Juan Tigrul un zid despărţitor sau, mai bine izis, o prăpastie de netrecut. Sosirea lui Colás şi poziţia lui de fiu fictiv a fost ca un pod în stare să lege marginile acelui abis şi s-o apropie pe ea în mod ameninţător de Juan Tigrul. Acesta nu era un motiv de gratitudine faţă de Colás. Dar îi era recunoscătoare pentru că-i ţinea tovărăşie, ca un puşcăriaş în temniţa căruia ar fi pătruns un fluture. Alături de Colás, Herminia mai uita de gândurile ei dureroase şi temerare. Până în clipa eliberării şi evadării, pe care nu încetase s-o aştepte, Herminia hotărâse să-şi ţină sufletul închis, întorcându-i, cum s-ar spune, spatele lui Juan Tigrul. Din cauza acestei hotărâri, fără să-şi dea seama, la petrecerile din casa lor

îi întorcea mereu spatele, în modul cel mai propriu, în prezenţa tuturor, pentru a sta de vorbă cu Colás. Juan Tigrul începea să fie neliniştit şi simţea o indispoziţie mai curând.de ordin fizic decât sufletesc.

Colás era personajul central al acelor petreceri, căci avea multe de povestit şi ştia să povestească cu multă însufleţire. Uneori era vorba de întâmplări fericite; alteori, de întâmplări nefericite. Dintre întâmplările fericite, câteva erau adevărate; cele mai multe însă nu erau altceva decât.aventuri născocite, pe care avea de gând să le săvârşească jn viitor, fiindcă, aşa cum zicea chiar el:

- O forţă superioară mă împinge să cutreier drumurile,.acum, când îmi lipseşte un picior, mai abitir ca înainte. Să merg din sat în sat câştigându-mi traiul cu talentul meu.

- Umblând de colo-colo ca o haimana, completa Juan Tigrul.

- în mod cinstit, urma Colás, ca artist ambulant. Penitru a face o impresie bună asupra auditorului rustic, faptul că sânt şchiop constituie un atu.

- Glumeşti, fiul meu, glumeşti. Dacă ai ceva de făcut: iarna asta, atunci o să-ţi închei cariera de avocat.

- Fie. Şi până atunci?

- Până atunci...

Juan Tigrul nu ştia cum să continue, fiindcă în adâncul sufletului începea să nutrească dorinţa unei noi evaziuni a lui Colas. înşelându-se pe sine însuşi, transfera, această dorinţă inconştientă din sufletul lui în sufletul lui Colas, şi până la urmă i-o atribuia lui:

- Abia dacă s-au adunat cincisprezece zile de când eşti printre noi şi pui la cale o nouă escapadă...

Când Colas urzea cu glas tare acele aventuri viitoare,, ba dramatice, ba sentimentale, ba vesele, Carmina vibra din tălpi şi până-n creştetul acoperit cu părul ei de foc, şi se ţinea pe urmele lui, pe traseul eteric al voiajului imaginar, aşa cum coama de foc urmează

cometa excentrică şi rătăcitoare. Colas, fără a avea nevoie să se uite la Carmina, simţea că o purta cu el de-a lungul vagului tărâm al visurilor. îşi închipuia cum străbate spaţiile ca, un vrăjitor, călare pe o mătură, ţinând-o pe crupă pe Carmina, care îi încingea cu putere mijlocul cu braţele eT subţiri.

Când Colas îşi povestea întâmplările nefericite – osteneli^, suferinţe şi nevoi ale vieţii de campanie, jigniri, insolenţe şi insulte înghiţite de la ofiţeri, cruzime şi ură faţă de duşmanul învins, ambuscade ale inamicului, lupta în care a căzut rănit, amputarea piciorului, şederea în spital,, coşmarurile şi frământările din timpul febrei şi alte întâmplări patetice -, Carmina vărsa şiroaie de lacrimi şi era cuprinsă de uni sughiţ convulsiv.

- Bată-te să te bată, copilă ce eşti!... protesta doña. Mariquita. Cu sclifoselile şi lacrimile tale ne strici plăcerea de-a asculta poveşti atât de amuzante. Nu-ţi dai seama, mucoaso, că toate astea s-au petrecut mai de mult,, şi s-au petrecut undeva peste mări şi ţări, cum s-ar zice, pe partea cealaltă a pământului, unde ochii noştri nu ajung să vadă? Prostuţo, să suferi pentru dureri străine şi de mult vindecate e ca şi cum ai vrea să te îngraşi cu bucatele de la masa regelui, pe care nici măcar nu le: vezi.

Carmina fugea să se ascundă, plângând, în umbra primitoare.

Dona Iluminada, contemplându-l pe Colás, îşi spunea în sinea ei, cu vorbe fără glas: „Colasin, cu tuleiele astea ca mătasea porumbului, pe zi ce trece îţi schimbi înfăţişarea. Te afli deasupra focului. Oare nu bagi de seamă că ţi s-au aprins tuleiele şi sufletul? Inima ta a căzut pe jeratic şi arde mocnit ca o crenguţă de levănţică. Inima ta e ca un nor rătăcitor. Pe uşă ori prin coşul căminului o să-şi găsească ea până la urmă ieşirea. Alt leac nu are.”

într-o după-amiază de la începutul lui iunie au

rămas singuri Colás şi Carmina, timp de o clipă, în prăvălia lui Juan Tigrul. Erau stânjeniţi. Colás, ca intr-un solilocviu, murmură:

- Ce lungă e după-amiaza! Ziua nu vrea să treacă. Parcă aşteaptă ceva de la noi sau doreşte să ne dea un mesaj pentru ziua următoare.

Şi după o bucată de timp:

- La ce te gândeşti, Carmina?

- Mă gândesc la cit de frumos ar fi să poţi trăi aventurile pe care le imaginezi şi le povesteşti tu, răspunse Carmina în şoaptă, cu sufletul la gură şi pleoapele plecate.

- De tine depinde.

- De mine, Colás?

- în noaptea asta, înainte de revărsatul zorilor, o să plecăm în lume.

- Nu, Colás, nu. Colás, Colás... Nu, nu, nu...

- Şi eu, care credeam că m-am vindecat de amăgiri... Amăgire! Amăgire! M-am amăgit cu gândul c-o să mă urmezi.

- Nu, Colás, nu. N-am spus că nu te urmez. Am spus că nu pot să cred... Nu pot să cred!

Şi izbucni în plâns. Abia putea să îngaime, încheindu-şi gândul:

- Nu pot să cred că vrei să mă iei cu tine.

- în noaptea asta, înainte de revărsatul zorilor.

La ora cinei, Carmina nu puse nimic în gură. Dona Iluminada, care presimţea motivul, nu vru să se amestece.

Când văduva termină de mâncat şi înainte de a pleca la petrecerea de la Juan Tigrul, Carmina vorbi astfel:

- Doamnă, mi-ai spus întotdeauna că cea mai mare dorinţă a dumitale e să mă vezi împlinindu-mi dorinţele.

- Da, copila mea. Dar până acum nu mi-ai împlinit această dorinţă, tocmai pentru că te-ai îngrijit prea mult să nu treci peste dorinţele mele.

- Şi dacă ţi-aş produce o mare neplăcere?

- Cum se poate aşa ceva, când e vorba să-ţi împlineşti dorinţele? Neplăcerea asta, copila mea, ar fi pentru mine cea mai mare plăcere.

- Nu ştiu cum să vorbesc mai limpede. Dacă dorinţa mea ar fi o nerozie...

- Dacă ţie, în adâncul conştiinţei tale, nu ţi se pare o nerozie, lasă lumea să creadă ce vrea. însă dacă-ţi spune conştiinţa că e o nerozie, lucrurile se schimbă, fiindcă în loc să-ţi împlineşti dorinţa, o să ajungi să-ţi faci reproşuri, să te întristezi şi să ai remuşcări. Adevărata dorinţă este aceea de care niciodată nu te căieşti, oricât de rău ar ieşi lucrurile şi, în ciuda tuturor piedicilor, ori de câte ori s-ar ivi prilejul, ai face acelaşi lucru fără şovăire.

- Nu voi face un lucru de care va trebui să-mi pară rău. Niciodată n-o să-mi pară rău. Dar chiar dacă mie n-o să-mi pară rău...

- Spune, copila mea.

- Dacă împlinirea dorinţelor mele ar fi, în ochii lumii, împotriva legii.

- Ce lege, copila mea?

- Legea... Legea... Nu ştiu cum să-ţi spun. Legea despre care vorbeşte lumea.

- Aha, înţeleg! Legea oamenilor. Dar mai există, copila mea, o altă lege, care e mai sfâmă: legea lui Dumnezeu. Şi această lege se află în inimă. Cercetează-ţi întotdeauna inima, Carmina.

Şi Dona Iluminada o îmbrăţişă strâns pe Carmina, o sărută pe frunte şi-i şopti la ureche:

- Fii fericită, sufletul meu. Fericirea ta va fi şi a mea. O clipă de fericire compensează o viaţă întreagă de suferinţă.

în noaptea aceea, înainte de revărsatul zorilor, Colás şi Carmina plecau în lume. Tot bagajul lui Colás era un acordeon pe umăr. Deşi ei nu bănuiau, de la o fereastră de la catuil superior, împodobită cu flori sădite

de Carmina, doña Iluminada îi văzu, ca o umbră uşoară, înianţuiţi de mijloc, cu buzele contopite, pierzându-se în misterul vieţii. Şi în acel moment din faptul dimineţii, văduva fecioară şi îndoliată simţi un fior de fericire, asemenea Julietei în braţele lui Romeo.

A doua zi, Juan Tigrul, care încerca un sentiment nedesluşit, amestec de satisfacţie şi supărare (satisfacţia că rămăsese din nou numai cu soţia lui, şi supărare pentru că lipsise atât de puţin şi ar fi fost atât de uşor să întregească acest puţin pentru a mai sărbători o nuntă, ceea.ce ar fi făcut ca satisfacţia să fie deplină), se scuză astfel faţă de doña Iluminada:

- îmi crapă obrazul de ruşine, doamnă. Aş vrea să mă înghită pământul. Ce-o să spună lumea despre mine, despre educaţia pe care i-am dat-o acestui copil rău, care s-a pierdut în lume ca un glonţ rătăcit? Dumneata ştir foarte bine că l-am crescut după cele mai severe principii de morală. Viaţa de cazarmă mi l-a stricat. Cazărmile,.doamnă, sunt şcoala ticăloşiilor şi a haimanalâcului. în cazarmă ajungi să-ţi pierzi respectul de sine, care este singura demnitate a omului. Intră în aceste oficine ale lui Belzebut un băiat de la ţară, plin de sănătate şi cu sufletul curat, şi iese putred la trup şi la suflet, şi pe deasupra mare meşter în toate potlogăriile; umil în faţa pedepsei iraţionale şi, prin urmare, ipocrit; laş în faţa celui puternic, prin urmare fanfaron şi despotic cu cel slab, şi asta se cheamă disciplină; leneş şi prin urmare hoţoman, căci într-un fel sau altul trebuie să-şi câştige traiul, prin violenţă sau prin vicleşuguri, pe seama muncii altora; curvar, dacă nu sodomit, şi iartă-mă că mă exprim pe şleau cu vorbe pe care dealtfel le poţi citi chiar în Sfânta Scriptură, dacă vrei. Şi când te gândeşti că aceste cazărmi, dacă ar fi bine orânduite, ar putea fi cea mai bună şcoală a învăţăturii, onoarei, egalităţii între cetăţeni, şi a respectului adevăratelor ierarhii, care sunt acelea ale minţii... Dar ce mă supără mai tare şi mă face să-mi ies din fire, în cazul lui Colas,

nu e faptul că a făcut o ticăloşie, ci prostia cea mai mare din câte s-au pomenit vreodată. Vrei să-mi spui, doamnă, ce nevoie avea s-o răpească pe copila asta nevinovată? Te-ai fi împotrivit dumneata la căsătoria lor? Eu, în ce mă priveşte, le-aş fi dat consimţământul cu cea mai mare plăcere. Atunci?...

- Lasă-i în pace, omul lui Dumnezeu, să-şi caute fericirea pe drumul ales de ei înşişi. Au tot timpul să se căsătorească, dacă vor. Iar dacă nu vor, deşi or să vrea până la urmă, nu pierd nimic.

- în cazuri ca ăsta femeia are de pierdut.

- Asta e părerea dumitale?

- Asta e părerea lumii.

- Lasă-mă-n pace cu ce zice lumea. Dumneata eşti sclavul părerii pe care-o are societatea?

- Nu uita, doamnă, că trăim în această societate.

- Dar nu pentru societate. Dat fiind că avem anu mite avantaje de pe urma traiului în societate, se cuvine să ne supunem exigenţelor pe care le formulează societatea în schimbul acestor avantaje. Dar în ceea ce priveşte fericirea sufletească, cum nu ne poate veni niciodată de la societate, nu există niciun motiv ca să consultăm societatea asupra felului în care am putea să fim noi fericiţi. Cât timp nu aducem nicio daună societăţii, societatea nu are de ce se plânge. Iar dacă se piânge, n-are niciun motiv. Gura lumii e ca umbra, care urmează mereu corpul, dar, oricât s-ar lungi ori s-ar micşora, nu-l poate face nici mai mare, nici mai mic decât este.

- Ai vorbit ca Seneca, doamnă. Mi-ai luat o piatră de pe inimă, ca întotdeauna când îmi vorbeşti.

- Da, prietene. Află că aşa stau lucrurile.

Herminia comparase sosirea luî Colás cu un fluture care a pătruns în temniţa unui puşcăriaş. Herminia, în penumbra spiritului ei, nutrea încă dinainte de căsătorie gândul eliberării prin fugă. După sosirea lui Colás, gândul acesta se retrăsese în unghere mai ascunse şi

dense ale spiritului, rămânând ca o dorinţă adormită. Odată cu fuga neaşteptată a fluturelui, gândul fugii se trezi în sufletul

Herminiei cu-atâta putere, încât rămase încrustat la suprafaţa conştiinţei ca o obsesie. Era ceva inevitabil, era ceva imperios această nevoie pe care o simţea de a fugi şi ea.

Herminia avea, lângă colţul stâng al gurii, o pată stacojie, care în anumite perioade se atenua până la dispariţie. Ea credea ca pata aceea o urâţeşte. Când pata dispărea, se uita mereu în oglindă, temându-se să nu-i apară iar. După câtva timp ajungea la convingerea că n-o să-l mai apară niciodată. Dar, după luni de zile, pata se ivea din nou. Acelaşi lucru se întâmpla cu pata unei anume amintiri. Cu mult înainte de cununie, când nimeni, în afară de ea şi de pătrunzătoarea doña Iluminada, nu putea presupune că Juan Tigrul s-a îndrăgostit de ea, văduva îi spusese: „Ceea ce simţi tu pentru Juan Tigrul e ca un vârtej ameţitor; simţi o putere de atracţie care te domină şi nu-i poţi opune rezistenţă decât fortificându-te într-o voinţă de repulsie pe măsura atracţiei. Vrei să te depărtezi, înnebunită parcă de această prăpastie care te absoarbe. Dar te vei prăbuşi într-însa. Aşa ţi-a fost scris.” Această amintire, uneori, se îndepărta şi se stingea ca lumina amurgului. Atunci, prăpastia deschisă la picioarele ei n-o înspăimânta, fiindcă o vedea aşa cum era, ca o prăpastie apărută printr-un act de voinţă, ca o despărţire sau un hău de netrecut între Juan Tigrul şi ea. Dar, dintr-o dată, amintirea aceea îi invada labirintul sufletului ca un zumzet persistent în pavilionul urechii. Era un zumzet ameţitor. Prăpastia care se deschidea acum înaintea ei era iubirea mută şi profundă a lui Juan Tigrul, care, într-adevăr, o absorbea; şi pentru a contrabalansa atracţia ei irezistibilă trebuia să se fortifice într-o voinţă de repulsie pe măsura atracţiei, şi să-şi închidă sufletul în prezenţa lui. Scurta şedere a lui Colas, care-i slujise, în rolul său

de fiu, deşi numai fiu adoptiv, drept element de asamblare şi unire cu Juan Tigrul, îi dezvăluise Herminiei nestrămutata şi suprema hotărâre de a fugi şi ea, cu orice preţ. îşi fixă un termen scurt, până la sosirea lui Vespasiano, care trecea de obicei prin Pilares pe la Sfântul Ion.

Vespasiano sosi pe 22 iunie. Vespasiano era absolut sigur că de data asta Herminia era un „fruct pârguit", cum numea el fetele îndrăgostite Mea şi gata să cadă în braţele iubitului. Mare i-a fost decepţia când, revăzându-se şi schimbând câteva cuvinte, Herminia, tăindu-i orice avânt, îi spuse:

- Vrei să fiu a ta. Perfect. A ta. A ta. Vreau să înţelegi bine ce-ţi spun. Numai a ta. N-ai de făcut altceva decât să mă iei. O să merg cu tine şi aşa o să devin numai a ta. Până atunci sunt încă a bărbatului meu şi, cum nu sunt încă a ta, nu trebuie să-mi ceri nimic, şi eu nu-ţi pot da nimic.

- Credeam c-o să te găsesc puţin schimbată.

- Ce schimbare mai mare vrei? Altădată porunceai tu. Acum poruncesc eu.

- Tu ai poruncit întotdeauna în sufletul meu, chip de înger.

- Asta rămâne de văzut. De data asta mă iei cu tine. Dacă nu mă iei, o să mă iau eu după tine. Sunt hotărâtă să plec din Pilares împreună cu tine. Până atunci n-o să capeţi nimic de la mine. Sssst! Nu vorbi! Vorbesc numai eu. După ce mă scoţi de-aici, n-o să-ţi mai fiu o povara. Nu-mi pasă dacă mă părăseşti după o lună, după o săptamână sau chiar a doua zi. Nu-mi pasă. Sssst! Nu vorbi! Ştiu ce vrei să spui: că pentru asta e mai comod să rămân cu bărbatul meu. Mai comod pentru tine. Nu vorbi... Nu vorbi... Totul e în zadar. Voi merge cu tine. Când vrei să pleci?

Vespasiano cumpăni răspunsul şi, într-un târziu, spuse:

- Mai e până atunci. Peste o săptămână sau două!

Herminia îşi spuse: „Minciună”. Adăugă:

- O să treci pe-aici în fiecare zi, ca de obicei.

- Bineînţeles, inima mea.

Herminia îşi spuse: „Minciună”. îi întinse o cursă. Spuse:

- Bunica vrea să-ţi comande ceva pentru prăvălie. Acum, cu ajutorul soţului meu, o să-ţi poată plăti cu bani gheaţă.

- Chiar de-ar fi să-mi plătească la jubileu...

- Aşteaptă. Bunica, fiindcă are încredere în gustul meu, vrea ca eu să fac alegerea...

- Atunci repede, căci mâine e prea târziu.

- Trebuie să aleg fără grabă, ca să pot chibzui bine. Lasă mostrele aici. Le iei mâine, odată cu comanda.

- Numai că azi trebuie să mă duc la câţiva clienţi.

- Lasă, lasă! într-o săptămână sau două, cât stai, o să ai timp destul.

- Dar... Era să uit! Lângă tine uit de toate. Era să nu-mi amintesc la timp că mâine trebuie să mă duc la

Regium. O să mă întorc mâine noapte. Un drum scurt, de afaceri.

Herminia îşi spuse: „Minciună. Te-am prins. încerci să fugi.” îşi ascunse gândul. îndrăzni să se uite cu atenţie la gura senzuală, de un roşu-aprins, a lui Vespasiano. Buzele, întredeschise, îşi pierduseră culoarea şi tremurau uşor. Vespasiano şi le umezea cu limba. Acea limbă plină, de falsitate îi făcea scârbă Herminiei, de parcă ar fi văzut un limax lucios, de culoarea zahărului ars, care lasă bale. îşi feri privirea şi spuse cu glas hotărât:

- Drum bun şi pe poimâine. Dar te previn că de data asta merg cu tine. Mă agăţ de tine ca naufragiatul care se îneacă, se îneacă, se îneacă... E un naufragiu, desigur, un naufragiu. Abisul mă înghite. Mă apuc de ce găsesc; mai aproape. Nu mă mai uit dacă e o scândură plină de cuie sau de murdărie. Totul e să ajung la mal, chiar dacă nimeresc pe o insulă pustie, pe care mişună jivine

înfricoşătoare şi oameni sălbatici.

- Ce imaginaţie înfierbântată! Nu-ţi mai frământa mintea atâta. Linişteşte-te. Cu bine! Nici nu ştii tu cit te iubesc, comoara mea, cit de mult te iubesc! suspină Vespasiano, trecându-şi mina cu gingăşie prin părul Herminiei.

- în curând o să te silesc să mi-o dovedeşti. La revedere!

A doua zi, la ora cinci, Juan Tigrul se scula ca de obicei binişor, ca să n-o trezească pe Herminia. Cu o atingere uşoară şi ţinându-şi respiraţia îi sărută fruntea şi mâinile şi ieşi înafara oraşului în căutare de ierburi de leac. De data asta Herminia era trează. Simţi sărutările acelea ca pe nişte cuie care-i perforează craniul şi palmele, ţintuind-o definitiv de scândurile patului nupţial ca pe o cruce. De îndată ce Juan Tigrul ieşi, se smulse din răstignirea aceea spirituală cu o smucitură semeaţă. Se îmbrăcă în grabă. îşi acoperi faţa cu un voal des. Ieşi în stradă şi o luă spre gară. Pătrunse pe peron. Se adăposti în spatele unor baloturi şi lăzi de mărfuri, spionând sosirea lui Vespasiano. Acesta îşi făcu apariţia cu zâmbetul fericit al unei dimineţi de vară şi legănându-se graţios din şolduri. Se plimbă un timp pe peron, în sus şi în jos. Urcă într-un compartiment de clasa a doua. Răsuna un ţignal. Apoi, un clopoţel. Apoi, şuieratul locomotivei. Trenul gâfâi umindu-se din loc şi, când începea să prindă viteză, Herminia ieşi din ascunzătoare, alergă o bucată de timp, sări pe scară, deschise uşa şi pătrunse în compartimentul lui Vespasiano. Era singur. Herminia îşi scoase voalul şi, cu o naturaleţe afectată, spuse:

- Am venit. Sunt o femeie care se ţine de cuvânt. Voiai să fiu a ta. Am venit.

’1 n >*ntl* ji inr,

Adagio

Viaţa lui juan tigrul şi viaţa herminiei, unite şi contopite în apele liniştite ale existenţei conjugale, se

bifurcară dintr-o dată, ca un râu care, în faţa t iui obstacol, se desface în două

„ară, neputând trece peste el. ă avea să-şi urmeze cursul; şi amândouă aveau să iralele. între una şi cea- «, era fatal să existe co- ^*6nanţe tainice, o telepatie o parte şi de alta. Deşi cu itinerare diferite, apelt erau aceleaşi, căci amândouă vieţile se uniseră şi se contopiseră mai înainte una cu cealaltă. Herminia credea că-şi redobândise viaţa., viaţa ei prep şi ignora că rând-o şi îi eţând-o, în viaţa lui Juan Tigrul; aşa cum dc-3uiiUl"Vieţii lui Juan Tigrul era săpat în adâncui sufletului ei. Fiecare dintre ele, luată separat, avea să fie de aici înainte o viaţa înjumătăţită, lipsită de restul apelor sale, vii şi absente. Nici Juan Tigrul, nici Herminia, începând din punctul despărţirii, nu mai puteau pricepe fiecare înţelesul propriei sale vieţi. Şi nimeni n-ar fi putut să-l priceapă decât ridieându-se până la perspectiva ideala a imaginaţiei, de unde să poată contempla în acelaşi timp cursul paralel al celor două vieţi.

Aşa curgea viaţa lui

Juan Tigrul în ziua aceea, sarutându-i Herminiei fruntea şi mâinile, Juan Tigrul îşi închipui că percepe o uşoară tresărire, un fior care i se transmise şi lui. Ieşi tulburat din casă, <cu o vagă nelinişte. Nu cumva Herminia era bolnavă? Dacă moare Herminia?... Ce s-ar alege de el dacă ar pierde-o pe Herminia? Presentimentul că o va pierde pe Herminia puse stăpânire pe el.

Cum ar fi putut s-o piardă?

Juan Tigrul respinse bărbăteşte gândul că ar fi putut s-o piardă pe Herminia. „Să vedem, îşi spunea. Poţi s-o pierzi, Juan. Eşti bărbat. Trăieşti în această vale a plângerii şi totuşi ţi-a fost hărăzită cea mai mare fericire. Există pe lume vreo fericire ca a ta, Juan? ÎN-ai auzit, şi să ştii că-i adevărul curat, că nu există fericire care să ţină o sută de ani? O sută de ani... Doamne, eu nu-ţi cer

atât. Mă mulţumesc cu o zi de lumină şi fericire, după care să mă las în voia odihnei, după ce mi-am făcut datoria. N-am altă dorinţa. Doamne, decât să-mi închei viaţa de bărbat lăţind un urmaş Vrednic după

Aşa curgea viaţa

Herminiei

Văzând-o în faţa lui pe Herminia, Vespasiano îşi ţinu firea, lucru de care în situaţia aceea avea nevoie mai mult decât oricând.

- Stai jos, spuse. O să cazi cu smuciturile astea ale trenului.

- Sunt o femeie decăzută, pierdută pentru totdeauna.

- încă nu. Dacă o să ajungi cum spui, va fi pentru că aşa ai tu chef.

- Nu-i vorba de chef, ci de voinţă.

- Nu pricep nuanţele astea.

- Nici nu-i nevoie. Nu-i momentul să ne lungim cu vorba. Ţi-am mai spus că pentru mine e ca un naufragiu.

- Foarte bine. Fiindcă tu vrei să te compromiţi, o să mă faci şi pe mine să mă compromit. Eu singur, ^ pe riscul meu şi pe cheltuiala mea, mă descurc cum dă Dumnezeu ori mă învaţă necuratul, şi reuşesc să plutesc la suprafaţă, înfruntând valurile vieţii. Tu vii lingă mine, ţi-e frică să nu te îneci şi te agăţi de gâtuj meu, mă sufoci şi uite că ne înecăm amândv '... Dar, nechibzuită ce eşti, de ce mine; să fie o operă durabilă, un copil care să trăiască pentru mine şi eu pentru el, când voi ajunge oale şi ulcele. Ziua fericirii mele e încă în zori, asemeni soarelui abia răsărit în zarea trandafirie, cum este cel de acum, care se apleacă, încă leneş, peste leagănul verde al dealurilor de colo. Lipsit de voinţă, soarele va ajunge la capătul zilei. Mie mi-ai dat voinţă, Doamne. La ce-mî slujeşte libertatea de a gândi şi de a voi, dacă gândul nu e faptă, nici voinţa nu-i putinţă? Libertatea mea ţi-o înapoiez, Doamne, dacă nu direct în mână, căci nu stă în puterea omului să ştie în ce parte se ascunde mâna ta

nevăzută, lăsând-o, fără a păstra nicio fărâmă de voinţă pentru mine, în puterea femeii pe care mî-ai dat-o de soţie, sau de stăpână, căci e acelaşi lucru. Sunt muritor, şi ea e muritoare. Pe amândoi ne aşteaptă moartea. Dacă e s-o pierd prin moarte, atunci să mor eu întâi, aşa cum se cuvine, şi să rămână ea în viaţă, fiindcă e tânără precum acfistă zi de vară.

Juan Tigrul îngenunchease ‘rară să-şi dea seavrei să te îneci şi să mă îneci şi pe mine? Gândeşte-te bine! încă mai e timp.

- Te-am anunţat că în curând o să te silesc să-mi dovedeşti dacă e adevărat sau nu că mă iubeşti atât de mult.

- Şi eu m-am silit cât am putut să te conving că esenţa dragostei adevărate este libertatea. Libertatea fără nicio piedică. Nu există alt amor decât amorul liber. Nu-mi răpi libertatea şi-o să vezi că te învăţ ce e amorul. O să te fac să cunoşti desfătări de paradis care să te lase cu gura căscată şi-o să te îmbete!... Dar mai înainte e nevoie, e neapărată nevoie să-ţi redobândeşti libertatea şi să mi-o redai pe-a mea, fiindcă, dacă nu renunţi la pasul pe care vrei să-l faci, ’gândeşte-te bine, e mai sigur că tu o să-ţi pierzi pentru totdeauna libertatea, nu eu pe-a mea. îţi vorbesc aşa cum ţi-ar vorbi un om cu scaun la cap, un om de onoare, întoarce-te acasă, Herminia, întoarce-te acasă!

- Tu om de onoare? Nici măcar om nu eşti!

- Herminia...

- Fiindcă dragostea aspiră la libertate şi nu admite piedici, eu am rupt cu toate, am părăsit totul: un ma. Cu degetele răscolea pajiştea, ca şi cum ar fi căutat ierburi de leac. „Ziua e tânără, îşi continuă monologul. Eu am să mor, ea o să rămână văduvă, frumoasă şi cu avere, o să mişune pretendenţii. Unul din ei, poate cel mai nevrednic, o s-o câştige. Eu voi muşca din ţărâna care-o să mă acopere, şi nu mă voi putea ridica în picioare ca să împiedic o asemenea mârşăvie. Nu. Asta nu. 11 aud pe

mişel lăudându-se cu dragostea Herminiei şi bătându-şi joc de mine, care nu mai pot să mă răzbun. O copleşeşte cu daruri şi alintări. îi şopteşte la ureche cuvinte mieroase. Ea îşi aminteşte grosolănia mea, lipsa de maniere, gura mea stearpă, fără grai. Compară ziua de ieri cu cea de azi. Mă dispreţuieşte; mă alungă din inima ei şi mă şterge din amintire. Nu. Nu. Nu. Să mă urască, dar să nu mă uite." Juan Tigrul se aşează pe vine şi-şi încrucişă braţele la piept, meditând: „Uşurel, uşurel, Juan Tigrul, îşi spuse în sinea lui. De ce să mori tu şi de ce să moară Herminia aşa de repede? Morţii pe care îi bagi aşa de uşor în mcrmânt sunt sănătoşi şi teferi. Te-ai gândit cu prea multă bărbat, care e un bărbat adevărat şi un om de onoare, un cămin liniştit în care eram stăpână, o viaţă îmbelşugată, un viitor care ar fi putut fi fericit, totul, totul, pentru a zbura liberă alături de tine. La toate astea am renunţat ca să te urmez.

- Mă simt mândru şi – de ce n-aş mărturisi-o? – mă sperie iubirea asta care vrea să distrugă tot, până şi ceea ce iubeşte mai mult.

- Nu te mândri cu mine, că poate iubirea mea a trecut. Acum mi se pare că e atâta timp de-atunci, atâta timp...

- Dacă totuşi n-a trecut iubirea, ascultă ce-ţi spun. Aşa cum, ştiindu-mă liber, te iubesc la nebunie şi te doresc, te doresc cu ardoare, dimpotrivă, simţindu-te atâmată de gâtul meu ca un căpăstru şi retezându-mi aripile libertăţii, aş ajunge să te urăsc, ţi-o jur, şi ai deveni îngrozitoare pentru mine. întoarce-te acasă, Herminia. La Bonavilla poţi lua trenul care merge la Pilares, şi în curând poţi fi acasă fără să bage nimeni de seamă escapada asta prostească.

Herminia şovăia. Vespasiano stărui, schimbând tonesocotinţă că moartea e singurul mod de a o pierde. Eşti un copilandru fără experienţă? Pe ce lume trăieşti? Nu ştii ce este o femeie pierdută pentru bărbatul ei? E de-ajuns să spui o femeie pierdută. Ai grijă să n-o pierzi

în felul ăsta. Ce preferi: să mori tu, să moară ea, ori să te înşele? S-ar putea să ai parte de ultima nenorocire. Ea e plămădită din acelaşi aluat ca toate femeile. Ce îngrozitor! *Vade retro*. Ea nu seamănă cu niciuna. Este un exemplar unic, ţesut cu hermine din paradis înainte de păcatul Evei. Cu toate astea, dacă te-ar înşela? Ce-ai face tu? Ţi-ai spăla onoarea. Halal de tine, Juan! Onoarea te face s-o urăşti; iubirea, s-o adori. Ai şi omorât-o. Ce-ai obţinut prin asta? Onoarea ta e la fel de pătată ca şi înainte, Juan; fii sigur de asta. Acum urăşti falsa onoare. Iar iubirea ta rămâne cu remuşcarea sacrilegiului, fiindcă a distrus ceea ce adora. Nu femeia ta e pierdută, nici gând de aşa ceva, ci tu însuţi, alături de ea, eşti pierdut iremediabil. Ce preferi: s-o omori pe ea sau să-ţi pui tu capăt zilelor? Dar dacă-ţi pui capăt zilelor o nul grav şi adoptând un gângurit seducător:

- Nu-i aşa că fetiţa mea adorată o să fie ascultătoare? Nu-i aşa că o să faci ce-ţi spun eu, comoara mea? Ai încredere în mine, căpşor zvăpăiat, şi vom fi fericiţi, fericiţi până la delir şi fără piedici în libertatea noastră. Herminia, Herminia... Aproape că nu reuşesc să-ţi vorbesc. De-ai şti cât te iubesc! Te doresc cu un dor de moarte... Până la Bonavilla putem să ne înfruptăm puţin din fericirea noastră viitoare. O să vezi acum...

Vespasiano o cuprinse pe Herminia de mijloc, întinzându-şi spre buzele ei gura senzuală şi nesăţioasă. Herminia îl respinse cu brutalitate:

- Lasă-mă-n pace!

Vespasiano, cu respiraţia întretăiată, dezlănţui al doilea atac, fără să scoată un cuvânt. Herminia îl respinse din nou şi spuse pe un ton batjocoritor:

- Uşurel, uşurel! Câtă nerăbdare!... Ai toată veşnicia în faţă, la dispoziţia ta. Eram cufundată în gândurile mele şi cu nesocotinţa ta m-ai făcut să le pierd şirul. Mă gândeam la tine. îţi plâng de milă.

pierzi pe ea. Şi fără ea cerul va fi pentru mine un infern.” Juan Tigrul, îngenuncheat şi cu braţele desfăcute

de parcă ar fi fost răstignit, se rugă cu glas tare, ridicându-şi ochii spre cer:

- Doamne Dumnezeule, ascultă-mi rugămintea pe care ţi-o fac din adâncul sufletului meu zbuciumat. Să n-o laşi să apuce drumul pierzaniei, Doamne, să n-o laşi! Şi dac-o fi să mă desparţi de ea prin moarte, mai bine să fiu eu înşelat, cu condiţia să rămână ea în viaţă. Şi dacă pentru ca ea şi cu mine să rămânem în viaţă preţul pe care mi-l ceri e să mă înşele, orbeşte-mă, Doamne, ia-mi lumina ochilor sufletului şi a ochilor trupului şi astfel, fără să ştiu şi fără să văd, o să trăiesc fericit, deşi o să fiu înşelat.

Juan Tigrul se ridică în picioare dintr-o săritură. Se făcu roşu la faţă, căci i se urcase sângele la cap din pricina mâniei.

- Juan, Juan, îşi spuse, continuându-şi monologul. Ai devenit un laş? Dezertezi de la datorie? Bun exemplu dai bărbaţilor nefericiţi... Ce s-ar alege de lumea asta dacă toţi bărbaţii, în situaţia ta, te-ar

- Să ştii că poţi să-mi plângi de milă, îndrăgostit cum sunt de-o femeie de gheaţă, pe care, dacă nu-mi stinge focul iubirii, o s-o fac să se topească la căldura pasiunii mels şi n-o s-o mai pot găsi niciodată.

- Ultimele tale cuvinte înainte de a încerca să mă săruţi nu le-am mai auzit. Mi s-a părut că aud un hârâit supărător, ca un plânset de cimpoi. Am căzut pe gânduri când ai declarat că dacă eu aş vrea să fii numai al meu m-ai urî şi aş deveni îngrozitoare pentru tine. Ce deosebire, Dumnezeule! Deosebire faţă de cine? o să mă întrebi. Ştiu eu bine ce spun şi pe tine nu te priveşte. Vrei să fiu a ta, fără ca eu să am dreptul ca tu să fii al meu. Multă libertate, nicio egalitate. Dacă am fi egali, m-ai urî. Ai fost sincer pentru prima dată. Sărmanul Vespasiano! îţi plâng de milă! Aşa te-ai născut. Nu eşti rodul voinţei tale. Ce vină ai tu? Ţi-e frică de dragoste care, asemeni morţii, opreşte timpul în loc şi-l desfiinţează. Şoarta ta e să te rostogoleşti la vale, fără

oprire, azvârlit de colocolo în prăvălirea ta pe povârnişul timpului. Sărmanul Vespasiano! Ţi-e frică de dragoste. N-ai iubit nicioimita?... Juan Tigrul, mai marele peste confreria încornoraţilor... O să-ţi dea onorabilul titlu de încornorat de bunăvoie. Când o să treci pe stradă, lumea o să te privească pieziş cu un zâmbet batjocoritor. Şi tu, neştiutor, o să mergi cu capul sus, ca şi cum ţi-ar face plăcere să-ţi arăţi podoaba şi să te făleşti cu simbolul ocării tale. în casele oamenilor cinstiţi o să fii motiv de indignare; în cârciumi, spelunci şi taverne, prilej de batjocură. Faima o să-ţi fie ştirbită şi numele-ţi va fi terfelit zgomotos pe străzile oraşului...ca un câine cu o tinichea legată de coadă. Şi tu, cu toate astea, vrei să rămâi mai departe înşelat şi fericit? Hm, la naiba...

Juan Tigrul îşi smulse din adâncul sufletului un geamăt nearticulat care se răspândi pe câmpul din marginea oraşului asemeni mugetului unui taur în călduri.

- Deschide-mi, Doamne, ochii, când o fi cazul! murmură.

Şi corectându-se:

- Sau nu mi-i deschide, căci de asta am eu grijă. Când e vorba de onoare, sunt un Argus.

Băgă de seamă nu departe un pârâu cu apă foarte dată şi nici n-o să poţi iubi. Asta ţi-e soarta! îţi plâng de milă.

- N-aş fi bănuit că ai darul oratoriei. Iritarea le face pe femei să vorbească frumos.

Tocmai atunci intră controlorul. Herminia se grăbi să spună:

- N-am bilet. Domnul o să plătească amenda.

Şi accentuă cuvântul „domnul”.

- Până unde? întrebă controlorul.

- Până la Bonavilla, răspunse Vespasiano.

- Nu, până la Regium, corectă Herminia. De ce să-i facem greutăţi de două ori acestui domn, silindu-l sa mai plătească un bilet la Bonavilla?

După ce controlorul ieşi, Vespasiano, furios, se ridică în picioare. Cu o mână se ţinea de plasa pentru bagaje, iar cu cealaltă gesticula, clocotind de mânie:

- Gata, asta pune capac la toate! N-am chef de scandaluri. Juan Tigrul mi-e prieten. Eu nu fur nevasta unui prieten. E limpede? Mi-am bătut cu tine gura de pomană, ca un câine care latră la lună. Treaba ta! La prima staţie mă mut în alt compartiment. Pentru mine nu mai exişti. Poţi s-o limpede, care curgea lin printre flori. Pe brânci, sorbi din apa lui. Apa rece îi potoli imaginaţia înfierbântată. „Acum eşti mai liniştit, Juan. Recunoaşte că ţi-au trecut prin cap tot felul de sminteli. Chibzuieşte cu mai mult calm. La ce bun furia asta care te stăpânea până acum câteva clipe? Atât de mult îţi pasă de ce spune lumea? Dar dacă zvonurile n-au niciun temei? Totul se poate întâmpla. Judecind după gândurile şi intenţiile tale mai vechi, ceea ce simţi tu nu este atât o iubire pentru Herminia, cât o iubire pentru tine însuţi, amor propriu şi orgoliu prostesc, fiindcă te-a făcut să-ţi ieşi din fire teama de ce-o să vorbească lumea pe seama ta. La urma urmei, poţi să le rânduieşti pe toate. Nu te-ai gândit la asta? Ai să vezi. Dacă Herminia te înşală – Doamne fereşte! -, n-o s-o facă singură, ci împreună cu un seducător. Mai mult ca sigur că ea a fost înşelată de el; aşa încât el a înşelat-o şi pe ea, şi te-a înşelat şi pe tine. Vrei să-ţi speli onoarea? Spal-o în sângele seducătorului. Tribunalele or să te achite, după ce mai înainte ai fost achitat de tribunalul proiei pe drumul care-ţi place, dar fără încuviinţarea mea. O să-i scriu lui Juan Tigrul, ca să fie limpede pentru el că nu sunt complice la fuga ta. Nu vreau să am încurcături. Dacă eşti ca o capră neastâmpărată, atunci să te adune de pe drumuri bărbatul tău, e treaba lui. (*Schimbând tonul*:) Vino-ţi în fire, Herminia! Mai e timp...

- Calmează-te, Vespasiano! Nu-ţi fie frică! Nu eşti complicele meu. O să am grijă să spun asta sus şi tare. O să dau şi un anunţ la ziar. Nu m-ai răpit. Am fugit fiindcă

aşa am avut eu chef. Nici mai mult, nici mai puţin. N-am fugit ca să rămân cu tine, netotule! Tu ai fost un pretext. Nu ţi-am spus de la început că sunt o femeie decăzută, pierdută pentru totdeauna? Cum o să te compromiţi tu cu o femeie decăzută?

- Dar ce ai de gând? Unde vrei să ajungi?

- Capra trage spre zăvoi. Unde vrei să trag eu? Sunt o femeie pierdută şi o să mă însoţesc cu surorile mele, celelalte femei pierdute, cele care au iubit prea mult şi n-au fost preţuite, ori cele care n-au ştiut să preţuiască pe bărbaţii care le-au iubit prea mult, spuse Herminia, dându-şi capul pe priei tale conştiinţe. Nimeni nu va putea să te vorbească de rău, ci te vor aproba cu toţii. Iar ea o să-şi bage minţile-n cap şi de-aci înainte o să-i treacă pofta de a-ţi pune coarne. Poate fi ceva mai limpede şi mai simplu? Şi acum alungă grijile, Juan Tigrul. Bucură-te de viaţă şi de ziua de mâine.” îşi reluă drumul. După câtva timp auzi dintr-o casă ţărănească strigăte amestecate: ţipete de femeie şi glasul răstit al unui bărbat:

- Târâtură! Stricato! Căţea! Când o să-ţi bagi minţile în cap?... O să rup ciomagul ăsta pe spinarea ta!

Şi printre ţipete se auzea răsunând înfundat bâta,^ de parcă cineva ar fi bătut covoare.

- Vai! Vai! Ajutor, săriţi, oameni buni, că diavolul ăsta mă omoară! urla femeia.

Juan Tigrul dădu fuga până la locul unde se petrecea jalnica scenă şi, când ajunse, spuse cu un glas ameninţător:

- Opreşte-te, omule! Nu ţi-e ruşine să baţi în halul ăsta o sărmană femeie?

Ţăranul puse bâta jos. Juan Tigrul o ajută pe fespate, cu ochii strălucitori şi u,mezi.

Vespasiano se aşează lângă Herminia şi-i luă cu blândeţe mâna într-ale sale.

- Ai spus...?

- Ce-ai auzit.

- Nu-mi vine să-mi cred urechilor...

- Mai înainte în mod confuz, dar de azi dimineaţă cu luciditate, m-am văzut pe mine, în adâncul sufletului, atât de rea, atât de rea şi atât de decăzută, încât am luat hotărârea nestrămutată de a-mi lua pedeapsa pe care o merit ducându-mă să trăiesc printre surorile mele şi cu surorile mele, celelalte femei decăzute.

- Ce exagerare, fetiţa mea! Când tu eşti întruchiparea virtuţii romane... N-o să faci una ca asta.

- E hotărârea mea nestrămutată. Nu mă cunoşti, urmă Herminia, privindu-l cu dispreţ.

- La naiba, la naiba!... Atunci lucrurile iau o întorsătură foarte critică. Linişteşte-te, Herminia, linişteşte-te. Acum, când te văd la marginea unei prăpăstii, descopăr cât de mult te iubesc. Tremur de înfiorare, nu simţi?

Vespasiano tremura, într-adevăr, dar tremura de meia care zăcea la pământ să se ridice.

- Domnule, răspunse ţăranul, sărman sunt eu. Aş vrea să te văd în pielea mea...

- Nu-i nevoie, prietene, îi tăie vorba Juan Tigrul, cu chip neîndurător.

- Te cred. Soarta mea nu-i de invidiat.

- Nu ştiu care-i soarta dumitale, şi nici nu-mi pasă. Admit că ai motive să-ţi bănuieşti nevasta. Chiar dacă aşa stau lucrurile, nu-i un motiv suficient ca s-o baţi în halul ăsta.

- Bănuieli... Vai, domnule! Până şi dobitoacele din jurul casei sunt mai credincioase... Numai să încerce o găină din vecini să scurme în ograda mea, ori un porc să-şi bage ritul în copaie, ori o vacă să vină să pască iarba din păşunea mea, ori un câine să-mi intre în bucătărie după un coltuc de pâine, şi-ai să vezi cum găinile mele, şi porcul meu, şi vaca mea, şi câinele meu îi pun pe fugă lovindu-i cu pliscul, împungându-i cu coarnele, rupându-i şi scărmănându-i zdravăn cu colţii.

- Dar dacă dobitoacele astea ar veni dinafară şi cele

dimprejurul casei n-ar emoţia şi tulburarea bărbatului care, rătăcit într-un labirint fără ieşire, zăreşte dintr-o dată o portiţă de ieşire. Această portiţă secretă ar fi putut să-l conducă totodată la împlinirea poftelor lui. Cu iuţeala unui strateg al amorului, deprins cu ambuscadele, subterfugiile, asalturile şi manevrele de învăluire, Vespasiano schiţă în minte liniile principale ale planului său. După o pauză, în timpul căreia nu conteni o clipă s-o mângâie pe Herminia pe dosul palmei, aşa cum netezeşti coama unui animal sălbatic ca să-l îmblânzeşti, continuă să vorbească mieros: – La fel cum, în urmă cu câteva clipe, datorii de prietenie îmi cereau să te dezaprob, acum, când cunosc intenţia ta nestrămutată, conştiinţa mea, din prietenie şi din milă, mă sileşte să nu te părăsesc. Situaţia, sub aspect moral, este următoarea: ai fugit de la domiciliul conjugal din motive care nu au importanţă. Asta te priveşte pe tine. întâmplarea mă scoate în drumul tău, la o răspântie: „Ce faci aici? te întreb. întoarce-te acasă.” Tu îmi răspunzi că ţi-ai luat lumea în cap şi eşti hotărâtă să cazi în braţele priface nimic ca să le împiedice, recunoaşte că nu te-ai gândi să-ţi baţi găinile, porcul, vaca ori clinele, ci pe intrus.

- Eu, domnule, nu ştiu ce-i aceea intrus. Presupun că e ceva ca un fel de hoţ. Aici, domnule, nu-i vorba de hoţi. E vorba de o hoaţă, femeia mea.

- Nu înţeleg. Eu credeam...

- Dacă ai fi venit mai înainte, pe neaşteptate, cum am venit eu, şi-ai fi găsit-o cu Mualdo de Tina, cum am găsit-o eu, atunci ai înţelege şi dumneata.

- Aha! Aşa, va să zică! *In fraganti*...

- Domnule, cu vorbele astea pe care le foloseşti, parcă mi-ai vorbi pe latineşte.

- Vreau să spun că te compătimesc.

- Bănuiam.

- Şi o compătimesc şi pe ea. Dumnezeu mi-e martor! Bătaia e un obicei rău. Ce câştigi dumneata lovind cu bâta-n apă? Dacă nefericita dumitale nevastă,

ademenită, şi-a dat inima altuia...

- Numai inima? Asta n-ar fi nimic, îl întrerupse ţăranul. Cu ce-i al ei facă ce-o vrea, şi poate să dea mului venit. îmi îngădui să mă îndoiesc de spusele tale, dar ochii tăi îmi revelă fermitatea deciziei pe care ai luat-o. Ce trebuie să fac eu? Pot eu consimţi ca nevasta unui prieten, o femeie pe care, pe de altă parte, o ador, să se tăvălească în noroi ca o târfă ordinară, la discreţia oricui? Niciodată! Niciodată! Din mai multe rele, cel mai mic. Nu există altă soluţie în cazul ăsta. Stătea scris în ceruri că sântem făcuţi unul pentru celălalt. Iată proiectul meu: la Regium te voi duce la casa unei femei respectabile şi înţelegătoare, o veche prietenă de-a mea. O cheamă doña Etelvina. O să închiriez pentru tine un budoar cu alcov. O să-ţi fac toate gusturile. O să trăieşti acolo în linişte şi discreţie. Vei fi ca nevasta mea. Şi cum eu o să lipsesc cea mai mare parte a timpului, silit de profesia mea de voiajor comercial, o să treci drept soţia unui marinar. Apropierea mării o să întărească această impresie. în timpul despărţirilor forţate, cu câtă nerăbdare numără marinarul şi nevasta lui zilele care mai lipsesc până la sosirea în port!... Şi pe urmă ce bucurie, ce extaz, ce frenezie, când corpurile lor se reîntâlnesc!... Vrei, orice cui îi place şi cât îi place.

- Cum vine asta, prietene? Tot nu înţeleg. Femeia măritată nu are nimic al ei; prin urmare, nu poate dispune de nimic. în faţa altarului a jurat să aparţină cu trup şi suflet bărbatului.

- Nu spun ba. Cine ia în seamă balivernele astea? Adevărul e că şi trupul şi sufletul sunt numai ale ei. E o prostie să vrei să-i stăpâneşti în întregime trupul, cum n-are nicio noimă să vrei să pui stăpânire pe sufletul ei. Cel mai bun lucru e să laşi femeia să facă ce vrea. Oricât ai păzi-o, până la urmă face tot ce vrea ea. Asta nu-i treaba noastră. Trupul ei şi sufletul ei nu sunt ale noastre. Dacă femeia mănâncă prea multe mere şi pe urmă o doare burta, o să mă doară şi pe mine burta din pricina asta?

Mie nu-mi pasă nici cât negru sub unghie.

- După cât se pare, pe dumneata nu te interesează câtuşi de puţin dacă-ţi pune crtarne. N-am mai văzut un om ca dumneata. Te înţeleg din ce în ce mai puţin. Nu mi-ai spus adineauri că furia dumitale se datora faptului că ţi-ai îngeraşul meu? Cum ţi se pare proiectul?

După tensiunea extraordinară dinainte, Herminia a fost cuprinsă de o relaxare vecină cu leşinul. Se simţea epuizată, foarte slăbită, cuprinsă de o vagă ameţeală. Se simţea stăpânită de o apatie şi o delăsare fără sfârşit.

- Vrei? întreba Vespasiano cu un trerttolo rugător.

- Mi-e totuna, suspină Herminia cu un glas slab, cu pleoapele plecate, de parcă s-ar fi lăsat în voia lui Vespasiano şi el ar fi putut face cu ea tot ce dorea.

Vespasiano îşi spuse: „în sfârşit... E dată dracului fetişcana. Ştiu că mi-a dat de furcă, nu glumă...” Şi apoi cu glas tare, îmbrăţişând-o pe Herminia şi amestecând cuvintele cu sărutările:

- Fii binecuvântata, luceafăr de seară, raclă de aur sculptată, cană cu must, corp de zeiţă, jilţ de puf şi mătase! Ce fericit mă faci! Ce fericită o să te fac eu! Şi diavolii şi îngerii o să ne invidieze.

Herminia se simţea din ce în ce mai ameţită. Auzea un cor de glasuri cavernoase. Vespasiano îi acoperea faţa cu sărutări umede. Primele sărutări s-ar putea surprins nevasta în braţele unui bărbat?

- Domnule, dumneata baţi câmpii. în braţele unui bărbat... Asta-i bună! Nu, domnule. I-am găsit mâncând, îndopându-se. Nevasta mea e o leneşă şi o mare mâncăcioasă, o nesătulă. Poate să aibă prieteni şi ibovnici câţi vrea, eu nu mă amestec. Dar s-o invite ei. Să-i dea cadouri, şi ea să aducă acasă lucruri folositoare, n-am nimic împotrivă. Dar nu să-i invite ea pe ei şi să-i ospăteze din bucatele mele, ale mele, domnule. Pe urmă, când văd că s-au împuţinat cârnaţii şi şuncile şi caltaboşii, îmi spune că i-a furat pisica. Am prins-o de nenumărate ori, domnule, benchetuind cu hăndrălăii. Şi

mereu i-am rupt coastele cu *ostromentul* ăsta. Dar degeaba. N-are leac. O s-o omor în bătaie.

- M-ai lăsat cu gura căscată, omul lui Dumnezeu. Ei, acum mă duc, că s-a făcut târziu. Rămâi cu bine, prietene. Poartă-te mai frumos cu nevasta dumitale şi-o să-ţi meargă mai bine. îţi pun în vedere, bagă de seamă, îţi pun în vedere să nu-ţi mai baţi nevasta, că altfel o să ai de-a face cu mine, şi să ştii că spune că i-au plăcut, ca o ploaie fină şi călduţă care cade pe pielea înfierbântată. Deodată, o sărutare pe frunte o răni, de parcă s-ar fi zgâriat la o rană proaspătă. Retrăi cu intensitate senzaţia sărutării matinale a lui Juan Tigrul: o senzaţie solidă, ascuţită şi stăruitoare, care-i pătrunsese adânc în carne. Vespasiano îi dădu o nouă sărutare pe frunte. Herminia nu mai putu suporta. Se simţi cuprinsă de un fel de greaţă, nu ştia dacă a trupului sau a sufletului. Avea nişte crampe îngrozitoare, de parcă i s-ar fi înnodat maţele. în adâncul sufletului ei auzi, foarte uşor, cum bate o inimă care nu era a ei. Se crispă deodată şi-l respinse cu hotărâre, trintindu-l pe pernele canapelei.

- Drace, ce femeie. Cine să te înţeleagă! bombăni Vespasiano, reuşind cu greu să se ridice în picioare şi potrivindu-şi nodul la cravată. îşi spuse: „Acum e în joc onoarea mea. Ce-o fi, o fi. Cu forţa sau cu şiretlicuri o să te cuminţesc eu, pui de viperă."

Herminia, parcă vorbind cu ea însăşi, murmură:

- Oare mă înţeleg eu pe mine însămi?

eu o să aflu orice mişcare pe care-o faci.

- Am înţeles, domnule.

- Iar dumneata, femeie, când ai un bărbat atât de îngăduitor, de ce nu-i respecţi cămara, mai ales că ăsta-i singurul lucru pe care ţi-l cere? Făgăduieşte-mi...

- Engracia, domnule.

- Engracia... Engracia... bolborosi Juan Tigrul, făcându-se verde la faţă. Adăugă în grabă: rămâneţi cu bine.

îndepărtându-se cu pas zorit, se gândea: „Sunt

uluit. Şi totuşi e un bărbat ca oricare altul. Ce viaţă duc şi oamenii ăştia! Pe ea o cheamă Engracia. Engracia...” Timp de o clipă, pentru Juan Tigrul Herminia n-a mai fost Herminia. Soţia lui redevenea Engracia de altădată. Chiar atunci auzi din nou ţipetele ţărăncii şi loviturile înfundate, ca atunci când baţi covoarele, cu care o altoia bărbatu-său. Fu cât pe-aci să se întoarcă, dar îşi astupă urechile, fiindcă nu putea să mai zăbovească acolo. Ajunse într-un suflet în oraş. înainte de a-şi instala taraba în piaţă, intră în casă.

- Engracia, Engracia! strigă, crezând că spune Herminia.

Trenul se opri în gara Lugarones. Intrară în compar-, timent un preot bătrân, o bătrână cu pălărioară şi un boiernaş de vreo cincizeci de ani, îmbrăcat într-un costum nou-nouţ. Bătrâna şi preotul îşi făcură semnul crucii la pornirea trenului. Preotul îşi puse ochelarii şi-şi deschise cartea să se roage, silabisind repede dar fără a fi auzit. Boiernaşul scoase din buzunar un ziar local, îl deschise larg şi se cufundă în ultimele ştiri. Herminia, moleşită, îşi sprijini capul într-un colţ şi închise ochii, absentă la tot, chiar şi la ce se petrecea în sufletul ei. Se simţi dintr-o dată atât de covârşită, de copleşită de o altă existenţă originală, de neînţeles, contradictorie faţă de existenţa ei anterioară, încât rămase complet lipsită de gânduri. Deschidea gura cu disperare, de parcă ar fi vrut să-şi reverse întreaga emoţie, crescândă şi oarbă, care-i stăpânea sufletul. Vespasiano se aplecă şi-i spuse:

- Ce-i cu tine? Eşti foarte palidă.

Preotul, plecându-şi fruntea ca să poată privi pe deasupra ochelarilor, îl întrebă pe Vespasiano:

- Doamna nu se simte bine?

Nu-i răspunse nimeni.

. Simţi o împunsătură în inimă. Strigă din nou:

- Engracia!

Căută în toată casa. Cu glas tare şi hotărât, spuse:

- O fi la biserică. Te îndoieşti cumva, Juan? Chiar în

clipa asta ţi se hotărăşte soarta. Dacă te îndoieşti, nu mai ai nicio scăpare. Nu te îndoi, orice s-ar întâmpla; nu te lăsa înşelat încă o dată de aparenţe. Răul gândit transformă în realitate gândul rău; şi aşa îţi primeşti pedeapsa de la Dumnezeu. Nevasta ta e la biserică.

După ce Juan Tigrul îşi instală taraba în piaţă, dona Iluminada, din prăvălia ei, îi strigă:

- Vino-ncoa. Presupun că mâine o să benchetuim în toată legea.

- Vecino, eu sunt un om sobru şi nebăutor. Aş putea să mă hrănesc numai cu ierburi şi cu alune, ca oile şi maimuţele.

- Haide, asta mai lipsea acum, să te compari cu maimuţele. Mare ştrengar mai eşti, prietene don Juan.

- Maimuţa, doamna mea, este un animal foarte inteligent, deşi nu face altceva decât să imite şi, prin urmare, se leneveşte şi nu

- Probabil că e o ameţeală. Călătoreşte cu trenul pentru prima dată, explică Vespasiano.

Interveni şi bătrâna, interesându-se cu îndoită curiozitate, de femeie şi de bătrână:

- Sunteţi căsătoriţi de mult?

- Nu, doamnă, răspunse Vespasiano cu înfumurare ştrengărească, netezindu-şi mustaţa mătăsoasă.

- Bănuiam eu. Doamna e foarte tânără. Ameţeala asta probabil că-i vine mai curând de la starea ei decât de la tren, spuse bătrâna cu un zâmbet care urmărea să-i facă plăcere lui Vespasiano.

Dar Vespasiano se încruntă deodată şi-şi muşcă mustaţa. Preotul se uită chiorâş la bătrână. Herminia nu auzise nimic din această conversaţie.

După ce citi ziarul de la un capăt la altul, fără să omită reclamele şi anunţurile mortuare, boiernaşul intră în vorbă cu Vespasiano. Conversaţia se însufleţi. Vespasiano povesti câteva anecdote deocheate, deloc atice, ci mai curând beoţiene, din acelea pe care le duc dintr-un loc într-altul voiajorii comerciali, şi unele din ele

fac ocolul lumii. Boiernaşul râdea cu hovrea să se slujească de mâini şi de picioare. închipuie-ţi un om ca mine cu patru mâini. Ce n-aş face cu ele? Dar de ce mă rog o să benchetuim mâine în toată legea?

- Ai uitat ce zi e mâine?

- Drept să-ţi spun, niciodată nu ştiu în ce zi suntem.

- Ce fericit eşti.

>- Da, doamnă. Mă consider fericit. Mai fericit decât sunt nici n-aş putea fi.

- Nu te împăuna, că aduci nenoroc.

- Dumneata crezi aşa ceva?

- Dumneata nu?

- Eu nu cred în preziceri şi superstiţii. Să ne întoarcem la oile noastre: ce zi e mâine?

- Sfântul Ion, omul lui Dumnezeu. E ziua dumitale.

- Că bine zici! Ce devreme cade anul ăsta Sfântul Ion!

- La fel ca în ceilalţi ani.

- Mie mi se pare că a venit în galop.

- Mai mult ca sigur că Herminia n-a uitat cum ai uitat dumneata.

- Care Herminia? A, da! Herminia... Nu mi-a spus nimic.

hote. Bătrâna aprecia şi ea glumele, deşi nu le înţelegea. Preotul, din când în când, îi săgeta, pe deasupra ochelarilor, cu o privire fulminantă, deşi o dată fu silit să se ridice şi să se ducă la fereastră, prefăcându-se că are un acces de tuse, fiindcă nu-şi putuse stăpâni râsul.

Trenul se opri.

- Am ajuns, Herminia.

- Slavă Domnului!

Când ieşiră din gară, Vespasiano întrebă:

- Ce facem? Tu hotărăşti, Herminia.

- Ce ştiu eu? Du-mă undeva unde să pot dormi. Mi-e atât de somn, atât de somn, încât aş vrea să pun capul pe pernă şi să nu mă mai scol decât printre morţi, în ziua

judecăţii de apoi, şi să mă aşez alături de păcătoşi.

- Ce prostii! Sigur că ai nevoie de odihnă. Hai să mergem!

O luară pe jos pe străzile oraşului. Când ajunseră într-o piaţă care dădea spre mare, Herminia, văzând întinderea verde-albastră, frământată de un vânt puternic, exclamă speriată:

- Oh!

- E marea, explică Vespasiano.

- Marea!... Marea!..., murmură Herminia.

- Pun prinsoare că ţi-a pregătit o mare surpriză pentru ziua de mâine.

- Doamnă, mie nu-mi plac surprizele; nici să le fac, nici să mi se facă.

- Lasă că din când în când nu strică să ai parte de o surpriză..., nu ştiu cum să spun; o surpriză grozavă, care n-ar trebui să fie surpriză; recunoaşte că ţi-ar face plăcere să-ţi facă Herminia o surpriză.

- Am rămas paf cu insinuările dumitale. Mai slăbeşte-mă cu surprizele, care pot fi fatale, cum se spune despre unele persoane care, din pricina şocului, au murit pe loc când au aflat o veste extrem de îmbucurătoare.

- Tocmai de aceea vreau să te pregătesc, ca să preîntâmpinăm şocul.

- Doamnă, azi nu-mi arde de vorbe ocolite şi în doi peri. încă de dimineaţă sunt îngrijorat şi prost dispus, fiindcă, înainte de a ieşi din oraş după ierburi, mi s-a părut că Herminia e puţinei bolnavă.

- Şi n-ai observat asta până azi dimineaţă?

- Ce vrei să spui? Crezi că Herminia e bolnavă? Nici pomeneală. Când m-am întors acasă, ea plecase la biserică.

Vespasiano o duse pe Herminia la o codoaşă, cunoscută în oraş sub porecla *Telva*[11], *mama Neostenitelor*. Uşa era închisă; ferestrele acoperite cu

11 Diminutiv de la numele Etelvina.

jaluzele verzi. Codoaşa ocupa întreaga casă, care avea două caturi. Catul principal, cu intrarea pe la faţada clădirii, era casă de afaceri. Catul al doilea era bordel, cu prostituate, şi intrarea se făcea printr-o fundătură din spatele clădirii; deşi cele două niveluri erau legate printr-o scară interioară în spirală. Au răspuns cu mare întârziere la bătăile lui Vespasiano. Deschise în sfârşit o femeie burduhănoasă, ciufulită şi îmbrăcată neglijent:

- Ce-i cu tine pe-aici, Malacof? (în casa aceea lui Vespasiano i se spunea cu familiaritate Malacof, din pricina şezutului său proeminent.) Bine-ai venit. La ora asta te-ai şi pus în mişcare? Credeam că-i lăptarul. Cine-i fetişcana?

- Bine te-am găsit sănătoasă, Medera. Aş dori s-o văd îndată pe doña Etelvina, spuse Vespasiano foarte serios, făcându-i cu ochiul femeii, pentru a-i da

- Bine face că se duce la biserică pentru a-i mulţumi lui Dumnezeu.

- Să-i mulţumească lui Dumnezeu? De ce?

- Pentru că e puţintel bolnavă, cum ai spus. încă n-ai înţeles? Pune-ţi mintea la contribuţie! O fată de curând măritată care e niţeluş bolnavă... Ce altceva poate fi decât...? Era de-ajuns s-o vezi în ultimele zile... Şi dumneata, care te crezi, cum te-am auzit, la fel de bun medic cu domnul *Hipócritas*, nici mai mult nici mai puţin... Ca şi cum n-ar fi asta garanţia ultimă a fericirii dumitale. Ce-i drept, nu te-am văzut niciodată ridicându-ţi ochii la chipul Herminiei, şi nu-i nimic neobişnuit că nu i-ai admirat în ultimele zile faţa albă şi gânditoare ca a Fecioarei cu pruncul în braţe.

Juan Tigrul deveni livid, aproape pământiu. Căzu pe un scăunel, ţeapăn şi parcă lovit de dambla. O jumătate din faţă i se schimonosi ca unui paralitic. Arăta îngrozitor. Din fericire cealaltă jumătate mai putea s-o mişte; îi curgeau balele în colţul gurii şi abia putu să îngaime, scrâşnind din dinţi cu un zgomot de scripete.

a înţelege că trebuia să se prefacă şi să ia seama

cum vorbeşte.

- Aoleu!... Ce vorbe frumoase!... Doña Etelvina!... S-au întors vremurile manierelor elegante. Tel va abia s-a culcat. Nu pot s-o scol nici măcar pentru tine, care eşti unul din clienţii cei mai bine primiţi.

- Deocamdată să intrăm. Ţine, şi du-te s-o anunţi pe doña Etelvina.

Şi Vespasiano puse doi *duros* în mâna zdrahonului de femeie.

Urcară toţi trei la catul de sus. Femeia îi conduse până la un iatac mobilat pestriţ, unde era un pat larg într-un colţ şi, deasupra, cât ţinea peretele, o oglindă mare, dreptunghiulară. îndată ce ieşi femeia, Herminia spuse:

- Nu mai juca teatru. Nimic nu mă mai înspăimântă. Ştiu unde sunt. E locul unde merit să fiu. Acum lasă-mă să dorm. Pleacă. Să mă lase singură. Să nu mă deranjeze. O să închid uşa pe dinăuntru. O să chem eu. Pleacă. Pleacă. Nu vreau să te mai văd în faţa ochilor.

Şi căzu cum cade trupul unui mort în groapă în patul acela al păcatului josnic şi cu simbrie.

- Un fiu! Un fiu!

Doña Iluminada sări în ajutorul lui Juan Tigrul:

- SI vedem dacă pe dumneata vestea asta te bagă în mormânt... La revedere!

Juan Tigrul clătina din cap, zicând că n-avea de gând să moară. Şi ca să arate că se simte bine, strângea şi întindea un picior ca un tocilar ori un ciclist. Văduva, văzându-l, izbucni în râs. Juan Tigrul se încordă, într-un efort de titan care se pregăteşte să rupă un lanţ, şi până la urmă făcu o săritură uimitor de agilă, apoi, deschizând şi apropiind braţele în aer, mai făcu alte câteva sărituri şi mai sprintene, cu paşii îndrăciţi ai unui dans triumfal de sălbatici. într-una din aceste piruete de smintit lovi cu pumnul în lampa atârnată deasupra tejghelei, o făcu ţăndări, şi el îşi juli pielea. Ţâşni sângele, grena, gros, ca sângele de taur...

- Sânge... Sânge... Sângele meu amestecat pentru totdeauna cu sângele Herminiei, răcni înfundat Juan Tigrul.

Şi sărută o dată, de două ori, de nenumărate ori propriul său sânge, frecându-şi buza de rana.

- Cum o să te las aşa, copila mea? După ce m-am scufundat în adâncul mării în căutarea unei perle şi am ieşit la suprafaţă, abia ţinându-mi respiraţia, cu ea în mână, vrei acum s-o arunc din nou în apă? Nu, comoara mea.

Şi Vespasiano încercă s-o mângâie.

- Pleacă! Pleacă! Nu mă face să-mi ies din fire, strigă Herminia pierzându-şi răbdarea.

- Ssst..., îi făcu semn Vespasiano ducând degetul la gură.

Herminia schimbă tonul. Glasul ei era acum rănit şi jalnic; privirea, umilă şi rugătoare:

- Te implor să mă laşi să mă odihnesc. Fii bun cu mine, măcar o data.

- Fii tu bună cu mine.

- O să fiu. Mai târziu. Când o să mă liniştesc. Vreau să dorm...

- O să-ţi veghez somnul.

- Dar nu în camera asta. Lasl-mă, te rog, singură, în amintirea mamei tale.

Vespasiano ieşi, cu gândul să revină curând. O auzi pe Herminia încuind uşa pe dinăuntru, „E nebună şi e în stare si facă o nebunie, îşi spuse. în ce be-

- Există Providenţă, exclamă doña Iluminada. Fără acest sânge providenţial, puteai să faci o congestie cerebrală şi să te cureţi.

- Ce importanţă are asta acum, când am devenit nemuritor?

- Nu ştii ce spui. Intră să te speli pe faţă. Arăţi înspăimântător. Acum pari într-adevăr un tigru care a devorat o gazelă lipsită de apărare. Nu pot să mă uit la dumneata. Mi se învălmăşesc gândurile.

Şi văduva îşi acoperi ochii cu mâinile.

- Da, doamnă; mă duc să mă spăl. Gustul sângelui m-a făcut să simt că-l sărut pe fiul meu nenăscut. Mă duc să caut o pânză de păianjen, care e cea mai bună cataplasmă pentru oprit sângele.

Intră în cămăruţa din fundul prăvăliei. După citeva clipe, ieşi grăbit.

- La revedere!

- Unde pleci aşa, omule?

- Doamnă... Mă duc s-o văd pe Herminia fără să pierd o clipă. E firesc, e omenesc...

- Aş vrea să te văd cum îţi joci rolul. Dacă de obicei în faţa ei parcă ţi-ar fi limba legată, ce-o să faci în lea am intrat!" Cum era client de încredere, se duse glonţ în odaia lei vei, care, deşi se trezise, stătea încă în pat.

îi povesti ce crezu de cuviinţă să povestească, o instrui cu privire la modul în care trebuia să se comporte cu Herminia, îi comunică temerile lui că fata, disperată, ar putea să facă un gest necugetat, o sfătui să se poarte cu blândeţe şi tact şi să ia cele mai stricte precauţii.

- Mofturi şi fasoane de fată prostuţă, spuse sentenţios Telva, legănându-şi dintr-o parte într-alta carnaţia ei impresionantă,.risipită pe patul larg de nuc stil Ludovic al XV-lea. Am destulă experienţă... Astea care la început strâmbă din nas şi fac pe scârbitele mai târziu se dau pe brazdă cel mai bine.

- Nu, nu, Telva. Fata asta e cu adevărat nebună...

- De omorât n-o să se omoare.

- Ce ştiu eu!

- Vai de mine! Cu ce dar m-ai pricopsit?! Destul, destul! Ia-o repede de-aici, băiete!

- Linişteşte-te, Telva. Chiar aşa, imediat, nu văd nicio primejdie, dacă o situaţia asta critică? Ce-o să-i spui?

- N-o să-i spun nimic. O să îngenunchez la picioarele ei.

- Poate că nici nu s-a întors acasă. O fi fiind încă la

biserică.

- Ce loc ar putea fi mai potrivit pentru a îngenunchea înaintea ei? Oriunde-ar fi, chiar de-ar fi s-o găsesc în locul cel mai respingător şi murdar, chiar de-aş afla-o într-un morman de băligar, simt nevoia chiar acum să îngenunchez înaintea ei. Conştiinţa mi-o cere.

- O să-ţi fac un ceai de tei şi-o să-ţi dau puţin sirop de portocale. Stai liniştit lângă taraba dumitale până la ora mesei. Aşteaptă să-ţi vorbească ea mai întâi. De vreme ce a tăcut până acum, înseamnă că are ea un motiv. Poate mâine, de ziua dumitale, vrea să-ţi dea vestea cea bună. Dumneata o să te arăţi surprins...

- Da, da. întotdeauna ai dreptate. O să aştept. Cum zici dumneata. M-am pierdut cu firea.

Juan Tigrul se aşează la taraba lui. Nachin de Nacha, vânzătorul de pălării, veni să stea de vorbă cu el, scărpinându-se la ceafă şi cu o mutră posacă: lăsăm să stea liniştită. Mă întorc pe înserat.

- Ascultă, craiule, dacă se întâmplă ceva, te anunţ că eu spun tot ce ştiu la anchetă. N-o să plătesc eu pentru fărădelegile tale. Eu mă spăl pe mâini.

- Taci, femeie, nu mai cobi, că nu-i dracul chiar aşa negru. Rămâi cu bine, regină a plăcerilor!

- Pe curând, drăguţule, cocoşel cu creasta pleoştită!

Herminia nu avea de gând să se omoare. Se gândea la moarte, dar dorea din tot sufletul să fie omorâtă de Juan Tigrul. Grozav de mult ar fi vrut ca Juan Tigrul s-o fi urmărit, mai întâi în tren, apoi pe străzile din Regium, până la casa aceea infamă unde se afla. Şi să dea buzna ca s-o strângă de gât chiar în patul acela de desfrâu. Ba nu; încă nu. S-o omoare mai târziu, când o fi să vină ceasul solemn al ispăşirii. Când va suna ceasul acela, Herminia, aproape cu bucurie, îşi va pune singură capul pe butuc. Recunoştea că era vinovată, şi conştiinţa ei cerea, pentru a se curăţa complet, cea mai mare pedeapsă. Stătu câteva ore ţeapănă, ca un copac doborât de secure, în patul

- Te-am văzut mai adineauri în prăvălie. Parcă erai zălud. Dacă mergi tot aşa, ajungi la balamuc ori la puşcărie. Bietul Juan! Să nu zici că nu ţi-am spus. Atunci ai semănat cu mâna ta, şi acum culegi numai necazuri. Când îţi iei soaţă codană, vâri în casă sfada, căci se-nveseleşte dracul şi îşi vâră coada. Ia măsuri, Juan. Ţi-o spun pentru că-ţi vreau binele. Suntem din acelaşi aluat: oameni de la munte. Prietenii din tinereţe îi ai şi la bătrâneţe. Ai făcut o prostie când te-ai însurat. îndreapt-o acum. Lasă fata să-şi facă viaţa ei, şi tu fă-ţi-o pe-a ta. Lasă tot şi vino cu mine la Campillin.

- Eşti beat?

- încă n-am pus nimic în gură de când m-am sculat.

- Tocmai azi îmi vii cu neghiobiile astea? Azi, în cea mai fericită zi din viaţa mea?

- Nu te supăra, omule; de unde era să ştiu?

în faţa lui Juan Tigrul se proţăpi unul din sărmanii de la azilul lui don Sincerato, schimonosindu-se cu o mutră plouată şi făcând eforturi disperate de a se face înţeles prin limbajul degetelor. Juan Tigrul, prin semne, îl invită să scrie pe acela impur, din care se răspândeau arome dense şi afrodisiace. Codoaşa venea din când în când şi bătea încetişor la uşă, ca să se încredinţeze că Herminia mai este în viaţă. La şase seara, Telva spuse, de afară:

- Fetele vor sta la masă. Ţie nu ţi-e foame? Atunci sus, scularea! Dacă vrei să rămâi singură, o să-ţi aducă mâncarea aici.

Herminia era extenuată. Voia, pe de altă parte, să le cunoască îndeaproape pe femeile acelea. Se ridică din pat şi, însoţită de Telva, se duse în sufragerie.. Erau şase femei, dintre care niciuna nu avea mai mult de treizeci de ani. Erau îmbrăcate sumar, unele numai cu o cămaşă, şi adoptau atitudini plictisite, de delăsare impudică. Păreau copleşite de oboseală şi dezgust. Ochii lor erau lipsiţi de profunzime; ochi diluaţi şi, după cât se părea, inocenţi, ca ochii animalelor de povară. Atrase de

noutate, toate, în afară de una singură, se uitară la Herminia cu o privire în care se amestecau curiozitatea şi indiferenţa. Mâncarea fu servită de femeia cea burduhănoasă de dimineaţă. Dintre femei, una se numea Coral: păo hârtie ce voia. Mutul, cu litere dezordonate şi tremurătoare, scrise: „Tatăl nostru e pe moarte. Vrea să te vadă.”

- Doamne! Ai milă de el! exclamă Juan Tigrul. Mai bine fă să cadă asupra mea o nenorocire, Doamne, decât să-i iei lui viaţa!

Şi apoi, în gând, corectă: „Sper că m-ai înţeles bine, Doamne. Să-mi rup un picior, de exemplu, sau să închei o afacere proastă. Cu toate că trebuie să pun bani deoparte pentru fiul meu. în sfârşit, o nenorocire care să mă atingă numai pe mine^, nu şi pe Herminia. Cred că m-ai înţeles, Doamne.” Se îndreptă spre prăvălia văduvei.

- Află că e pe moarte bietul don Sincerato. E gata pregătit să treacă pe lumea cealaltă, şi-a pus şi pintenii ca să încalece pe mârţoaga morţii. Vrea să-şi ia rămas bun de la mine.

Doña Iluminada îşi făcu cruce şi rămase să se roage în tăcere. Juan Tigrul, luându-l de mână pe mut, plecă glonţ. Ajunseră la azil, o căsoaie dărăpănată şi igrasioasă. Străbătură câteva culoare întunecoase, se urcară pe o scară care scârţâia sub paşii lor, pătrunseră într-un salon răvăşit, în care se părul ca de mahon, pielea ca smântâna, presărată de puncte de scorţişoară, ochi de prepeliţă, cam obeză şi cu carnea flască. Alta, Nărăvita: fără frunte, cu sprâncenele împreunate, faţa pătrată, corp ciolănos şi bărbătesc. Alta, Şerpoaiaca: chip inexpresiv din care nu remarcai decât ochii cenuşii, ca apa stătută. Alta, Scârbita: expresie de izmeneală, niţeluş saşie, cu nările umflate şi buza de sus răsfrântă de parcă ar fi mirosit tot timpul ceva puturos. Chelbea: cu părul rar şi creţ, ca de mort, cu nasul ca o căpşună, gura de pepene, faţa pudrată ca de paiaţă; vorbea stricat

şi izbucnea pe nepusă masă în hohote de râs zgomotos. în sfârşit, Carmen, vorbăreaţa, singura care era îmbrăcată: cu nas acvilin, smeadă, cu două inele mari de aur în urechi şi nişte ochi foarte trişti pe care Herminia îi asemui cu ochii unei prinţese în captivitate. Herminia nu reuşea să simtă compasiune pentru femeile acelea, în afară de Carmen, de care se simţi imediat legată printr-o simpatie împărtăşită. „Femeile astea, se gândea, nu sunt nefericite. Carmen, da. Şi nu sunt nici fericite. Dar cine e fericit?

aflau vreo douăzeci de paturi vechi, cu cruci negre pictate pe pereţi la căpătâi şi, prezidându-le, un pat de campanie, cu o saltea albă, acoperită cu o cuvertură înflorată, pe care zăcea părintele Gamborena. în jurul patului se adunaseră, în genunchi, toţi sărmanii din azil. Puţin mai la o parte, surdomuţii, care suspinau cu gemete nearticulate, ca nişte câini care urlă la lună. Ceva mai aproape, orbii, ţinându-şi o mână la ochi, iar cealaltă întinzând-o pentru a atinge trupul părintelui lor adoptiv, care era ca scheletul unei păsărele, de abia se ghicea sub cuvertura patului. De o parte şi de alta a pernelor stăteau, în picioare, un preot chipeş şi vânjos, îmbrăcat elegant cu o mantie de stofă fină peste anteriu, prinsă subsuoară asemeni unei pelerine de toreador; un omuleţ într-un costum jerpelit şi cu o faţă de îngustimea şi culoarea macaroanelor nefierte, care era practicant la spital; şi un tânăr elegant ce-şi contempla, cu un aer plictisit, pantofii de lac şi care era deputat provincial. Când se apropie Juan Tigrul, toţi trei ridicară din sprâncene şi-şi plecară genele de parcă ar fi spus: „în

Nu sunt nici păcătoase, cum sunt eu. Le lipseşte ceva esenţial pentru a fi cu totul nefericite, ori fericite, ori păcătoase: simţul răspun derii. Ce vină au ele, sărmanele? în schimb eu...” Herminia se sili să îmbuce câteva înghiţituri, strictul necesar pentru a nu mai simţi un gol în stomac, înainte de terminarea mesei se ridică pentru a se duce să se odihnească în aceeaşi odaie unde

stătuse mai înainte.

- îmi dai voie să vin cu tine? o rugă Carmen.

Herminia încuviinţă din cap, afabilă. Se aşezară amândouă pe marginea patului. Herminia vorbi cea dintâi:

- Povesteşte-mi viaţa ta.

- Viaţa mea? începe în cele două poezioare pe care le-au făcut bărbaţii despre mine. Poate că le-ai auzit. Una din ele colindă toate locurile de pierzanie. Oriunde-aş fugi, am impresia că aş auzi-o mai departe:

- Două poezioare? Spune-le!

- Ascultă. Una zice aşa:

Tot aşa să-mi fie viaţa:
vin, *merinde în desagă*,
Carmencita, *vorbăreaţa*.
Râd de Spania întreagă.

sfârşit a dat Dumnezeu sa te vedem. Ai picat la timp." Juan Tigrul luă mâinile părintelui Gamborena într-ale sale: erau doi pumnişori ca două pietricele scoase din albia unui râu, reci şi ude. Don Sincerato râdea cu un râs tăcut de hârcă. Ochişorii să infantili şi goi, care se afundau şi se înecau într-o umbră de ametist, se uitau cu duioşie la Juan Tigrul, luându-şi bun-rămas şi încercând să fie veseli. După multe şovăieli, şi făcând pauze, căci se îneca pronunţând cuvintele, don Sincerato reuşi să îngaime:

- Felicitări, don Juan. Mâine, ziua dumitale. La masă, cu nevasta dumitale, mare banchet. Sufletul meu sus în cer, la masa Domnului, care o să-l primească la Dânsul, cu mare bucurie. Felicitări. Urează-mi şi mie felicitări. Când voi ajunge la Dumnezeu, n-o să te uit. Acolo sus, prietenul dumitale, prieten pe vecie, don Juan. Ce noroc să ai prieteni în cer. O să vorbesc cu dumneata. N-o să mă auzi. Ciuleşte urechile. Adevărul se cuibăreşte în tăcere. Tăcere. Tăcere. Ciuleşte urechile. Cântă îngerii. Nu-i auzim.

- Taci, prietene, îl întrerupse preotul, începând

Poezioara asta a compus-o bărbatul care m-a necinstit. De mine a râs, nu de Spania. Era un om rău. După ce mi-am pierdut cinstea, am umblat din casă în casă, până am ajuns aici. Ascultă a doua poezioară. Diseară, şi în fiecare seară o s-o auzi, mai curând suspinată decât cântată în întunericul străzii:

îndrăgesc la nebunie o femeie rătăcită.

Chipu-i numai veselie, dar în suflet e mâhnită.

- Nu pot înţelege. Tu, care eşti atât de tristă...

- Cu el mă prefac că sunt veselă. Cum altfel as putea plăti iubirea lui? Dar el bănuieşte că eu mă sting de durere şi de tristeţe. De ce nu l-am cunoscut înaintea celuilalt? Cel care mi-a făcut poezioara asta e un om bun. îl cheamă Lino. Familia lui e înstărită. Vrea să se însoare cu mine. Eu am refuzat. Pentru el, în pofida vieţii pe care o duc, sunt o femeie cinstită. Vai! Şi nu se înşală. Dar pentru ceilalţi voi fi întotdeauna o... Nu voi pronunţa cuvântul. Cum aş putea să mă mărit cu el? Dragostea lui e un martiriu.

să se foiască îngrijorat. Eşti obosit. îţi face rău.

Don Sincerato izbucni într-un râs macabru.

- Ceasul meu a sunat. La miezul nopţii. Noaptea de Sfântul Ion. Ploaie cerească pe câmpii. Toate florile se deschid. Parfum de paradis. Toate păsările îl cântă pe Domnul. Clopoţei de argint. Câte focuri s-au aprins: aici, acolo, şi colo, şi dincolo. Tot pământul s-a luminat. Dumnezeul luminii îl biruie pe prinţul întunericului. Atunci, atunci, peste focuri, la utrenia păsărilor, tămâia florilor şi sărutările îndrăgostiţilor, sufletul meu, desprins de trup, va zbura liber până la Tatăl ceresc, părintele acestor sărmani copii ai sufletului meu, care rămân aici orfani. Aminteşte-ţi de ei, don Juan... w – Da, da, da, se grăbi să-i dea asigurări cu însufleţire Juan Tigrul.

- Sufletul meu va grăi astfel: „Doamne, de ce îngădui ca oamenii să fie nefericiţi? Dezvăluie-mi această teribilă taină". îl aud cum mă întreabă: „Tu ai fost nefericit?" Răspund: „Eu, nu. Cum m-ai făcut atât de

nevolnic, nu puteam să-mi doresc nimic pentru mine şi nu mi-a eă-Carmen, vorbăreaţa, spunea toate acestea cu un fel de linişte tragică. Nu-i tremurau decât marile inele de aur din urechi. Herminia comentă:

- Eşti mai cinstită decât mine. închipuie-ţi că povestea mea este invers decât a ta. Bărbatul bun e cel care m-a iubit primul. Şi m-a iubit nebuneşte! S-a căsătorit cu mine. Şi eu l-am lăsat pentru celălalt, cel care voia să mă amăgească.

- Nu-l iubeai pe bărbatul tău?

- Dacă-l iubeam? şi Herminia îşi simţi ochii scăldaţi în lacrimi. Iubire e puţin spus. Abia acum îmi dau seama. Dar e prea târziu.

Herminia îi împărtăşi, fără nicio ordine, complexele sentimente care-i umpleau sufletul, dorind s-o facă pe Carmen, vorbăreaţa, să simtă la fel cu ea şi s-o aprobe.

- întoarce-te acasă, spuse Carmen. Bărbatul tău o să te ierte. Nu l-ai înşelat. Ai păcătuit numai cu gândul.

- Mai mult decât cu gândul, Dumnezeu mi-e martor. Am păcătuit în intenţie, şi asta e îngrozitor. Nu există păcat decât în inmas altă bucurie decât să fac bine celor care erau şi mai nevolnici ca mine, şi aşa am fost fericit. Dar cu ceilalţi nu e acelaşi lucru. I-ai făcut sănătoşi, puternici, inteligenţi, curajoşi. Ce altceva pot face ei decât să-şi caute fericirea. Şi astfel ajung nefericiţi...”

De-atâta vorbit, don Sincerato leşină, şi toţi îl crezură mort. Dar după o jumătate de oră deschise ochii şi îşi descleştă gura într-un surâs. Preotul cel chipeş, ducând degetul la gură, îi interzise să mai vorbească. Timpul trecea. La amiază îi făcură o slujbă. Juan Tigrul îl luă deoparte pe preot şi-i spuse:

- Acum trebuie să plec neapărat. Mă întorc îndată. Crezi că mai are mult?...

- Da, mai are de trăit. A spus chiar el. Poate la noapte...

în timp ce Juan Tigrul era la căpătâiul muribundului, doña Mariquita îşi căuta nepoata în toate

părţile, îl căută şi pe Vespasiano, ca s-o ajute în cercetările ei, până când i s-a spus că voiajorul comercial plecase chiar în dimineaţa aceea într-un mod neprevăzut şi ciudat. Tulburată, deşi încă nu bănuia adevărul, bătrâna îşi făcu apariţia în prătenţie. Dacă cineva mi-ar face farmece ca să mă necinstească, aş comite eu oare un păcat? Chiar cu gândul poţi păcătui fără să vrei, dar asta nu înseamnă să păcătuieşti. Eu am vrut, am vrut să păcătuiesc. Tu eşti o femeie cinstită. Eu, nu.

- Ce vrei să faci? Doar nu vrei să ajungi târfă...

- Mai bine ştiu că mor. M-a bătut gândul ăsta azi dimineaţă. Apoi... Nu ţi-am mărturisit că port în pântec un copil de la bărbatul meu? O să-mi câştig pâinea muncind. Când o veni timpul, o să mă duc la el: „Ăsta-i copilul tău"; şi-o să-i spun tot adevărul, în aşa fel încât să mă creadă. „Acum omoară-mă; omoară-mă, ca să fiu sigură că nu ai încetat să mă iubeşti." Sufletul meu e însetat de ispăşire. Aşa cum cel care moare de sete e mulţumit să primească o picătură de apă în agonia lui, tot astfel eu i-aş mulţumi dacă mi-ar ucide trupul, ca să renască sufletul.

Cele două femei se îmbrăţişară îndelung în tăcere. Carmen, vorbăreaţa, spuse cu glas abia şoptit:

- Dacă rămân mai mult timp în oraşul ăsta, până la urmă o să cedez la stăvalia doñei Iluminada care, cu clarviziunea vinovăţiei (căci ea se considera, de bună seamă, vinovată pentru tot ce se întâmplase), ghici imediat adevărul şi i-l spuse bătrânei. Bunica fu nevoită să se plece în faţa evidenţei. Văduva o sfătui să se ducă la Juan Tigru], astfel încât el s-o găsească acolo când s-o întoarce acasă ca să mănânce, şi să procedeze cu multă grijă şi prevedere înainte de a-i aduce la cunoştinţă nenorocirea. Doña Mariquita traversă piaţa azvârlind în gura mare vorbe de ocară şi blesteme asupra Herminiei şi asupra lui Vespasiano. Puţin după aceea îşi făcu apariţia Juan Tigrul. Se opri în uşa prăvăliei pentru a-i aduce văduvei veşti proaspete despre starea în care se

afla don Sincerato. Doña Iluminada, mai palidă ca niciodată şi cu mâinile împreunate ca de rugăciune, murmură:

- Iertare.

- Nu are nevoie. E un sfânt. Se va înălţa direct la ceruri.

- Iertare. Eu sunt vinovată pentru tot. Am vrut să fac numai bine. Asupra mea trebuie să cadă pedeapruinţele lui Lino. Dragostea lui mă ucide. Nu vreau să mă mărit cu el, şi într-o zi el ori părinţii lui să-mi azvârle în faţă trecutul. Am plănuit să fug chiar în noaptea asta, în noaptea de Sfântul Ion. E cea mai bună ocazie. Stăpâna şi fetele vor ieşi să petreacă...

- Vin şi eu cu tine.

Chiar atunci îşi făcu apariţia femeia burduhănoasă.

- Dacă vine Malacof, ce să-i spun, drăguţă?

- Să vină mâine. Mâine o să vedem noi. Eu mă culc chiar acum. Şi să nu încerce să deschidă uşa. O să mi încui pe dinăuntru. N-o să deschid nimănui, nici chiar judecătorului.

- Judecătorului? Ce să caute aici judecătorul? Doamne! Nu ne speria.

Zdrahonul de femeie ieşi. Puţin mai târziu, Carmen, vorbăreaţa. Herminia se întinse în pat după ce încuie uşa. îşi ciulea urechea, ridicându-se în capul oaselor, speriată, la cel mai mic zgomot, şi toate îi sugerau în imaginaţie scene concrete. O uşă trântită. EJn strigăt. Paşi grăbiţi. O fi Juan Tigrul? Hohote de râs. O melodie fredonată, îşi înfunda capul în pernă. Când şi cum aflase oare sa, nu asupra ei, şopti cu glas sfârşit.

Juan Tigrul se îndepărtă fără s-o audă. Urcă treptele de la intrare şi deschise uşa. în vestibul, o mogâldeaţă uşoară şi plângăreaţă sări asupră-i şi rămase agăţată de gâtul lui. Se auzi glasul acru şi ascuţit al donei Mariquita:

- Căţea! Haimana! Ruşinea bătrâneţelor mele. Băiatul meu, băiatul meu... Voi fi pentru tine ca o mamă.

Stricata! Omoar-o, omoar-o! îţi poruncesc chiar eu. Prinde-o şi omoar-o! A fugit cu Vespasiano, jefuitor al bărbaţilor încrezători, uliu pentru porumbiţele rătăcite... Omoară-i pe amândoi.

Juan Tigrul se desprinse din braţele bătrânei, o aşează uşurel pe duşumea, se întoarse, coborî treptele, o luă spre piaţă, strânse şi acoperi taraba, apoi rămase cu ochii pironiţi la Nachin de Nacha, pălărierul. Toate acestea le făcu tacticos, pe îndelete, fără să-i tremure mâinile, fără să şovăie o singură clipă. Numai gâtul i se lungise peste măsură, şi faţa lui era ca o gură de burlan: întruchiparea furiei şi a durerii. îi spuse pălărierului, care-şi strânsese şi el taraba:

Juan Tigrul cele întâmplate? Poate că ştirea i-a adus moartea, ca un glonţ tras de aproape..., fără ca ea să apuce să-i ceară iertare, fără să-i spună că-l iubeşte, ba mai mult, că-l iubise nebuneşte. Răsună o împuşcătură înfundată. A- poi alta, şi altele, precedate de câteva cuvinte galante. Erau focuri de artificii. Din stradă se auzi poezioara, sfâşietoare a tânărului îndrăgostit de Carmen, vorbăreaţa. „îndrăgesc la nebunie." „Chipu-i numai veselie." Chiote în casă. Paşi. Scârţâit de zăvor Tăcere. Un greier. Cât era ceasul? Trecuse timpul prea încet sau prea repede? Uşoare bătăi în uşă. Vocea lui Carmen:

- Avem noroc. Au ieşit toate să petreacă în oraş. Eu m-am scuzat că nu pot merge. N-au bănuit nimic. Scoală-te şi hai să mergem, Herminia.

Cele două femei dădură fuga în stradă. Acolo li se alătură Lino.

- Erai încă aici? Mergem aici, până peste drum. Aşteaptă-ne că ne întoarcem, Lino, te rog... Aşteaptă. Nu ne urmări.

- Nu mă despart de tine, declară Lino.

- Vin cu tine la Campillin.

- Mă aşteptam la asta. Hai, curaj. Biet mistreţ hăituit... Fiecare privire pe care ţi-o aruncă oamenii e ca

o săgeată înfiptă în inima ta.

- S-a şi aflat?

- Soacră-ta a strigat în gura mare. A trecut prin piaţă cu surle şi tobe.

- Ce-a strigat?

- Că nevastă-ta a fugit cu tânărul ăla muieratic cu şezut mare.

- Aşa a spus?

- Ce? Că are şezutul mare? Asta o spun eu. Mie toţi bărbaţii ăştia cu gabarit prea mare la părţile dorsale îmi stârnesc bănuieli. Sunt trădători ca femeile.

- Vreau să mor în hăţişul muntelui, ca o jivină rănită de o lance veninoasă.

- Să mori? Dacă ar fi să mori de încurcătură de maţe după o masă îmbelşugată, mai înţeleg. Dar să mori dintr-o supărare? Asta-i bună!...

- Taci, Nachin. Cuvintele tale sunt ca fierea, oţetul şi sarea puse pe rană.

- Iţi provoacă dureri, dar te şi lecuiesc.

- Nu vreau să mă lecuiesc. Vreau să-mi văd rana mereu deschisă, ca o

- Vino cu noi, spuse Herminia. Avem nevoie de un bărbat care să ne ocrotească.

- Herminia, ne duci pe drumul pierzaniei şi pe el şi pe mine, gemu Carmen.

- Poate o să-mi mulţumeşti cândva, spuse Herminia.

Toţi trei căutară împreună ieşirea din târg şi o luară apoi pe un drum de ţară. După o oră de mers, pe la zece seara, au ajuns într-un sat. Pe o esplanadă, lângă biserică, ţăranii se strânseseră roată, la oarecare distanţă de ceva sau de cineva care deocamdată nu se vedea. Cei trei hoinari se apropiară de grupul de ţărani. Câţiva ţărani exclamau: „Asta-i minune”.

„Aici şi-a vârât dracul coada.” „E curată vrăjitorie.” „Eu îmi fac semnul crucii, căci nu se ştie niciodată.” înăuntrul cercului erau patru beţe înalte, având în vârf o grămadă de crenguţe unse cu smoală care ardeau. O

femeie cu părul roşu, legată la ochi, stătea pe un scaun. Un tânăr, cu barba falsă şi un picior de lemn, umbla de colo până colo, fără să se apropie prea mult de femeie, şi ţinea în mâna ridicată un obiect alb ca o hârtie.

muşcătură de câine turbat. Să nu-mi treacă furia până n-oi pedepsi pe cel care m-a rănit astfel.

- O să aibă grijă Dumnezeu să-i pedepsească.

- Dumnezeu! Dar pe mine de ce mă pedepseşte?

- Nu te pedepseşte. Te-a iertat de pedeapsă, căci pedeapsa era să fii însurat cu o codană zvăpăiată. Şi-a amintit Dumnezeu la timp de tine. Ce ţi s-a întâmplat azi trebuia sa se întâmple oricum, într-o bună zi. închipuie-ţi că ţi se întâmpla mai târziu, când ai fi avut un copil. Oricui i se poate întâmpla nenorocirea să se însoare cu o femeie rea. Singura soluţie e să spui: „Du-te-nvârtindute şi călătorie sprâncenată!" Să fii copilul unei femei păcătoase, asta într-adevăr e o nenorocire de care nu scapi toată viaţa. E ca şi cum ai moşteni lepra.

- Mai ţine-ţi gura aia spurcată. Torni peste rănile mele numai smoală şi pucioasă.

- Asta şi vreau: să te ard cu fierul roşu şi să fii iarăşi ca altădată.

- Păi am şi devenit cel de odinioară, încât eu însumi mă sperii şi abia mă recunosc. Ce, şi tu crezi că

- Asta ce e? Spune! Gândeşte-te bine, întrebă tânărul.

- Un plic, răspunse femeia cu părul roşu.

Herminia recunoscu glasurile lui Colás şi al Carminei. Vru să fugă. Cei doi însoţitori ai ei o ţinură în loc, întrebând-o de ce i se făcuse frică dintr-o dată. Ea se zbătea, fără a reuşi să vorbească. Câţiva ţărani îi săriră în ajutor. Se stârni zarvă. Colás se uită într-acolo şi apoi, cu braţele întinse spre Carmina, de parcă i s-ar fi adresat ei, strigă poruncitor:

- Nu te mişca, căci va fi mai rău! Uşurel, uşurel. Linişteşte-te…

Herminia, înţelegând că i se adresa ei, rămase

încremenită. Colás, întorcându-se spre spectatori, continuă:

- S-a liniştit şi doarme. Acum, atenţie!

Colás, cu vorbe ocolite şi meşteşugite, îi ceru Carminei să ghicească ce scria pe hârtie, şi ea rosti într-un suflet vorbele de pe plic. Uimire a auditoriului. Colás adăugă că femeia hipnotizată putea citi şi conţinutul scrisorii care se afla în plic. Auzind acestea, flăcăul care-i dăduse sunt prea blând şi mă aţâţi ca sa mă înfurii?

- Sigur că aş vrea să te văd blând, şi nu lovind cu copita la fiecare înţepătură de pinten. Ce obţii cu asta? Nu-ţi ieşi din fire.

- Dacă şi-ar ieşi din matcă râul de fiere neagră în care simt că mă înec, aş putea să inund cu el întreaga lume şi să înec tot neamul omenesc.

- Doamne Dumnezeule! Asta e cu totul altceva. Atunci poţi să-ţi ieşi din fire, omule. Varsă şi scuipă afară toată fierea din tine. Aşa o să rămâi curat luminat, ca argintul strecurat. Mult amar ai strâns în tine şi te cred că-ţi vine să verşi. Eu o să te ajut vârându-ţi degetele în gât până te-oi gâdila la omuşor.

- Nechibzuitule! Ai avea curaj să-ţi vâri mâna în gura tigrului rănit şi furios?

- Vorbeam şi eu aşa, la figurat, şi folosindu-mă de cuvintele tale. Voiam să spun că în felul ăsta te fac să-ţi dezlegi limba, ceea ce e la fel de sănătos ca şi cum ţi-ai dezlega băierile stomacului bolnav. Prin vorbă se goleşte inima. Te-am auzit de nenumărate ori că nu există leac mai bun decât o plicul lui Colás se repezi să-l împiedice, vrând să i-l smulgă din mână. îşi dădură seama cu toţii că era o scrisoare de la iubita lui, servitoare în Pilares. Hărmălaie generală. Se auziră câteva glasuri: „S-o ci tească”! Colás o dezlegă la ochi pe Carmina şi, cu gesturi ample şi prevăzătoare de vrăjitor, se făcu că o trezeşte. Carmina trecu prin faţa spectatorilor cu o farfurioară de cositor, în timp ce Colás cânta la acordeon şi din gură cântece tiroleze în falset, intercalând imitaţii de guiţat de

porc, cotcodăcit de găină şi răget de măgar, cu care-i făcea pe toţi să râdă.

Flăcăii aşezaseră lemnele pentru focurile nopţii de Sfântul Ion. Câţiva roteau în aer făclii arzânde. Răsunau în noapte chiote prelungi şi stridente.

Colás dădu fuga spre Herminia, o prinse cu putere de încheietura mâinilor, scuturându-i braţele. O ţintui cu privirea, fără a îndrăzni să scoată un cuvânt.

- O să-ţi povestesc tot, tot. Mai târziu. Hai să mergem într-un loc mai liniştit. Tovarăşii mei de drum sunt doi buni prieteni, spuse Herminia.

curăţenie bună. Curăţă-te de gândurile rele.

- Curăţenia prin fier şi foc. Cu luări de sânge şi cauterizări. Sunt un vulcan. O să explodez. Focul strâns în mine o să-l scuip afară ca blestemul cerului asupra Sodomei şi Gomorei, şi n-o să rămină nici urmă de viaţă.

- Zi-t înainte.

Ajunseră la casa ţărănească a lui Nachín. Juan Tigrul se ghemui într-un ungher întunecos. Rămase acolo toată după-amiaza şi în primele ore ále serii. Scepticul şi maliţiosul Nachín consideră că cel mai potrivit lucru era să-l lase singur, până când i s-o potoli furia, mistuindu-se pe sine ca un rug pe care, după ce-l aţâţi până-l aprinzi tot, îl laşi pe urmă să ardă mocnit. Auzindu-l pe Juan Tigrul gemând ca focul când îşi grăbeşte sfârşitul, Nachín zâmbea în sinea lui zicându-şi: „Poţi pufni tu cât pofteşti; cu cât pufneşti mai mult, cuatât mai repede focul se preface în fum, şi fumul se împrăştie”. Când s-a lăsat noaptea, l-a scos în ograda casei. S-au aşezat fiecare pe câte un scăunel. Ochii lui Juan Tigrul erau ochii unui halucinat.

Se îndreptară toţi cinci spre un crâng de stejari. Se aşezară sub copaci, în marginea stejerişului: Hermi nia împreună cu Colas şi Carmina; Lino şi Carmen, ceva mai încolo, ca o pereche de îndrăgostiţi ce erau. Herminia, cu glas hotărât, îşi descărca sufletul. în timp ce vorbea, pe câmpul albastru de topaz al nopţii, înmiresmat de mentă

şi floare de soc, se aprindeau macii uriaşi ai focurilor, nenumăraţi. Cu sunet de argint cântau izvoarele ascunse. Iar mătăsoasele glasuri feminine cântau într-un suspin mângâietor:

Culege, dragul meu, Culege pentru mine. Culege, dragul meu,

O floare de lumină.

Şi piepturile bărbăteşti cântau, revărsându-şi dorul ascuns ca un vin vechi:

Trifoiul să-l culegem, Trifoi cu patru foi.

Trifoiul să-l culegem, de Sânt' *loan cu drag.*

Trifoiul să-l culegem Trifoi cu patru foi. Trifoiul să-l culegem, să-mi iasă mândra-n prag.

Deodată Herminia fu nevoită să-şi întrerupă mărtu- Se vedeau o mulţime de focuri. S-ar fi zis că focul înăbuşit în măruntaiele pământului, rupând scoarţa tare, exploda într-o erupţie cu nenumărate cratere micuţe. Fiecare foc, o simbolică flacără de pasiune, dezvăluia spiritul ascuns al pământului, dorinţa neobosită de distrugere şi reproducere. Flăcăii săreau peste focuri cu minunate salturi elastice, sfidând în joacă flăcările pătimaşe şi devoratoare. Se topeau timp de o clipă în limbile tremurătoare ale focului, şi atunci răsuna un chiot delirant, strigăt de dragoste, care părea totodată de durere insuportabilă şi bucurie supraomenească. Se iveau de partea cealaltă, în sfârşit, cu feţele transfigurate, cu pielea afumată, cu dinţii strălucitori şi ochii sticloşi, şi nu ştiai dacă se cuvine să-i asemeni cu nişte îngeri bupi sau cu îngerii cei răi. în timp ce flăcăii ascultau de spiritul pământului, atraşi de foc, fetele, inocente, minate parcă de o sete arzătoare pe care n-aveau cum s-o astâmpere, căutau apa misterioasă şi cristalină în ascunzişurile pădurilor. Fiecare din ele curta un trandafir roşu ca ofrandă adusă recii divinităţi a apei.

risirea, fiindcă se auziră, nu departe, lovituri înfundate, ritmice şi răsunătoare. Era un flăcău care tăia din rădăcină cu securea un trunchi falnic. După ce

dărâmă copacul, flăcăul îi împodobi vârful cu trandafiri, panglici şi ghirlande de hârtie, pe care le adusese cu el dinainte. Acest „buchet” uriaş, pe care urma să-l sădească în faţa casei mândrei lui, fu ridicat fără nicio greutate de mâinile sale, de parcă ar fi fost un fulg, şi flăcăul îl săltă pe umăr şi o porni la drum, de-ai fi spus că dragostea îi dădea puteri de zmeu. Herminia simţise loviturile acelea de secure în trupul ei, ca şi cum ar fi fost executarea unei sentinţe la moarte. Când Flerminia, uşurată de povara adevărului, îşi încheie mărturisirea, Colás, înfuriat, se ridică în picioare şi spuse:

- Aşteptaţi-mă aici.

- Unde pleci? întrebă Carmina.

- La Regium, să-l caut pe neisprăvitul ăla.

- Vai de mine! suspină Carmina, în sinceritatea ei întotdeauna spontană. O mai iubeşti şi acum pe Herminia.

Colás rămase descumpănit timp de o clipă. Apoi încărcată de miresme de mentă şi de floare de soc, şi de cântece, briza dansa cu delectare lentă.

Din înaltul cerului se cernea o pulbere de aur care, plutind în aer, se prindea în părul buclat al cântăreţelor rătăcitoare.

Focurile se potoleau încetul cu încetul, pritocindu-şi căldura în vinele robuste ale flăcăilor, care, acum, se desprindeau de lumină şi intrau în umbră. De la izvoarele ascunse, fetele se întorceau cu inima de cleştar. Se risipea pâlcul de fete. Şiragul de fete se împrăştia. Separat, fiecare flăcău se unea cu fata lui. Rămâneau în picioare, tăcuţi, stând faţă în faţă, ţinându-se de degetul mic, agăţaţi ca într-un cârlig de undiţă. Puţin mai târziu, elementele contrare, pământul şi aerul, focul şi apa, se înlănţuiau şi se contopeau într-o legătură de iubire: pământul se evapora şi aerul îşi sporea densitatea; focul se potolea şi apa fierbea.

Juan Tigrul care, din pricina durerii sale cumplite, se desprinsese de realitate şi intrase în domeniul

halucinaţiilor, contempla acum realitatea *sub specie aeterni*, ca pe un vis evanescent.

se repezi la Carmina dintr-un imbold de recunoştinţă şi emoţie, o îmbrăţişă strâns şi murmură:

- Binecuvântată fie sinceritatea ta divină, lumină nepătată care pătrunde în cele mai ascunse unghere ale sufletului şi risipeşte umbrele cele mai perfide. Acum câteva clipe recunosc că în sufletul meu mai exista o umbră a trecutului; acum nu mai există. O iubesc pe Herminia pentru ceea ce este, nevasta unui bărbat bun; o femeie demnă, întru totul demnă de el!

Spunând aceste cuvinte, Colas ridică glasul şi fruntea şi rămase cu ochii aţintiţi la firmamentul impasibil.

Herminia, fără glas, din cauza emoţiei şi chinului pe care i le provocau aceste cuvinte, cu un gest disperat îl rugă pe Colás să tacă. Dar el, fără să se fi uitat la ea, continuă:

- Dacă cerul nu-i restabileşte reputaţia, atunci cerul însuşi e vinovat de toate nedreptăţile.

Şi cu o trecere bruscă:

- Iar pe tine, Carmina, te iubesc pentru tot ceea ce eşti: viaţa mea întreagă, iubirea mea întreagă... Mă crezi?

Ca şi cum din ochii lui ar fi emanat un agent coroziv, Juan Tigrul, privind lumea exterioară, percepea că, prin întrepătrunderea elementelor, lumea se dezintegra şi curgea, curgea, cu schimbări fugare şi atât de iuţi, că el se simţea ameţit.

NACHÂN DE NACHA: Noapte fermecată. Ca fierul şi magnetul, se lipesc duşmanii cei mai vajnici, care sunt bărbatul şi femeia. Sărmanii. La cele dinţii raze de soare farmecul se destramă. Totul dispare. _ JUAN TIGRUL Veşnice sunt cele trecătoare. Da, totul se schimbă, fuge, se depărtează de mine. Eu rămân singur, ca o stâncă, neschimbător şi fără viaţă. Ce singur am rămas! Sunt ca un mort, Dumnezeule!

NACHÂN DE NACHA: Singur? Da’ ce, eu sunt un sac de grâu?

JUAN TIGRUL (*retrăind o scenă din* Othello *pe care o jucase la teatrul Fontana*): De îndată ce încetez s-o iubesc, lumea se transformă în haos.

NACHÂN DE NACHA: Facă lumea ce voieşte, leacul nimeni nu-i găseşte.

JUAN TIGRUL: „Dacă o întreagă armată, până şi rândaşii şi bucătarii, i-ar fi cunoscut dulceaţa trupului

- Te cred.

îşi împreunară buzele, uitând de toate şi contopindu-se complet, de parcă s-ar fi cufundat pe nesimţite într-un tărâm fermecat. Lino şi Carmen se pierduseră şi ei într-o îmbrăţişare strânsă şi într-o sărutare fără sfârşit. Era noaptea magică a îndrăgostiţilor. Toate fiinţele muritoare, găsindu-şi fiecare perechea, pătrundeau în veşnicie pe poarta dragostei. Herminia se simţea atât de singură în atmosfera acelei nopţi paradisiace de afară, şi în noaptea infernală a conştiinţei sale simţea o durere atât de sfâşietoare, încât inima şi tâmplele îi zvâcneau gata să plesnească. Nu-şi putu înăbuşi un geamăt. Colas, venindu-şi în fire, se aplecă spre Herminia:

- Suferi? Şi noi, ca nişte egoişti ce suntem, te facem să suferi şi mai tare... Iartă-ne.

- Păcatul meu a fost groaznic. Suferinţa mea nu e mai puţin groaznică, murmură Herminia.

- Alungă aceste gânduri negre. Nu te mai gândi la asta. Hei, voi de colo! Destul pentru astăzi. Aveţi tot timpul înainte. Veniţi mai aproape.

şi eu n-aş şti nimic, aş fi şi acum fericit.”

NACHfN DE NACHA: Ochii care nu se văd se uită. E mai greu să te dezveţi decât să uiţi un lucru.

JUAN TIGRUL: Sunt lucruri cu care dacă te înveţi o dată nu le mai uiţi nici într-o mie de vieţi.

(*Ridicându-se în picioare*, *îngrozit*.) Vezi?

NACHfN DE NACHA: Văd năluci. Bărbaţi şi femei

îmbrăţişându-se. Năluci.

JUAN TIGRUL: Auzi?

NACHfN DE NACHA: Aud broaştele ca nişte fluiere de trestie. Aud castanietele şarpelui. Aud sărituriile spiriduşilor şi râsul diavolului mucalit.

(*JUAN TIGRUL vede în faţa lui imaginea Engraciei, dezolată şi fără vlagă, care mişcă încet buzele.*)

JUAN TIGRUL: Ce spui? Vorbeşte mai limpede!

NACHfN DE NACHA: Eu vorbesc desluşit. Destupă-ţi urechile.

GLASUL ENGRACIEI (*răsunând în urechile lui Juan Tigrul*): Am apărut iarăşi, într-o nouă viaţă, ca să-mi faci dreptate. Repede ai uitat ce-ai învăţat. Dreptate! Nu te-am înşelat. Te-ai înşelat singur.

Lino şi Carmen, vorbăreaţa, se apropiară. Stăteau acum toţi cinci alături, aşezaţi pe iarbă.

- Şi dumneata, legată la ochi, ghiceşti cu adevărat lucrurile? o întrebă Lino pe Carmina.

Carmina pufni în râs. Colăs explică:

- E o îmbinare simplă de cuvinte când îi pun eu întrebarea.

- Va să zică, un vicleşug, o înşelăciune...

- Sigur.

- Colas! spuse cu un ton de reproş tandru Carmina.

- Şi pe urmă, în schimbul înşelătoriei, îi storci de bani.

- In primul rând, nu-i storc de bani, nici măcar nu le cer bani. Cine vrea dă, cine nu, nu; şi, la revedere. în al doilea rând, nu există ban mai cinstit decât banul pe care-l câştigi strângând oamenii roată cu o înşelătorie care să-i lase cu gura căscată, să-i pună pe gânduri şi care nu face rău nimănui. Viaţa e ţesută din înşelăciuni fine. Nu există decât un singur mare adevăr, atât în bine cât şi în rău, fiindcă în el sunt cuprinse cea mai mare fericire şi cea mai mare nefericire.

Te-ai înşelat fiindcă n-ai ştiut să mă iubeşti destul. Dreptate!

JUAN TIGRUL: Engracia... Engracia... Oare nu mă înşel şi-acum?

NACHlN DE NACHA: Asta mai lipsea. Juan, ţie ţi-a făcut cineva farmece.

(*Umbra Engraciei se transformă pe nesimţite. Acum seamănă cu Herminia.*)

GLASUL HERMINIEI: (*răsunând în urechile lui Juan Tigrul*): Dreptate!

Hai, viteazule!

JUAN TIGRUL: Ce dreptate pot să fac ridicând mâna asupra ta? Te iubesc mai mult decât orice pe lume.

GLASUL HERMINIEI: Omoară-mă, dacă eşti curajos.

JUAN TIGRUL: înşalămă. Oare întreaga armată, până şi rândaşii şi bucătarii, au cunoscut dulceaţa trupului tău? înşală-mă. Numai eu să nu ştiu. Aş fi încă fericit. Un singur cuvânt de scuză, o minciună spusă de milă. O să cred tot ce-mi spui.

(*Când Juan Tigrul termină fraza, nu mai vede decât umbra Engraciei, ivită din nou.*)

NACHlN DE NACHA: Niciodată n-am mai auzit aşa ceva, că am un trup

- Dragostea! afirmă Herminia.

- Da, dragostea, repetă Colás.

- Dragostea, spuse Lino ca un ecou.

- Dragostea e şi ea o înşelătorie, declară Carmen, vorbăreaţa.

- Cum? Eu unul nu pot să pricep una ca asta, mărturisi Colás.

- Câte femei au fost înşelate de dragoste, adăugă Carmen, vorbăreaţa, ca şi cum ar fi vorbit numai pentru ea.

- Şi câţi bărbaţi, completă Colás. Vrei să spui că îndrăgostitul se lasă înşelat de îndrăgit; asta se^ întâmplă în fiecare clipă. E adevărat. Dar cine înşală înseamnă că nu iubeşte; dacă ar iubi, n-ar mai înşela. Prin urmare nu dragostea înşală, ci lipsa dragostei.

Dragostea e de partea îndrăgostitului, care nu-l înşală pe îndrăgit. în orice caz, dragostea nu e înşelătorul, ci înşelatul.

- Ba de înşelat te înşeli singură; e totuna, insistă Carmen, vorbăreaţa. Dar dacă dragostea e cea mai mare înşelăciune din viaţa asta înşelătoare...

Dialogul era întreţinut de intuiţii profunde, care nu se produc decât în momentele dulce şi pe gustul rândaşilor şi bucătarilor. Drept cine mă iei, Juan?

GLASUL ENGRACIEI: Locotenentul a sărit pe fereastra dormitorului. Toate faptele sunt împotriva mea. Nu pot vorbi. Nu te-am înşelat. Tu singur te înşeli. Sunt nevinovată. Nu mă omorî. Dreptate!

JUAN TIGRUL (*cu ochii înroşiţi, de Parcei ar fi plâns cu lacrimi de singe*): Onoarea îmi porunceşte să te urăsc. Bărbaţi ca mine e destul să-şi închipuie, să bănuiască, să...

(*Juan Tigrul îşi întrerupe fraza fiindcă observă că vorbeşte cu umbra Herminiei.*)

GLASUL HERMINIEI: Dreptate! Omoară-mă! N-ai curaj?

JUAN TIGRUL: Mai curând mi-aş scoate inima din piept cu mâinile astea şi apoi aş mânca-o, mi-aş bea sângele... Te iubesc mai mult decât orice pe lume! înşală-mă! Fără tine simt că mor. (*Imaginea Herminiei începe iarăşi să se transforme. Juan Tigrul se repede s-o oprească, îmbrăţişând-o; dar în realitate îl îmbrăţişează cu frenezie pe Nachin.*) Nu pleca! Nu pleca! Dacă încetez să te iubesc, lumea devine un de criză a tensiuni» emoţionale.

- în orice caz, fericirea ori nefericirea pe care această mare înşelăciune o aduce constituie singurele adevăruri ale vieţii, spuse Colás.

- De teama nefericii dumitale, aş vrea să scap de înşelătorie şi să te scap şi pe dumneata, spuse Carmen, vorbăreaţa.

- Am impresia că eşti victima unei amăgiri triste.

- Nu ştii despre ce e vorba, se amestecă în vorbă Herminia.

Şi toţi trei, Herminia, Carmen vorbăreaţa şi Lino, cu fraze scurte, pe care le aruncau repede, ca pe nişte tăciuni pe care-i iei în mână şi-i laşi să cadă repede ca să nu te arzi, istorisiră lui Colás şi Carminei povestea celor doi îndrăgostiţi nefericiţi. La sfârşit, Colás, adresându-se lui Lino, spuse:

- Dumneata eşti tânăr, lumea e mare. în ţara asta ideile sunt învechite, perimate, deteriorate, terfelite, fără excepţie. Până şi ideile cu aspectul cel mai respectabil ascund intenţii necuhaos. Te iubesc mai mult decât orice pe lume.

NACHÂN DE NACHA {*jumătate supărat*, *jumătate în glumă*): Mai slăbeşte-mă, jupâne! Fugi de-aici! Noaptea asta cu farmecele ei te-a făcut să-ţi pierzi minţile într-atâta, încât să iei pantalonii mei drept fusta muierească?

GLASUL ENGRACIEI: Felcer al onoarei tale, curăţă-ţi sângele. Purifică-te.

(*Juan Tigrul se întoarce spre locul de unde a auzit glasul Engraciei şi nu vede nimic.*)

GLASUL HERMINIEI (*în spatele lui*)*uan Tigrul*): Nu vreau un copil din sângele tău. Ucigaş de femei ce eşti!

(*Juan Tigrul se întoarce şi nu vede nimic. In spatele lui răsună nedesluşit, alternativ, glasul Engraciei şi cel al Herminiei. Juan Tigrul se învârteşte în loc înnebunit. Se prăbuşeşte la pământ. Nachin îl ridică în braţe.*)

NACHIN DE NACHA: Ştiam c-o să ajungi aici. Hai la culcare!

JUAN TIGRUL: Cine-s puşlamalele astea care râd de mine pe înfundate, şi râsul lor batjocoritor se întinde, se întinde şi acoperă întreg pământul?

viincioase. Dumneata trebuie să pleci cu iubita dumitale într-o ţară îndepărtată, cu idei noi, unde soarele adevărului să nu fie un satelit al astrului negru al

minciunii, ci să fie centrul de gravitaţie a sufletelor, în noua lumină o să-ţi vezi iubita aşa cum este: o inimă curată. Acum haideţi să dormim cu toţii. Mâine în zori, voi o să plecaţi spre lumea largă a libertăţii; noi, cu Herminia, ne vom întoarce în altă lume nu mai puţin largă şi liberă: lumea datoriei liber consimţite.

- Nu, Colás, nu, bâigui Herminia tremurând. O să mă omoare.

- Eşti nevinovată.

- Tu mă judeci dinafară. Eu mă judec în faţa conştiinţei mele. Să nu crezi că fug de ispăşire. îmi doresc moartea. Dar încă nu mi-a sunat ceasul. Mă întorc când o să-i pot spune: „Tu mi-ai dat viaţa ta; uite că ţi-o înapoiez prin acest copil, care este şi viaţa mea; acum nu mai am pentru ce trăi; omoară-mă", spuse Herminia, exaltată, cu nişte ochi în care scăpărau scânteile febrei.

NACHÍN DE NACHA: Sunt greierii. Hai la culcare!

JUAN TIGRUL: Trâmbiţa unui arhanghel despică în două tăcerea. O spadă de lumină cerească sfâşie vălul firmamentului, ca pe-un coviltir de mătase foşnitoare.

NACHÍN DE NACHA: A cântat cocoşul. E miezul nopţii.

JUAN TIGRUL: Cerul se desface şi văd o despicătură de foc îngheţat, de gheaţă arzândă. Ce strălucire orbitoare! Raza de ninsă lumină cerească îmi răscoleşte măruntaiele, pătrunzându-mi până în măduva oaselor. Don Sincerato o să ajungă în rai. Se va aşeza la masa Domnului. Dumnezeu are, într-un ungher, o pereche de cărţi ca să joace cu el după masă. Câteva firimituri de la festin, scântei de grindidină, picături de diamant, coboară până în inima mea şi mi-o găuresc ca un ciur. Prin găuri se scurge tot sângele meu necurat. Engracia, priveşte, priveşte... Herminia, dragostea mea, vino, vino...

NACHÍN DE NACHA (*târându-l pe Juan Tigrul în cocioabă*): Vrei să-ţi pun

- Acum dormi, Herminia, o sfătui Colâs, luându-i o

mână într-ale sale şi mângâind-o.

- încearcă să dormi, Herminia, o rugă Carmina, sărutând-o pe frunte.

- Mi-a fugit somnul de la gene până când somnul cel veşnic o să-mi închidă ochii.

Femeile se întinseră pe pajiştea presărată cu trifoi înflorit.

în înaltul cerului înstelat răsunau cântecul cocoşilor şi chiotele flăcăilor, ca nişte zvâcniri care ar fi vrut să ridice cortina zorilor.

Cele trei femei păreau adormite. Lino şi Colás, aşezaţi la câţiva paşi de ele, şuşoteau.

- O, dacă aş putea s-o fac din nou pe Carmen a mea să aibă carnea neatinsă şi curată... Nu atât pentru mine, cât pentru ea, căci îşi simte corpul ca o cămaşă puturoasă care-i întinează sufletul, spuse Lino.

- La fel de uşor se schimbă corpul ca şi cămaşa.

- O, nu! E absurd.

- Aşa afirmă ştiinţa şi este o chestiune de bun simţ.

cămaşa de forţă sau iavaşa la gură, ca să nu nechezi?

JUAN TIGRUL (*cu un râs asurzitor*): Ha, ha, ha!

NACHÂN DE NACHA (*care*, *ca orice sceptic*, *e superstiţios*): Ţi s-au făcut farmece. Uite apa pe caream lăsat-o într-o ulcică, în noaptea de Sfântul Ion, până la cântatul cocoşilor. Cu apa asta o să desfacem farmecele. Pleacă-ţi grumazul ca să-ţi torn apă pe ceafă. Dacă nu primeşti de bunăvoie, eu oricum te aghezmuiesc.

JUAN TIGRUL (*pe vine*, *plecându-şi capul*): Ha, ha, ha!

NACHÂN DE NACHA (*turnându-i apa în cap*): *Vis bautizare volo*. Ieşi din trupul lui Juan, Juan Iedul fermecat, du-te-nvârtindu-te, drac împieliţat. Te conjur. Să i se cureţe mintea de neguri. Uite că vine Sfântul Ion, pe un cal rotat năzdrăvan. Alungă-ţi din minte codana zăludă. Fecioara Maria ascultă-a ta rugă şi-o pune pe fugă.

JUAN TIGRUL (*în picioare*, *revenindu-şi în fire*, *calm*): Ai isprăvit?

NACHÂN DE NACHA: Te simţi mai bine, nu-i aşa? Descântecul ăsta face minuni.

Să presupunem că ai o masă. I se rupe un picior şi dumneata îl înlocuieşti cu altul la fel şi din acelaşi lemn. I se rup pe urmă, unul după altul, la un anumit interval, celelalte trei picioare, pe care dumneata le înlocuieşti la fel ca pe primul. în sfârşit, i se rupe tăblia şi dumneata pui alta la fel cu cea dinainte. Toate astea s-au întâmplat de-a lungul a cinci ani. Masa, în tot acest timp, a continuat să fie aceeaşi masă. Totuşi, după cinci ani nu mai păstrează, din punct de vedere material, niciun atom al lemnului dintâi. La fel se întâmplă şi cu corpul nostru. Elementele constitutive ale organismului nostru se înnoiesc neîncetat. Din când în când, la un interval de câţiva ani, nu mai rămâne în ţesuturile noastre nicio celulă veche. Ne-am schimbat corpul. Şi totuşi spiritul îşi păstrează unitatea, având memoria corpului din care n-a mai rămas nimic şi conştiinţa corpului nou-nouţ. Ceea ce demonstrează că spiritul nu e o funcţie a corpului. Trebuie să ne obişnuim să considerăm corpul ca pe un lucru care curge şi nu ră-JUAN TIGRUL: Prostule! Mă simţeam mai bine dinainte de a mă boteza tu din nou. Frumos nume mi-ai pus: Juan Iedul.

NACHÂN DE NACHA: Juan Iedul nu eşti tu, e Omul Negru.

JUAN TIGRUL (*catadixind să zâmbească în chip de mulţumire*): Poţi să-mi spui cum vrei, şi Juan Bivolul ori Juan Bizonul, dacă-ţi place. Acum mi-am venit în fire... N-aş putea spune dacă m-am lecuit ori m-am smintit. Am privit cerul printr-o despicătură şi-am fost răscolit. Raza revelaţiei mi-a pătruns în suflet. Aşa cum şobolanii ies chiţăind dintr-o casă care a luat foc, tot astfel strigătele pe care le-ai auzit erau pocitaniile care-mi ieşeau din sufletul curăţat. Ştiu ce am de făcut.

NACHÂN DE NACHA: Aş putea şti şi eu?

JUAN TIGRUL: De ce nu? La revărsatul zorilor o să mă întorc acasă. O să mă aşez pe un scaun şi-o să-mi aştept nevasta, până s-o întoarce. Şi se va întoarce.

NACHÂN DE NACHA: Felicitări, prietene. Pentru Sfântul Ion, că e ziua ta, şi mai ales pentru că ai semănat în suflet sămânţa uimâne pe loc, asemeni unui râu. Nu există corpuri permanent pure, nici corpuri mereu impure. Apa care curge, dacă azi e tulbure, mâine ori poimâine va fi limpede ca un cristal. Să nu spui niciodată că n-o să bei din apa unui râu.

- Ce bine-mi face să te ascult.

- Hai să dormim!

Herminia se agita în somn şi scotea gemete uşoare. Colás se apropie şi-i atinse uşor gâtul cu degetele. Herminia se înfioră şi şopti fără să se trezească:

- Cuţitul... Mulţumescu-ţi ţie, Doamne! O să mă pot odihni acum?

- Biata Herminia, murmură Colás. Are febră. Oare cum o să se simtă mâine dimineaţă?

Din când în când, ridicându-se, Colás îşi lipea degetele de tâmplele şi gâtul Herminiei. Febra creştea. Când se trezi, Herminia declară că se simte tare bolnavă. Gara Verdina era foarte aproape. La şase dimineaţa trecea un tren spre Pilares. Sprijinindu-se de Colás şi Lino, Herminia putu ajunge la gară, şi se suiră toţi cinci în tren. Când tării. Văd că nu vrei să-ţi potoleşti setea la izvorul unde se adapă toţi, şi opaiţul tău să lumineze două bordeie, nici să mănânci bucatele rămase de la masa altora. Bine faci. Am crezut că ai supt de la o lupoaică. M-am înşelat. Inimă de leu cumplit, spune-mi cine te-a-mblânzit?

JUAN TIGRUL: Ştiu ce am de făcut. Acum, hai să dormim!

ajunseră în Pilares, Colâs spuse:

- Să ne despărţim ca nişte fraţi; toţi suntem copiii aceluiaşi Părinte.

- Dar eu sunt oaia neagră. Duceţi-mă la abator,

suspină Herminia.

De-o parte Lino cu Carmen, vorbăreaţa; de cealaltă, Colás cu Herminia şi Carmina îşi luară bun rămas, cu ochii scăldaţi în lacrimi.

După ce s-au dat jos la Pilares, de la gară Henrfinia, Carmina şi Colas s-au urcat într-o trăsură: o birjă de răchită, cu coviltir şi perdele de gutapercă pe care le-au tras ca să nu fie văzuţi. Colas îi porunci vizitiului să-i ducă pe o străduţă care dădea în piaţă. Acolo le lăsă pe cele două femei în caleaşcă, şi el, încrezător în dreptatea şi nobleţea cauzei pe care o îmbrăţişase şi pe care o ocrotea, se du9e să-l caute pe Juan Tigrul. Negăsindu-l în faţa tarabei, se tulbură, socotind că absenţa lui era un semn rău. Până atunci nu-şi aminti de el însuşi şi prin urmare nici de doña Iluminada, căreia i-o răpise pe Carmina. Tulburarea lui crescu când observă că prăvălia văduvei era şi ea închisă. Colas se hotărî să urce la catul de sus. Bătăile inimii sale răsunau mai puternic decât bătăile în uşă. Veni să deschidă chiar stăpâna.

- Colas, Colas, băiatul meu... exclamă văduva. Altă nenorocire? Chipul tău îmi spune asta. Nu e nevoie să vorbeşti. Şi Carmina? Ce s-a ales de ea? Voi toţi aţi avut parte de nenorociri, iar mie, pricina atâtor tragedii, egoistă autoare a acestei piese înfricoşătoare, monument construit din nori, care s-a prăbuşit la fel de uşor cum s-a înălţat, mie mi-a fost hărăzită cea mai cruntă pedeapsă, care e dispreţul; sunt dată la o parte, şi rămân singură, numai cu disperarea mea, ca o paralitică ce contemplă totul şi nu poate lecui nefericirile pe care ea însăşi le-a provocat.

- Doamnă, nu e vorba de Carmina şi nici de mine. Până acum am fost şi suntem fericiţi.

- Mulţumesc lui Dumnezeu.

- Avem, ce-i drept, o datorie faţă de dumneata. Aş dori să mă pot achita de ea astfel incit să fim cu toţii mulţumiţi.

- Te-ai achitat de ea, băiatule, te-ai achitat de mult. Să lăsăm asta. Ai aflat, Colás, ai aflat...?

- Da, doamnă. E vorba de Herminia, am aflat. Herminia a venit cu noi. Am adus-o noi, Carmina şi cu mine.

- Doamne! De ce aţi adus-o? Ingrata! Mai bine ar fi rămas unde s-a dus, să nu mai ştie nimeni de ea. Herminia dinainte, Herminia lui Juan Tigrul şi Herminia noastră nu mai există, nu mai poate exista. Cu voi a venit altă Herminie.

- Da, doamnă.

- Te mai întreb o dată: de ce aţi adus-o? Duceţi-o înapoi, duceţi-o de unde aţi luat-o. Nu-l cunoaşteţi pe Juan Tigrul? însă orice bărbat în locul lui... Până şi mie mi se aprinde sângele, sângele meu, care a fost întotdeauna dulce şi gros/ca laptele, şi consider că nu există pe lume o pedeapsă pe măsura crimei pe care a comis-o. Ce-o să se întâmple acum? Tremur toată. Mi-e îngrozitor de frică. Duceţi-o cu voi. Ce-aţi adus nu e decât un morman de resturi din ce-a fost odată Herminia. Ce vreţi să facă Juan Tigrul cu ea? în cel mai bun caz, o să-i întoarcă spatele, nici măcar n-o să vrea s-o vadă. Şi ar face foarte bine. Sunt de partea lui. Merita el această trădare josnică? Vrei să-l osândeşti să se privească mereu de-aci înainte în oglinda spartă a onoarei lui terfelite, ceea ce ar fi pentru el ca şi cum i s-ar rupe sufletul în mii de bucăţi? Există nenorociri iremediabile, Colás, şi asta e una dintre ele. Cristalul, odată spart, nu se mai poate lipi la loc. Aşa şi onoarea femeii; e asemeni unui cristal foarte subţire, care crapă la cea mai uşoară suflare a bărbatului care nu e domnul şi stăpânul ei legiuit. Nu aţi adus cu voi decât o oglindă spartă şi fără strălucire. Fiecare din cioburile ei poate produce o tăietură mortală. Duceţi-o cu voi înapoi pe-această nefericită.

Colás îşi dădea seama că vechea şi puternica iubire a donei Iluminada pentru Juan Tigrul vorbea acum,

renăscută, prin gura ei, în fraze de o inconştientă violenţă. Răspunse:

- Niciodată, doamnă, nu te-am auzit vorbind cu atâta patimă.

- Patimă? i-o reteză văduva. Văd un călău, cel mai perfid şi rafinat. Văd o victimă, cea mai blândă şi inofensivă. Nu cer nicio pedeapsă pentru călău. Cer numai îndurare pentru victimă. Şi asta numeşti tu patimă? Fie. O fi patimă pentru adevăr, dar e o patimă izvorâtă din milă.

- Doamnă, ca de obicei, aici nu există de-o parte victima şi de alta călăul. Lucrurile nu sunt aşa de simple ca despărţirea grăunţelor de pleavă şi a griului de neghină. Victima şi călăul, acuma, ca aproape întotdeauna, se află într-una şi aceeaşi persoană: fiecare este victimă şi călău pentru el însuşi.

Doña Iluminada lăsă capul în piept. Colas continuă:

- Dumneata spuneai că Herminia s-a întors sfărâmată în mii de bucăţi... Da, doamnă. E sfărâmată de durere, de remuşcare... de iubire.

Doña Iluminada, ridicându-şi fruntea, replică:

- Spune ea asta? Minciună! Minciună! Minciună! Inima ei bate monedă falsă şi limba o pune în circulaţie. N-o s-o mai cred niciodată. Niciodată. Dacă îl iubea pe Juan Tigrul, de ce a fugit cu altul? Şi încă cu cine! Să-ţi faci cruce, nu alta!

- A fugit pentru că aşa a vrut Dumnezeu.

- Şi tu eşti din aceia care pun toate greşelile în seama providenţei, care pesemne că are spate lat de suportă atâtea poveri...

- Nu, doamnă. Dumnezeu a vrut ca Herminia să-şi descopere iubirea atunci când credea că o pierduse, fiindcă iubirea din care trăim, la fel ca aerul, nu o simţim decât atunci când ne lipseşte, aşa cum fără aer nu putem trăi şi ne sufocăm. Herminia probabil că se gândea că nu era legată de Juan Tigrul printr-o dragoste liber consimţită, ci pentru că fusese silită să se mărite cu el.

- Nimeni n-a silit-o.

- Ba voi toţi aţi silit-o.

- în orice caz, n-am fost de rea credinţă când ne-am înşelat, presupunând, cum era normal, că asta a fost voinţa ei, de vreme ce n-a lăsat să se întrezărească nicio bănuială că n-ar fi aşa.

- La ce i-ar fi slujit? Alături de Juan Tigrul viaţa ei devenise insuportabilă, fiindcă îşi închipuia că-l urăşte. Ura, de multe ori, este ca o platoşă de apărare a iubirii. Herminia a vrut să lepede platoşa aceea care o apăra şi o sufoca. Şi atunci a rămas numai iubirea, marea ei iubire, curată ca lacrima.

- Colás, Colás, aş dori din tot sufletul să-ţi pot spune *amin*, facă-se voia ta! Tot ce-ai spus tu adineauri, şi aproape cu aceleaşi cuvinte, am gândit eu de nenumărate ori... Dar asta era înainte. Acum nu mai pot crede aşa ceva. S-a întâmplat ireparabilul. De ce a fugit cu altul?

- Această încercare grea era necesară. Şi pe urmă nu a fugit cu altul. A fugit singură, înnebunită de iubirea ei oarbă.

- Ţi-a spus ea asta? Minciună! Minciună! Minciună! N-o s-o cred niciodată.

- Eu susţin asta. Ea, dimpotrivă, o să spună că a fugit cu altul. Ascultă-mă, doamnă, pentru că Herminia s-ar putea să fie grav bolnavă şi n-avem timp de pierdut cu chiţibuşuri de cazuistică. Mai mult sau mai puţin, ştim cu toţii ce e bine şi ce e rău, chiar dacă gura lumii, cu clevetirile ei fără noimă, ia răul drept bine şi invers. De-ar fi să înfrunt întreaga lume, eu unul tot nu renunţ să fiu avocatul cauzei pe care o consider dreaptă. Asculta-ma.

Şi Colás povesti penitenţa Herminiei şi coversaţia pe care-o avusese cu ea, dimpreună cu peripeţiile şi primejdiile prin care trecuse în ziua precedentă, şi jignirile de care avusese parte. Efectul istorisirii lui Colás asupra donei Iluminada era vizibil pentru povestitor. La sfârşit, văduva spuse:

- Sunt aliata ta. E puţin spus că m-ai convins. Mai mult, mult mai mult decât atâta. în inima mea aversiunea formase o tumoare, un ghimpe ascuţit. Tu mi-ai scos acest ghimpe. Inima mea a devenit acum un fagure de miere. Gustul mierii, Doamne, e aspru. Dar spune-mi, te-ai gândit la ce-avem de făcut?

- Nici acum şi nici altădată nu m-am gândit la ce am de făcut. Mă las în voia inspiraţiei. Ceea ce trebuie să se întâmple oricum se va întâmpla, fie că e spre bine, fie că e spre rău, presupunând că răul există, dacă nu cumva e o manifestare trecătoare, ca un purgatoriu ori o anticameră incomodă şi obscură a binelui. Nu cred în infern. Purgatoriu ori paradis; ori dacă nu, limbul.

- Lasă acum mărturisirile de credinţă, băiatul meu, căci nu e momentul să spunem ce credem şi ce nu credem, ci să preîntâmpinăm şi să evităm nenorociri mai mari. Juan Tigrul a dispărut ieri de dimineaţă cu Nachin de Nacha. Casa e goală. S-o ducem pe Herminia acasă. Dar pe urmă? Juan Tigrul o să se întoarcă. Ieri avea o înfăţişare justiţiară şi înspăimântătoare, ca cerul pe timp de furtună. Furtuna se va dezlănţui asupra Herminiei. Tremur toată. Ce putem face noi?

- N-o să ne despărţim de ea nicio clipă, zi şi noapte.

- Şi ce rezolvăm cu asta? Tu, şchiop; Carmina şi eu, două fire de iarbă; Juan Tigrul, un torent năvalnic. Ce putem face noi?

- O să-i spun adevărul.

- Tumultul din sufletul lui n-o să-i îngăduie să audă ce-i spui. O să poţi convinge torentul să-şi întrerupă revărsarea năvalnică?

- Iubirea crede imediat tot ce o măguleşte şi o satisface. Juan Tigrul e îndrăgostit de Herminia. E mai uşor să potoleşti mânia unui îndrăgostit decât plânsul unui copil.

- Dar, mai înainte de a apuca tu să-i potoleşti mânia, el îşi va împlini răzbunarea.

- înainte de a se atinge de Herminia va trebui să mă

omoare pe mine, şi furia lui se va domoli. Haide, haide repede!

Văduva şi Colás se duseră s-o caute pe Herminia, ca s-o conducă la domiciliul conjugal. Dona Iluminada o îmbrăţişă cu duioşie maternă pe Herminia.

- Mai mult decât toate necazurile mele, pe care singură le-am căutat, îmi crapă obrazul de ruşinea de a mă afla din nou printre voi, bâigui Herminia.

- N-ai de ce te ruşina. Eu aş spune chiar că trebuie să fii mândră. Ştiu tot. Te-ai aflat, asemeni lui Daniel, în groapa cu lei; ba mai rău: într-o peşteră fără ieşire, înconjurată de fiinţe respingătoare şi cu o viperă întărâtată în jurul gâtului. Şi totuşi ţi-ai apărat virtutea. Pare un miracol. Odată ţi-am spus: eşti o femeie adevărată. Şi pe femeie, pe femeia adevărată Dumnezeu a făcut-o invulnerabilă.

- Sunt o femeie vrednică de dispreţ, repetă Herminia cu glasul stins. Mi-aţi face mai mult bine dacă mi-aţi spune adevărul în faţă; dacă mi-aţi spune cinstit ce credeţi despre mine decât să mă amăgiţi cu minciuni caritabile, pe care sufletul meu le respinge, fiindcă nu mă vindecă, nici nu-mi aduc alinare. Pentru mine nu există alt leac decât adevărul. Adevărul.

Se aflau toţi patru în birjă. Herminia, sprijinindu-se de Carmina, stătea cu ochii închişi. Văduva putu să şoptească la urechea lui Colas:

- Parcă e moartă. Ceva fără de care viaţa nu se poate menţine s-a rupt înăuntrul ei. Tu ce crezi, Colas, e o boală trecătoare? Există vreo speranţă?

Colas nu răspunse. Ajunseseră la uşa casei lui Juan Tigrul. Cu mare greutate şi cu multă grijă, toţi trei au ajutat-o pe Herminia să urce la catul de sus, căci nu putea să se mai ţină pe picioare şi nici să se bizuie pe puterea braţelor. Uşa era deschisă larg. înaintară pe coridor. Când ajunseră în sufragerie, se pomeniră faţă în faţă cu Juan Tigrul, care stătea într-un jilţ ca de strană, cu mâinile încrucişate, cu ochii aţintiţi spre intrare, de

parcă ar fi aşteptat acolo de la începutul lumii, ca o efigie a justiţiei imanente. Cei care intraseră se opriră deodată, înfioraţi. Juan Tigrul se ridică în picioare. Colas, cu precauţie, duse un deget la buze, ca şi cum ar fi vrut să-i poruncească lui Juan Tigrul tăcere şi stăpânire de sine. Dar Juan Tigrul nu se uita la Colás. De pe faţa nemişcată a lui Juan Tigrul privirea de oţel se ducea drept spre ochii Herminiei. Şi ochii Herminiei, de culoarea măslinei, aveau o privire îndurerată şi parcă uleioasă, care se îndrepta spre ochii lui Juan Tigrul, asemeni unei raze de lună cu reflexe de chihlimbar. Cei care o conduceau pe Herminia îşi urmară drumul până în dormitorul nupţial. Pe măsură ce înaintau, Herminia şi Juan Tigrul se priveau tot mai intens, de parcă ochii amândurora ar fi fost legaţi printr-o sudură la cele două capete ale unui ax rigid. La fiecare pas pe care-l făceau susţinătorii Herminiei, Juan Tigrul, parca tras de ei, făcea şi el un pas, păstrând mereu aceeaşi distanţă, care părea fatală, de parcă niciodată n-ar fi putut fi nici mai mare, nici mai mica. Când o aşezară pe Herminia în pat, Juan Tigrul stătea în pragul iatacului. Pe când cele două femei se pregăteau să o dezbrace, Colas, la ieşire, îl luă de braţ pe Juan Tigrul pentru a-l îndepărta de-acolo. Nu pentru că Juan Tigrul s-ar fi împotrivit, ci pentru că, de-ar fi voit chiar să se retragă, tot nu i-ar fi îngăduit-o legătura care se stabilise între ochii lui şi ochii Herminiei; legătură pe care până la urmă trebui s-o sfâşie cu violenţă, simţind-o, la fel cu Herminia, ca pe o mutilare în carne‘vie, care ei îi smulse un strigăt şi lui un geamăt surd. După ce se închise uşa de la iatac, Colas şi Juan Tigrul rămaseră în sufragerie.

- Jur că e nevinovată! spuse Colas, sărutând o cruce formată din degetul gros şi arătătorul de la mâna dreaptă. Voinţa necunoscută care guvernează destinele omeneşti m-a scos în calea Herminiei, în aşa fel încât eu să pot să-ţi ofer o relatare exactă a vieţii ei, minut cu minut, în timpul acestor douăzeci şi patru de ore, care

pentru dumneata au fost ca o eclipsă întunecoasă. Toate evenimentele de aici de pe pământ sunt înlănţuite şi conduse de o raţiune misterioasă. De multe ori m-am întrebat cărei raţiuni ori finalităţi, atâta timp impenetrabilă, se supunea faptul, la prima vedere fără motiv ori noimă, că dumneata m-ai cules de pe drumuri şi m-ai crescut ca pe un fiu; de ce apoi am crezut, amăgindu-mă, că sunt îndrăgostit de o femeie căreia-i era scris să ajungă nevasta dumitale, nevasta ireproşabilă a protectorului şi tatălui meu; de ce, împotriva voinţei mele şi trecând drept ingrat, m-am înrolat în armată şi am plecat peste mări şi ţări; de ce am fost rănit şi mi s-a amputat un picior la timpul potrivit, ca să mă întorc exact când trebuia sub acoperişul care mi-a adăpostit copilăria şi adolescenţa; de ce, fugar pentru a doua oară, şi acum hoţ pe deasupra, chiar dacă hoţ al soaţei pe care cerul mi-a hărăzit-o, am zburat în cele patru zări ale lumii, fără să ştiu unde merg... Totul, totul era îndreptat spre o finalitate de la început ineluctabilă: pentru ca eu să pot să jur în faţa dumitale, pe sănătatea mea, pe iubirea mea, pe conştiinţa mea, că Herminia e nevinovată. Ascultă-mă şi vei afla tot ce ştiu eu.

Juan Tigrul ascultă această frază interminabilă cu masca lui verzuie de monstru buf, căci pe cât era de înspăimântătoare, pe atât era de jalnică şi uneori ridicolă. Voia tot timpul să-l întrerupă pe Colas, dar nu putea. Glasul i se sugruma în gâclej, făcându-l să înghită în sec şi să i se pună un nod în gât, de parcă ar fi fost un curcan silit să înghită nuci cu forţa; avea impresia că bietul Colás voia să-l tragă pe sfoară. Reuşi să scoată dteva cuvinte:

- Dacă aş şti... sigur, sigur... Atunci, ce merit ar avea...?

- Ce merit ar avea cine? Ea? Ei bine, trebuie să afli că are un mare merit, un mare merit!

- Taci, copil ce eşti! gemu răguşit Juan Tigrul, astupându-i gura lui Colas. Ştiu ce am de făcut. Asta îmi

ajunge.

Când Juan Tigrul îşi retrase mâna de la gura lui, Colas, cu hotărâre şi fără emfază, spuse:

- Nu te vei apropia de Herminia cât timp sunt eu în viaţă.

Se deschise uşa de la iatac şi apăru Carmina.

- Eu să nu mă apropii de Herminia? Chiar de mi-ar sta în cale armatele lui Nabucodonosor şi ale lui Atila, şi corpul de halebardieri, şi jandarmii, şi barbarii din nord, şi diavolii infernului, îi azvârl în lături numai făcând aşa – şi-i dădu un cot zdravăn sub coaste lui Colas, încât îl zvârli cât colo, făcându-l să se clatine, gata să cadă, iar el se repezi şi pătrunse în iatac.

Când îşi recăpătă echilibrul, Colás sări împreună cu Carmina în urma lui Juan Tigrul, care, cu braţele încrucişate la piept, cu capul sus, cu faţa impasibilă, cu sprâncenele încruntate, se proţăpi în picioare la căpătâiul Herminiei, privind-o de sus în jos cu atitudinea judecătorului suprem. Herminia, ţinându-şi respiraţia, cu buzele întredeschise, se uita la Juan Tigrul de parcă ar fi văzut deasupra ei întreg edificiul universului năruindu-se, năruindu-se, şi se mira că nu o striveşte.

Ceva mai încolo stăteau, strânşi unii într-alţii, doña Iluminada, Carmina şi Colas, cu sufletul la gură, cu mâinile şi un picior puţin înainte, de parcă ar fi fost încremeniţi, sub puterea unui farmec, în momentul iniţial al unei alergări. Timpul le oprise în loc şi mersul; pasul lor parcă voia să calce, dar nu avea greutate. Rămaseră cu toţii într-o statică relaţie tragică: grup sculptural al unei procesiuni din Săptămâna patimilor care perpetua diferite atitudini, instabile şi patetice.

încă o dată, deşi Juan Tigrul şi Herminia erau despărţiţi, ochii lor stabileau între ei un contact pe care l-ai fi putut crede material şi solid, deşi nu părea să se fi stabilit printr-o căutare reciprocă, ci prin respingere, ca doi duşmani care, ţinând fiecare de capătul unei lănci, împing din toate puterile, până la istovire, ca să-l

doboare pe celălalt.

Afară, în stradă, în oraş şi în restul lumii, timpul continuă probabil să curgă în ritmul său invariabil. în acel iatac tăcut, unde nu se auzea nicio respiraţie, se acumulau intr-un iaz prezent apele zăgăzuite ale unui timp trecut, care, dintr-o clipă într-alta, ar fi putut să rupă zăgazurile şi să se prăvălească, nestăvilite, pentru a recâştiga terenul pierdut. Dar clipa aceea nu mai sosea. Cât timp se scursese afară? Ce oră arătau ceasornicele solare în turnurile primăriilor?

.Tuan Tigrul, care nu reuşea să vorbească, ar fi vrut ca gândurile să-i poată fi citite în ochi, cum ai citi într-un geam aburit pe care scrii cu degetul. Gândurile lui erau următoarele: „Cu cât onoarea îmi porunceşte mai tare să te urăsc, cu-atât mai mult te ador. Taci, onoare exigentă. Ce onoare poate fi mai desăvârşită decât aceea care mă îndeamnă să iubesc în felul ăsta, sfidând dezonoarea publică? Herminia, nu vreau să ştiu nimic. închi-Herminia, care nu reuşea să vorbească, ar fi vrut ca gândurile să-i poată fi citite în ochi, cum ai citi într-un geam aburit pe care ai scrie cu degetul. Gândurile ei erau următoarele: „Mai mare decât iubirea pe care mi-o purtai tu este iubirea pe care ţi-o port eu acum, când ţi-am mânjit onoarea şi te-am făcut să mă urăşti. Cea mai dreaptă pedeapsă pentru orbirea mea dinainte este iubirea asta pe care trebuie s-o ascund, de parcă ar fi ruşipuirea a putut să umple timp de câteva ceasuri cu născociri mârşave golul deschis de absenţa ta şi de ignoranţa mea. Nu vreau sa ştiu nimic. Nu-mi roşeşte obrazul de ruşine pentru ce-o să spună lumea despre mine, ci de ruşine pentru c-am putut să-mi închipui ceea ce nu reuşeam să aflu. Nu mi-ai mânjit onoarea. Nimeni pe lumea asta nu e în stare să-mi mânjeasca onoarea. Eu singur mi-am mânjit-o, egoist şi trufaş, cu gânduri de răzbunare. Sunt eu oare Dumnezeu, pe care făpturile lui se cuvine să-l iubească? Dacă nu mă iubeai şi nu mă iubeşti nici acum, ce vină există în asta? Nu mi-ai mânjit

onoarea. Onoare, o să-ţi dau satisfacţie deplină. Un bărbat ca mine nu şovăie. Felcerul onoarei sale: o să-mi meargă faima pe bună dreptate. Dar mai înainte, Herminia, vreau să-ţi spun că te ador, că te ador. Simt că ochii mei te omoară. Văd că sufletul tău se acoperă cu un văl, ca o stea ce dispare în ceaţă. Limba mi s-a uscat şi atrână ca o piatră de moară. Te ador. Vreau să plec de lângă tine. Ochii mei te omoară. Te ador. Nu pot să vorbesc, nici să noasă. Dacă aş arăta-o, ai spune, şi cu tine ar spune cu toţii: ce neruşinare! Şi pe bună dreptate. Sigur că mă socoteşti vinovată. Bineînţeles că sunt vinovată. Iubirea asta, în care nu poţi să crezi, ar fi pentru tine ca o dovadă de sarcasm care ar spori ofensa. O, ce durere îmi lasă în suflet această jalnică iubire a mea, care s-a născut osândită să rămână oarbă şi să moară mută! Prinos lui Dumnezeu este această durere din sufletul meu, ca preţ al durerii din sufletul tău. Cu ochii sufletului meu îţi văd sufletul, frumos ca întotdeauna, acum mai frumos ca niciodată, care se înalţă înaintea mea senin, acuzator şi justiţiar. îmi merit moartea: eu însămi mi-aş pune capăt zilelor, încă nu mi-a sunat ceasul. Aşteaptă, Juan. Simt cum ochii tăi mă omoară, luând-o înaintea braţului care va înfăptui dreptatea. Nu vreau să mor. Nu trebuie să mor încă.

Cum ţi-aş putea spune toate astea, dacă gura şi limba mea sunt de bronz? Nu vreau să mor. Nu pentru mine; pentru fiul tău. Ochii tăi mă omoară. Ochii mă despart de tine. Te ador.” Gândurile astea îndurerate se învălmăşeau în mintea lui Juan Tigrul, străduindu-se zadarnic să iasă afară prin luminile ochilor, asemeni unui tăun care se izbeşte mereu de geamul unei ferestre.

tăi mă omoară. Fiul meu... Fiul tău... mă omori.” Gândurile astea îndurerate se învălmăşeau în mintea Herminiei, străduindu-se zadarnic să iasă afară prin luminile ochilor, asemeni unui tăun care se izbeşte mereu de geamul unei ferestre.

Afară se auziră dangăte de clopot bătând pentru

mort.

- îl duc la groapă pe don Sincerato, murmură doña Iluminada. Să ne rugăm pentru veşnica lui odihnă.

- Cum? întrebă Colas.

- A murit noaptea trecută.

Văduva, Carmina şi Juan Tigrul îngenunchează. Colas nu putea, din cauza piciorului de lemn. îşi plecă fruntea. Herminia îşi împreună mâinile ca pentru rugăciune. Cu toţii se rugau fierbinte, şi astfel tensiunea spirituală scădea şi sufletul se simţea pentru câteva clipe mai uşor. Când unul, când altul, lăsau să le scape câte un suspin, care părea mai curând de uşurare decât de consternare. Ieşind din ele însele şi realizând o expansiune prin intermediul rugăciunii, sufletele se bucurau de o libertate momentană.

Cel dintâi s-a ridicat în picioare Juan Tigrul. îşi deschise braţele larg, de parcă ar fi fost răstignit. E)ădu capul pe spate. Ca şi cum tavanul ar fi fost transparent, îşi pironi ochii într-un punct îndepărtat, părând că vrea să contemple lumea celor drepţi. Rămase astfel cu gura căscată timp îndelungat. Apoi îşi duse o mână după ureche, ca şi cum ar fi vrut să audă mai bine un glas foarte depărtat. Apoi încuviinţă de trei ori, ca şi cum ar fi vrut să arate că e de acord cu ceea ce îi poruncea nu se ştie cine. Apoi, cu braţele tot desfăcute, ameninţătoare, şi cu un chip fioros, se uită la Herminia. Colas făcu un pas înainte, pregătindu-se să împiedice o agresiune. Dar Juan Tigrul se aadea înapoi, cu spatele la uşă, fără a înceta să se uite la soţia lui. Se opri la uşă. Şi se făcu nevăzut.

- Mi-a fost frică să nu încerce s-o sugrume, şopti Colas către doña Iluminada.

- La fel am crezut şi eu. Hai, băiete! Du-te să-i ţii tovărăşie! Vorbeşte cu el. Arată-i tot adevărul. Luminează-i mintea înnegurată şi redă-i pacea sufletească. în afară de Herminia, eşti singura fiinţă din lume pe care o iubeşte.

- N-a vrut să mă asculte. E prea devreme, poate, ca să accepte adevărul. Va bănui că încercăm să-l îmbrobodim cu baliverne măgulitoare. E mai bine să-l lăsăm singur câtva timp. îl cunosc. Furia lui e subită şi trecătoare. Din leu care răcneşte se preface dintr-o dată într-o turturică blândă care gângureşte.

- Să dea Dumnezeu să fie aşa!

Doña Iluminada se apropie de Herminia. Mângâind-o cu duioşie pe obraz, spuse:

- Riscul cel mai mare, care era întâlnirea, a trecut acum cu bine. Restul va veni de la sine, puţin câte puţin sau dintr-o dată. Unde e iubire, nimic nu-i imposibil, şi Juan Tigrul te iubeşte ca pe ochii din cap.

- Mă urăşte. Mă omoară. Dar încă nu vreau să mor. Nu trebuie să mor acum. Nu la viaţa mea mă gândesc. Ajutor! gemu Herminia, izbucnind în plâns, agăţându-se cu disperare de mâinile doñei Iluminada ca de ultima speranţă a vieţii.

- Plângi, plângi, sărmana mea fată; lacrimile vor spăla cerul sufletului tău şi umbrele se vor risipi.

- Mă omoară! Mă omoară! Nu trebuie să mor!

- Ce gânduri nesăbuite! Dacă el a avut măcar o singură clipă intenţia să te omoare, atunci află că eu sunt în stare să mă urc în balon. Da' de unde! Te iubeşte mai mult decât orice pe lume... O să vezi îndată că se întoarce blând ca un mieluşel să se prosterneze înaintea ta şi să te îngrijească precum o soră de caritate, ca să te faci bine cât mai repede. Fata mea dragă, încearcă să-ţi înseninezi gândurile.

- Să nu se întoarcă! O să mor! Ochii lui mă omoară!

- Bine, bine. Atunci n-o să vină până când n-o să spui tu. O să facă tot ce spui tu.

- Unde e? Unde s-a dus?

- Lasă-l să se liniştească, căci şi el are nevoie de puţină linişte.

- Unde e? Unde s-a dus? repetă Herminia, cu ochii împăienjeniţi şi lipsiţi de lumină, străduindu-se să se

ridice în capul oaselor.

- Draga mea Herminia, linişteşte-te! Carmina, du-te să vezi unde-i Juan Tigrul şi ce face. Intoarce-te să ne spui.

Carmina ieşi şi se întoarse:

- S-a închis în camera cu ierburi şi leacuri.

- Ce face acolo? Ce face acolo? Vreau să ştiu. Mă duc ciliar eu, strigă cu un glas egal Herminia, sforţându-se să se dea jos din pat.

Doña Iluminada o opri:

- Gândeşte-te la fiinţa delicată pe care o porţi în pintee, Herminia, şi linişteşte-te. Ne sperii şi pe noi cu îngrijorarea ta. Carmina, du-te tu, bate binişor la uşă şi întreabă-l pe Juan Tigrul ce face, ca şi când te-ai fi dus din proprie iniţiativă.

Carmina ieşi şi după câteva clipe se întoarse murmurând:

- Nu răspunde.

Colas se repezi spre camera în care se încuiase Juan Tigrul. Izbi cu piciorul de lemn puternic în uşă, fără a reuşi însă s-o deschidă.

- Unchiule! Unchiule! strigă Colas.

Nu-i răspunse nimeni. întoreându-se într-o parte şi folosind umărul în chip de berbec, Colas izbi de mai multe ori uşa până ce-i sări broasca. Doña Iluminada, Carmina şi Herminia, aceasta din urmă cu un şal aruncat pe umeri şi cu picioarele goale, rămaseră încremenite, nu departe de Colas, căci erau stăpânite de o spaimă cumplită, ca în faţa unui mormânt. Cele trei femei scoaseră în acelaşi timp un strigăt disperat. Juan Tigrul zăcea culcat, pe spate, pe duşumea. Fără nimic pe el de la brâu în sus, îşi dezvelea torsul hirsut de mistreţ. Alături era un mic lighenaş pentru luat sânge, de porţelan alb şi albastru, umplut aproape pe jumătate cu un sânge gros şi aburind. Deasupra lighenaşului era braţul lui sting, din care curgea sânge. Ca un excelent felcer ce era, cum îi plăcea să se laude, urmase

prescripţiile din cărţuliile sale şi îşi deschisese „vâna principală a braţului; slujeşte pentru a uşura durerea de inimă”. în mâna stingă ţinea o hârtie mototolită, pe care doña Iluminada o smulse şi o citi cu glas tare:

„O *las moştenitoare a tuturor bunurilor mele pe soţia mea Herminia Buenrostro, pe care o ador. Ea va hotărî cum va crede de cuviinţă dacă poate sau nu să cedeze o mică parte din avere iubitului meu fiu adoptiv. Colás. Nimeni să nu ţie ţăcut vinovat de moartea mea, care nu are altă cauză decât voinţa mea. Mor pentru a-mi ispăşi crimele pe care nu le ştie nimeni şi nici nu le poate bănui. Vreau să fiu îngropat ca un cline, căci asta sunt.*

Juan Guerra y Madrigal”

îngenuncheată, cu şezutul sprijinit pe călcâie, Herminia, care ridicase şi îmbrăţişase corpul lui Juan Tigrul, îşi lipea acum buzele de buzele bărbatului neînsufleţit, vrând parcă să-i transmită viaţă cu răsuflarea ei. Din când în când îşi dezlipea gura şi pronunţa fraze elegiace:

- Mă iubeai deci, în pofida purtării mele? Ia-mi viaţa, stăpânul meu! Ia-mi viaţa, e a ta. Cum o să trăiesc fără tine? Ajutor! Salvaţi-l pe stăpânul meu, e tot ce iubesc mai mult pe lume. Scoateţi sângele din vinele mele şi vărsaţi-l într-ale lui...

Juan Tigrul deschise ochii şi-i ridică, umezi şi rugători, spre ochii Herminiei.

- Mă... iubeşti?... Mă iubeşti? murmură Juan Tigrul, cu faţa extrem de palidă.

- Trăieşte! strigă Herminia.

Juan Tigrul, făcând un cleşte cu degetele de la mâna dreaptă, îşi opri hemoragia de la celălalt braţ. întoarse capul într-o parte, pentru a examina şi a socoti cât sânge se scursese în lighenaş. Spuse:

- Trăiesc şi voi trăi. E rău când îţi iei sânge de la braţ în solstiţiul de vară şi sub semnul gemenilor. Noroc că sângele pe care l-am pierdut nu e mult, şi e sânge rău,

care-mi prisosea. Dacă s-ar face caltaboşi cu el, ar crăpa pe loc cine i-ar mânca. Nu vezi că e sânge negru, ca smoala din cazanele iadului? Trăiesc. Şi voi trăi. Aţi venit la timp!... Şi acum, dacă-mi amintesc eu bine, am cam întins coarda şi m-am purtat ca un mojic. Nu mai pot ajunge la o întâlnire urgentă pe care o aveam, acolo sus, în împărăţia norilor, cu prietenul meu don Sincerato. Ce-o să zică despre mine el, şi tatăl nostru ceresc? Dar e adevărat că sunt aici, în braţele...? Nu-i o nălucire? Nu mă înalţ la ceruri? Simt că trupul şi-a pierdut greutatea. Capul îmi vâjâie. Ochii mi se împăienjenesc. Dar e cu putinţă să fie adevărat ce-am auzit? N-or fi nălucirile unui muribund? Tu eşti, Herminia? Herminia, Herminia... e adevărat că...?

Nu îndrăzni să încheie fraza.

Din pricina emoţiei, Herminia râdea şi plângea în acelaşi timp. Nu putu răspunde. îşi asumă răspunderea asta doña Iluminada, cu mare strălucire:

- Da, prietene. Te iubeşte cu-adevărat. Nu te-a înşelat auzul. Te iubeşte. Te iubeşte. Era să spun că te iubeşte mai mult decât meriţi dumneata. Se poate să ne sperii în halul ăsta?! Haide, haide, să spunem mai bine că te iubeşte aşa cum meriţi.

- Doamne! Ce fericire! exclamă Juan Tigrul, rămânând cu capul într-o parte. Urmă ca pentru sine: într-adevăr, o fericire mai mare nu-mi poate da viaţa, chiar dacă ar fi să trăiesc la fel de mult ca regele portughez don Sebastián, despre care lusitanii susţin că şi acum rătăceşte încoace şi încolo. Cel mai bun lucru e să mor liniştit.

Şi desfăcu degetele cu care-şi apăsa vena. Sângele ţâşni din nou.

- Juan, Juan! Vrei să mă omori? strigă Herminia cu disperare.

- Opreşte sângele, nesocotitule, porunci supărată văduva. Juan Tigrul îi dădu ascultare. Crezi că poţi glumi cu propria ta viaţă şi mai ales cu vieţile altora? Nu vezi

că viaţa Herminiei, ba chiar ceva mai mult decât viaţa Herminiei, depinde de dumneata? O, ce nătâng, ce orb şi ce egoist eşti! Trebuie să te cert ca pe-un copil? Spui că nu poţi atinge o fericire mai mare? Cine ţi-a spus una ca asta?

Juan Tigrul, care avea nevoie să facă să sângereze şi să-şi descongestioneze sufletul mai mult decât trupul şi, cu toate că îi venea greu, simţea o poftă irezistibilă să vorbească; replică:

- Cine mi-a spus? Biblia, stimată doamnă. Păi nu afirma sfântul Duh că cea mai mare fericire de care poate avea parte un muritor este tovărăşia unei soaţe iubitoare şi desăvârşite? Eu sunt creştin şi neam de neamul meu tot creştini au fost. Dacă aş fi mahomedan ori musulman, cu douăzeci de neveste şi tot pe-atâtea ţiitoare, şi ar fi cu toate soaţe desăvârşite şi iubitoare, sigur că fericirea mea ar fi de patruzeci de ori mai mare; dar iubirea mea faţă de fiecare dintre ele, şi prin urmare plăcerea şi fericirea mea, s-ar împărţi la patruzeci. Prin urmare, tot acolo ajungem.

Izbucniră cu toţii în râs.

- E perfect adevărat, spuse văduva. Colas, dă o fugă până la Higo Paso, bărbierul şi felcerul nostru, să vină să-i coasă vana...

- Ba o să mi-o cos chiar eu cât ai clipi din ochi, numai să mă ajute Colas. Adevărul e că dumneata, cu inteligenţa dumitale cu tot, n-ai putut să aduci niciun contraargument la afirmaţiile mele.

- Care afirmaţii?

- Că pentru mine nu va exista o fericire mai mare decât aceea pe care o trăiesc în clipele astea.

- Lasă asta acum şi nu mă-ntărâta, nici nu încerca să mă tragi de limbă. înainte de orice, îngrijeşte-te.

- N-am chef, şi iartă-mi sinceritatea. Văd că dumneata mă tragi de limbă. N-o să fac altceva decât să întreb şi să întreb până ce-o să-mi dai o explicaţie.

- Pentru numele lui Dumnezeu! Destul, îl rugă

Herminia, cu faţa îmbujorată.

- Răspunsul cel mai bun ţi-l dă sfiala pudică a Herminiei, spuse văduva.

- Herminia... Doña Iluminada... Fie-vă milă, explicaţi-mi. Nu reuşesc să înţeleg. Nu-mi pot aduna gândurile. Nu-mi ştirbiţi fericirea lăsându-mă să stau pe jeratic, se tângui Juan Tigrul ca un copil răzgâiat în convalescenţă.

- Ar fi trebuit să amâni ştirea pentru mai târziu, spuse Colas, adresându-se doñei Iluminada.

- Ce ştire? Spuneţi odată, că nu mai pot răbda, se burzului Juan Tigrul.

- Ştii dumneata foarte bine, la fel ca şi noi, dar vrei să ţi se spună numai pentru plăcerea de-a auzi ştirea, zise doña Iluminada zâmbind.

- O să-i spun eu, în concluzie, se grăbi să anunţe Colas, nerăbdător.

- A.sta nu. interveni văduva palidă. Privilegiul ăsta mi se cuvine mie. Ia spune, domnule mahomedan ori domnule musulman, cum doreşti: dacă ai avea douăzeci de neveste şi tot pe-atâtea ţiitoare, pentru ce ai dori să le ai?

- Stimată doamnă, ceea ce mă întrebi e scandalos. în prezenţa acestor două femei tinere şi pline de candoare nu mi-e îngăduit să răspund. Şi află că eu nu sunt un cocoş, niciun adept al falsului profet.

- Nu despre asta e vorba, prietene. Eu susţin că o femeie sau patruzeci de femei nu le aduci acasă ca pe o mobilă, ori o strachină, ori un fruct gustos, din comoditate, necesitate sau plăcere, deoarece, pentru un bărbat, femeia ar satisface mai bine necesitatea, plăcerea sau comoditatea dacă ar fi ţinută în afara casei. Femeia e adusă acasă pentru ceva mai demn şi mai important.

- Pentru... a întemeia... o familie, îngăimă Juan Tigrul cu buzele tremurânde.

- Aici voiam să te-aduc. Aşa uituc eşti, şi noi toţi

împreună cu dumneata, încât ne-a ieşit din minte că azi e Sfântul Ion? Felicitări şi la mulţi ani, prietene don Juan. Nu-ţi aminteşti conversaţia noastră de ieri? Nu ţi-am prezis eu că pentru azi, de onomastica dumitale, Herminia îţi rezervă o mare surprinză? Poate sau nu poate exista o fericire mai mare decât aceea pe care o trăiai acum câteva clipe?

- Repet ce-am spus ieri: Ce-mi pasă dacă mor, odată ce-am devenit nemuritor? Herminia, dragostea mea, lasă-mă să mor. Mor din iubire pentru tine. Mor înecat de fericirea în care m-ai făcut să mă cufund. Toţi or să mă invidieze pentru asemenea moarte.

Juan Tigrul îşi desfăcu din nou vena, din care ţâşni sângele, fiindcă avusese o scurtă sincopă. Herminia, aplecându-se asupra bărbatului ei, vru să oprească sângele cu buzele.

Juan Tigrul îşi reveni curând. Doña Iluminada îi spuse:

- Don Juan Tigrul a murit. E mort şi îngropat. A renăscut alt don Juan, căruia nu ştiu cum să-i spunem ca să nu se supere.

- Spuneţi-mi, dacă vreţi, Juan Mielul, şi-o să mă mândresc cu numele ăsta.

Coda

In februarie, herminia avu o naştere uşoară şi aduse pe lume un băiat dolofan. Se comportă cu o tărie admirabilă: îşi stăpâni durerea şi nu scoase un ţipăt. în schimb, Juan Tigrul părea că suportă adevăratele dureri abnaşterii.

în Traspenas, în creierul munţilor, unde se născuse Juan Tigrul, exista un obicei foarte curios, milenar, preistoric. De îndată ce pe femeie o apucau durerile facerii, bărbatul se urca în pat alături de ea, de parcă el ar fi trebuit să nască. Şi astfel viitorii părinţi, precum şi martorii, deloc puţini, veniţi la faţa locului, acceptau solemn această simulare: cum că tatăl născuse fătul. Acest rit ciudat, cu un simbolism naiv şi omenesc, deşi

aparent *contra natura*, cuprindea un înţeles înalt şi o importanta semnificaţie socială: să afirme linia bărbătească şi să transmită descendentului numele tatălui, prin care odraslele legitime, puţine la număr, se deosebeau de nenumăraţii copii din flori, fiindcă cea mai mare partea locuitorilor din munţii aceia se născuseră dintr-o mamă care nu era femeie măritată şi un tată necunoscut.

Amintindu-şi de acest obicei din satul lui, Juan Tigrul, cât timp ţinu dureroasa taină, rămase închis în îngusta chichineaţă care-i slujea drept laborator de droguri, acolo unde cu opt luni în urma încercase să-şi pună capăt vieţii. Se frământa furios între cei patru pereţi, icnind pe înfundate pentru a-şi înăbuşi nevoia pe care o simţea de a izbucni în urlete bestiale. Cu fiecare urlet înfundat îşi închipuia că-şâ strangulase copilul înainte de a se naşte. Suferinţa lui era de ordin moral, din pricină că nu se simţea în stare să aline durerile fizice ale soţiei, luând asupra lui o parte din ele. „Doamne Dumnezeule – şoptea printre dinţi -, lumea creată de tine e o lume minanată, fără îndoială, dar cu toate astea nu pot să nu văd că are un mic cusur şi să nu am serioase rezerve în privinţa naşterii. Astfel îndrăznesc să afirm că ai îngrămădit complicaţii şi dureri de prisos. De ce nu fac femeile ouă? Un ou trandafiriu sau albastru deschis, de exemplu? Ar fi un lucru încântător. Pe urmă l-am cloci pe rând, bărbat şi femeie, aşa cum fac păsările. Invidiez porumbeii, căci lor le-ai îngăduit să clocească ouăle la fel ca porumbiţele. Ce rol avem noi, bărbaţii, acum? Unul ruşinos, deprimant. Noi n-avem nicio grijă, în timp ce ele suportă dureri îngrozitoare. E bine că se întâmpla aşa, ori măcar acceptabil? Cel puţin ai fi putut hotărî, ca totul să fie drept, ca pe tată, oriunde s-ar afla, să-l apuce o colică de tată, cât e el de ţanţoş şi fălos, atâta timp cât mama trece prin durerile facerii. Să nu crezi, Doamne, că vreau ¿ă te critic pentru felul cum ai orânduit lumea în cer şi

pe pământ, dar nu pot suporta ca Herminia să sufere fără să sufăr şi eu. Nu pot... Nu pot... Nu pot..."

Juan Tigrul aprinse un cuptor cu cărbuni de stejar şi puse pe jar penseta cu care făcea buline şi hapuri. îşi scoase apoi jambierele. Când penseta se înroşi în foc, o aplică de mai multe ori pe pulpele ambelor picioare. Voluptatea durerii voluntare îi aduse în suflet un zâmbet îngeresc, iar pe faţă un zâmbet de antropofag care nu-şi mai încape în piele de bucurie la mirosul de carne arsă. Fericirea lui era acum completă.

Copilul s-a născut foarte frumos. Semăna cu maică-sa, şi numai ochii mongolici, cenuşii, alungiţi şi în formă de butonieră dovedeau, ca un sigiliu de neşters, originea paternă.

Juan Tigrul nu s-ar fi despărţit nicio clipă de copil. Propuse foarte serios să-l ţină tot timpul lângă el, într-un coşuleţ prins în spate, ca un leagăn, cum poartă doicile; şi adăuga că viaţa sub cerul liber, de dimineaţa până seara la taraba din piaţă, ar fi cea mai igienică pentru prunc. A fost nevoie de multă dibăcie din partea tuturor ca să-l facă să renunţe la acest proiect. In schimb, a reuşit să-şi impună punctul de vedere în ceea ce priveşte numele de botez al moştenitorului său. Naşi au fost Colás şi văduva. Copilul s-a chemat Iluminado Herminio. în scurt timp, prin contracţie, numele s-a redus la Mini.

Când Mini avea puţin mai mult de o lună, Juan Tigrul, gelos pe sănătatea şi frumuseţea Herminiei (după maternitate, pe pielea oacheşă şi sidefie a Herminiei apăruse un puf fin şi argintiu, ca aureola perlelor), ceru să împartă alăptarea cu mama şi îşi procură un biberon. La anumite ore, îşi lăsa taraba şi venea acasă ca să pregătească el însuşi biberonul, şi îi dădea să sugă lui Mini, pe care şi-l aşeza pe genunchi. Uneori sugarul se îneca. Juan Tigrul deduse că poziţia aceea nu era nici raţională, nici comodă, şi inventă o poziţie mai firească. îşi punea biberonul subţioară, cu suseta înainte, apoi îl lua în braţe pe copil aşa cum fac doicile. Herminia, şi

într-o oarecare măsură dona Uuminada, Carmina şi Colás, găseau înduioşător de ridicola această ingeniozitate a lui Juan Tigrul în chip de doică fără lapte, şi uneori nu-şi puteau stăpâni râsul. Juan Tigrul nu se sinchisea de râsetele lor. Ridica din umeri, ca şi cum ar fi vrut să-şi aşeze mai bine biberonul subţioară; ori ca şi cum ar fi spus în sinea lui: „Nu-mi vine să cred că voi nu înţelegeţi. Dacă-mi pare rău de ceva, e că nu pot să-l hrănesc chiar din propria mea viaţă. Aş vrea să fiu pelican, despre care se spune că-şi sfâşie pieptul cu ciocul ca să-şi hrănească puii cu sângele lui.”

Nemaiputând suporta ceasurile pe care trebuia să le petreacă, despărţit de nevastă şi copil, în faţa tarabei, hotărî să nu se mai ocupe direct cu vânzarea. Cum taraba avea faimă bună şi el era destul de dibaci la negustorie, a scos bani frumuşei pe ea.

îi părea rău că trebuise să pună capăt pentru totdeauna taifasurilor atât de plăcute cu Nachin de Nacha, joia şi duminica, când erau zile de târg. Şi pentru că nu se putea lipsi de ele, se ducea să-i ţină tovărăşie, aşezat pe un scăunel, lângă taraba cu pălării. Pe urmă îl invita la el la masă, dar Nachin refuza, din cauză că Herminia şi cu el nu se puteau suferi, fiindcă Nachin întruchipa la perfecţie voinţa naturii, pentru care femeia este un animal inferior, ori cel puţin secundar, în vreme ce sufletul Herminiei era ca o aspiraţie oarbă spre societatea cultă şi urbană, în care femeia este ca un idol pe care nu poţi decât să-l adori.

Acest antagonism se menţinea latent, fără manifestări vizibile.

Juan Tigrul spunea deseori:

- Mi-am spălat viaţa şi a rămas curată, luminată ca zăpada de pe culmi. Toate murdăriile şi petele vechi au ieşit la spălat.

Dar nu era întru totul aşa. Păstra în suflet o umbră uşoară, o rămăşiţă de supărare pe sine însuşi. Această uşoară stare de indispoziţie şi nemulţumire se datora

injustei lui violenţe, a cărei victimă fusese cândva bătrina şi credincioasa lui servitoare Ochioasa, pe care o dăduse afară după ce-i azvârlise o farfurie în cap şi o făcuse vrăjitoare, din cele care umblă cu deochiul şi se ţine cu Satana. Dacă ar aduce-o din nou în casă, cu o leafă bună, ar repara nedreptatea şi totodată ar rezolva dificila problemă a servitoarelor,' fiindcă nevasta lui socotea că niciuna din femeile pe care voise să le angajeze nu era destul de pricepută şi de încredere. Totuşi, Juan Tigrul şovăi foarte mult până să ia o hotărâre, fiindcă, fără voia lui, credea în deochi şi se temea că bătrina chioară, cu privirea ei mereu într-o parte, îi va aduce nenorociri. în cele din urmă, învingând această slăbiciune omenească şi înfruntând riscul imaginar, o primi din nou în casă pe Ochioasa ca servitoare, spre vădita satisfacţie a Herminiei. în ceea ce o priveşte pe bătrână, faptul că s-a văzut din nou ancorată în casa lui Juan Tigrul, după un lung surghiun, în care avusese de înfruntat nu puţine furtuni şi peregrinări prin case neospitaliere, a fost pentru ea ca întoarcerea lui Ulise în dulcea lui Itaca: se simţi cu douăzeci de ani mai tânără. Cine ar fi putut cunoaşte mai bine ca ea secretul, intimitatea şi emoţia profundă din acele încăperi umbroase? Pentru ea, toate obiectele vechi din casă aveau suflet, şi privire, şi glas. Paharele, atât de deosebite ca formă, calitate şi mărime, aliniate în dulap, ca nişte tuburi de orgă, păreau că intonează suave melodii diafane. La fel ca pe vremuri, când Colás scotea din ele *Valurile Dunării*, lovindu-le cu coada unei furculiţe. Când a intrat bătrina în bucătărie, alămurile lustruite ale tigăilor au izbucnit într-un strigăt unanim de lumină, asemeni unor clarinete care ar fi intonat un marş triumfal. Până şi scândurile de castan ale duşumelei, la fel de bătrâne şi de noduroase ca şi Ochioasa, suspinau la trecerea ei şi o salutau cu un glăscior trist şi răguşit: „Bine ai venit, soro!" Ochioasa era spiritul tradiţional al locuinţei, şi când intră din nou în posesia casei şi puse stăpânire pe domeniile sale, s-ar

fi putut spune că Juan Tigrul, Herminia şi Mini deveneau oaspeţi. Parcă în virtutea unei înţelegeri tacite, bătrâna îşi asumă conducerea treburilor gospodăriei.

Ochioasa îl adora pe Mini. Deseori îl ţinea ore întregi în braţe, legănându-l şi contemplându-l în extaz, cântându-i melodii de pe vremuri şi copleşindu-l cu disperate alintări de dragoste – dragoste de viaţă – care păreau că se dilată, într-un ecou nestins, venit din noaptea veacurilor. Bătrâna zbârcită şi fragedul prunc formau un grup comparabil cu cârcelul şi butucul de viţă, sau viaţa care se naşte din trunchiul tradiţiei.

Herminia nu ieşea niciodată din casă, în afară de duminici, când mergea la biserică. O speria zgomotul străzii, îi era teamă să se expună privirii mustrătoare a lumii, să stârnească şi să hrănească comentarii de defăimare, dispreţ şi batjocură grosolană. După cum mergea, cu capul plecat şi faţa acoperită cu un voal, se vedea că-şi închipuie că e o scursură, azvârlită în râu, pe care toată lumea ar vrea s-o scuipe şi s-o calce în picioare. Nu-i părea rău pentru ea, cât pentru Juan Tigrul. Lui Juan Tigrul, dimpotrivă, i-ar fi plăcut s-o scoată în lume pe soţia lui cât mai des, cu mândrie şi în chip de sfidare la adresa clevetirilor pline de venin. La început, Herminia a declarat că va ieşi din casă doar până la biserică, şi asta numai la utrenie. Juan Tigrul îi respectă această toană. Dar mai târziu, ca soţ, o sili pe Herminia să meargă cu el la slujba de la ora douăsprezece la biserica Sfântului Isidoro, cea mai căutată din tot târgul. Mergea ia braţ cu soţia lui, cu pas rar şi maiestuos, cu spatele drept şi pieptul bombat, cu griul încordat şi întins cât putea el de sus, mai mult de-o palmă, iar în capătul lui, ca fierul la o lance, era înfipt capul, rotund şi implacabil, aruncând în dreapta şi-n stânga priviri războinice. Dacă avea impresia că cineva cuteza să-i examineze, pe el sau pe Herminia, cu prea multă insistenţă sau lipsă de respect, Juan Tigrul, uitându-se urât la presupusul ofensator, îşi scotea

jobenul său impozant cu un salut şi o reverenţă pline de ironie şi impertinenţă, ca şi cum ar fi spus: „Mi-am descoperit fruntea în văzul tuturor. Spune-mi, ce vezi? Coarnele? Sunt coarne imaginare. Şi ce? Şi Moise purta coarne când a dictat legea. Ne-am înţeles? Bagă de seamă cu cine ai de-a face! Vreau să-l văd pe viteazul care are curaj să stea în calea coarnelor mele divine. îl fac praf. Jur pe ce am mai sfânt. Onoarea acestei femei este mai presus de orice îndoială, şi evidentă, şi graţioasă, ca un copac pe un promontoriu sub bolta cerului.” Dar Herminia, deşi era mândră de bărbatul ei, nu putea să nu sufere, mai mult pentru Juan decât pentru ea, în prezenţa lumâî; în urechile ei zumzăia zgomotul chinuitor al clevetirilor anonime, precum zgomotul talazurilor sfărâmate de stânci.

într-o noapte, în patul conjugal, sub protecţia întunericului, cu tâmpla lipită de pieptul lui Juan Tigrul, care era ca o pernă de păr, şi netezindu-i maşinal cu o mână mustăţile stufoase, Herminia îşi luă inima în dinţi şi spuse – – Juan, cel mai mare duşman al femeii e plictisul, înainte de a mă îndrăgosti de tine, Juan, eram sătulă de colţul ăsta prăpădit de lume unde m-am născut. Mi se părea că este pentru mine ca o închisoare pentru toată viaţa. Visam libertatea. Pentru mine a ajuns să fie o necesitate realizarea într-o bună zi a acestui vis. Ăsta a fost motivul, şi nu altul, pentru care... înţelegi?

Perna de păr se umflă peste măsură, apoi se dezumflă cu zgomot. Juan Tigrul înţelesese. Herminâa continuă:

- De plictis m-am lecuit, Juan. Nu te îndoi de asta, îţi jur pe copilul nostru! Dar nu şi de dorinţa de a-mi împlini visul. închisă în casă, cu tine şi cu Mini, pot trăi fericită până la moarte. Nu mă scoate din casă, nu mă scoate din casă, decât dacă vrei să mă duci departe, foarte departe, ca să cunosc lucruri deosebite şi mai plăcute decât cele pe care le am mereu în faţa ochilor. Peste câţiva ani, când Mini o să fie măricel, făgăduieşte-

mi că vom face o călătorie frumoasă. La Madrid, de exemplu. Eu aş prefera la Lourdes. Făgăduieşte-mi, chiar dacă nu ai de gând să te ţii de cuvânt. Cu asta o să mă faci fericită, căci o să am cu ce-mi hrăni iluziile.

- Soţia mea adorată, răspunse Juan Tigrul, sunt de aceeaşi părere cu tine. Făgăduiesc să-ţi împlinesc dorinţa.

Vom merge la Madrid, şi de la Madrid la Lourdes, când Mini va fi măricel şi va putea suporta o călătorie ca asta, care cred că va fi... stai să vedem... va fi... în luna mai, când va împlini trei luni.

- Juan, Juan... suspină Herminia. Ce bun eşti!

- Păi mie-mi place la fel de mult să călătoresc, prostuţa mea... Şi pe urmă, trebuie să câştigi experienţă. O să înveţi un lucru. O să înveţi că te desparţi de casa ta cu cea mai mare bucurie şi tot cu cea mai mare bucurie te întorci acasă şi apoi se poate spune că noi o să ne ducem casa în spate, ca melcul sau ca beduinul, fiindcă o s-o luăm cu noi pe Ochioasa, ca să se ocupe din când în când de Mini şi să ne îngăduie câteva clipe de răgaz, în care să putem petrece numai noi doi.

Acest dialog nocturn a avut loc la sfârşitul lui martie. Luna mai a venit cât ai clipi din ochi. Juan Tigrul stabili ziua de plecare în ajun de Sfântul Isidoro, profitând de reducerea de preţuri. Ochioasa, înainte de a se aventura într-un drum atât de primejdios, se duse la împărtăşanie şi îşi făcu testamentul, lăsându-l pe Mini singurul moştenitor al tuturor bunurilor sale, care constau într-o pereche de cercei din perle şi un şal de caşmir.

I-au petrecut până la gară doña Mariquita, doña Iluminada, Carmina şi Colas, care erau acum căsătoriţi. Carmina lăsa să se întrezărească rotunjimea timidă a maternităţii incipiente, iar Colas se arăta mândru ca un autor debutant. Doña Mariquita, ca şi cum ar fi fost vorba de o călătorie la capătul pământului, se văita:

- N-o să mai apuc să vă văd. Când o să vă

întoarceţi, n-o să mă mai găsiţi, căci o să fiu lângă don Sincerato.

Şi îşi ştergea lacrimile cu o batistă de mărimea unui timbru poştal.

Doña Iluminada zâmbea cu expresia ei calmă şi tristă.

Sunt acum în tren, într-un compartiment ieftin, de clasa a treia. Au pornit în aventura lor. A trecut o oră de drum, au trecut două ore. „Mai avem încă patrusprezece, îşi spune în sinea ei Ochioasa, foarte tulburată şi plină de remuşcări. Cine m-a pus să plec la drum?” Cu toate că viteza e mai degrabă iluzorie, bătrânei îi produce ameţeală.

li e frică să nu se ciocnească de copaci, de stâlpii de telegraf, de casele ţărăneşti, ori să nu se prăvălească în râu când trec peste poduri. La primul tunel – un zgomot asurzitor, întuneric beznă – o cuprinse o asemenea panică, încât i se tăie respiraţia şi nu putu să strige până au ieşit din nou la lumină. „Maică Precistă! Sfinte Apapucio! exclamă, făcându-şi semnul crucii. Am crezut că ne prăbuşim într-o fântână fără fund.” Juan Tigrul, Herminia şi ceilalţi călători, în număr de patru, se amuză de spaimele, tresăririle şi schimonoselile bătrânei care-şi face mereu semnul crucii. Unul dintre călători e Cipriano Mogote, vinarul, care se duce să cumpere vin la Bembibre, în ţinutul Leonului. Totuşi, bucuria lui Mogote nu e firească, şi nici spontană; în râsul lui afectat, în felul lui de a se uita rând pe rând la Juan Tigrul şi la Herminia, cu ochii mijiţi, e un nu ştiu ce maliţios şi injurios. Juan Tigrul, din consideraţie pentru Herminia, se face că nu-şi dă seama, dar începe să devină nervos, să se înverzească şi să mişte din urechi: prevestiri ameninţătoare. „Răbdare, Juan, răbdare, îşi spuse în sinea lui. Leonul e aproape. Orice s-ar întâmpla, rabdă şi taci, pentru ca Herminia, cu toată nevinovăţia ei, să nu cumva să înţeleagă.” Herminia, cu intuiţie feminină, a înţeles mai repede şi mai bine decât Juan Tigrul; dar, din

dragoste pentru el şi de teama unui scandal, se preface că nu-l bagă în seamă pe vinarul batjocoritor şi necuviincios, deşi simte că o apucă un leşin de la inimă, şi îşi întoarce capul spre fereastră ca să-şi ascundă faţa, fiindcă simte că ba i se urcă sângele în obraji de ruşine, ba e cuprinsă de o paloare de moarte. La fel ca Ochioasa, îşi spune: „Cine m-a pus s? la drum? Ce nebună am fost! Aşa-mi trebuie! Ce-am căutat, aia am găsit. Niciodată n-am să pot trăi printre oameni. Va trebui să trăiesc mereu retrasă în casa mea, în singurătatea şi liniştea tulburate doar de bâzâitul muştelor. Dar nu-mi pasă de situaţia asta îngrozitoare, atâta timp cât Juan, bietul de el, nu bagă de seamă privirile insinuante ale acestui individ.”

Trenul se opreşte într-o gară.

- De ce nu rămânem aici să petrecem câteva zile? întreabă Ochioasa. Pare un loc tare drăguţ. Au înflorit merii.

Mogote şi ceilalţi pasageri necunoscuţi coboară să-şi mai desmorţească picioarele, plimbându-se pe peron. Mogote le povesteşte ceva foarte interesant. Ceilalţi îl ascultă cu lăcomie, părând stupefiaţi, neîncrezători. Apoi izbucnesc toţi deodată într-un hohot de râs batjocoritor, în timp ce, dintr-un impuls involuntar, se întorc să se uite spre compartimentul în care se află Juan Tigrul şi Herminia. Deşi n-au auzit nimic, ei bănuiesc despre ce e vorba. Fiecare se gândeşte în sinea lui: „Vorbesc despre noi”. Un băiat de la calea ferată sare de pe un vagon pe altul, cu paşi uriaşi, aprinzând felinarele cu ulei.

Trenul începe să urce rampa abruptă din trecătoarea Pinares. Are o locomotivă în faţă şi alta în spate. Se aude cum răsuflă din greu, gâfâie, se îneacă; parcă le vezi, încordate, încăpăţânate, cu grumazul plecat, ca o pereche de boi voinici care trag la un car încărcat peste măsură. Trenul, încetişor, urcă, urcă. Văile liniştite dispar înghiţite de întuneric. S-a lăsat seara. Culmile stâncoase strălucesc cu sclipiri cristaline de culoarea şofranului. Cerul pare de ametist.

- Ce greu urcă trenul! exclamă Juan Tigrul. Şi adaugă, sentenţios şi aluziv: întotdeauna şi în toate împrejurările e nevoie de multă osteneală ca să te ridici deasupra mizeriilor şi josniciei omeneşti, ca să creşti şi să te înalţi din punct de vedere moral.

Şi, adresându-se lui Mogote, vorbeşte în gând: „Ţi-am zis-o, porcule”.

- Sunt multe feluri de-a te înălţa, răspunse vinarul. Bunăoară cu o pereche de coarne lungi de-un cot. Eu, drept să spun, martor mi-e bunul Dumnezeu, nu ştiu dacă e aşa de greu să te înalţi în felul ăsta. Poate ştii dumneata...

Jugn Tigrul înghite un dumicat de salivă cu gust de sucuri gastrice. Fără să se tulbure, răspunde:

- Eu sunt neştiutor, prietene. Dar tu cred că ştii mai bine. Şi nu spun ca s-o defăimez pe doamna Mogote, căci n-am de ce să mă amestec în viaţa ei particulară. O spun pentru tine, fiindcă, drac împieliţat cum eşti, îţi aminteşti de bună seamă dacă te-a durut când ţi-au ieşit coarnele, în afară de cazul când te-ai născut cumva cu fruntea gata împodobită. Dar pe mine nu mă sperie demonii. Fug rupând pământul de cruce şi de agheasmă. Dacă încearcă vreunul să mă sperie, îi rup gura cu degetele astea cinci şi-apoi îi stropesc toată faţa cu sânge, cu sfeştocul ăsta pe care-l vezi aici.

Şi Juan Tigrul întinde mâna spre faţa lui Mogote, mai întâi deschisă, apoi cu pumnul strâns.

Unul dintre pasageri (îmbrăcat cu un costum de velur verde; o faţă turtită, atletică; o barbă de cinci zile; o singură sprinceană care se întinde de la o tâmplă la cealaltă, desenată printr-o trăsătură energică) intervine, dojenitor:

- Domnilor...

- N-avea nicio grijă, prietene, răspunde Mogote. Domnul Juan şi cu mine ne cunoaştem foarte bine. N-avea grijă. Vorbă multă, sărăcia omului. Şi pentru ce?

Ochioasa, absorbită de teama pe care i-o inspiră

terenul, nu bagă de seamă nimic. Herminia, cu copilul în braţe, e înţepenită de groază. Chiar atunci, Mini începe să plângă. Juan Tigrul, uitând de toate, ia copilul din braţele mamei; îl leagănă, îl sărută, îl dezmiardă. Copilul nu-şi potoleşte plânsul.

- Ştrengarule, şopteşte Juan Tigrul, vorbind cu copilul. Ai dreptate. Ne-am luat cu fleacurile. Voi, copiii, sunteţi ca ceasornicele. E ora ta, sigur; e ora ta. E limpede; vrei să sugi. Cine nu plânge, nu suge. Chiar acum, îngeraşul meu.

Juan Tigrul îşi aşază copilul subţioară, cum apucă războinicul lancea. Cu braţul care-i rămâne liber scoate dintr-un coşuleţ o lampă de spirt, o crăticioarl, o sticlă cu lapte şi începe să pregătească biberonul. Din când în când, bagă un deget în lapte, pentru a încerca temperatura. în sfârşit, el însuşi îi dă biberonul lui Mini, conform procedeului obişnuit, ridicol şi înduioşător, în chip de doică, de parcă i-ar da să sugă.

Insolenţa şi batjocura lui Mogote ajung la apogeu. Ceilalţi pasageri nu-şi pot nici ei stăpâni manifestările de ilaritate. Juan Tigrul nu bagă de seamă. Juan Tigrul e absent la tot ce se petrece in jur. în aceste clipe, pentru Juan Tigrul nu exista nimic pe lume în afară de fiul său.

Cit despre Herminia, ar vrea să intre în pământ. îşi simte sufletul înecat de o mâhnire fără margini.

Tensiunea tragicomică a scenei nu slăbeşte, ba, dimpotrivă, sporeşte. Când Mini a terminat biberonul, Juan Tigrul, după ce i-a controlat scutecele, îşi dă seama că sugarul trebuie schimbat. Absent în continuare la reacţia spectatorilor şi comentatorilor, Juan Tigrul desface scutecele copilului; pune alături cârpele murdare; îl spală, cu grijă drăgăstoasă, pe sugar, şi scutură deasupra poponeţului încins şi roşu un puf cu pudră de orez; în sfârşit, îi pune scutece curate.

- N-am mai văzut aşa ceva niciodată, spuse Mogote. Există bărbaţi în stare să facă orice treabă. Sunt uimit. Care bărbat ar face aşa ceva, nici măcar pentru propriul

lui copil, darămite...?

Nu apucă să termine. Herminia, ajunsă la capătul puterilor, acoperindu-şi faţa cu batista, se frânge, ca un pahar de cristal fin, într-un plâns cu sughiţuri care o rănesc. Juan Tigrul iese din el însuşi şi revine la realitate, cu ochii măriţi de stupoare, încă buimaci. în urechi îi răsună distinct ecoul ultimelor cuvinte ale lui Mogote: „...nici măcar pentru propriul lui copil, darămite...”

Juan Tigrul îşi aşază uşurel copilul în poala Ochioasei. Pe urmă îl apucă pe Mogote de încheietura mâinii şi apropie mâna de nasul lui, ca şi când ar vrea s-o miroasă.

- Ăsta-i nasul meu. Trage. Mai tare; trage zdravăn, porunceşte Juan Tigrul, cu glasul înecat. încearcă să-l smulgi. Tare. Mai tare nu poţi? E sau nu e nasul meu? Dacă e, atunci la fel cum nasul e al meu, şi copilul e tot al meu. Şi acum, pe tine, care eşti un pui de lele, o să te zvârl peste fereastră.

Spunând aceste cuvinte, Juan Tigrul îl ridică în aer pe Mogote, voluminos şi uşor, ca o saltea de puf. Femeile încep să strige. Pasagerii intervin, şi bărbatul cu faţa turtită şi atletică reuşeşte să-l salveze pe Mogote, care se şi vedea ajuns într-un iad plin de funingine. Se aşază fiecare din nou la locul lui.

- Domnilor... spune unul dintre pasageri, care ţine în mână un burduf de vin. Ce-a fost a trecut! Să nu uităm că viaţa-i scurtă... Daţi-vă mâinile fără duşmănie. Şi sa bem o gură de vin în sănătatea celor de faţă.

Juan Tigrul, cu nobleţe, se grăbeşte să întindă mina.

- Iartă-mă, Mogote. Nu mai ştiu dacă din vina mea mi-am pierdut capul, ori tu m-ai adus în starea asta; oricum, mi-am pierdut capul. Am vrut să te pedepsesc pe tine şi am murdărit amintirea maică-ti. Iartă-mă, Mogote. Cât despre zvârlitul peste fereastră, n-ar fi putut să ţi se întâmple nimic rău, cu încetineala asta a trenului, ba chiar ai fi putut prinde trenul din mers, dând o fugă, deşi

eşti cam gras.

- Te-am iertat, bolborosi Mogote. Numai că dumneata nu ştii de glumă, şi doar suntem prieteni. Dumneata iei fiecare vorbă şi-o întorci pe toate feţele... Dar una-i,să glumeşti cu vorba şi alta-i să treci la faptă. Ia dă burduful ăla. în sănătatea voastră!

Noapte neagră. Trenul, cu zgâlţâitul şi legănările lui, alunecă pe podişul leonez. Pământ neted, orizont circular ca o mare de catran. Cer transparent, concav, dur: o cupolă de cristal. Nenumărate picături de lichid lipite de sticlă; tremură şi sclipesc stelele. Minuscule scântei roşii de la locomotivă zboară iute.

- Suflete rătăcitoare! suspină Ochioasa.

Un şuier prelung ca jeluirea unui suflet chinuit.

Unde merge trenul, pierdut în noapte?

Se pregătesc cu toţii de odihnă. Juan îşi ţine soţia pe după umeri, iar ea stă cu capul sprijinit pe pieptul lui şi cu copilul în braţe.

Au adormit cu toţii. Mogote sforăie. „Parcă rage”, observă Juan Tigrul.

Juan Tigrul veghează. Conştiinţa lui se amplifică, se infiltrează şi se diluează în lucruri, se topeşte, ca o înfiorare sacră, în conştiinţa cosmică. Gândeşte şi simte într-un mod emotiv şi inefabil. Molipsit de ritmul îndărătnic şi arbitrar al trenului, simte şi el şi gândeşte într-un ritm arbitrar. Gândurile şi sentimentele lui, din ce în ce mai inefabile, nu s-ar putea traduce în cuvinte decât foarte aproximativ. Şi se ştie că atunci când, fiind vorba de suflet, folosim cuvântul aproximativ, înseamnă de fapt confuz.

Tatăl nostru, carele eşti în ceruri!

Fiul meu carele eşti în braţele mele!

Soaţa mea, care eşti alături de mine şi mi-ai pătruns în măduva oaselor şi suntem, trup şi suflet, tu şi eu, în acest copil al amândurora!

O, *Mini, copilul nostru*!

Tatăl nostru, carele eşti în ceruri!

Tată! *Tată*! *Unde ne îndrepţi paşii*?

O, viaţă! *Noaptea e un hău negru, fără margini*.

Trenul merge, pierdut în beznă aleargă.

O, viaţă! O, *viaţă*! *Cum alergi, fără să ştii pe ce drum apuci*!

Te grăbeşti orbeşte, departe, tot mai departe.

Nu bănuieşti că drumul ţi-a fost hotărât.

Şi Cel de sus a fost inginerul.

O, stele nenumărate!

Ce importanţă are că trăiţi milioane de milenii, dacă sunteţi muritoare ca şi oamenii, asemeni mie, asemeni Herminiei, asemeni lui Mini? *Fiul meu, luceafăr*!

Tatăl nostru, carele eşti în ceruri!

Copilul meu, ocrotit la pieptul meu; *spumă uşoară, val ce se naşte pe coama râului veşnic al vieţii*! *Viaţa*... *O, viaţă*!

Ti-am dat-o ţie, aşa cum şi mie mi-au dat-o alţii, încotro mergem? *De unde venim*?

Un zgomot înspăimântător umple tăcerea universului; *căderea torentului vieţii în prăpastia fără fund izbindu-se de stânci*...

Tată! *Tată*! *Mi-e frică*!

Mi-e frică!

Fiul meu, carele eşti în braţele mele, impalpabilă limbă de foc, delicată lumină de viaţă; *o slabă suflare, un suspin ar putea să te stingă*.

Tată ceresc! *Păstrează-mi-l, cu sufletul curat, cu trupul curat*.

Iar dacă nu va fi sănătos şi nu va fi bun...

Doamne, *Dumnezeule*! *Păstrează-mi-l sănănos*.

Să trăieşti înseamnă să suferi.

Necinstea se preface în cinste.

Durerea se preface-n bucurie.

Urâţenia ne duce la frumuseţe.

Ce importanţă are de unde venim şi unde ne dacă omul nu va reuşi să afle niciodată?

Ce importanţă au „de ce” şi „pentru ce”?

Numai Tu, Tată, cunoşti taina.

Din Tine izvorăşte viaţa cum izvorăşte apa din stânca muntelui; şuvoiul vieţii care curge plângând şi râzând.

Darul vieţii!

Să trăieşti. Să trăieşti. Extaz suprem.

Ce bucurie este viaţa!

Viaţa, câtă suferinţă!

Să te bucuri... Să gândeşti... Să trăieşti.

Bucurii şi dureri trecătoare.

Totul fuge şi se spulberă.

Să trăieşti. Să visezi. Viaţa e un vis.

Nu visăm noi muritorii.

Noi înşine suntem un vis.

Lumea este visul lui Dumnezeu.

Vis de iubire. Taină sublimă.

Fiul meu, carele eşti în braţele mele I

Soaţa mea, care mi-ai pătruns în măduva oaselor!

Tatăl nostru,¿arele eşti în ceruri I

Parergon

Un CITITOR CURIOS ŞI EXIGENT S-AR PUtea să regrete un gol, un vid narativ în răstimpul dintre sinuciderea frustrată a lui Juan Tigrul şi momentul când a născut Herminia. Ce s-a petrecut între timp? se va întreba acel cititor exigent şi curios. Nu s-a petrecut nimic vrednic de istoria externă în timpul acelor luni; luni de repaus, în care sufletele, atât de agitate mai înainte, s-au înseninat încetul cu încetul, regăsindu-şi liniştea. După acţiunea care-l absoarbe, spiritul, printr-o lege a echilibrului şi o necesitate a conştiinţei, aspiră să-şi redobândească liniştea, claritatea, transparenţa substanţei lui divine, luminată acum cu o nouă lumină foarte puternică: lumina experienţei dureroase. Istoria externă a întâmplârilor dramatice e întotdeauna însoţită de o istorie internă, şi această istorie internă este un ansamblu generator de sentimente şi meditaţii care până la urmă se transformă în norme de comportare. Pasiunile

se elimină, se decantează, se purifică şi se distilează printr-o alchimie psihologică sau mod de evaporare, care le preface în idei diafane şi luminoase. Dar ideile nu ajung la această integritate diafană decât dacă dobândesc expresie şi se întrupează în cuvântul revelator. O confesiune nu este altceva decât o eliberare. Personajele tragicomediei „Juan Tigrul şi felcerul onoarei sale” au fost nevoite să treacă printr-o perioadă de eliminare a pasiunilor şi de meditaţie asupra lor însele. în acest interval de timp, care în istoria externă de până acum n-a fost înfăţişat, s-a vorbit mult şi nu s-a întâmplat nimic sau aproape nimic. Personajele, căutându-şi propria lor expresie şi înflăcărându-se pentru a-şi dezvălui chintesenţa, se delectau cu plăcerea lenitivă a unor conversaţii fără sfârşit; conversaţii care nu erau ciocniri şi polemici de emoţii, ci un contrast de idei. Transcrierea acestor conversaţii ar fi constituit un material de prisos pentru cititorul obişnuit de romane. Totuşi, avându-l în vedere pe cititorul exigent şi curios să cunoască istoria internă, reproduc în acest *parergon* (sau document accesoriu) tot ce este mai important şi caracteristic din acele conversaţii.

După încercarea nereuşită de sinucidere, în mai puţin de opt zile Herminia se pusese pe picioare, deşi din când în când suferea de ameţeli şi greţuri, legate de starea ei; şi în mai puţin de o lună Juan Tigrul îşi reîmprospătase sângele pierdut, ca urmare a faptului că, de dimineaţa până seara, lua hemoglobină, mânca gălbenuşuri de ou, felii zdravene de şuncă şi bea vin alb de Rueda în cantităţi apreciabile. Juan Tigrul stătea din nou toată ziua în faţa tarabei în aer liber şi acum îşi ţinea capul sus, ca un taur în aşteptarea adversarului, sfidând gura lumii. Copiii şi băieţandrii nu-l mai luau în zeflemea, bănuind că era mai periculos ca oricând. Herminia, care stătea tot timpul acasă, începuse să pregătească hăinuţe albe şi strălucitoare pentru viitorul moştenitor. Bunica venea des să stea la taclale. Nu-şi putea ierta că nu

reuşise să fie nici măcar figurantă, dacă nu fusese *dens ex machina*, în finalul fericit al tragediei amoroase a lui Juan Tigrul şi a Herminiei.

- Totul a ieşit bine, la urma urmei, spunea doña Mariquita cu gura încleiată de saliva amestecată cu sirop de caramele. Dar nu s-a terminat ca la teatru sau ca la paradă, cu surle şi tobe, pentru că n-a fost să fie. Dacă aş fi fost eu aici, cu mâna mea de fier care înlătura orice catastrofe, bărbatul tău nu şi-ar fi luat sânge şi lucrurile s-ar fi aranjat mai bine.

- Nu ştii câtă bătaie de cap am cu scutecele, spunea Herminia. Nu ştiu cum să le croiesc. Ce-o să fie? Băiat sau fată? Croiala e diferită. Croiala scutecelor, bineînţeles.

- Tare mă mir cum, fără mine, nu s-a întâmplat aici o nenorocire mai mare. Dar eu eram la înmormântrea acelui om minunat care a fost don Sincerato. Dumnezeu să-l odihnească. Ce om simplu!... Uneori era chiar puţintel nepoliticos cu cucoanele, din lipsa de bună creştere. Când nu ai o femeie alături se simte întotdeauna, atât în ceea ce priveşte purtarea în societate, cât şi în ceea ce priveşte sănătatea. Era numai pielea şi osul, fiindcă n-avea cine să-i facă o mâncare bună, şi din pricina asta a murit. Sunt de părere că o femeie l-ar fi schimbat complet pe don Sincerato.

- Bunico!... Dar era preot...

- Asta zic şi eu, mucoaso. A murit din pricină că era preot. Nu toţi se nasc ca să fie preoţi, aşa cum nu toţi bărbaţii pot să fie hamali. Ca să ridici un cufăr, ori ca să posteşti, să trăieşti în abstinenţă şi să-ţi pui trupul la cazne fără să te îmbolnăveşti, e nevoie să ai un stomac de struţ ori un grumaz de taur. Şi bietul don Sincerato era firav ca un ţânţar... Vreau să spun că dacă, în loc să se facă preot, s-ar fi însurat, alta i-ar fi fost soarta.

- Nu-mi place să te aud vorbind aşa, bunico.

- Vorbesc aşa, copila mea, din dragostea pe care i-am purtat-o răposatului.

Colas şi Carmina stăteau la doña Iluminada. într-o bună zi văduva le spuse:

- Acum îmi cunoaşteţi punctul de vedere. Casa asta e ca o colivie deschisă. Când vă place, vă luaţi zborul, cum aţi mai făcut odată. Când vi se îngreunează aripile de-atâta zburat, aici găsiţi un cuib gata să vă primaească. N-o să vă spun o vorbă. Dar cum sunt foarte mulţumită să vă ştiu lângă mine şi aş vrea să rămâneţi aici cât mai mult, aş îndrăzni, dacă nu e o indiscreţie, să vă întreb ce aveţi de gând să faceţi.

- Ce vrea Colas, spuse Carmina.

- Ce vrea Carmina, spuse Colas.

Şi mai mult n-a putut scoate de la ei.

- De vreme ce niciunul dintre voi nu are voinţă proprie, lucru care-mi place şi îmi convine, fiindcă dovedeşte că amândoi vă simţiţi cu adevărat liberi, o să-mi permit să vă spun dorinţa mea, căci nu vreau să vă impun nimic. Rămâneţi deocamdată la mine. Fericirea voastră mă face să fiu fericită.

- Cum vrea Carmina, spuse Colas.

- Cum vrea Colas, spuse Carmina.

Şi, dintr-o dată, amândoi într-un glas:

- Cura vrei dumneata.

Intr-o zi s-au întâlnit, în prăvălia văduvei, Juan Tigrul şi Colas.

- Mă bucur, Colas, că-ţi pot vorbi de faţă cu doña Iluminada, care e mai înţeleaptă decât Solomon şi-o să ne lumineze cu părerile ei. Cerul vieţii mele e mai senin ca oricând, dar nu mă pot bucura din plin de această seninătate, fiindcă mi-a intrat un pai în ochi şi nu-l pot scoate. Paiul ăsta eşti tu. Legătura ta cu Carmina nu mai poate continua aşa; nu sunt dispus să îngădui să trăiţi fără binecuvântarea cununiei religioase şi fără să treceţi pe la notar. E necuviincios. Nu crezi la fel ca mine, vecino?

- Deocamdată, eu le-am dat adăpost sub acoperişul meu. Dacă ar fi ceva necuviincios... Dar nu vreau să mă

amestec în viaţa lor. Să spună Colas ce crede, spuse văduva.

- Nu în cununia religioasă stă sanctificarea legăturii noastre, iar legalitatea nu i-o conferă semnătura îiţ registrul stării civile, răspunse Colas. Există destule căsnicii încheiate după toate regulile şi care se dovedesc mai târziu o permanentă discordie, un iad necontenit. Câte nu sunt aşa! Ai putea dumneata să susţii că aceste căsnicii sunt sanctificate? E aici un nonsens surprinzător: ura sanctificată; infernul sanctificat. în ceea ce priveşte legalitatea şi contractul, un contract e un adevărat contract numai în măsura în care se sprijină pe voinţa liber consimţită; dacă nu, nu e contract. Există o mulţime de căsnicii în care voinţa tainică, ba chiar voinţa evidentă a fiecărei părţi contravine acestui contract veşnic. E o absurditate de necrezut: un contract care se menţine împotriva voinţei ambelor părţi.

- Nu spui nicio noutate! Crezi că argumentele astea atât de la mintea cocoşului ţi-au trecut prin cap ţie pentru prima dată? Lumea e bătrână, Colas, şi cu cât e dracul mai bătrân cu atât ştie mai multe.

- Nu aşa se combate un argument, don Juan, interveni doña Iluminada.

- Ajung eu şi acolo, adăugă Juan Tigrul. Accept tot ce a spus Colás: că există căsnicii rele sau, ceea ce e totuna, căsnicii nefericite. Ce trebuie să facem cu ele? Deocamdată nu mă amestec în chestiunea asta. Dar cred că veţi admite că pot exista şi căsnicii armonioase şi fericite.

- Mă îndoiesc, declară Colas.

- Cum te îndoieşti? Şi-mi spui asta tocmai mie, aşa, de la obraz? Ce te-a apucat? exclamă Juan Tigrul, cu sprâncenele încruntate.

- Nu m-am gândit la dumneata. Cu o rândunica nu se face primăvara. Un singur caz nu e suficient pentru a stabili o regulă, lămuri Colas.

- Continuă, spuse doña Iluminada.

- Veţi accepta cred că un bărbat se poate îndrăgosti de o femeie şi o femeie de un bărbat şi că pot fi credincioşi toată viaţa acestei iubiri. Acceptaţi?

- în ceea ce priveşte femeia, accept, spuse văduva.

- Tu n-ai nimic de spus, Colas? Ba merg mai departe şi spun: bărbatul care nu are încredere în statornicia iubirii lui şi totuşi îi cere femeii iubire e un ticălos.

- Depinde, îl întrerupse Colas. A te gândi că iubirea pe care o simţi în momentul de faţă va fi invariabilă şi eternă e o iluzie de care nu scapă niciun îndrăgostit. Să presupunem, bunăoară, că un îndrăgostit îi spune iubitei lui: „Acum suntem siguri că ne vom iubi întotdeauna; dar cum nu suntem stăpâni pe viitorul nostru, dacă fără să vrei descoperi într-o bună zi că nu mă mai iubeşti ort îmi dau seama eu că nu te mai iubesc, cine va simţi acest lucru va fi liber să-l părăsească pe celălalt. Cu condiţia asta, ştiind că nimic şi nimeni nu mă sileşte să te iubesc mai departe, în afară de cazul când iubirea însăşi mă îndeamnă la asta, şi temându-mă să nu-ţi pierd iubirea, ceea ce mă va face să fiu clipă de clipă atent s-o cultiv şi s-o păstrez ca pe cel mai de preţ dar al vieţii, în felul ăsta îmi închipui că te voi iubi neîncetat aşa cum te iubesc acum. Dar din clipa în care un legământ superior voinţei noastre libere ne-ar lega unul de altul pe viaţă, neputând să te pierd, nu te-aş putea însă nici preţui, şi dragostea, transformată în datorie, dacă nu mi-ar deveni nesuferită, s-ar preface pentru mine, din entuziasm şi înflăcărare cum era înainte, într-un sentiment apatic şi într-o normă reflexivă de conduită.” Pe bărbatul care se poartă astfel şi îşi spune gândul curat dumneata îl faci ticălos. Eu i-aş spune om de onoare.

- Eu nu, insistă Juan Tigrul. Sofismele tale nu mă conving. Ce e onoarea? Onoarea este suprema libertate, care nu i-a fost acordată decât omului, nu şi dobitoacelor ori lucrurilor neînsufleţite. Şi ce e libertatea? Puterea de a-ţl lua obligaţii, care i-a fost dată numai omului, căci

fiinţele lipsite de libertate nu-şi iau obligaţii, ci sunt obligate. Şi în ce constă această putere de a-ţi asuma obligaţii? în facultatea fiecăruia de a dispune de viitorul său, facultate pe care, neavând-o Dumnezeu, pentru că el a făcut lumea, i-a acordat-o omului. Onoarea este sentimentul propriei responsabilităţi, şi nu mania copilărească de a cântări responsabilităţile altora şi de a îndrepta strâmbătăţile pe care, în vanitatea noastră atât de susceptibilă, ni s-a năzărit că le-au săvârşit alţii. Ăia care vorbesc toată ziua-bună ziua despre onoarea lor şi pentru orice fleac strigă ca din gură de şarpe că au fost ofensaţi foarte grav, ăia nu sunt oameni de onoare, ci nişte măscărici care trăiesc de pe urma onoarei. Onoarea înseamnă fidelitate faţă de tine însuţi. Onoarea este curajul de a suporta consecinţele faptelor proprii. De unde se vede că onoarea, care este costumul de gală al sufletului, nu trebuie scoasă la vedere decât la zile mari, cu alte cuvinte onoarea se pune la încercare numai în acele acte solemne din care decurg consecinţe nenumărate şi necunoscute, când în faţa vieţii noastre se deschide o răspântie şi din toate drumurile trebuie să alegem unul singur, luându-ne noi înşine, în deplină libertate, obligaţia de a-l urma până la capăt, orice s-ar întâmpla, credincioşi faţă de noi înşine, stăpâni pe viitorul nostru, pe care-l făurim aşa cum vrem noi, ţinându-ne cuvântul dat şi făgăduielile pe care le-am făcut, făgăduieli prin care ne-am legat nu atât faţă de alţii, cât faţă de noi înşine. Ăia care cum deschid gura vorbesc de onoare, neştiind că este o comoară ascunsă, ca aurul depozitat într-o bancă, ăia care la tot pasul şi în împrejurările cele mai obişnuite şi fără nicio importanţă se fălesc cu strălucirea comorii lor şi se grăbesc să arate bonul de plată care se numeşte cuvânt de onoare, ăia rămân de obicei descoperiţi şi sunt nişte trişori şi escroci ai onoarei. Să luăm de pildă cazul bărbatului pe care tu l-ai apărat cu atâta osârdie şi subtilitate sofistică. Bărbatul ăsta îi spune iubitei lui: „Astăzi te iubesc mult; mâine nu-

mi iau nicio răspundere; dacă nu te mai iubesc, sunt liber să te părăsesc, şi viceversa. Ne-am înţeles? Nu-mi iau nicio răspundere! Sunt liber!" Asta înţelegi tu prin libertate? Libertate fără responsabilitate! Mi-e sete? Beau. Mi-am astâmpărat setea? Plec mai departe. De soiul ăsta de libertăţi nu duc lipsă nici dobitoacele. Iubirea mă mână spre tine? Mă las mânat de ea. Lipsa de iubire mă îndepărtează de tine? Nu opun nicio rezistenţă. Mă supun forţei împrejurărilor; mă las în voia fluxului şi refluxului dispoziţiei şi poftelor mele. Bărbatul care se poartă astfel nu e mai liber decât o creangă purtată de apele unui râu învolburat. Bărbatul ăsta care, în actul cel mai solemn şi important al vieţii lui, care este cununia cu o femeie, abdică de la libertatea lui supremă, puterea de a-şi asuma obligaţii şi facultatea de a dispune de propriul său viitor, nu voi repeta, cum am spus la început, că e un ticălos, dar susţin şi acum că nu este un om de onoare. După cât se vede, pentru bărbatul ăsta imaginar pe care tu ni l-ai descris iubirea ţine atâta timp cât există dorinţa. S-a stins dorinţa: poţi spune iubirii *requiescat in pace*. Ei bine, nu, domnule. Ce, dorinţa şi iubirea sunt ca focul şi lumina, care se nasc împreună, ca fraţii gemeni, şi tot împreună mor? Dorinţa şi iubirea se nasc odată, desigur. Dar mai târziu, pe măsură ce dorinţa se stinge, iubirea creşte şi devine independentă. Iubirea îşi găseşte împlinirea în ea însăşi. Nu şi dorinţa. Aşa a vrut soarta, ca iubirea şi dorinţa să facă primii paşi împreună, fiindcă iubirea fără dorinţă ar fi sterilă şi neamul omenesc ar pieri foarte repede. Odată dorinţa satisfăcută, omul îşi împlineşte destinul, care este propagarea speciei, destin primit de-a gata de la strămoşii lui, şi din acest punct de vedere, departe de a fi lipsită de motiv şi temei, iubirea primeşte un impuls îndoit şi este atrasă de două obiective: fiinţa iubită şi progenitura. Dar am deviat de la discuţia noastră. Doña Iluminada, în numele sexului frumos, acceptă că o femeie poate fi credincioasă până la moarte. Eu depun mărturie

că bărbatul care a avut norocul să pătrundă adevărata esenţă a onoarei va rămâne credincios femeii iubite în împrejurările cele mai vitrege, iar dacă iubirea i-ar fi batjocorită sau ar risca să se transforme în ură, sub imboldul onoarei false şi lipsei de ruşine, înainte de a se răzbuna va şti să se despartă senin de viaţă. Ei bine: ar fi de-ajuns posibilitatea unui singur caz de unire între un bărbat şi o femeie aşa cum i-am înfăţişat eu, pentru ca să existe o lege divină în stare să o sanctifice şi o lege omenească în stare să o preamărească, ca şi cum cu toţii, Dumnezeu şi oamenii, ar fi martorii acestei sublime încercări a onoarei. Căci nu altceva este căsnicia. O să-mi spui că restul căsniciilor din lumea întreagă, în afară de asta, sunt un iad declarat şi un contract mincinos. Ge importanţă are asta? Majoritatea celor care vin la slujbele din catedrală sunt cu gândul aiurea, numai la vorbele preotului nu, ba poate şi mai rău, pun la cale tot felul de fărădelegi. Ce-i vinovată catedrala? Trebuie s-o dărâmăm din pricina asta? Un singur suflet care în umbra naosului se simte mai aproape de Dumnezeu e de ajuns pentru a justifica necesitatea catedralei. Fiecare trebuie să se gândească la faptul că tot ce există pe pământ a fost creat numai şi numai pentru el.

- O să ţi se usuce gura de-atâta vorbit, comentă văduva.

- Ba o să rămân cu o mulţime de lucruri pe care n-am apucat să le spun. Acum e rândul dumitale să vorbeşti. Am dreptate sau nu?

- Sunt de acord, punct cu punct, fără să schimb un singur cuvânt, cu tot ce ai spus dumneata, mărturisi doña Iluminada.

- Ei, Colas, acum ai aflat. Doña Iluminada, în sfârşit, dezaprobă, ca şi mine, relaţiile tale. Aşa încât sper că, în cel mai scurt timp, vei adopta o soluţie decentă şi vei face să ţi se ierte exemplul rău pe care-l dai, spre scandalizarea oamenilor onorabili.

- De unde-ai scos dumneata asta, prietene? întrebă

văduva. Sunt de acord cu tot ce-ai spus dumneata. Desigur. Dar nu înseamnă că nu înţeleg că ce a spus Colas are un temei la fel de respectabil. Pe dumneata te-aş asemui cu un stejar. Furtuna îl face să geamă, dar nu-l clânteşte din loc. Mai curând se rupe decât să-şi plece fruntea. Colas e ca un palmier. Vântul îl apleacă până ajunge cu fruntea în ţarină. Dar nici el nu poate fi smuls din rădăcini. Şi nici nu se rupe.

- Stimată doamnă.... exclamă Juan Tigrul stupefiat. Dacă eu zic că-i albă şi Colás zice că-i neagră, cum poţi dumneata să spui că...?

- Ce pot să spun decât că-i şi albă şi neagră? Nu înseamnă că, dacă există alb, nu mai trebuie să existe negru. Şi inv.ers. Colás îmi arată negrul şi zice că-i negru. Iar dumneata, arătându-mi albul, zici că-i alb. De acord, răspund eu.

- Dar eu spun că-i albă şi Colás că-i neagră.

- *Peccata minuta*.[12] Albul şi negrul există, şi amândouă sunt adevărate. Să lăsăm pe fiecare cu adevărul lui, cu condiţia să fie de bună credinţă, chiar dacă adevărul nostru e mai nobil şi mai frumos. Pentru gustul meu, adevărul dumitale e mai frumos decât adevărul lui Colás şi, prin urmare, e un adevăr dublu; căci frumuseţea e şi ea adevărată. Dumneata aspiri la un ideal. Idealul este un adevăr foarte deosebit, care nu prea se potriveşte cu realitatea. Adevărul de fiecare zi e mai modest şi poate mai puţin periculos, mai puţin expus la neînţelegeri iremediabile.

- O să-ţi dovedesc că te înşeli amarnic, se împotrivi Juan Tigrul.

- Pentru astăzi am avut destule dovezi, se scuză văduva. Să lăsăm lucrurile deocamdată aşa cum sunt.

- Dar cu exemplul rău cum rămâne?

– Aici avem de-a face cu altceva. Colás dă un exemplu vrednic de urmat pentru cei care n-au avut noroc în căsnicie. Cazul lui Colás este, în alt sens,

12 Păcate mărunte (lat.).

asemănător cu cazul domnului Marengo. Domnul Marengo nu calcă pragul bisericii. Lumea zice că e un eretic, un necredincios, un ateu, un mason şi câte şi mai câte: mai rău decât atâta nici nu se poate. Dar adevărul este că domnul Marengo se poartă ca un sfânt din altar. E un bărbat foarte credincios, un tată foarte iubitor; nu vorbeşte pe nimeni de rau, nici măcar pe numeroşii şi nedrepţii săi defăimători; nu face rău nimănui câtuşi de puţin; ba, dimpotrivă, toata lumea cunoaşte cât e de mărinimos şi de bun cu cei sărmani; şi ca o încununare a tuturor acestor calităţi, e un profesor universitar foarte învăţat pe care-l cinstesc ceilalţi învăţaţi în ziarele din alte oraşe şi chiar de peste hotare. Şi totuşi lumea şuşoteşte că domnul Marengo dă un exemplu rău, când în realitate, prin viaţa lui ireproşabilă, îi arată cu degetul în tăcere pe farisei şi ipocriţi, de parcă i-ar admonesta: învăţaţi voi de la mine, voi care vă împăunaţi că respectaţi principiile sfinte ale religiei adevărate. Fapte, nu oala cu lapte... Aşa cum domnul Marengo e o acuzaţie mută a credincioşilor prefăcuţi, tot astfel Colás şi Carmina, cu iubirea lor rebelă care nu s-a supus convenţiilor, sunt ca un fel de conştiinţă acuzatoare a celor nefericiţi în căsătorie.

înainte de a apuca dona Iluminada să termine ce avea de spus, Colas plecă fără să scoată o vorbă. Atunci văduva îi declară lui Juan Tigrul:

- O.să se căsătorească, prostule; o să se căsătorească până la urmă. La un moment dat o să simtă nevoia să aurească şi să întărească în mod solemn lanţul cu care sunt legaţi. Dar dacă într-o bună zi lanţul ăsta i-ar apăsa prea tare şi le-ar face viaţa insuportabilă, atunci mai bine să nu se fi căsătorit niciodată. Şi acum, trecând de la altar la cămin, spune-mi, don Juan, mai e la voi servitoarea pe care a primit-o Flerminia alaltăieri sau i-a şi făcut vânt?

- Taci, prietenă, pentru numele lui Dumnezeu. în două săptămâni a dat afară nouă servitoare. Şi unde mai

pui că pe fiecare dintre ele Herminia le-a primit după ce respinsese alte cincisprezece ori douăzeci de solicitante. E un adevărat pelerinaj de slujnice. Sunt capricii ori manii pe care eu le pun pe seama stării în care se află Herminia.

- Dar ce motiv are să le dea afară? Niciuna nu face treabă?

- Ei, aş! Nu asta-i pricina. Totul depinde de faptul dacă sunt sau nu destul de drăguţe.

- Ei, drăcie! exclamă văduva, pufnind în râs. Ce, Herminiei i-a dat prin gând că trebuie să fie geloasă pe dumneata? Dar bine, bine, don Juan!... Asta-i bună! La vârsta dumitale... Abia acum îţi dai pe faţă slăbiciunea pentru tagma slujnicelor?

- Stimată doamnă, mergi pe un drum greşit. E tocmai invers decât bănuieşti...

- Ia să vedem atunci. înseamnă că Herminia nu-i geloasă pentru că te ţii după slujnice, ci pentru că slujnicele nu se feresc să-ţi arate că te plac. Asta e?

- Ţi-am mai spus că e invers. Mi-e ruşine să-ţi spun.

Şi intr-adevăr pielea lui Juan Tigrul căpătă o nuanţă verde auriu.

- Află că Herminiei (şi nimănui altcuiva în afară de dumneata n-aş fi în stare să-i mărturisesc aşa ceva) i s-a năzărit că eu, ca să fiu un bărbat adevărat, mai am nevoie de un singur lucru: să-mi placă puţintel toate femeile frumoase, pe lângă nevasta mea, şi din când în când să mi se aprindă călcâiele după câte una, şi să le fac curte, ba chiar să mai calc şi strâmb uneori. Drept care, în ceea ce priveşte slujnicele, din douăzeci de solicitante o alege pe cea mai drăguţă. Observând, în zilele următoare, că nu reuşeşte să mă farmece cu frumuseţea ei şi că eu stau de lemn Tănase, îi face vânt în stradă bietei fete. Nu-i nimic de făcut, i-a intrat în cap că trebuie să calc strâmb şi a făcut din asta o chestiune de amor propriu, zicând că n-o să fie cu totul şi cu totul fericită până când eu n-o s-o înşel. Bineînţeles, fără să-mi

pierd capul. Sunt capricii ori manii pe care le pun pe seama stării în care se află.

- Biata de ea! înţeleg... murmură doña Iluminada, ridicând din sprâncene.

- Dă-mi voie, stimată doamnă. Nu înţelegi nicio iotă, aşa cum nu înţeleg nici eu şi nimeni nu poate să înţeleagă. Fiecare femeie e o enigmă. Ghicesc cam ce gândeşti. Dumneata crezi că, deşi Herminia e nevinovată ca o porumbiţă, în pofida faptului că şi-a luat zborul, îndepărtându-se din cuib, şi a fost cât pe-aci să cadă în ghearele uliului, nu poate să nu simtă o uşoară nelinişte, tulburare ori remuşcare, care o împiedică să fie pe deplin fericită şi care i-ar trece dacă eu aş comite o greşeală cât de mică, şi astfel, devenind egali ca vinovăţie, n-ar fi niciunul mai prejos decât celălalt, şi dacă vreodată, într-un moment de proastă dispoziţie, i-aş reproşa că a avut o purtare uşuratică, deşi Dumnezeu mi-e martor că nu m-am gândit niciodată să-i spun aşa ceva, atunci ea ar avea dreptul să răspundă că eu am fost mai uşuratic decât ea. La asta te gândeai mai înainte, crezând că înţelegi?

Dona Iluminada îşi întinse braţele cu palmele în sus, de parcă ar fî ţinut în ele şi ar fi vrut să arate un adevăr solid, evident. Totodată, prin gestul acesta voia să spună: „Ce altceva ar putea fi?”

- La fel ca dumneata am crezut şi eu la început. Dar nu-i asta, stimată doamnă; nu-i asta. Herminiei i-a intrat în cap că eu trebuie să fiu niţeluş crai şi chiar secătură. După mintea ei, care acum nu e tocmai întreagă, o aventură şi o faptă descreierată e singurul lucru care-mi lipseşte mie ca să fiu un soţ ideal, şi ei ca să fie o soţie pe deplin fericită. Dar vezi bine că e o toană de-a ei să mă vadă cum încerc, fără niciun chef, să fac pe craiul şi să calc strâmb. Ai putea să întrebi: „La ce-i foloseşte aşa ceva Herminiei?” Dumitale pot să-ţi vorbesc ca unui duhovnic. Herminia, când suntem între patru ochi, vorbeşte aşa: „Suferinţa disperată din acele douăzeci şi patru de ore în care am crezut că te-am pierdut

(Herminia vorbeşte acum) mi-a lăsat în suflet un gol trist şi negru... După puţin timp suferinţa s-a transformat într-o nevoie sufletească. Simţeam o plăcere să mă chinui; îmi savuram suferinţa ca pe un elixir al fericrii, fiindcă suferind pentru tine începeam să te merit. Chinul îmi era ca un idol. Dar nu m-ai lăsat să sufăr destul. Mi-e foame de umilinţele pe care vreau să le îndur din partea ta. îndrăgosteşte-te, Juan, de altă femeie. Cu o iubire uşuratică şi trecătoare. Eu o să-mi închipui că e o iubire veşnică. O să cred că te-am pierdut din nou. O să sufăr din pricina ta. Ce mândrie! Când o să te întorci la mine, o să trăiesc tot timpul cu grija c-o să te pierd şi fericirea mea o să fie deplină. Umileşte-mă, Juan, fă-mă să sufăr!" Herminia vorbeşte aşa, şi pe urmă o podideşte plânsul. Acum vorbesc eu şi te întreb: nu e o manie bolnăvicioasă? înţelegi lucrurile şi acum la fel ca înainte?

- Acum le înţeleg mult mai bine ca înainte.

- E ceva bolnăvicios, nu-i aşa?

- Dacă vrei dumneata...

- Câteva zile pe malul mării i-ar prinde bine. Dar cum să facem? Deşi luna august nu e lună de vârf, eu nu-mi las taraba.

- Nu ne-am înţeles că Herminia se va duce la Telanco, cu Colás şi Carmina?

- Asta am spus şi eu, dacă până atunci Colás şi Carmina se vor căsători. Ai putea să-mi ceri să-mi las nevasta legitimă în grija unei perechi care trăieşte în concubinaj, căci asta sunt nepotul meu şi protejata dumitale? Ar însemna că eu încuviinţez concubinajul. Ce-ar spune despre mine lumea?

- încă nu te-ai lecuit de prejudecata asta? Tot ţi-e frică de gura lumii? Adu-ţi aminte că, deşi trăiesc în concubinaj, ei au fost cei care...

- Da, da, da. Sssssst. Să nu mai vorbim despre asta.

- Mă bucur. Atunci aşa rămâne: Herminia, împreună cu Colas şi Carmina, se vor duce la Telanco, să stea la plajă. Cu cât mai repede, cu-atât mai bine.

Copiilor le dau eu bani.

- în casa mea eu poruncesc.

- Atunci mă supun. Deşi până la urmă totdeauna faci tot cum vrei dumneata. Aşa că...

Aşa că, peste trei zile, Herminia, Carmina şi Colâs plecau la Telanco, care se afla la o oră şi jumătate de drum de Pilares, parte cu trenul, parte cu trăsura. Sâmbătă seara Juan Tigrul se ducea în sătucul de pe coastă, iar lunea, foarte devreme, se întorcea la taraba lui din piaţă. Vilegiaturiştii îşi prelungiră şederea la plajă până la prima furtună de toamnă, care s-a dezlănţuit în ultima decadă a lunii septembrie. Aşa cum se aştepta Juan Tigrul, aerul marin se dovedi foarte sănătos, atât pentru corpul, cât şi pentru spiritul Herminiei. Când s-a întors la Pilares, Herminia examină pe toate părţile problema alegerii slujnicei. înainte, nicio servitoare nu i se părea destul de frumoasă. Acum, nicio servitoare nu i se părea destul de urâtă. îl spiona cu coada ochiului pe Juan Tigrul dacă nu cumva se uită la ele cu prea multă atenţie şi cu gând necurat. Această bănuială, naivă şi neverosimilă, a Herminiei trezea în sufletul lui Juan Tigrul bucurie şi mândrie.

De încă o mare bucurie a avut parte Juan Tigrul în acele zile de la sfârşitul lui septembrie atunci când, rămânând singur după masă (Herminia se retrăsese să doarmă puţin), îl văzu intrând pe Colas, care spuse:

- Am venit să-ţi aduc o veste care o să-ţi facă plăcere.. Azi de dimineaţă, fără să ştie nimeni, Carmina şi cu mine ne-am căsătorit.

- Vino să te îmbrăţişez, băiatul meu. Aţi iăcut cununie civilă sau religioasă?

- Şi una şi alta. Nu puteam face lucrurile pe jumătate...

- Vino să te îmbrăţişez! Ştiam eu că până la urmă o să intri în rândul oamenilor şi-o să asculţi de glasul raţiunii.

- Da’ de unde! Dacă ar fi căsătoria un lucru

raţional, nu m-aş fi însurat. Consider şi acum căsătoria cea mai mare prostie. De asta m-am însurat. Nu pot rezista la farmecul pe care-l exercită asupra mea tot ce e iraţional şi prostesc. Un om nătâng se însoară crezând că săvârşeşte o faptă raţională şi firească. Când nu mai e nimic de făcut, deschide ochii; şi e un disperat. Eu nu sunt unul dintre ăştia. îmi place, mă fascinează absurdul şi mă îndrept spre el ştiind ce mă aşteaptă. Viaţa e o absurditate încântătoare. Şi cel mai absurd lucru din viaţă este că avem în căpăţână un aparat geometric şi logic, inteligenţa, care nu are altă funcţie decât să înregistreze şi să scoată în evidenţă această absurditate radicală a vieţii. Fără acest aparat de înregistrare am trăi întru totul ca fiinţele necugetătoare, simţind că trăim, dar fără să ştim că trăim, ceea ce nu înseamnă să trăieşti cu adevărat. Suntem fiinţe iraţionale şi raţionale totodată. Ce contradicţie! Ce absurditate! Iraţionale, întrucât suntem fiinţe vii, căci viaţa e o activitate iraţională. Raţionale, întrucât ştim că trăim şi că nu putem să trăim altfel decât iraţional. Raţionăm asupra trecutului, şi chiar asupra prezentului, bineînţeles că prezentul viu nu există decât sub forma imediatului şi ca prag al trecutului; dar nu e cu putinţă să raţionezi asupra viitorului. Spun asta gândindu-mă la oamenii inteligenţi. Viitorul e întotdeauna iraţional. Dacă n-ar fi aşa, n-ar mai fi viitor şi nici n-ar ajunge să capete viaţă. Doi şi cu doi fac patru. Aşa a fost în trecut. Aşa va fi în viitor. Numai că adevărul ăsta, doi şi cu doi fac patru, n-are nimic de-a face cu viaţa; aparţine raţiunii şi matematicii. Raţiunea ar fi permanenţa, dacă vrei. Iar viaţa, schimbarea; de asta e iraţională. Viaţa, ceea ce e viu, nu ascultă în fiecare caz de altă raţiune decât raţiunea sa de a fi; şi această raţiune de a fi este în fiecare caz o raţiune iraţională. Numai eroarea este viaţă.

Cunoaşterea este moarte. Eu, din fericire, am reuşit să fac deosebirea dintre Raţiune, cu majusculă,

care este pur şi simplu inteligenţa sau aparatul de înregistrare a realităţii pe care-l purtăm în cap, pe de o parte, şi pe de altă parte raţiunea de a fi a fiecărei fiinţe vii şi a fiecărei mişcări a vieţii, raţiunea iraţională. Realitatea are două feţe: una, ceea ce nu trăieşte; cealaltă, ceea ce trăieşte. Cunoaştem ceea ce nu trăieşte. Ceea ce trăieşte trăim. Aplicată la ceea ce nu trăieşte, Raţiunea tinde să se proclame suverană, şi de aceea se spune de obicei că omul este regele Naturii; fiindcă, de vreme ce tot ceea ce nu trăieşte nu-şi schimbă condiţia, ori dacă şi-o schimbă o face conform unor modificări regulate şi întotdeauna identice, Raţiunea respectă cu stricteţe anumite norme sau legi fixe, permanente, al căror ansamblu şi-l distribuie ştiinţele natuarle, de unde se deduce, cu uimire orgolioasă şi puerilă, că Raţiunea omului guvernează materia şi este, într-un anumit fel, stăpână pe viitorul lucrurilor fără viaţă. Mare greşeală. Omul este o maimuţă care suferă de megalomanie. Dacă piatra cade, nu e fiindcă se pleacă unei legi, legea gravitaţiei dictată de Raţiune, ci fiindcă Raţiunea, pentru a-şi explica acest fenomen, îl înregistrează cu o formulă pe care a numit-o gravitaţie. La fel, atunci când Raţiunea prezice că peste un mileniu, doi şi cu doi vor face tot patru, acest adevăr nu se datorează faptului că Raţiunea pătrunde sau determină viitorul, ci faptului că ceea ce nu trăieşte e lipsit de trecut şi de viitor şi rămâne mereu în aceeaşi stare. Pe de altă parte, viaţa se defineşte prin potenţialitatea ei, prin viitorul ei. Viaţa trecută nu mai e viaţă. Dar viitorul vieţii este neapărat iraţional, şi Raţiunea nu poate să-l anticipeze şi cu atât mai puţin să-l stăpânească. Funcţia Raţiunii, în ceea ce priveşte viaţa, e limitată la acţiunea asupra trecutului, adică asupra a ceea ce este imobil; cu alte cuvinte, asupra vieţii care nu mai e viaţă. Viaţa este ceea ce moare, fiindcă viaţa este individualul. Raţiunea e generică şi nu moare. Viaţa nu poate fi divizată şi împărţită. Se spune că poţi să-ţi dai viaţa *pentru* patrie sau *pentru* o femeie; dar nu se spune

că îţi dai viaţa *cuiva*. Să-ţi dai viaţa înseamnă că tu o pierzi fără ca altul s-o primească; prin urmare, nu e în sens strict o donaţie; ba mai degrabă e un *sacrificiu*, cuvânt care la origină vrea să spună executarea unui act sacru sau ceea ce e acelaşi lucru, misterios, iraţional la urma urmei. Există o singura formă de a da viaţă altuia: zămislirea. în schimb, Raţiunea e de pripas, a tuturor şi a nimănui, aşa încât nu piere odată cu individul; se dă şi se comunică, fără ca prin aceasta donatorul să sufere vreo ştirbire a ei. Eu nu pot transfera vieţii individuale a unei alte persoane niciuna din componentele inseparabile ale vieţii mele; membrele mele, pulsul meu, emoţiile mele, profilul meu, culoarea ochilor mei. Dar pot împărţi cu mulţi alţi indivizi principiile Raţiunii mele şi ideile mele, fără ca prin aceasta să înceteze să existe intacte, aceleaşi idei şi principii pentru ei şi pentru mine. Pentru că Raţiunea mea nu e a mea, ci aparţine speciei, omului în general, *pro indivisa*. Singurul lucru care e al meu, inalienabil şi intransferabil, este raţiunea mea de a fi, raţiunea iraţionalităţii mele. Dacă există unele idei ale mele pe care ceilalţi nu le înţeleg şi nici nu le *simt* pe deplin (înadins am spus le simt), şi pe care, în consecinţă, nu le împărtăşesc, acestea nu sunt idei ale Raţiunii, ci idei vii; arhetipul meu congenital, ideea originală, idealul existenţei mele, ¡raţionalitatea mea, viaţa mea. Ei bine: Raţiunea superioară pentru asta există; pentru a admira, pentru a admite cu plecăciuni de umilinţă iraţionalul. Omul e cu atât mai inteligent cu cât reuşeşte *să justifice* în afara lui, la ceilalţi oameni, un număr mai mare de vieţi individuale, un repertoriu mai larg de raţiuni ale iraţionalităţii, o cantitate mai impresionantă de acte iraţionale; tot astfel cum omul e cu atât mai artist, cu cât reuşeşte să simtă şi să-i facă şi pe alţii să simtă, adică să exprime cu mai mare intensitate ¡raţionalitatea lor, viaţa lor proprie, şi alte ¡raţionalităţi sau vieţi străine, cu cât mai multe cu atât mai bine, căci asta înseamnă multiplicarea pentru ceilalţi

oameni a dimensiunilor şi a plăcerii propriei lor vieţi, a vieţii fiecăruia dintre ei. Am spus, tot dinadins, să justifice un număr cât mai mare de vieţi individuale. Căci a justifica înseamnă a recunoaşte dreptatea pe care o are viaţa, în fiecare caz şi moment, să fie aşa cum este, infinit de diversă în ¡raţionalitatea ei. Repet că ceea ce este iraţional şi aparent absurd mă fascinează. De aceea, pe lângă faptul că m-am însurat, am hotărât să termin anul ăsta cariera juridică, sau a dreptului, cum spun alţii.

Există oare ceva mai absurd decât profesia de avocat sau jurisconsult? Orice fapt încheiat a ascultat de o raţiune suficientă; avea într-însul, prin urmare, un drept la existenţă, o lege fatală şi intrinsecă. Ceea ce numim lege este explicaţia inteligibilă a unui fapt care s-a produs. Legile s-au născut din fapte, din viaţă. Legile merg în ariergarda, la remorca vieţii şi a faptelor. E ceva cum nu se poate mai evident. Şi totuşi de obicei se crede (avocaţii sunt cei dintâi care se intoxica singuri cu această iluzie) că legile sunt imperative pentru viitor, în a căror raţionalitate inanimată şi geometrică (aceea a legilor) va trebui să se încadreze obligatoriu fluenta ¡raţionalitate a vieţii viitoare. Dar viaţa este viaţă fiindcă zămisleşte necontenit alte fapte, care *a posteriori* vor fi explicate conform noilor legi. Prin urmare, dacă nu e o simplă curiozitate superfluă, la ce slujeşte studiul ştiinţelor juridice? Ai putea să-mi spui dumneata?

- Am stat şi te-am ascultat, Colás, aşa cum stai şi asculţi cum plouă; şi n-o spun cu răutate sau cu dispreţ, ci cu bunăvoinţă. O să vezi îndată de ce. începe să plouă zdravăn, şi credem că n-o să se termine niciodată; că e încă apă destulă în nori pentru a face să rodească tot pământul. Tot aşa am crezut că n-o să mai termini şi că în capul tău îngrămădiseşi gânduri pentru trei zile de vorbă. Murmurul ploii nu ne spune nimic deosebit, dar ne ajută să ne concentrăm; şi ne trezeşte o mulţime de reflecţii vagi. în sfârşit, la fel cum asculţi ploaia, te-am ascultat cu un soi de melancolie. îţi mărturisesc că-mi

face plăcere să te ascult vorbind aşa cu mine, ca altădată, când stăteam singuri numai eu şi cu tine, vorbind cu vorbe alese şi pe un ton elevat, de parcă ai discuta într-un cadru solemn, fără să-ţi pese dacă eu, cu mintea mea greoaie şi puţina mea ştiinţă de carte, sunt sau nu un interlocutor vrednic de tine. Dacă ţi-aş da asigurări că ţi-am înţeles toată doctrina, aş minţi. N-am înţeles totul, dar bănuiesc ce-ai vrut să spui. Privind planşele din cărţile de medicină, am observat întotdeauna o mare analogie între acel talmeş-balmeş sau încurcătură de maţe care înfăţişează creierul şi aparatul intestinal. Şi asta nu numai din planşe şi poze. Mi se pare că şi în modul de funcţionare există o mare asemănare între pântec şi cap. O alimentaţie sobră şi consistentă garantează sănătatea amândurora. în caz de indigestie, se cade să recurgi cit mai repede la calea catarctică ori purgativă. Mă tem, Colás, că suferi de o gravă indigestie la cap. Mătură şi fă curăţenie în capul tău, Colás.

Colás pufni în râs.

- Nu râde, Colás, spuse Juan Tigrul. Invoci o mulţime de raţiuni şi le întorci pe toate feţele, dar îţi lipseşte raţiunea principală: dreptatea. Cum se întâmplă de foarte multe ori, cine n-are dreptate dispune de tot felul de raţiuni şi argumente. Cine se străduieşte prea mult să demonstreze ceva nu demonstrează decât un singur lucru: că nu ştie ce carte să joace, deşi i se pare că le are pe toate în mână.

- Exact, exact. Cuminţenia constă în a nu şti la ce să te aştepţi. Restul e uşurătate şi infatuare. Văd că dumneata m-ai înţeles.

- Atunci eu sunt şi uşuratic şi infatuat. Eu ştiu la ce să mă aştept. Mi-ai spus cu multă solemnitate că tot ce există şi se întâmplă are o raţiune de a fi. Mare noutate! Pentru a ajunge la concluzia asta nu e nevoie să mergi la Universitate. Ciupercile otrăvitoare au tot atâta îndreptăţire să existe ca şi cele comestibile. înseamnă

oare asta că e indiferent din care dintre ele mănânci? Boala şi sănătatea au raţiunea lor de a fi. Dar cercetăm raţiunea de a fi a bolii... Pentru ce? Pentru a suprima efectul odată cu cauza. Cauza e una, şi scopul spre care tinde fiecare fiinţă e cu totul altceva. Eu, cum sunt mai puţin învăţat ca tine, poate găsesc cuvinte mai potrivite, fiindcă limbajul îl stabilesc oamenii simpli, nu oamenii cu carte; pentru oamenii simpli limbajul e legat de experienţă şi de acţiune, iar pentru oamenii cu carte e legat de gândire; şi astfel, aşa cum oamenii cu carte folosesc cuvintele după originea lor şi pentru a lămuri cauzele lucrurilor, noi, oamenii simpli, ne slujim de grai pentru a exprima dorinţele şi intenţiile voinţei noastre. O interjecţie, o sudalmă, o vorbă de ocară, un blestem sunt pentru mine mai fireşti şi mai expresive decât o apostrofă ciceroniană. Află de la mine că una e cauza şi altul scopul. Şi eu nu cauza o numesc raţiune de a fi, ci scopul. Faptul că tot ce există are una sau mai multe cauze nu înseamnă că are şi o raţiune de a fi. Ce raţiune de a fi are boala? Poate numai ca să existe medici... Nu e ridicol? Raţiunea de a fi a fiecărei fiinţe este perfecţiunea ei, pe care numai Raţiunea, cu majusculă, o poate defini şi aprecia. în măsura în care fiecare fiinţă se apropie mai mult sau mai puţin de perfecţiune, are în ea însăşi mai multă sau mai puţină raţiune de a fi. Care e raţiunea de a fi a omului? Să devină cât mai om cu putinţă. Chiar tu ai spus că Raţiunea nu e a ta, ci aparţine speciei, omului în general. Prin urmare, raţional la om ca individ particular e tot ceea ce depăşeşte individualul şi se resfrânge în beneficiul speciei. Toţi oamenii sunt egali, în ceea ce priveşte cauza suficientă a faptelor noastre; deopotrivă la oamenii cinstiţi şi la tâlhari, faptele sunt produse de o anumită cauză; dar noi, oamenii, ne deosebim după cum faptele noastre întăresc ori contrazic raţiunea de a fi a omului. Vrei să ştii care-i părerea mea? Trebuie să fim toleranţi pentru ca apoi să fim drepţi. Când eu înţeleg, cu mintea şi cu inima, cauza profundă a unei fapte urâte a

cuiva şi mi se face sincer milă de răufăcător, ba mai mult, ajung să susţin că n-a putut să facă altceva decât ce a făcut, şi că oricine altcineva, dacă se întrunesc fără excepţie şi întocmai ca înainte toate împrejurările, ar fi făcut la fel, în cazul ăsta sunt tolerant. Dar îndată după aceea se cade să fiu drept, fiindcă Raţiunea mea îmi arată fără putinţă de tăgadă că acea faptă urâtă ştirbeşte raţiunea de a fi a celui care a săvârşit-o, în asemenea măsură încât uneori justifică pedeapsa capitală; şi pe de altă parte prejudiciază şi ofensează raţiunea de a fi a celorlalţi oameni. Când am spus pedeapsă capitală nu m-am referit la pedeapsa impusă de tribunalele oamenilor, ci la pedeapsa pe care o impune însăşi natura; cum ar fi, bunăoară, omul care se duce singur la moarte din temeritate, cel care crapă de mâncăcios ce e, cel care ajunge neom şi-şi pierde minţile de prea multă băutură. Trebuie să fim drepţi din milă faţă de răufăcător şi ca un tribut meritat pe care-l plătim omului care se străduieşte să se apropie de raţiunea lui deplină de a fi. Dealtminteri, ştiu şi eu că defectele oamenilor, căci nu degeaba se cheamă defecte (de aici îşi trag rădăcina excesele, ca în umflarea şi revărsarea râurilor, care se produc pentru că albia limitată şi îngustă nu le mai poate cuprinde), au drept cauză faptul că au luat drept raţiune totală de a fi a vieţii ceea ce nu este decât o parte din ea; şi astfel unii cred că raţiunea de a fi a vieţii e conservarea ei, şi nu fac altceva decât să mlnânce, să bea şi să trândăvească; alţii, că e perpetuarea, şi se ţin tot timpul după fuste; alţii, că e plăcerea curajului şi a puterii, şi sunt certăreţi, scandalagii şi cuţitari; alţii, că e dobândirea şi sporirea bogăţiilor, şi sunt avari şi cămătari; alţii, că e puterea asupra semenilor, şi sunt ambiţioşi să obţină funcţii publice şi devin sclavii ambiţiei lor; alţii, că e viaţa ideală a imaginaţiei, mai frumoasă decât viaţa reală, şi sunt nişte fantome leneşe şi inofensive, care compun versuri şi scriu tot felul de năzbâtii amuzante; alţii, în sfârşit, că e viaţa veşnică,

dincolo de viaţa asta trecătoare, şi intră într-un ordin călugăresc. Şi aşa mai departe. O, viaţă! O, viaţă!

- Q, viaţă! O, viaţă! repetă Colás, cu capul plecat.

- Suntem de acord?

- Suntem de acord în fond. Şi acum?

- Şi acum ce?

- Ai făgăduit să-mi spui de ce m-ai ascultat cu melancolie.

- Fiindcă eşti înclinat să filosofezi prea mult, şi cugetările tale filosofice ajung să fie deprimante; de unde trag concluzia că nu eşti fericit, băiatul meu.

Colás pufni din nou în râs şi spuse:

- Majoritatea filosofilor pesimişti au fost oameni fericiţi; iar majoritatea celor optimişti au fost nefericiţi. Şi e firesc. Dacă eu sunt cel mai bogat om din lume, toţi ceilalţi mi se par sărăntoci şi jerpeliţi. Dacă n-am o para chioară, văd bogaţi în toate părţile şi când îmi pică un ban în mână mi se pare că l-am apucat pe Dumnezeu de-un picior. „Ce dezgustătoare şi ce meschină e lumea!”, exclamă potentatul fericit. „Ce frumoasă şi îmbelşugată e lumea!”, exclamă, cu tristeţe invidioasă, omul nefericit.

- Se poate, se poate...

- Şi de ce mă rog cugetările mele sunt deprimante?

- Ei, asta-i bună! Toată filosofia ta constă într-o evadare, într-o fugă de tine însuţi, lăsând cârma vieţii tale în voia hazardului şi, în timp ce frâul destinului îţi scapă din mână, te distrezi identificându-te cu cele ma-i absurde şi nesăbuite moduri de viaţă, cu scopul de a înţelege, demonstra şi justifica ceea ce tu numeşti deopotrivă raţiunea de a fi şi iraţionalitatea vieţii. Cine părăseşte un anumit loc înseamnă că nu se simte bine acolo. Nefericitul încearcă să fugă de sine însuşi.

- Da’ de unde! Eu aş dori, te asigur, aş dori să trăiesc în acelaşi timp milioane de alte vieţi deosebite de a mea. Şi dacă doresc aşa ceva este pentru că în viaţa mea am obţinut un anumit mod de fericire sigură şi calmă, care îmi procură răgazul indispensabil pentru a

trăi cu închipuirea alte moduri de viaţă. Aşa cum pasărea nu-şi părăseşte cuibul până nu învaţă să zboare, spiritul şi inteligenţa nu-şi iau zborul până când nu le cresc aripile fericirii. Dumneata, care ai fost nefericit, atât de nefericit încât te lăsaşesi pradă disperării...

- Colás, băiatul meu...

- în acele ceasuri de nefericire cumplită, ai fi putut să-ţi iei zborul?

- Află că am putut. Şi asta m-a salvat.

- Să ne înţelegem. Ai fi putut să te detaşezi în asemenea grad, încât să te pui, de pildă, în situaţia vecinilor de tarabă din piaţă, care în clipele acelea cleveteau pe seama dumitale?

- La naiba! De îndată ce mă detaşam de mine însumi pentru a mă gândi la ei, când mă întorceam, în grabă şi acoperit de ocară, ca să mă oploşesc în mine însumi, în locul sufletului meu găseam în piept sufletul unui criminal. Dacă aş fi continuat să mă gândesc la ei, aş fi acum un criminal şi aş înfunda ocna.

- Atunci cum te-ai detaşat?

- M-am detaşat de mine însumi pentru a mă pune în situaţia Herminiei. Am încetat să exist pentru mine, pentru ca ea, numai ea, să existe în sufletul meu.

- Aşadar, nici vorbă să te detaşezi de dumneata însuţi; dimpotrivă, ai pătimit şi te-ai cufundat, cu ochii închişi, în ungherele cele mai profunde şi mai vii ale sufletului, în apele pasiunii dumitale, în iraţionalitatea dumitale, în raţiunea dumitale de a fi, în iubirea pentru Herminia. Ajungând în ungherele sufletului, omul se eliberează şi începe să-i crească aripile fericirii.

- Nu-mi veni mie cu chichiţe, încurcături şi sofisticării. Aşa am putea să dăm cu gura până la sfârşitul lumii. Singurul adevăr pe lumea asta e un chip zâmbitor. Dacă-mi doresc ceva, băiete, e să te ştiu fericit.

- Adevărat?

- Eu... Dacă pui asta la îndoială, mă jigneşti.

- Asta-i un cuvânt prea greu şi nelalocul lui. Mie îmi

face o mare plăcere să pun totul la încercare, fiindcă mă îndoiesc de toate.

- O plăcere mai adâncă obţii când pui la încercare un lucru de care nu te îndoieşti.

- Prin urmare, ţi-ai pune la încercare fericirea?

- Aş fi în stare s-o pun la încercare chiar trecând-o prin foc, dacă ar fi o dovadă a fericirii adevărate. Ce altă dovadă vrei să existe pentru fericire dacă nu chiar propria certitudine? Mie nu-mi trece prin minte alta mai bună.

- Fericirea sufletului e ca fericirea chipului: orice cicatrice le strică.

- în sufletul meu nu sunt cicatrice.

- Cicatricele sufletului sunt resentimentul şi dorinţa de răzbunare.

- în ceea ce mă priveşte, niciuna, nici alta.

- Sigur, sigur?

- N-ai auzit? Mă crezi un papagal care nu ştie ce spune?

- Ce-o să faci în ziua în care-o să te trezeşti faţă în faţă cu Vespasiano?

Juan Tigrul se făcu verde. După câteva clipe răspunse:

- Asta e secretul meu. Ah, Vespasiano, Vespasiano! exclamă, adresându-se prietenului trădător. Pedeapsa ta va fi înspăimântătoare. Mi-e milă de tine, victimă predestinata.

Colás, implorător, îl apucă pe Juan Tigrul de încheieturile mâinilor:

- Ce gânduri negre, ce planuri necurate pui la cale? Pentru numele lui Dumnezeu! Gândeşte-te la noi toţi şi în primul rând la dumneata însuţi! Nu-ţi pierde cumpătul când o sosi clipa aceea. Pentru un individ de teapa lui cea mai bună pedeapsă e dispreţul. Dacă-ţi pierzi cumpătul, abia atunci o să-i dai satisfacţie unuia ca el, care, după mai multe încercări, n-a reuşit să-ţi aducă dezonoarea şi nefericirea.

- Dă-mi drumul, băiete, spuse Juan Tigrul, desfăcându-se din strânsoarea lui Colás. Crezi că am nevoie de cătuşe la mâini ori de căluş în gură? De unde-ai scos gândul c-aş putea să-mi pierd cumpătul? Uită-te în ochii mei. Ia-mi pulsul. Când datorită acestui nenorocit de Vespasiano am reuşit să mă regăsesc pe mine însumi, cum poţi să te temi că din pricina lui o să-mi pierd cumpătul?

- Nu îndrăznesc să cred ce-mi spui.

- Cum s-ar zice, îndrăzneşti să nu crezi ce spun. Ce părere ai tu despre mine?

- Cred că nu degeaba ai spus că Vespasiano e victima dumitale. Chiar dumneata ai spus.

- Victima mea, nu. Victima lui însuşi. De asta îl compătimesc.

- Şi pedeapsa înspăimântătoare cu care îl ameninţai?

- Nu eu. Dumnezeu. Sau, dacă preferi, ordinea firească a lucrurilor. Ascultă. Vespasiano e un Don Juan.

- Un Don Juan din speţa voiajorilor comerciali, ramura ceaprazărie, mătăsuri şi noutăţi.

- Toţi Don Juanii sunt în fond voiajori comerciali, şi chiar din ramura ceaprazărie, mătăsuri şi noutăţi. Ascultă: care e pedeapsa lui Don Juan? Gândeşte-te. Aminteşte-ţi piesa de teatru.

- Nu-mi dau seama.

- Don Juan, fără a înceta să fie viu, îşi vede propria înmormântare. Asta e pedeapsa lui Don Juan: să se vadă mort în viaţă. Toţi Don Juanii ajung să se vadă morţi în viaţă. Există vreo pedeapsă mai înspăimântătoare? înţelegi, Colás, înţelegi? Şi toate astea pentru că Don Juan s-a înşelat asupra raţiunii de a fi. Don Juan e bărbat numai pe jumătate. Acum câtva timp, când stăteam amândoi de vorbă îiur-o seară, tu susţineai că Don Juan nu e un bărbat în toată puterea cuvântului. M-am revoltat. M-am înfuriat pe tine. Aveai dreptate. A trebuit s-o recunosc mai târziu pe pielea mea. Să te vezi mort în

viaţă!... Niciun om, în afară de Don Juan, n-a fost hărăzit unei pedepse atât de înspăimântătoare. Tot ce face Don Juan e fals, şi falsitatea nu are viaţă lungă. Don Juan nu lasă pe lume copii sau fapte care să rămână şi să-i supravieţuiască, de aceea, ajunge la un moment dat să-şi supravieţuiască sieşi, mort în viaţă, şi vede propria sa înmormântare. Ce îngrozitor! Ce sfâşâetor!

- Dar până la sfârşit se urcă la ceruri; cel puţin în piesa de teatru.

- Fiindcă Dumnezeu este nu numai nesfârşit de drept, dar şi nesfârşit de bun. Credinţa mea nestrămutată este că la judecata de apoi toate făpturile Domnului se vor mântui.

- Dacă e să aşteptăm până atunci...

- Eu te încredinţez că vorbim degeaba. Vespasiano e cam laş, cum e de aşteptat la cei de teapa lui, şi n-o să mai calce prin Pilares.

- E în Pâlares de aseară.

- Oricum, eu nu scot sabia din teacă. Doar n-o să îndrăznească el să dea ochii cu mine.

- Unchiule, Vespasiano e inconştient ca cele mai multe femei, îndrăzneţ şi recidivist ca vrăbiile. N-ai observat un stol de vrăbii în jurul unei grămezi de bălegar? Arunci cu o piatră. Zboară care încotro, speriate. După ce le trece spaima, se întorc. Mai arunci cu o piatră. Aceeaşi poveste. Şi la fel dacă ai arunca de patruzeci de ori cu piatra. Ori dacă ai trage cu tunul. Vrăbiile se vor întoarce negreşit să ciugulească bălegarul. Ori o sperietoare într-un lan de secară. Vrăbiile nici nu se sinchisesc de ea. Şi iartă-mă că ţi-o spun: pentru Vespasiano, dumneata eşti ca o sperietoare.

- Poate că ai dreptate. Dacă e aşa, simt că-mi vine o poftă grozavă să-i arăt că sperietoarea asta îşi mişcă braţele şi nu-i de glumit cu ea.

- Tocmai asta mă îngrijorează. Pentru numele lui Dumnezeu! Gândeşte-te la Hermânâa. Ce-o să creadă lumea? Dacă-î dai o chelfăneală lui Vespasiano, înseamnă

că-l recunoşti de rival. Asta nu se cade. Mai bine tratează-l cu indiferenţă şi cu dispreţ.

- Fii fără grijă.

Conversaţia aceasta dintre Juan Tigrul şi Colás a avut loc imediat după-amiază. Pe înserat, Juan Tigrul primi o scrisoare de la Vespasiano, care suna astfel:

O *prietenie atât de veche şi o simpatie atât de sinceră ca a noastră nu trebuie să se strice dintr-o greşeală trecătoare. Iţi jur că Herminia nu ţi-a fost necredincioasă. Şi jur că niciodată n-am avut intenţia şi nici măcar dorinţa să ţi-o fur pe Herminia. Dacă ar fi urmat sfaturile mele prieteneşti* (*atât faţă de dumneata, cit şi faţă de ea*), *Herminia n-ar fi fugit de-acasă şi n-ar fi comis nevinovata ei nechibzuinţă. Am vrut s-o las intr-un loc sigur până se va întoarce la stăpinul ei legitim. Sunt dispus să-ţi dau toate explicaţiile de cuviinţă. Hotărăşte dumneata locul şi ora. Aştept răspuns prin curier. Al dumitale,*

Vespasiano.

Juan Tigrul se gândea: „Unde s-a mai văzut un asemenea neruşinat?” Apoi se corectă: „De fapt, în scrisoarea asta face ce face şi încearcă să mă amăgească slujindu-se chiar de adevăr. Pe urmă o să-i meargă faima de mare şarlatan, de pramatie fără pereche...” Răspunse în scris:

Te aştept la orice oră vrei. Eu sunt tot timpul la taraba mea.

Juan Guerra Madrigal

De îndată ce citi biletul, Vespasiano, cu insolenţa şi încrederea în el însuşi, jumătate infantile, jumătate feminine, care erau trăsăturile lui capitale, se îndreptă fudul spre taraba lui Juan Tigrul. Totuşi, când ajunse nu se mai simţi chiar în largul lui, ba chiar simţi un fior rece de-a lungul şirei spinării, de parcă ar fi fost în sala de aşteptare a unui dentist. Se lăsase seara. Juan Tigrul se ridică în picioare. îşi deschise braţele. Părea uriaş în umbra înserării. Vespasiano vru să se dea înapoi. Dar

Juan Tigrul apucase să-l îmbrăţişeze ori, mai bine zis, să-l prindă în braţe şi să-l strângă zdravăn, ridicându-l în aer.

- Dragă Vespasiano, dragul meu Vespasiano, şopti Juan Tigrul pe tonul cu care criminalii vorbesc cu victima pe care şi-au ales-o. Ce mult am dorit să te ţin aşa, în braţele mele iubitoare şi puternice... Şi nu te supăra că-ţi spun tu.

Vespasiano, dând din picioare în aer, bâiguia abia trăgându-şi sufletul:

- în amintirea mamei dumitale, nu mă mai strânge aşa! Ascultă-mă. Nu ţi-am furat-o pe Herminia.

Juan Tigrul continua să strângă, să strângă.

- Cum puteai să mi-o furi, Vespasiano? Tu n-ai furat-o, ci mi-ai dăruit-o pe Herminia. înainte de a mi-o aduce tu, şi mi-ai adus-o luându-mi-o, Herminia nu era a mea. Acuma, da; acuma, da. Du-te s-o vezi. Ţi-o las o lună, un an şi chiar o veşnicie. Cum să nu! N-am de ce să mă tem că nu va mai fi a mea. Tu ai făcut-o să fie a mea. De asta te îmbrăţişez cu toată puterea. Din recunoştinţă.

Juan Tigrul continua să-l strângă. Coastele lui Vespasiano începură să trosnească şi simţea că i se taie respiraţia. Nu ştia dacă Juan Tigrul vorbeşte serios sau glumeşte cu sarcasm maliţios. Cu un firicel de glas jalnic, bâigui:

- Ce vrei să faci cu mine?

- Să te fac una cu mine şi eu să mă fac una cu tine. Eşti o parte din mine însumi; care îmi lipseşte; aşa cum eu sunt o parte din tine. îţi simt lipsa; îţi simt lipsa. Aş vrea să te storc ca pe o lămâie şi să injectez în venele mele o parte din sucul tău acid. Dar aşa cum eşti, deficient şi castrat, te dispreţuiesc.

Şi zicând aceste cuvinte îl azvârli la pământ.

Vespasiano umbla încă de-a buşilea şi scâncea, când Juan Tigrul, căindu-se de violenţa de care dăduse dovadă, se aplecă să-l ajute să se ridice.

- Iartă-mă, Vespasiano! A fost un gest involuntar. Iartă-mă. Să rămânem prieteni. Hai acasă la mine. S-o

vezi pe Herminia. Nu-ţi poartă pică. O să bem un păhărel de vin de Rueda şi-o să luăm o gustare. Hai!

Vespasiano refuză:

- Mulţumesc. Mai bine mă duc la doctor să mă oblojească. Cât despre rest, rămânem prieteni. Mulţumesc.

Cuprins

5erez de Ayala şi bucuria matură a clasicismului (Andrei Ionescu) 5

iuan Tigrul / 31?elcerul onoare,i sale / 151

Lector: MIHAELA CIUNCAN

Tehnoredactor: VICTOR MAŞEK

Bun de tipar 13.X1.1980. Coli tipar 18,25.

Tiparul executat sub comanda nr. 1334 la întreprinderea poligrafică

„13 Decembrie 1918”, str. Grigore Alexandrescu nr. 89 -97

Bucureşti.

Republica Socialistă România